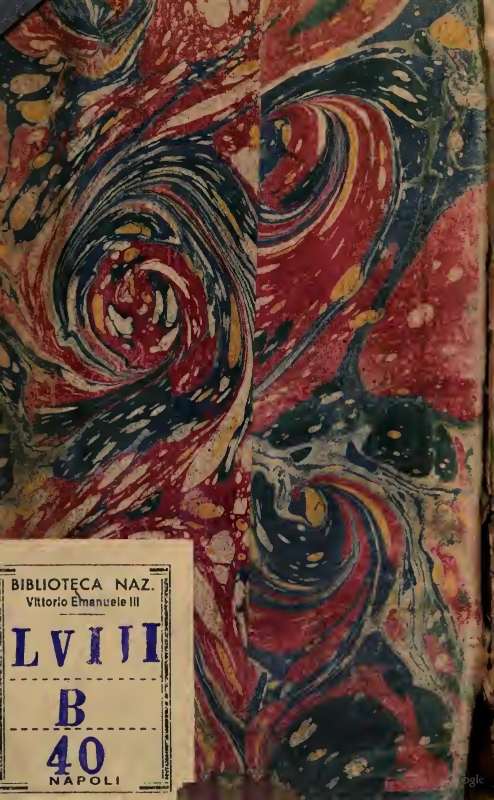
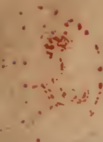

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVIII
B
40
NAPOLI

HISTORIA
NERDILUDII,

hoc eſt dicere,

TRUNCULORUM,

cum quibuſdam aliis

ARABUM, PERSARUM, INDORUM, CHINENSIUM, & aliarum Gentium Ludis tam Politicis quàm Bellicis, plerumque Europæ inauditis, multò minùs viſis: additis omnium Nominibus in dictarum Gentium Linguis. Ubi etiam Claſſicorum Græcorum & Latinorum loca quædam meliùs quàm hactenùs factum eſt explicantur.

Item,

Explicatio ampliſſimi CHINENSIUM Ludi, qui eorum Politiam & modum perveniendi ad Dignitates in Aulâ Regiâ exponit, & egregio ac peramplo Schemate repræſentat.

De Ludis Orientalibus Lib. 2dus, quem horis ſucciſivis congeſſit THOMAS HYDE S. T. D. Linguæ Arabicæ Profeſſor Publicus in Univerſitate Oxon. Protobibliothecarius Bodlejanus.

Præmittitur præcipuarum Materiarum Elenchus.

OXONII,
E THEATRO SHELDONIANO,
M DC XCIV.

VIRO
AMPLISSIMO
ET
DOCTISSIMO
D^no JOHANNI
HAMPDEN
Juniori, Armigero,
PIETATIS ET BONARUM
LITERARUM
FAUTORI,
HOCCE
OPUSCULUM
humillime offert
consecrátque
AUTOR

EPISTOLA

DEDICATORIA.

Hicce Libellus (Vir Ornatiſſime,) ante multos annos conſcriptus, jam tandem in publicum prodire geſtiens, benigniorem Tuum (ut Fauſti Syderis) Aſpectum & Tutelam obnixè petit. Idque non quaſi Tibi Gratum facere poſſim, ſed potiùs primo in loco, (Gratitudine id poſtulante) ut hanc nactus opportunitatem, jure debitas propter tam promptè in me collatos Favores, reddam Gratias, eáſque maximas. Deinde, ut Tibi tanquam Judici maximè idoneo hoſce meos Labores ſubmittam. Cùm enim inter iſta Orientalia, Claſſicorum Scriptorum aliquammulta in hoc Libello exponantur Loca, eáque (ut ſpero) rectius quàm hactenùs factum eſt propriis ſuis Ludis applicata; cúmque in quâvis politiore Literaturâ tam Græcâ quàm Latinâ Te non ſit ornatior alter, operæ pretium fore credebam ad Te optimum & æquiſſimum harum rerum Æſtimatorem appellare: ut, ſi ſecurus quòd Tuo Arbitrio *non cadat*, *ſed recto ſtet talo* Libellus, Te *Calculum album* adjiciente,

adjiciente, de aliorum in hisce rebus censurâ non sim valdè solicitus.

Nec tantùm ut limatissimo Tuo in hac parte Judicio fretus hoc facio, sed &, ut pro Tuâ in rem Literariam (me rogante) Liberalitate maximè gratus: quæ quidem Liberalitas eò plùs æstimanda est, post tot & tam injustas Exagitationes, quibus Tua multùm imminuta fuit & penè exhausta Substantia. Et tamen post omnia, non desinit Tua Benevolentia nec erga Literas nec erga Reformatos ad nos confugientes, quorum multos (ob Religionis Amorem) constante & indefatigatâ Munificentiâ alis, & annuis Stipendiis sustentas.

Scio quidem Te talem esse qui Laudem nec quæris, nec eâ à nobis indiges: nam quid opus est Verbis, cum Facta videamus, quæ loquuntur meliùs quàm imbecillis Calamus eloqui valeat? Nihilominùs tamen, Amicos vera dicere nil vetat: ideóque quamvis alia multa taceam, hoc non possum tacere, quòd Te procurante, aliquando proditurum sit quoddam antiquissimæ Literaturæ Genus, (cujus parvum aliquod Specimen redeunte Anno forte lucem visurum sit,) ad quod (ut Europæ jam primùm producatur, & literato Orbi postliminio reddatur,) in bonarum Literarum Decus, & Doctorum ac Curiosorum commodum & delicias, sumptus facere non detrectasti.

Plura

Plura hoc tempore addere ſuperſedeo, humiliter rogando, ut hæc (uti reverà res eſt) ex grati animi affectu proceſſiſſe interpretari velis, ab eo qui eſt

Dabam è Bibliothecâ Publicâ Oxon. X. Nov M DC XCIV.

Tuæ Amplitudinis

ſincerus & promptiſſimus Servus

THOMAS HYDE.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

INter eos qui de Ludis scriptitârunt, pauci sunt qui susceptum pensum ritè absolverunt; idque partim quia aliqui eorum obiter & tanquam Parergon eum tantùm tetigerunt, & non ex professo tractârunt, ideòque non rimati sunt omnia quæ ad illum Scopum faciebant: partimque quia tam ii qui obiter quam qui ex professo eos tractârunt, Linguis Orientalibus insufficienti in ipso limine titubârunt, statuendo Shahiludium *esse Romanorum* Latrunculos, *cùm id revera non fuerit illis notum: & iste error in principio, tali posito fundamine, illos postea in alios errores duxit.*

Quum itaque eruditorum manibus hac in parte herere videns, animum induxi hanc rem (Orientalis Literaturæ ope) feliciore successu præstari posse. At aliquam hunc (qualiscunque sit) Libellum conscripserim, multos annos in Angulo jacere sinebam, dubitans an eundem evulgarem. Sed tandem jacta est alea, ut è tenebris erutus lucem videat, & tanquam Præludium aliorum Opusculorum quæ in manibus habeo, prodeat. Abito itaque, & qui

Parve----Liber ibis per urbem.

Et nunc ad finem vergente anno, & instante Saturna-

turnalium Romanorum tempore, (vel quando nobis etiam Ludis vacare liceat in Natalitiis Feriis,) ut canit Horatius Lib. 2, Satyr. 7,

—— Age, libertate Decembri
Quando ita Majores voluerunt, utere.

Et cùm hoc ſit præcipuum Ludorum tempus, Lectori hanc novi anni Strenam porrigo, ſuadens ut ſequatur Martialis conſilium Lib. 4, Epigr. 14, *ad animi refectionem moderatè ludendo,*

Paullùm ſepoſitâ ſeveritate,
Dum blandâ vagus Aleâ December
Incertis ſonat hinc & hinc Fritillis,
Et ludit rota nequiore Talo,
Noſtris otia commoda Camœnis.

Prius autem quàm manum de Tabulâ tollam, Lector monendus eſt, quòd in Ludis puris putis Orientalibus ſeu in ſolo Oriente uſitatis, ludendi modos (quantum poſſum) docere ſatago. Sed in aliis quibuſdam Ludis in Europâ benè notis (quamvis origine Orientales ſint,) ludendi modos non ſemper proſequor, cùm ferè quiſque me multò meliùs eos calleat, & me tales docere queat. Meus autem de Ludis ſcribendi Scopus, (quem me attigiſſe ſpero,) eſt quos tractavi Ludorum & omnium rerum ad eos ſpectantium Nomina docere, artem circa illa criticam exercere, veterum de eis loca explicare, eáque propriis ſuis Ludis applicare, & ſingulorum Ludorum Originem & Inventorem & Antiquitatem perſcrutari. Hacque rite præ-

ſtitiſſe,

stitisse, mihi ipsi planè sufficit, & aliis sufficere posse censeatur.

Si autem alicui omnes ludendi modos nostratibus notas persequi libet, eum ad Libros lusorios Anglicè scriptos remitto, & ut tales inde petat relinquo: cùm hoc solum scripto tradidisse, integrum Librum implevisset, & hunc nostrum ultra justam molem excrescere fecisset. Hoc tamen de quovis Ludo heic in genere dicatur, quòd scil. ludendi methodo priùs probè perspectâ, quisque pro virili propriam suam innatam artem colere & astutiam adhibere debet, ut suas partes tueri, & adversarium vincere & possundare posit; quod a cujusque meliore indole & diligentia & industriâ pendet. Nam quamvis omnes per easdem Regulas primò ludere discant, alii tamen postea per insigniorem perspicaciam & peculiarem genium naturalem alios sæpe vincere & superare valeant. Et hoc certè nec doceri nec ullis præceptis alicui instillari aut cum eo communicari potest; sed (ubicunque sit) ingenitum est & nativum, per praxin & exercitium crescit, & pro natâ occasione prudenter adhiberi solet. Ideóque cùm prolixæ in hac parte Instructiones semper mihi supervacaneæ habitæ fuerint, vel prorsus ab eis abstinere, vel saltem parciùs de eis agere commodius visum est. Vale.

ELENCHUS CONTENTORUM

LIBRI SECUNDI.

consuetudine apud Dunmow *in Essexiâ,* 37, 38. *De* Irish *&* Warkeer, &c. 39. *De Speraino & Lusibus Italicis,* 40. *De Indorum Lusibus desperatis, quibus ludunt pro Digitis & pro Corporis emancipatione,* 41, 42, 43, 44. *Zenonis Imperatoris Lusus Græcè descriptus,* 44, 45, 46, 47. *Quid sit* γεροντικῶς *ludere,* 47. *Quinam sit Nerdiludii scopus,* 48. *Descriptio Persica ex Libro Shâhnâma,* 49, 50, 51. *Descr. Arabica ex Sephadi & Ibn Chelicân,* 52, 53, 54. *Descr. Arabica ex Sokeiker Damasceno,* 54, 55, 56. *Descr. ex Græcis, ubi corrigitur Rutgersii Versio,* 57. *De Nerdiludii antiquitate,* 58, 59, &c. *Parysatidis nomen Pers.* 63. *De Nerdiludio Chinensium,* 65, &c. *De Indorum Ludo Tchûpur,* 68, 69. *De Ludo promotionis Mandarinorum in Aulâ Regiâ apud Chinenses,* 70, 71, &c. *ad* 101. *Quid sit Alabarda,* 71. *Tritici, Hordei,* &c. *nomina Sinica,* 87. *Hist. Aleæ, ejúsque nomina variis linguis,* 101, 102, &c. *Animadvertitur in Jesuitarum Versionem Persicam Psalmi I, & lepidum narratur,* 103. *Cur Cubus sic vocetur,* 104, 105. Κυβεία, *Diagrammismus, Pleistobolinda,* &c. 105, 106. *Ludus proæresimus, & quid sit in Punctum ludere,* 106. *Hesychius & Eustathius taxantur,* 107, 108. *Cubus non semper Tessera, sed & Punctum, & quid sit As,* 108. *Tesserarum nomen Græcum & Turcicum, & de Aleatoribus,* 109. *De Aleæ Inventione & Antiquitate,* 110, &c. *An Alea sit licita, ex sententiâ Justiniani,* 115. *Ex sententiâ Mohammedanorum, & Græcorum,* 116, 117. *Clericus Inspector ludi excommunicandus, multò minùs Lusor,* 118. *Ex sent. Jureconsultorum Europæ, & Latinorum Romanorum, & Claudii Imp. pœna in Inferno,*

Rogatur Lector ut priusquàm lectionem aggrediatur, sequentia Errata corrigere velit, ut meliore cum fiduciâ in lectione procedat.

Pag. 20. *ult.* Calces. *Vide etiam* Calcem p. 182. Pag. 22. l. 9, 10, *dele hæc verba* Nam hoc vult Vitreus miles, ut apud Classicos Autores legitur : *incautè enim irrepserunt, cùm* Vitreus miles *ad Latrunculos pertineat.* 28. 10, dicebantur. 45. *ult.* inenarrabilibus. 49. 15, *pro* Indorum, *lege* Persarum. [pag. 1. 5, 6, *adde* seu Oûï sive Yûnd. *Ibid.* l. 11. *lege* Savdâsh *contractè pro* Savàsh-dâsh, *id est*, militiæ comes seu Commilito.] 106. 18, 21: & 107. 3, 8, *pro* πεπλεία *lege* πετλεία. 109. 15, τριμαςίκτης. 110. 9, *pro* Arîr *potiùs lege*, Azîr *ex linguâ Persicâ, est* Clamor & Ovatio.] 145. 20, genere.

Farther directions for the Book-binder.

FIrſt there is a generall Title-page in breif of the whole work, with the Licenſe on the Back of it.

Then there is a larger Title-page to the firſt part of the firſt Book.

And the whole work being divided into two Books, the firſt Book is in two parts; 1, *Shahiludium* in Latine, with its diſtinct Title-page; 2, *Shahiludium* in Hebr. for which Hebrew there is alſo a diſtinct Title-page printed apart, which muſt be prefixed to the ſayd Hebrew Treatiſe.

The ſecond Book about the other Eaſtern Games, which begins with *Hiſtoria Nerdiludii*, is one ſingle part, and hath a diſtinct proper Title-page which muſt be prefixed to it.

The Directions for placing the Schemes, and for ſprinkling the Leaves of the two Books with different Colours, (though bound in one Cover,) is placed after the Preface and Contents of the firſt part.

ISTORIA NERDILUDII.

. I. *De Nerdiludii Nominibus.*

HIC Ludus Anglis vocatur Tables, Germanis Bretſpiel, i. e. *Tabulæ Ludus*: Hiſpanis *Iuego de las Tablas*, ſeu *Tablas Reales*: Italis *Tavole*: & hiſce duas Gentibus aliquando *Dado*, propter *Dados* Aleas quibus luditur, quod tamen Nomen plici *Aleæ* competere potiùs videatur. Meæ ætatis Græcis dicitur τάβλα ſeu ταῦλα, quòd idem Nomen ad Turcas & Syro-Arabes tranſit. Hæc autem omnia ſunt nil niſi Latinum ocabulum *Tabula*, quod quidem Nomen ab eis ui Chriſto citeriores, huic Ludo inditum fuiſſe ceſſe eſt; cùm apud nullum nec Græcorum c Latinorum qui Chriſti ſeculum præceſſeint, nomen ταῦλα ſeu *Tabula* hoc ſenſu uſurpam reperiatur.

Auſonius habet *ad Tabulam ludere*, quod eſt diverſum à *Tabulis ludere*: illud enim eſt hunc Lum cum Teſſeris & Calculis exercere, hoc ve-o meris Teſſeris ludere, quod modernis Græcis dicitur ταβλίζειν, & τάβλαις ſeu ταβλίοις καὶ κύβοις αίζειν: nam κύβος, τὸ ταβλίον, ut in Grammaticorum Gloſſis. Ταβλιςής, in infimâ Latinitate *Tabliſta*,

lista, est is qui ludit; & Ταβλιοπάροχος qui *Tabulam & Tesseras* Lusoribus exhibet parátque. Galli videntur suas *Tablas* pro *Càlculis*, & *Tablarium* pro *Alveo lusorio* accipere: aliàs vox *Tablæ* totum hunc Ludum denotari possit.

Nerdiludii antiquius Nomen apud Romanos, erat *Alveus & Calculi*, ut habet Valerius Maximus. Plerumque autem dicebatur *Duodecim Scriptorum Ludus*: non ut quidam Codices impressi malè legunt *Duodecim Scruporum*; cùm duodenarius Scruporum aut Calculorum numerus nullum in hoc Ludo locum aut usum habeat. De hoc autem infrà fusiùs dicetur.

Apud veteres aliquando vocatus est Κυβεία, idque Synecdochicè, quia partim Κύβοις seu *Tesseris*, partimque *Calculis* seu *Frustulis* ligneis exercebatur. Hoc autem Nomen propriè & absolutè sumptum, simplicem *Aleam* quæ solis Tesseris exercetur, notat. Et idem dicendum est de Judæorum קוביא *Kubîa*, à Græcis mutuato Nomine. In linguam quoque Arabicam receptum est *Cûba*, tanquam irreptitium vocabulum, quod apud Camûsi Autorem extat: ejus quoque meminit Ecteri, his verbis Turcicè, الكوبة درن ديدن كلاري ايدون *AlCûba est Ludus quem dixerunt Nerd.*

Apud Platonem hic Ludus subinde audit Πεττεία, catachresticῶς. Nam hoc nomine propriè alius intelligitur Ludus, qui infrà in *Aleæ* Historiâ explicabitur. Sed apud mediæ ætatis Scriptores, Κύβοι, & Πέτλοι seu Πέσσοι, & Ἀςράγαλοι promiscuè

cuè usurpantur & passim confunduntur. Ideie oportet horum Autorum Lectores benè attdere ad materiam de quâ agitur, ut ita ex eâ iùs quàm ex mero & nudo Nomine valedignoscere quinam aliquando Ludus tracte. Hæc autem tanta confundendi Nomina ntia inde forte accidit, quia ex *Alea* speciesunt dicti tres Ludi: quibus itaque dicta omina quæ specialia sunt, tanquam generalia nt; à quibusdam pro lubitu quandoq miscuè imposita fuêre.

Hic Ludus linguâ Japonicâ dicitur *Suguróck*, licâ Sanscreticâ *Dûta*, Malaïcâ جوج *Gjûgjy*, orgianâ seu Ibericâ ნარდი *Nardi*; quod à eribus Persis mutuò acceptum est. Hic enim dus per totum fere Orientem notus est antio ejusdem Nomine Persico نرد *Nerd*: ideue nos illum *Nerdiludium* nominavimus. Cume *Nerd* sit *Truncus arboris* seu *Truncus ligneus* ivis, non dubitavimus hunc Ludum aliàs ncupare *Trunculorum Ludum*, quia erectis runculis ligneis olim ludebatur.

Aliquando Persicè vocatur نردشير *Nerdr*, unde est in Gemarâ Talmudicâ נרדשיר *rdshir*. Ibn Chelikân & AlSaphadi Arabes vont hoc contractum esse pro نرد اردشير *Nerd deshîr*, quasi hic Ludus sic denominatus fuerit Persarum Rege اردشير بابكان *Ardeshîr abecân*, tanquam ab Inventore. Hocque (quams falsum sit, ut infrà monstrabitur,) quibus-

 dam

dam tamen Judæorum anſam dedit appellandi iſtum Ludum אשדשיר *Aſdeſhîr.* Sic ille Judæus (quicunque fuerit,) qui eſt Interpolator Libri *Cózari*, de quo in Prolegomenis. Hanc autem dicti Nominis tam malam ſcriptionem ſumpſerunt ab Arabibus qui recepto errore conſtanter in omnibus ſuis Libris, pro Rege اردشير *Ardeſhîr*, ſemper ſcribunt legúntque ازدشير *Azdeſhîr.* Errat verò peſſimè Gloſſator Talmudicus, exponendo quòd נרדשיר *Nardſhîr* ſit אישקקש *Eſcacques.* Errat quoque Philippus Aquinas in Lexico Hebraïco, dum ibi exponit נרדשיר *Nardshîr* Arabicè denotare *Dade Al-Nerd*, i. e. *Teſſeras Nerdicas*, ſeu עצם המצחקים *Oßicula Luſorum*, & *quamvis rem quadratam*; cum non tantùm *Teſſeras*, ſed etiam *Orbiculos* & totum iſtum Ludum denotet. Inter hæc autem aliàs fortè fortunâ ſat rectè habet, quod in *Perek* אף על פי, dictum נרדשיר *Nardshîr* ſeu *Nerdshîr* ſit צחוק בקיביא *Ludus Cubiæ*, i. e. *Tabula*: niſi fortè per *Cubîam* intelligat *Shahiludium*, uti Judæi aliquando impropriè id vocant.

Et ut apud poſteriores Latinos & Græcos hic Ludus dictus eſt *Tabula*, ab *A'ꝟeo* luſorio (ad inſtar *Tabellæ*) in quo exercebatur; ſic aliquando etiam apud Perſas vocatur ششدر *Sheſhder*, quod propriè *Alveolum* tantùm notat, ut infrà docebitur.

Sunt apud Europæos qui à ſono ſumptum generale Nomen huic Ludo indiderunt *Trictrac*: quod tamen alii poſtea ad peculiarem aliquem

Tabulæ

Tabulæ Lusum traxerunt eique appropriârunt, ut infrà dicetur. Sed ab eâ aliarum Gentium denominatione discrepantissima est hujus Ludi appellandi ratio apud Hibernos, qui eum jam olim in suâ Linguâ nominarunt Fiϲceall *Fidh-cheall*, quod vulgari eorum pronuntiatione sonat *Fichall* seu *Fikall*, uti aliquando me docuit suæ linguæ callentissimus Hibernus D. *Tully Conry*, qui tunc erat Honoratissimi Ducis Ormondiæ servus, & olim fuerat Nobilis alicujus Familiæ Genealogista, & tandem Oxonii obiit. Hoc sec. vim vocis significat *Ligneum-difficile intellectui*: nam Fıȯ est *Ligneum-intricatum* quiddam seu *Ligneum-difficile*, aliquid, nempe Intricatum quiddam ex ligno factum; & Ceall est *intellectus*: q. d. Ludus difficilis intellectui, cujus instrumenta fiunt ex ligno. Quàm malè exascitum Nomen!

II. *De Nerdiludii Tabella, ejusque materia & forma.*

APud Martialem in Epigram. Lib. XIV, 17, *Tabula lusoria* legitur pro Epigrammatis lemmate ubi de hoc Ludo agitur. Galli infimâ sua Latinitate *Tablarium* aliquando vocant. Italicè dicitur *Tavoliere de giuocare*, Hispanicè *Tablero*; Gallicè *Tablier*, & minùs rectè *Damier*:

Germanicè Brettstein; item Spielbert, Warkeerbert, Tictac-bert seu Tricktrac-bert. Arabibus audit رقعة النرد: *Ruk'a* ſuperiùs in *Shahiludio* exponitur. Perſis appellatur تخته نرد *Táchtahi Nerd*, i. e. *Tabella Nerdica.* Bernardo da Parigi in Lexico Italico-Turcico dicitur تاولي تختهسي *Tawuli táchtaſi* & تاولي پولي *Tawuli pôli*, quæ utraque ſignificant *Tabulæ Tabellam.* Aliquando etiam videtur ſimpliciter vocari پول *Pôl*; quo item Nomine Turcæ aliàs vocare ſolent ſuum *Abacum Nummarium*, qui oblongus eſt, ſcutiformis, limbo inſtructus, quem ſubinde alio Nomine vocant آقچه تختهسي *âktcha táchtaſi*, *Tabellam nummariam*, in quâ pecuniam ſuam numerare ſolent. Cúmque *Pôl* ſit *Planities*, à Ruſſico *Pôlie*, i. e. *Campus*, *Area*, (unde *Polonia* nominata eſt *Pôl-land*, q.d. *Terra plana*,) ſuſpicor modernos Turcas mutuâſſe hoc vocabulum à Polonis aut Ruſſis, ad ſignificandum quamlibet rem planam, qualis eſt *Tabella*, ſive ſit Nummaria ſive Luſoria. Sed omninò diverſum eſt à Perſico پول *Pûl*, de quo infrá. Linguâ Indicâ Sanſcreticâ vocatur *Chokiput*, cujus Characteres infrà viſuntur.

Quia verò Tabula luſoria aliquantulùm excavata fuit, ne inter jaciendum exciderent Teſſeræ, ideò alio etiam Nomine veteribus Latinis dicebatur *Alveus* ſeu *Alveolus.* Hoc Nomen extat apud Valerium Maximum VIII. 8, *Scævola Alveo & Calculis vacâſſe interdum dicitur, poſtquam benè*

benè & diu jura civium & caremonias deorum ordinâsset. Et propter excavatam formam, Persis etiam subinde appellatur طاس *Tâs*, quo propriè notatur *Pelvis* magna, seu Pelviforme quidvis minùs profundum. Hujus meminit *Megjdi* in Historiâ Regum Persiæ, & quoque Anonymus Autor in Historiâ *Mihra & Jovis*, ubi Personæ Dramatis *Nerdiludium* exercentes introducuntur hisce Versibus,

بطاس وكعبتين چرخ واختر
قضايا باختة باوي برابر

Alveolo Orbium-cœlestium & Tesseris Stellarum,
Fortè ludebat alteri oppositus.

Si Alveolorum materiam spectemus, plerumque fiunt ex Ligno. Romæ autem in Piscinâ publicâ prope Armilustrium in Vineâ, olim reperta est Tabula marmorea, cujus Iconem exhibet Salmasius in Notis ad Flavium Vopiscum, pag. 467. Hæc autem Tabula propter ejusdem Inscriptionem videtur fuisse ex piis fraudibus vel saltem superstitionibus Christianorum veterum. In Oriente aliquando ex Auro aut Argento fieri solet *Tâs* seu *Alveolus* Regum & Magnatum.

Alvei apud veteres magnitudo noscitur ex Plinio, qui Lib. XXXVII, cap. 2, sic describit, *Transtulit Alveum lusorium cum Tesseris è duabus Gemmis, latum pedes tres, longum pedes quatuor.* Et, ut hodiè tam Tesseris & Calculis quàm Scachis

chis in eâdem Tabellâ luditur, viz. illis in adversâ parte, his in aversâ; sic (ut videtur) olim aliquando in eâdem sed diversis lateribus, tam Tesseris quàm Latrunculis ludebatur; quod colligitur ex Martiale,

Heic tibi bis seno numeratur Tessera puncto,
Calculus heic gemino discolor hoste perit.

Quoad Alvei formam externam, apud Europæos constat duabus Valvulis, quæ commodioris portationis causâ pro libitu complicari possunt. Olim verò non ita: sed constabat ex uno integro Ligno, Lapide, aut Metallo signato *Bis duodecim* aut *Quater senis Ductibus*, (quas *Lineas* seu *Vias* Isidorus vocat,) ut ita uterque Collusorum Duodenarium Ductuum numerum possideret. Hæc est Tabulæ interior pars quam dictus Isidorus, de figuris *Tabulæ*, sequente modo describit, *Sed & ipsas Vias senariis Locis distinctas propter Ætates hominum, trinariis Lineis propter Tempora, argumentantur, inde & Tabulam ternis descriptam dicunt Lineis.* Intima itaque dictæ *Tabulæ* pars (Hispanis peculiari Nomine dicta *Tablaje*,) signari solebat Duodenis *Ductibus* seu *Lineis* (ubi Calculorum sedes) quæ Anglicè vocantur **the Points of the Tables**, scil. *Puncta* seu *Mucrones*, quia ad instar Pyramidum in Mucrones & Puncta desinunt. Gallicè audiunt *Rayons*, i.e. *Radices*: Italicè *Casæ*: al. *Cassi*, *Capsi*, *Septa*, qualia quidem Nomina à mediæ ætatis Græcis sumuntur. Judæis audiunt סורות *Sûroth*, i. e. *Ordines*, qui

ſunt. סורה ראשית *Sûra reshîth, Ordo pri-*
שנית סורה *Ordo ſecundus,* סורה שלישית
tertius, & ſic deinceps. Arabibus ſonant
بـ *Boyût,* à ſing. بيت *Beit,* Perſis خانها
ıa-hâ, à ſing. خانة *Châna,* id eſt, *Domus,*
, ut in ſuperiori Ludo & aliis. Eâdem rati-
Græcis mediis dicuntur Δώδεκα νήσοι ſeu
οι: item Δώδεκα τόποι: alii Χώρας vocant, & quo-
Χαρακώματα *Valla.* Et à χῶρα, dicebatur Μο-
ρος *adunatus,* qui ad unum redactus eſſet Cal-
um unúmque Ordinem, ideoque victus &
liatus abibat. Magis peculiariter verò vete-
us Græcis dicebantur Γραμμαὶ, & inde veteri-
Latinis *Scripta* ſeu *Scriptula,* quia Calamo
iptorio deſignari ſolebant. Horum meminit
idius in lib. 3. de Arte amandi,

Eſt genus in totidem tenui ratione redactum
Scriptula, quot Menſes lubricus Annus habet.

hoc loco vetuſtiores editiones legunt *Spicula,*
rore Librariorum vel Editorum; qui, cùm
n ſatis intelligerent quid in hoc loco eſſent
riptula, ſuppoſuerunt aliquid ſibi magis no-
m, viz. *Spicula*; idque fortè quia Tabellæ lu-
riæ duodecim Ductus ad inſtar Spiculorum
ucronati ſunt. Scaliger autem & Salmaſius re-
ituerunt legendum *Scriptula,* prout hodiè in il-
Editione quæ cum Notis variorum prodiit,
ectè legitur. Simili errore erratum eſt in vete-
ibus Editionibus Quintiliani, Inſtitut. lib. XI,

thore antiquo, qui *Scriptorum* quoque meminit:

Discolor ancipiti sub jactu Calculus adſtat,
Decertantes ſimul candidus atque rubens:
Qui quamvis parili Scriptorum tramite currant,
Is capiat palmam quem bona fata juvant.

Suprà citata loca non poſſunt aliter intelligi, quàm de *Tabulæ Ludo*, cui certè Duodenarius Scruporum numerus nullo modo quadrare poſſe cenſebitur: in hoc enim Ludo *Calculi* (ſi *Scrupi* dicantur.) ex utraque parte erant & adhuc ſunt 30: *Ductus* verò, qui *Scripta* vocantur, hic ſunt *Duodeni*. Quinetiam Suidas & alii ex Græcis mediæ ætatis, in Deſcriptione *Tabulæ* Δωδεκα-γράμμους memorant; quem etiam Duodenarium numerum habent Arabes hujus Ludi rationem exponentes. Ex dictis itaque conſtat, in citatis Claſſicorum locis legendum *Scripta* ſeu *Scriptula*, eáque in hoc Tabulæ Ludo reverà locum habere, & ipſa ſola, non verò Calculos, Duodenarium numerum reſpicere: adeò ut jam non ſit dubitandum quin *Ludus Tabulæ* apud veteres Romanos *Duodecim Scriptorum Ludus* vocatùs fuerit, quæ quidem Scripta in interiore Tabulæ parte primas tenent.

Ex his autem bis duodenis ſeu 24 Ductibus, ſex tantùm peculiària habent Nomina: eáque ſunt ſecundùm Ordinem cenſumque Numerorum qui in Teſſeris cernuntur, à quibus etiam Numeris ſeu Notulis ſinguli Jactus denominari

 ſolent.

ſolent. Cubis enim ſeu Teſſeris (Invento ſcil. antiquiori,) addita & conformata eſt Tabella poſtliminiò excogitata, quæ dicto Linearum ſeu Ductuum numero inſtructa, ſex Teſſerarum Lateribus reſponderet. Primus itaque Ductus, ut & Nomen Numeruſque Jactûs ejuſdem, eſt *Monas* ſeu *Unio*; 2 *Dyas*, ſeu *Duernio*, ſive *Dibus*, vel *Binio*; 3 *Trias*, ſeu *Ternio*; 4 *Tettaras* ſeu *Teſſaras*, ſive *Quaternio*, vel *Dynamis*; 5 *Pentas*, ſeu *Quinternio*, ſive *Quinio*; 6 *Hexas*, ſeu *Senio*, Cnidiis Ἑξάστιχος.

Hi ſex Ductus Arabibus & Perſis vocantur *Unus, Duo, Tres*, &c. Uno autem generali Nomine Perſicè vocari ſolent شَشدر *Shéshder*, i. e. *Sex-oſtium*, viz. *Sex oſtia*, ſeu *Sex Portæ*; & quoque ششدره *Shéshdere*, i. e. *Sex valla*, vel aliàs *Sex valles*. Iſidoro in Deſcriptione Tabulæ dicuntur *Senariæ Viæ*. Sunt ex Perſarum Lexicographis qui exponunt hæc Nomina denotare مهره نرد *Calculum Nerdicum*: ſed minùs rectè. Harum enim vocum tam Veriloquium quàm apud Authores Uſus, contrarium ſuadent: nam ſi Originationem ſpectemus, ea cum ſupradictis apprimè quadrare comperietur. Sicut enim infrà, alius quidam Ludus vocatur سيدره *Si-dere*, i. e. *Trivallum*, propter tres Ductus ſeu Lineas quæ in ejuſdem Schemate circumquaque ad inſtar Vallorum cernuntur; ſic eâdem Analogiâ in hoc Ludo Sex Ductuum ſeu Linearum Schema vocatur ششدره *Shesh-dere*, i. e. *Sex-vallum*, ſeu Sex vallis conſtans Schema. Si hujus Nominis

rationem

onem adhuc magis ſcrupuloſè rimari veli-
, *Shesh* ſign. *Sex*. Altera verò hujus nominis
;, varia habet ſignificata: nam در *Der* eſt
ex montis; & quoque *Porta, Oſtium*; unde ut
poſitio ſignificat *In*; & aliquando *Extra, fo-*
; quia Oſtium tam intromittit quàm ex-
nittit quemlibet tranſeuntem. Sed درة *Derè*
Vallis per quam aliquando currit aqua: eſt
m i. q. جومرتى *Gibboſum* quidvis rotundè
nens, ut animalis *Ventriculus*: eſt quoque *La-*
a montis, viz. ejuſdem Latus ſeu infima extu-
ns Declivitas: unde uſus trahitur, ut in hu-
nodi Ludis denotet *Vallum* quo concertantes
Campo bellico, partes ſuas munire cenſentur.
ia verò ſex Ductuum ſeu Vallorum Schemati-
hæcce Tabella notari & eâ ratione huic lu-
appropriari ſolet; hinc fit ut tota Tabella,
ximè verò interior ejuſdem pars, hoc Nomi-
Shéshder ſeu *Shéshdere* inſigniatur, quod ex
apud Authores conſtat. Nam in Hiſtoriâ
hræ & Jovis, Dramate nempè Amatorio car-
ne conſcripto Perſicè, Dramatis perſonæ (quæ
t Planetæ, &c.) Nerdiludium hoc modo ex-
entes introducuntur:

چو دست مهره بازی در کشاده
فلك را مهره در ششدر فتاده

Quando manum Calculis luſurus aperiebat,
In Orbem-cœleſtem Calculi quaſi in Alveolum ca-
debant.

 Hoc

Hoc eſt dicere, Quando ille (putà Sol aut Jupiter,) incipiebat ludere, res ita magnificè ſe habuit, quaſi Stellæ fuiſſent Calculi, & concavum Orbis cœleſtis fuiſſet Alveolus ſex Ductibus ſeu Vallis (nempe quater ſenis Lineis,) notatus. Deinde in *Hiſtoriâ Joſephi* & *Zelîcha*, ubi Zelîcha dicitur in Joſephi gratiam extruxiſſe *Septicellium*, ſcil. Palatium 7 Cameris ſeu partibus diſtinctum: & poſtquam illa ipſum in harum ſextam Amatoriis Artibus pellexiſſet, pag. 132 additur,

بشش خانه نشد گامش میسر
نیامد مهره اش بیرون ز ششدر

Ejus in 6 Caſas ingreſſus non erat adeò facilis;
Sed Calculus ejus extra [*Sheshder* ſeu] *Sex-oſtium non eſt egreſſus.*

Ghâm propriè eſt *Paſſus* ſeu *Greſſus* unus, ſc. quantum Pes unâ motione graditur: heic verò eſt Paſſuum Greſſuumve continuatio ſive ad ingrediendum ſive ad egrediendum.

Per *Sex-oſtium* intelligitur *Alveolus 6 Caſulis* diſtinctus. Nempe primò difficile erat allicere illum in 6 illas Cameras ſeu partitiones: ſed poſtquam ſemel ingreſſus fuerat, Zelîcha eum retinere ſtudens, occluſis & obſeratis ſigillatim oſtiis, exitum ſeu regreſſum ejus prohibebat: ſumptâ Metaphorâ à Calculis ſeu Orbiculis luſoriis, qui, ut Luſor vincat & ſuperior fiat, extra Alveum tandem ferri debent; aliàs neceſſe eſt ut vincatur,

vincatur, si ejus Calculi ita alligentur ut ex Alveolo sat maturè exire non possint. Sic ille victus est & ab Amasiâ suâ ita detentus, ut (perinde ac Calculus in *Sex Casularum Alveolo* alligatus,) extra *Sex-ostium* seu Sex illas Cameras egredi non posset. Nam *Sheshder* in hoc Ludo *Sex Casulas* Alveoli notans propriè, ad significationem *Sex Camerarum* seu *Partitionum* domûs in citato loco trahitur & transfertur.

Sed proprio non autem tralatitio sensu usurpatur apud *Megjdium* in Vitâ Regis *Phridûni*, ubi, ductâ ab hoc Ludo Metaphorâ, rebelles cujusdam Principis Subditi in re bellicâ ad angustias redacti, sequente modo se expedere conantur : كعبتين مشورت در طاس فكرت
انداختند راي ايشان بر آن قرار گرفت كه
بنقش تزوير وحيله مهرهٔ خودرا از آن ششدر
رهانند ونايرهٔ جدال را بآب تدبير فرو
نشانند ليكن از مضمون اين بيت
بيخبر بودند

همچو نقش مراد از طاس چرخ ومهرهٔ اختر
كه هر گز كعبتين درمندان راست
ننشينند

eßeras consultationis in Alveolum cogitationis je-
runt : & tandem opinio [seu *consilium*] *eorum in*
c acquievit, ut per Notulas falsitatis & doli Calcu-
los

los suos ex illo Sheshder [seu *Alveo*] *liberare vellent, & Ignem contentionis Aquâ consilii sopire: erant autem ignari de Contento istius Versûs,*

Ne quaras Notulas [seu *Puncta*] *desiderii tui ex ex Alveolo Orbium-cœlestium & Calculis Stellarum:*
Nam miserorum Tessera nunquam rectè consistent.

Hoc est, ex eorum consultatione tandem resultum est, ut quod vi non possent, id machinamentis & fraude tentare vellent: & ad instar Lusoris qui cùm Tesserarum Numeri rectè recensiti non ita ei favent ut Calculos suos extra Alveum ferre valeat, tum incipit fraudes adhibere, Tesserarum Punctula Numerósve falsò recitando, ut hâc ratione desideratum in Alveolo Punctum attingat; & quod legitimo Ludo non posset, id fraude & Collusione efficiat; ut hoc modo Milites seu Calculos suos extra Alveum educat, i. e. extra periculum damni & jacturæ ponat. Tales autem homines ignari sunt quòd frustrà quæritur prosperitas ab iis qui per Astra cœlitùs destinantur ad miserias: & cùm Astra nolunt concedere hominibus desideria sua, tunc *Tessera*, i. e. *Res* eorum nunquam rectè cadent, nec Jactum aliquem felicem sive bonum rerum suarum exitum à Fato unquam obtinebunt. Nam si *Stella* essent *Calculi*, & *orbis-cœlestis Cavitas* esset *Alveolus*, ibi frustra quis quæreret quem desiderat Jactum felicem, cùm Fato aliter decreta sit infelicitas.

§. III. *De*

§. III. *De Tesseris seu Aleis.*

TEssera Anglicè vocatur a 𝔇𝔦𝔢, in plur. 𝔱𝔥𝔢 𝔇𝔦𝔠𝔢, seu potius 𝔇𝔦𝔢𝔰. Danicè 𝔗𝔢𝔯𝔪𝔦𝔫𝔤, Germanicè 𝔚𝔲𝔯𝔣𝔢𝔩. Isidoro dicuntur *Lepusculi*, à saltatoriâ quam habent motione, & *Jacula* à jaciendo. Varroni *Quadrantalia*, Italicè *Quadrantal*, quia quadratæ. Latinis etiam *Tessera*, q. d. Τέσσαρα, à quadraturâ; & *Alea*. Græcis plerumque *Tessera* est Κύβος, Hesychio Γύλλος. Linguâ Romaïcâ seu Græcâ modernâ, Ζάρι, Ἀζάρι, Ἀζάρη, & Ζάρια, & τὰ Ζάρια: Turcicè زار *Zâr*. Sed an hoc ab illo, aut illud ab hoc, dicere non est in promptu. Idem dicendum est de nomine Ζέρνη *Zerni* Russorum, quibus etiam dicuntur Κόστη *Costi*, i. e. *ossa*, seu *Ossicula*. Sic etiam Rabbinis sonant קוביאות *Cubi*, & עצמות *Ossicula*. Et sic Epigrammatista vetus de Tesseris in Fritillo quassatis vel potiùs in Pyrgo se volventibus,

Ossa minutatim fundo volvuntur in imo.

Et idem alibi,

Terna tibi hæc primùm volvuntur in imo.

A Græco Κύβος, *Tessera* Syris dicitur ܩܘܒܘܣ *Kúphos*, in plur. ܩܘܒܣܐ *Kuphóse*. Arabes habent

habent plura Nomina, quarum unum est فص *Phus* seu *Phis* sive *Phes*, vel *Pes*: hisce enim tribus Vocalibus pro libitu efferri potest. Hoc autem est nil nisi πεσσὸς, quod Græcis magis propriè *Calculum lusorium* notat. Aliàs *Tessera* Arabicè vocatur كعبة *Ça'ba*, quod etiam *Cubicum* seu *Quadratum* quidvis in genere significat: in Duali كعبتين *Ca'batein*, quod nomen Persis familiare. Aliàs دد *Dàd* seu *Ded* sive *Det* est *Lusus & res ludicra*, & داد *Dâd* est *Alea*: hinc apud Hispanos & Italos *Dado*; & veterum Gallorum *Det*, in plur. *Dets*, pro quibus hodiè dicitur *De* & *Dez*; unde Angli habuerunt suum nomen in hujus Sectionis initio notatum. Quod autem olim à Gallis dicebatur *Det*, satis constat; cùm inter Statuta Regum in susceptione Crucis (circa tempus quo Saladinus Hierosolymam occuparet,) statutum est, *Ne quis ad Aleas seu Detios luderet*, ut habet Guil. Neubrigensis lib. 3, cap. 22. Et quia *Dadi* (seu ut aliàs proferri possit *Dati*,) sint *Tesseræ*, sunt qui putant *Datatim ludere*, idem esse quod *Datis* seu *Tesseris* ludere. At ego potius cum aliis sentio *Datatim ludere*, esse ludere excipiendo & dando seu reddendo pilam aut simile quidvis. Sic apud Pomponium legitur, *Datatim ludere in lecto*: & apud Plautum, *Datatim ludere in viâ*. Nam propriè & primariò *Datatim* est à *Dare*, quod in *Nerdiludio* est *Ponere* Calculum, & sic *Positum* seu *Datum* relinquere & pro dato concedere. Nam aliàs Lusori integrum erat antequam Collusor

jecerat,

jecerat, *Datum* ſuum ſeu id quod dederat & promoverat revocare, ſi *Dati* eum pœniteret. Ideóque planè nugantur qui à *Dado* ſeu *Dadis* deducere ſatagunt. v. infra, §. VI.

Perſicè *Teſſera* aliquando vocatur مهره *Muhra*, quo tamen *Calculus* ſeu *Orbiculus* luſorius plerumque notari ſolet. Linguâ Japonicâ *Teſſera* vocantur *Sai*; linguâ Indicâ Sanſcreticâ *Ucksh*, & quoque *Pashùck*, quæ quidem voces in ſuo Brachmanorum Charactere *Nangeri* dicto infrà in laminâ æneâ ſculptæ cernuntur.

Quoad Teſſerarum materiam, rite ex Ebore ſolido fiebant, aliquando ex Cryſtallo aut Gemmis, ut infrá. Per fraudem aliquando ex leviori materiâ, qualis eſt Pulpa ſeu Medulla Sambucæ. Aliquando è contrà opplumbatæ ſunt, ut pro lubitu jaciant quod vocant High-fullam & Low-fullam, &c.

Forma autem non ſemper eadem: nam apud Indos præter Teſſeras Cubiformes, alias aliquando habent quadrato-oblongas, in quarum oblongioribus quatuor lateribus tantùm inveniuntur *Puncta*; & reliqua duo latera curtiora, ſunt Punctis deſtituta. Hujuſmodi penes me habeo ex Indiâ; quæ tamen ad alium Ludum à *Nerdiludio* diverſum pertinent. Aliàs autem vulgò habent formam planè Cubicam ſex lateribus æqualibus: unde apud Avicennam Os quoddam circa Calcaneum humanum hanc formam æmulans, vocatur عظم نردي كالسدس *Os Terdicum* (ſeu *Cubicum*) *quaſi ſex-laterale quiddam.*

Tesserarum *Notæ* seu *Numeri* Arabicè audiunt نقط *Nokt*, in plur. *Nokût*, i.e. *Puncta* seu *Punctura*: aliàs نقش *Naksh*, in plur. نقوش *Nokûsh*, i.e. *Picturæ*, *Cœlatura*. In Timûri Hist. legitur p. 415, — يلعبون بالنرد واختلفوا في نقش الكعبتين وقال احد اللاعبين وراس الامير تيمور كذا وكذا نقش الكعبتين *Ludentes ad Nerd, litigabant de puncturâ Tesserarum, & alter Lusorum dixit, Per Caput Principis Timûri sic & sic erat Punctura Tesserarum.* Græcis *Puncta* aliquando vocantur Κοκκία *Granula*: aliàs Σημεῖον, Κοιλότης, Τύπος, Γραμμὴ, Τρῆμα, Κύβος, Τρύπημα, τὸ δηλοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν βληθέντων, ut Μόνας, Οἴνη *Unio*, &c.

---

§. IV. *De Frustulis seu Trunculis lusoriis, qui hodie Orbiculi plani, olim Calculi dicti.*

ORbiculos lusorios Angli vocant Table-men, Galli *Dams*, Itali *Tavolas*. A Judæis dicebantur *Catuli parvi*, de quibus infrá. Latinis erant *Calces*, ut apud Lucilium legitur,

Naumachiam licet hæc, inquam, Alveolúmque putare,
Et Calces: delectes te, hilo non rectiùs vives.

Nempe

Nempe *Calx* & *Calcis*, formâ diminutivâ *Calculus*, & *Calculi*, i. e. Lapides, de quâ re consulas Isidori Glossam in voce *Toca*. Eâdem notione Turcis dicitur نردك طاشي *Lapillus Nerdicus*, aut نردك بجوكي *Calculus Nerdicus*; quia loco Frustulorum ligneorum, hic Ludus sæpè *Lapillis* exercetur. Idem sonat apud Persas مهرۀ نرد *Calculus τ͂ Nerd*. Et à Persico مهره *Múbra*, Arabes adoptârunt sibi Nomen مهرق seu مهرك *Mubrak*, in plurali مهارك *Mohârek*. Quibusdam Calculi vocantur *Sheshdere*, de quo infrà dicetur. Syris item dicuntur ܦܣܦܣܐ *Pespóse*, prout Vocales adscribunt: cùm potiùs legendum esset *Psiphâse*, ut & *Calculi* apud Rabbinos dicuntur פספסים *Psiphas*; nam utrumque est planè Græcum Ψῆφος.

Si de materiâ inquirimus, Calculi aliquando ex Ebore fiebant, sicut & Tesseræ. Sic Juvenal. Satyr. 11,

——— adeò nulla uncia nobis
Est Eboris, nec Tessella nec Calculus ex hâc
Materiâ. ———

bi Poeta insinuat suo tempore Opulentiores bere omnia Vasa & Instrumenta ex Ebore, usie ad Calculos & Tesseras. Declarat autem se e pauperiorem, nec habere *Tessellas* & *Calculos*

 ex

ex Ebore, nec reliqua Eburnea Vaſa, quæ ſui temporis plerique tunc pompæ & oſtentationis ergò affectabant. Olim aliquando apud Romanos, *Calculorum* loco adhibebant Nummulos, cujus rei meminit Petronius Arbiter in Satyrico, *Sequebatur puer cum Tabulâ Terebinthinâ, & Cryſtallinis Teſſeris: notavique rem omnium delicatiſſimam; pro Calculis albis aut nigris, aureos argenteóſque habebat Denarios.* Aliquando *Vitreus Miles*, apud Autores Claſſicos legitur. Dicto quoque modo nummis quandoque ludunt per Orientem, & *Orbiculi* quibus luditur, ſubinde vocantur Perſico Nomine پول *Pûl*, i. e. *Quadrans* nummulus æneus, aut ſimile quidvis rotundum & planum, ut *ſquama* piſcis: & hinc *Orbiculus* planus & rotundus in quovis Ludo, ut in *Nerd*, & *Kirk*, &c. At Arabes (qui carent *p* craſſo, nec illud ſonare poſſunt,) ſolent hoc enuntiare فول *Phûl*; quo alias Arabicè ſignificantur *Faba*, quæ itidem (ſi ſint diverſorum colorum,) ad hunc Ludum ſufficere poſſunt.

Apud magnates erant Calculi ex Gemmis; ut *Megjdi* refert Coſrav filium Pervîz habuiſſe نردي كه يك طرف آن فيروزه وطرف ديگر از عقيق يماني *Nerdiludium cujus altera pars fuit ex Turcoïde, altera verò ex Cornelio Yamanenſi.* Ad hunc quoque uſum ex Monte quodam in Regione *Tûs* eruuntur Jaſpides Cubicæ naturâ ſic formatæ. Sic refert Sâïd AlGjurgjâni in Lib. *Maſm.*

lasm. p. 177. بـشـبـ ـه وجمله مسـدس
مي باشد وار وثيه مهرهاي نرد ميسازد
وچيزي ديگر چون اندكشتري ودستوا

spides -- quæ omnes sunt ἑξάπλευραι, *quibus utuntur* *o Calculis Nerdicis & rebus aliis, uti Annulorum* *ilis & Armillis.* Et quia tales aliquando usurntur *Calculi,* sunt qui ad hos significandos tra-nt Nomen *Sheshdere,* quod receptiore usu *Al-um* in quo ejusmodi Calculis luditur, denotat. olunt nempe ut significet ἑξάπλευρον seu ἑξάεδρον, *planis* præditum quidvis. Sic Lexici Persico-ircici *Wasîlato'l Makâsid* Epitomator, ششدره
نردك دونجعي كه آلتنجي اوده بولي باغل
éshdere est Nerdiludii Calculus qui sexto quovis *ano, alligatur* [*seu applicatur*] *Alveo.* Sic nem-legq اوده *Uvva-da,* i. e. *In Plano* seu *Planitie.*

iàs pro آلتنجي legendum sit آلتـي اوده
i ey-da, i. e. *In sex Domibus* seu *Casis*: nempe erdiludii Calculus quo in 6 Alveoli Punctis lu-tur; si rectè interpretor, nam verba subob-ıra sunt. Si diceremus (ut verba præ se ferunt,) *Sextâ Domo,* nulla esset ratio cur Sextæ do-ıi restringatur Calculus qui omnibus Domibus mmunis est.

Hi Orbiculi numero erant, & adhuc sunt, iginta ex utrâque parte, prout in veteri *Epi-ammate de Aleâ* legitur,

Triginta magnos, adversósque orbibus Orbes.

Erant

Erant nempe tot Albi & totidem Nigri: utriusque enim partis * se invicem distinctio non erat in formâ, sed in colore: sic Libellus Turcicus,

نردك ايكي مهره سنك رنكى ايكى در

Nerdiludii bini Calculi sunt duorum colorum: scil. bini Calculorum Ordines intelliguntur.

*Si de horum Calculorum formis curiosi simus, aliquando ut videmus erant Sex-laterales: hodie Rotundi, Orbiculi scil. lignei ex utrâque parte plani. Olim verò apud veteres Persas res longè aliter se habuit: erant nempe erecta Frustula lignea oblonga, unde huic Ludo primarium & originale Nomen impositum est نرد *Nerd*, i. e. *Truncus* arboris, & *Trunculus* quivis ligneus formâ truncatâ; heic fortè altitudinis sesquiuncialis, prout apud Chinenses hodiè usurpantur. Talis hujùs Nominis in Ludo usus secundarius: nam in Lib. *Pherhengh Surûri* usus extra Ludum primarius definitur; quòd *Nerd sit arboris Truncus seu Caudex sine ramis aut nodis*: est nempe Truncus teres & innodis. Cúmque hic Ludus à quibusdam exerceretur erectis *Trunculis* priùs nudis & planis, aliis deinde visum est eos aliquanto ornatiùs habere, singulis insculpendo *Rictum Leonis*: & hinc ortum aliud horum Trunculorum & totius Ludi Nomen نردشير *Nerdshîr*, i. e. *Trunculus leoninus*, sculptus scil. in tali formâ quæ Græcis προτομὴ λέοντος nuncupatur.

Et hinc forte lucem fœnerari poterit locus Talmudicus, Tract. *Kethuvoth* 61. 2, in *Gemarâ*: ubi

: ubi memoratur aliquis מיטלל באבגורייתא
קיסנייתא ונרדש Ludens Catulis parvis & Nerd-
r. Sic nempe sensu planè nullo, legitur in im-
essis editionibus quæ omnes mendis scatent.
eliùs autem habet in D. Seldeni Exemplari Ve-
to sec. R. Sal. Luriæ Correctiones Talmudicas
nendato, manu alicujus docti Judæi: ibi enim
gitur מיטללא בגורייתא קיסנייתא דנרדשיר
udens Catulis parvis τῦ Nerdshîr, sensu commo-
ssimo, adhibendo sc. Trunculos formâ Catulo-
ım parvorum, quorum Capita Trunculis incisa
insculpta erant. Hinc constat quòd quo tem-
ore conscripta est Gémara, Nerdiludii Trunculos
oud aliquas gentes (nam Judæis vetitum) retu-
sse Catulorum Capita talia quæ Græcis πεσόμεν-
γὸς dicerentur.

Aliqui itaque contenti erant ludere cum Trun-
ılis Catulina Capita referentibus. Sed cùm Ca-
ıt Caninum videretur contemptibile, & Leo-
inum esset nobile, Persæ pro animi sui celsitu-
ne, (ut magis generosum quiddam,) curâ-
ınt ut in suo Nerdiludio haberetur πεσόμενι λέοντος,
ıter cujus apud Arabes Nomina & Epitheta
lurima, unum est ابو كلب Abu Kelb, i.e.
anum pater, scil. eorum genus summum; cùm
eo ut Canis aliquis major ac generosior habe-
ur. Sed ex Iconismo meliùs concipietur idea
era, nempe quomodo se habent dictæ tres Fru-
ulorum species secundùm supradictam Descri-
tionem triplici figurâ conceptæ, sequente modo.
Nam ex picturâ quidvis ab intellectu meliùs

 conci-

concipietur, quàm ex quâvis verbali Deſcriptione, quamvis prolixâ & accuratâ.

Nerdiludii Fruſtula luſoria Veterum.

Nerd, i. e. *Trunculus* ſimplex ſeu planus.

Catulus parvus, ſeu *Trunculus Caninus.*

Nerdshîr, i. e. *Trunculus Leoninus*, viz. Rictu Leonino ſculptus.

Hoc modo refutatam vides ſupra allatam Arabum conjecturam, quod nempe hic Ludus à Rege *Ardeſhîr* quaſi ab Inventore denominatus fuerit *Nerdſhîr*, q. d. *Nerd Ardeshîr*. Iſtum enim Ludum non fuiſſe ab eo inventum, ſed longe ante ejus tempora, infrà ſuo loco monſtrabitur.

Proceſſu autem temporis vulgus qui curioſè elaborata ſemper habere non potuerunt, luſerunt cum bicoloribus Lapillis, quos itaque *Calculos* vocârunt. Hodiè luditur Orbiculis planis qui commodè in Alveolo cumulari poſſunt: ſed cumulatione haud prorſus opus eſt, cùm æquè commodè quando eſt occaſio extra Alveum ferri & ſeponi poterunt.

§. V. *De*

§. V. *De Turricula, Fritillo, &c.*

PRæter Inſtrumenta luſoria quorum jam me-
mini, nempe *Alveum, Teſſeras,* & *Calculos,*
nt & alia ad evitandum Luſorum fraudes ex-
gitata. Non enim permittebatur ex nudâ
anu Teſſeras jacere, ne fortè quis ſubdolus eas
alâ aliquâ arte ad ſuum ſcopum componeret:
eóque apud Romanos ſolebant adhibere *Cor-
tum* ſeu *Pyxidem* (ut & hodiè fit,) oblongam
rneam aut buxeam, quæ vocabatur *Fritillus.*
inc eſt quod apud Sidonium Apollinarem com-
emorentur *Crepitantes Fritilli*; & apud Sene-
m, *Reſonante Fritillo.* Hunc cum concluſis in
Teſſeris, ad evitandum omnis fraudis ſuſpi-
onem concutiebant ante ſingulos Jactus inter
dendum: unde apud Senecam in Apocolocyn-
oſi, *Concutere Fritillum* uſurpatur Synecdo-
icè pro *Ludere*, cum ſit Ludi pars,

Qui concuſſo
Magna parâſtis
Lucra Fritillo.

t ſic apud Martialem Lib. 14, Epigr. 1,

Nec timet Ædilem moto ſpectare Fritillo.

Hoc dixit indicans quendam eò impudentiæ pro-

 lapſum

lapsum esse, ut non metueret ludere & Pyxidem aleatoriam concutere coram Ædili, qui mores ejus censere potuit eúmque punire.

Fritillus sic dicitur quasi *Fritinnus*, cùm sit Vasculum in quo quassatæ Tesseræ fritinniunt, quod tam ad *Tesseras* quàm ad *Talos* jaciendum adhiberi solitum. Græcis vocatus est Διάσειστον; item Ψηφοβόλος, à jaciendis *Aleis*, quæ (ut videtur) communi aliquando cum Calculis nomine dicebatur Ψῆφοι.

Sola autem *Pyxis* non habita est sufficiens ad præcavendas Fraudes, sed & majoris cautelæ ergô solebant in *Alvei* lusorii medio collocare erectum vasculum Græcis dictum Πύργος, Romanis quoque *Pyrgus* & *Turricula*: Agathiæ Πύργος δουρατέος *Pyrgus ligneus*, Porphyrogennetæ Μόδιος. Iste *Pyrgus* erat cavus, summo & imo patens, utpote per cujus summitatem infunderentur ex Fritillo *Tesseræ*, quæ statim per imum exirent. Hujus summitati imponebatur quoque Ἠθμὸς *Infundibulum*, quippe per quod mittebantur in Pyrgum Tesseræ. Hoc Instrumentum aliàs dicebatur Κημὸς *Fiscella* seu *Nassa*, vel *Operculum* è vitili simile Infundibulo quod Judiciariæ urnæ superponebatur: erat enim Κημὸς tam δικαστικὸς quàm κυβευτικός. Idem quoque significabat eorum Φιμὸς, unde etiam Latinis *Phimus* seu *Fimus* & *Camus* dicebatur. Nam in summo latus erat, in imo strictus. Sic Salmasius ad Vopiscum. Sed non est necesse ut similitudo currat quatuor pedibus; cùm *Infundibulum* sit per quod aliquid infunditur, quamvis accuratè dictam formam non habeat.

Quale

Quale Instrumentum fuerit *Pyrgus*, describit
igrammatista vetus de *Tabulá* agens; non e-
n erat intus levis, sed incisis Gradibus asper,

In parte Alveoli Pyrgus velut Urna resedit,
Qui vomit internis Tesserulas Gradibus:
Quarum sub jactu discordans Calculus exit,
Certantesque fovet sors variata duos.
Heic proprium faciunt Ars & Fortuna periclum;
Hæc cavet adversis casibus, illa favet.

oc itaque erat velut Urna judiciaria in medio
abellæ residens: & in ejus cavitate incisi erant
radus, ut meliùs volverentur Tesseræ & inter
dendum concuterentur: & inferiora latera
ant aperta, ut inde expectaretur Tesserarum
sultus. Sic Sidonius Apollinaris Lib. 8, Epist.
2, *Hîc Tabula Calculis strata bicoloribus, hîc Tes-
ra frequens eboratis resultatura Pyrgorum Gradi-
is expectat.* Huc quoque pertinet Ausonii illud,

Vidimus & quondam Tabulæ certamine longo,
Omnes qui fuerant enumerâsse Bolos,
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu
Fundunt excisi per cava Buxa Gradus;
Narrantem fido post singula puncta recursu,
*Quæ data per longas, quæ revocata * moras.*

Hujus Vasculi summitas videtur vocata *Collis*,
quo uti & ab *Imo* exitus probaretur. Sic
lictus Epigrammatista vetus,

Fataque ludentium Collis & Ima probant.

* Al. *manus.*

In

In eundem ſenſum à Souterio adducitur Cento ἀνέκδοτος ex Virgilianis Verſibus contextus, qui *de Aleâ* inſcriptus,

Quæ loca, quæve habent Gentes, ubi ſiſtere detur;
In ſummo Collem qui plurimus, alter ab illo
Eſt locus. ———

Hiſce cautionibus præmiſſis, quamvis Fraudator in Votis haberet ut Colluſorem falleret, reverà tamen fallere non potuit: nam ut dicit Martialis de *Turriculâ,*

Si per me miſit, nil niſi vota facit.

Hoc Vas aliàs Perſio dicitur *Orca,* eáque anguſto Collo, (contra quàm ſenſerat Salmaſius ſuprà citatus,)

——— *anguſtæ collo non fallier Orcæ.*

---

§. VI, *De Teſſerarum Jactibus, & de Luſibus, & de aliquot Vocabulis luſoriis.*

TEſſerarum *Jactus* unus quem vocamus a Caſt, tam Perſis quàm Turcis Arabico nomine vocatur خصل *Chaſl* ſeu خصلت *Chaſlat,* i. e. *Vicis*

-is unâ jaciendi, *un Coup de Dez.* Aliàs ali-
ando hoc Nomine significatur *Desiderium, a-
-itas*; & quoque *Sponsio* seu *Depositum* pro quo
-tatur; fortè eò quod avidissimo desiderii im-
-tu Lusores ferantur ad jaciendum, spe auferen-
Depositum. *In Historiâ Mihræ & Jovis*, ubi de
-anetarum *Nerdiludio* agitur, hujus vocabuli u-
-m sic legimus,

ملك آنكه چابك بون واستان
وزيرش خصل چندي طرح ميداد
بكم از لحظه دستور سرور
ملك را كرد اسير قيد ششدر

Rex eò quòd gnarus esset [in hoc Ludo] *& Co-
ryphaus,*
In Vezîrum suum aliquot dedit Jactus:
Alter statim absque nutu veniâ Principis,
Regem fecit Captivum vinculis Alveoli.

-empe Rex Jupiter in Consiliarium suum fe-
-it aliquot Jactus; quo facto, Consiliarius abs-
-ue veniâ, Regis sui Calculos ita alligavit, ut ex-
-ra Alveolum (quo ad victoriam tenderetur,)
-xire non possent. Heic ut vides, طرح دادن
-st *unum Jactum dare* & *Calculum simul movere.*

Fiunt autem post Jactum, Motiones prout ca-
-dunt Tesserarum Numeri pares vel impares. A-
-rabes in dictis Numeris recensendis, utuntur vo-
cabulis

cabulis Persicis, ut البنج دقابل الدو *Quinternioni opponitur Dyas*, &c. quod Argumento est eos hunc Ludum accepisse à Persis, eodem modo quo Nos eundem recipientes à Normannis quo tempore fuerunt in Angliâ, Numerorum seu Jactuum proclamationem facimus linguâ Gallicâ, ut *Six* (seu *Size*) *Cinque, Cinque quatre, Ambs As, Doublets*, &c. Nam Jactus pares generali Nomine vocantur *Doublets*: qui Latinè dici solent *Duellæ, Dupillones*, seu *Dupliones*. Apud Orientales aliquando eodem modo ac apud Nos recitantur Jactus, *Unus & Sex, Duo & Quinque, Tres & Tres, Quatuor & Quatuor*, &c. Id autem faciunt aliquando puris putis vocibus Persicis, aliquando verò mixtim Turcicis, ut درت وجهار *Quatuor & Quatuor*, هبى يكى *Omnes sunt Unitates*, sc. *Ambs As*, quod Germani dicunt alle Es seu Alle Aug. Reliqui Dupliones sunt دو باره *Bis duo*, دو سه *Bis Tres*, دو چهار *Bis Quatuor*, دو بنش *Bis Quinque*, دو شش *Bis Sex*. Unitas quam vocamus Ace, fit ex Græco, hoc modo; *Unus* est communi Dialecto εἷς, Siculis αἷς, Tarentinis ἇς, unde Lat. *As*, i. e. *Una Libra*, vel *Una quævis res integra*, ut notat Steph. in Lex. Latino. Sic Veterino, *Adjecto asse*, i. e. *unitate*. Et hinc Gallis *As* est *Unitas* in hoc Ludo.

Dicebatur *Jacere* seu *Jactare* sive *Mittere Tesseras*, & *Dare Calculos*: ibi Fortuna, heic Ars dominatur. Vide suprà §. III. Sic Ovidius Trist. lib. 2 canit, *Tessera*

Tessera quos habeat Numeros distante vocato,
Mittere quo deceat, quo Dare missa modo.

:idem Ovidius lib. 2 de Arte amandi, monet
m qui cum Procâ seu Amicâ ludit, ut ex in-
striâ perdat, & sponte (quantum potest) per-
ittat ut Proca ipsum vincat:

Seu ludet [sc. Proca] *Numerósque manu jacta-*
bit eburnos,
Tu malè jactato, tu malè jacta dato.

t heic quidem *malè jacta dare*, à quibusdam ex-
onitur simpliciter *concedere* ut res procedat se-
undùm Jactum malum, nec Calculos movendi
rte corrigere; qui quidem sensus est satis com-
odus. Sed *dare Calculum*, est potius *collocare* il-
im, ut ex dictis constat. Poëta itaque monet
t malè jaciat, & quoque malè collocet ex indu-
riâ, eum in finem ut à Procâ vincatur: Malus
nim Jactus, Arte movendi Calculos quodammo-
o corrigi & emendari aut potiùs compensari po-
erit, ut innuit Terentius,

—— quasi cùm ludas Tesseris,
Si illud quod maximè opus, jactu non cadit,
Illud quod cècidit fortè, id Arte ut corrigas.

Tesserarum enim in hoc Ludo Jactus, felices aut
nfelices dici non possunt absolutè loquendo, sed
antùm respectivè, quatenùs nempe cum Orbicu-
orum situ plùs aut minùs commodè coincidunt.

 Nam

Nam Calculus ſub dubiâ fortunâ à Jactu dependet an proſperè vel malè cedat. Sic Epigr. vetus,

Diſcolor ancipiti ſub jactu Calculus adſtat;
Decertantque ſimul candidus atque rubens.

Erravit autem (ut rectè obſervârunt Souterius & alii,) Turnebus, qui Teſſerarum Jactus ſeu Bolos dari aut revocari poſſe exiſtimavit; cùm id fiat de Calculis tantùm. Jactus enim revocari non potuerunt, ſed Calculi benè, Hoc Græcis erat ἀναθέσθαι ψῆφον: *reponere Calculum, & dati Calculi pœnitere.* Sic Heſychius, Ἀναθέσθαι, μετανοῆσαι, ἐπὶ τῶν Πεσσῶν ἐλέγετο· οἱ γὰρ παίζοντες καὶ τὰς ψήφους ἐδιόρθουν. Et Antipho περὶ ὁμονοίας· Ἀναθέσθαι δὲ ὥσπερ πεττὸν τὸν βίον οὐκ ἔστι, *Vitam ut Calculum reducere* [ſeu *revocare*] *non datur.* Et Suidas, Ἀναθέσθαι, τὸ μεταθέσθαι· ἀπὸ τῶν πεττευόντων καὶ τὰς κεκινημένας ἤδη ψήφους διορθούντων. Adeò ut *Datum Calculum corrigere*, ſit nihil aliud, quàm jam promotum reducere ac revocare. Sic ſe habet id quod ſuprà ex Auſonio adduximus,

Quæ data, per longas quæ revocata moras.

Hoc autem evidentiſſimè probatur ex Ciceronis ſuprà citato loco, *Itaque tibi concedo quod in Duodecim Scriptis olim, ut Calculum reducas, ſi te alicujus dati pœnitet?* Ita ut ſecundùm hujus Ludi Leges, apud veteres licebat Calculum reducere, ſi quis eum incogitanter malè dederat; i. e. ſi eum nimis temerè promoviſſet, ei permittebatur

tur recollecto animo eundem revocare, i.e. locum mutare & aliter movere & collocare, si modò alium posteà Jactum non addiderat.

Quoad particulares Lusus, singulæ ferè Gentes aliquos habent sibi peculiares, quos omnes accuratè describere nec libet nec licet, sed paucos tantùm percurram, idque strictim, Namque non opus est docendi alios, cùm ferè quivis me multò meliùs talia intelligat. Is autem Lusus qui maximè generalis est, vocatur Trictrac, facto nomine à sono; unde Angli fecerunt suum Tictac. Sed iste non est unus idemque Lusus apud omnes Gentes: nam singulæ suum Trictrac sibi peculiarem & à reliquis longè diversum habent. Et frequente apud Lusores disquisitione comperi, horum Lusuum Leges & exercendi methodos non adeò certas & receptas esse, quin qui sub eodem nomine circumfertur Lusus, in diversis locis diversimodè exerceatur, pro vario hominum ingenio. Quod enim alicubi in Anglia vocamus Tictac, alibi vocamus Irish, uti ex peritis Collusoribus Lusum suum conferentibus intellexi vidique: nam utrumque apud nos Nomen eundem Lusum notat secundùm diversas Angliæ Provincias rerum denominationes aliquantulùm variantes. Ideò autem vocamus Irish, quia scil. est Tictac seu Trictrac Hibernorum. Nostrum Tictac parum aut nihil differt ab eo Lusu quem aliàs vocamus Back-gamon, ut quidam statuunt: alii aliter, ut infrà dicetur. Sed inter Lusus ad Tabulam, omnium difficillimus est Gallorum *Trictrac*, quem modo sibi pe-

 culiari

culiari exercent. Germanorum Trictrac est idem quod Gallorum *Verquier*. Galli inter alios Lusus, habent unum aliquem dictum *Tables rabbatues*, aut *Dames rabbatues*, aut *Dames avallées*, estque idem cum eo quem dicimus Doublets.

Galli habent Lusum dictum *Ourche*, in quo sub certâ aliquâ Lege duplex damnum patitur victus, & duplum lucrum reportat Victor. Is etiam usitatissimus apud Belgas; & apud Italos, quibus dicitur *Marcio*, unde & in Oriente linguâ Francâ مارس *Mârç*. Danis vocatur Jan, & hodiernis Gallis *Bredoüille*; & quidvis hoc modo lucratum, est *partie bredoüille*, partum per Bredoüille. Præterquam verò quòd sit peculiaris Tesserarum Lusûs sic dictus, est & quod vocant *l'Ourch* in ferè quibusvis aliis Ludis, ubi (si ita paciscuntur Collusores,) duplex Damnum solvendum est. Hoc autem plerumque est, quando aliquis ita præcluditur, ut non possit procedere in Lusu suo; ideòque antequam Lusus finiatur, victus habetur. Tale quid memoratur apud Platonem lib 6 de Rep. [ubi pro κυβεύειν dicit πεττεύειν,] ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύειν δεινῶν, οἱ μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται, καὶ οὐκ ἔχουσι ὅτι φέρωσι. Sic quoque est id quod idem Plato περὶ πλούτου habet, ὥσπερ ἐν τῇ πεττείᾳ ἔστι πεττοὺς οὓς εἴ τις φέροιτο, δύναιτο ἂν τοὺς ἀντιπαίζοντας ποιεῖν ἡττᾶσθαι, οὕτως, ὥστε μὴ ἔχειν ὅτι πρὸς ταῦτα ἀντιφέρωσι. Ubi per πεττοὺς, intelligit *Calculos* in Tabulæ Ludo, minùs distinctè loquendo.

Hinc secundùm receptam formulam quæ in communi loquendi usu apud Anglos, id ad fermè

quodvis

quodvis aliud Damnum quod quis extra Ludum patitur ſuſtinétve, transferri ſolet; ut ſcil. dicatur de aliquo, he is left in the lurch, i. e. in damno relinquitur. Et aliàs etiam aliquando (quia per lurch aliquid ab altero Luſorum aufertur,) to lurch any things eſt clanculùm & inopinatò auferre aliquid, ſcil. præter opinionem & & voluntatem poſſeſſoris, ferè ut fit in Ludo.

Eſt & alius Gallorum Luſus dictus *Renette*, quem Cotgravius exponit, a Game like to Doublets, or Queens game. Fortè aliàs legatur *Reinette*. Hujus meminit Salmaſius in Notis ad Vopiſcum, *Præter* Trictracum *quem vocamus, alium etiam Ludum cum Teſſeris & Calculis in Tabulâ luſitare conſuevimus*: Reginulam *vulgò vel* Reginetam *vocamus, quaſi* Parvam Reginam: *nam ita quidam Calculus nuncupatur. Ingenioſus hic Ludus, & multum habet artis, & ſuper Duodecim tantùm Tabulæ Punctis luditur. Vincit autem qui omnes adverſarii ſui Calculos capit.* —— *Idem fit hodie in eo* Trictraci *genere quem* Magnum *vulgò vacant.* Sic ille. Et Bulengerus dicit, *Apud nos* (Gallos) *hodie* 12 *Lineæ*, 24 *Calculi, vocamus Majorem Trictracum.*

Quoad Luſum apud Anglos uſitatiſſimum, dictum Back-gamon, is luditur toto numero Punctorum ſeu Linearum & Calculorum. Hinc (quia ſc. *Perna porcina* Italicè dicitur *Gambone*, unde Angl. Gambon ſeu Gammon,) plerique noſtratium perperam exiſtimant Gamon in hoc Luſu eundem ſenſum habere; ideóque in iſto Luſu evitâſſe jacturam, dicunt to ſave your Gamon

vel your Bacon, *Gambonem* seu *Pernam* intelligentes, cùm potiùs *Gambettam* seu *Lusum* intelligere deberent. Quod autem primò fortè jocosè dictum est, jam apud omnes fidem meretur. Hinc proverbialiter ad alias etiam res transfertur. Nam inde profectum est dictum Proverbium, potiùs quàm ab Incolis oppidi Dunmow in Essexiâ, quia rarissimè ab eis *postulatur Perna*, ut se habet Formula in eorum Registro.

Nominis rationem quod attinet, vocatur Back-gamon, quasi dicas, Back, game on, scil. Back again, and then Game on, i. e. *Retrò cede & rursus incipe, & deinde perge ludendo*, vel *retrò iens continua lusum*: viz. Retrò duc Calculum ad primum Punctum, & repetito ejusdem Calculi lusu, perge eo ludendo: vel si plures sunt, Retrò positis Calculis, continua lusum, vel perge eos rursus promovere. Quando enim quis Solitarium aliquem sine socio habet Calculum, qui (ut dicunt) non tutus est seu munitus ac altero Calculo stipatus, is periculum facit ut incurrat *Culpam*; eam scil. quæ appellatur *Litura* seu *Damnum* id quod vocatur a blot; ita nempe ut dictus Calculus (ictum urgente & minante Adversario) deleatur & ex Tabulâ exterminetur. Quo quidem pacto Lusor tenetur talem Calculum (eum scil. qui deletus & exterminatus fuerat,) de novo initiare, & repetitis ejusdem anteactis motionibus, eundem per totum Alveum gradatim (pro ratione casûs Tesserarum) circumducere, donec tandem in pristinum statum restituatur, & ad optatam (ut antea) metam promoveatur.

Quo

Quo quidem modo fieri poteſt, ut unus Luſus diu continuari & prolongari queat; dum ſcil. alter alteri inducit Lituram, quo modo uterque viciſſim exactos Calculos adducendò retardatur.

Sunt qui ſtatuunt Luſum Iriſh, (in quo Calculi ſparſim diſtributi primò collocantur, non cumulatim,) eſſe fere eundem cum Back-gamon, niſi quòd in eo non habeatur beneficium Jactuum parium quos vocamus Doublets; nam duplo plus valent quam alii Jactus, & dupli, id eſt, pares cadendo cernuntur.

Secundùm quoſdam, Anglorum Tictác eſt Luſus ab his longè diverſus, tam Calculorum ſitu primo, quàm Legibus ludendi In hoc enim omnes Calculi turmatim & denſim in unâ Alveoli parte primò ſtant, alii ſuper alios cumulati. Et Leges ſunt, ut quævis Litura faciat Luſum unum; quorum 5 aut 7 totum Ludum abſolvunt.

Apud Belgas uſitatus Luſus eſt Warkeer, à quo Galli fecerunt ſuum *Verquier*. Iſte Luſus ubique Gentium, etiam in Oriente, obtinet. Hoc autem Nomen origine Danicum eſt Forkeering, id eſt, *mutatio, variatio*; unde fit Germanicum Verkehrung. Hujuſmodi appellationem meruit hic Luſus, propter ſubitas mutationes quæ inter ludendum accidere ſolent. Quandoque enim res ita ſe habet, ut ſi quis propè ſit ut vincat, ita ut colluſorem jam fermè viciſſe videatur; mox ex unico tantùm jactu accidere poſſit totius Luſûs ſcenam ita ſubitò mutari, ut ipſe idem qui penè vicerat, ab altero ſtatim vincatur.

Quinam

Quinam Lusus sint in præcipuo usu apud Italos, docet Cardanus: *Nostrâ ætate* (inquit Cardanus) *celebriores Lusus Alvei, sunt tribus Aleis;* Speraïnum, Speraïa, *&* Speraïonum: *unde Alveum ipsum* Speraïnum *etiam vocant. Vulgari tamen Italiæ linguâ* Sbaraïnum *appellant*, Sbaraïam, & Sbaraïonum. *Calcagninus tamen* Speraïnum *à sperando deduci putat. Sed Linguâ Italicâ* Sbaraiare, *est idem quod spargere: &* Sbaraïnum, *quod spargat. Utcunque sit, omnes hi Lusus tribus Tesseris exercentur: sed diverso modo utimur in* Sbaraïno *Tesseris duabus: tertiam supponimus cum Senario semper.* **At* Sbaraiam *cum tribus Tesseris:* Sbaraïonum *& ipsum itidem cum tribus Tesseris: sed quilibet congeminat ictus. Estque Principum Lusus, & sine curâ: ingeniosa* Sbaraïa: Sbaraïnum *medium locum obtinet; estque magis in usu*, quòd Sbaraïa *sit longior*, Sbaraïnum *autem maximè consistat in fortunâ. Celebres alii tres sunt cum duabus Tesseris:* Toccadiglium, *quod duplex est; parvum, quod in fortunâ consistit; & magnum, judicii longioris. Est &* Canis Martius, *qui præstanti ingenio indiget. Estque alius Lusus, quem* Minorettam *vocant: Et est duplex, major & minor. In Lusu usitato* Jacina *dicto, tres Senarii sunt omnibus Numeris potiores. Ex Lusibus autem pulchris qui non sunt in usu, est* Speraïnum *seu* Sbaraïnum *cum duabus Aleis solùm sine Senario.* Hactenus Cardanus.

*Bernardo da Parigi dicit, quod *Sbaraglino* seu *Sbaraglio* sit Lusus Turcicè dictus تاولی *Tavli* seu *Tawuli*. Orientales peculiarem aliquem habent

habent Lusum ad Tabulam, quem generali nomine vocant طاولة *Tawla* seu *Tavla.* Alium habent intricatiorem, Arabicè dictum مرتجي *Murtagjî*, quod Ecteri exponit ارميدلنمش نسنة *Speratum*, seu *res sperata*; quia in eo sæpè Speratur victoria, quæ tamen non obtinetur: est scil. hic idem cum supradicto *Varkeer*, cujus rationem reddidi. Alius est dictus طوقاتي *Toucâti* seu *Tancâti*, Lusus in quo omnes hostium aditus طوقا *circumcirca* obturare cônatur aliquis Lusor. Fortè sit idem cum Angl. Tictac. Qualis Lusus sit Persarum فريد *Pherîd* seu *Phrîd*, i.e. *Simplex*, *singularis*, ab ipsis quærendum est. Et idem dicendum de eorum Lusu dicto خانة گير *Chânâ-ghîr*, id est, *Casularum captatio*: ubi per *Casulas* intelligimus *Puncta* seu *Lineas* Alveoli, quas *Domos* seu *Casas* vocant Persæ.

In Indiâ Orientali, داو *Dâv* Pers-Indicè est *Lusus unus* in quovis Ludo, & quoque *Pignus*, *Sponsio*, aut *Depositum* pro quo luditur; scil. exponitur داو كردن *Sponsionem inire* & *augere jactus* urgendo sponsiones, & *quisque vices suas ludere* in hoc & aliis Ludis. Et مهرة جاندار *Calculus animam tenens* seu periclitans, is est à cujus motione dependet ultimum omnia perdendi periculum: & in illo casu censuve, Jactus ille ultimus

timus vocatur آخر دست *Manus postrema*, scil. آخر قمار *finis ludendi.* Habent enim in Indiâ ludendi modum usque ad 17 Lusus seu diversas in ludendo Periodus, quarum tamen omnium Nomina ab Autore meo Pers-Indo non docentur. Sed harum una aliqua vocatur زبان *Zebân* seu *Zebâz.* Quarta (ut videtur) est داو هزار *Dâv hazâr*, i. e. *Sponsiones mille* seu *Jactus mille.* Septima vocatur Persicè ندب *Nadàb*, i. e. *Sponsio*, Arabicè autem عذرا *Azrâ*; est sc. داو بر هفت *Sponsio super septem*, quando nempe pro Sponsione aliquâ decertatur 7 Lusibus, qui tunc Ludum absolvunt, ut fit in Anglico Cictac in quo de Lusuum numero pacisci solent. Undecima seu quando à 7 ad 11 proceditur, nominatur تمامی ندب *Temâmi nadàb*, i. e. *Completa sponsio*, vel aliàs واده فرد *Vâda pherd*, & Arabicè وامق *Wâmek*, si in his rectè legimus vitiosè scriptum Codicem. Erat autem *Wâmek* (à quo sumpta est Denominatio.) Amasius quidam, cujus Amasia erat عذرا *Azrâ*, qui in Oriente celeberrimi nominis Amatores fuêre. Quando ab 11 ad 17 proceditur, (scil. ad Ludum 17um, seu Ludendo ad Periodum quæ 17 Lusibus & tot Sponsionibus absolvitur.) tum vocatur دست خون *Desti chûn*, i. e. *Manus sanguinis*, de proprio

prio sanguine ludendo, quando روح در گرويست *Anima est in pignore* seu *oppignorata*, ut inquit Ibn Yamin; id quod aliàs dicitur گروِ جان *Ghrávi gján*, i. e. *Oppignoratio animæ* seu *vitæ*: namque per *Animam* heic intelligitur *Vita*. Is scil. est اخرين بار نرد *ultimus lusus τοῦ Nerd*, seu ultima in Nerdiludio periodus; sc omnium desperatissimus Lusus, quando pro sanguine & ipsâ vitâ luditur, & (omnibus aliis rebus amissis,) گرو بر جان بسته *Pignus pro animâ ligatur* seu *initur*, quando oppignoramus nosmetipsos & corpora nostra emancipamus, & vitas nostras in aliorum potestatem tradimus; idque pergendo fieri حريف ششدر *Alveoli consortes* seu *participes*, Sponsiones & Lusus usque ad decimumseptimum (qui ultimus) continuando, ubi ultimam omniæ perdendi aleam subimus. Nam Indi sunt Lusores omnium desperatissimi, qui omnibus pecuniâ & bonis amissis, pro Digitis abscindendis, & tandem (ut dictum) pro vitâ ipsâ & corporum emancipatione ludunt. Iste vocatur نَوِ هفدهم *Lusus* 17us, seu *Sponsio* 17ma, vel aliàs خصل هفدهم *Jactus* 17us, scil. terminus ultimus ad quem apud eos unquam luditur. Quòd si ulterius adhuc proceditur, scil. ultra 17um sponsiones ponendo & ludendo, tum ille ultimus Lusus non habetur *Decimus-septimus*, sed *Primus*,

mus, quippe à quo rurfus incipiunt de novo ludendo & fpondendo fponfionefque augendo. Tale quid narrat Tacitus de moribus Germanorum, dicens eos adeò Aleæ addictos, ut cum omnia deficerent, extremo ac noviffimo Jactu de libertate & de Corpore contendiffe. Et D. Ambrofius, de Tobiâ Cap. 11, pertinax Aleæ ftudium Hunnis attribuit.

Linguâ Indicâ Sanfcreticâ, Nerdiludium in genere vocatur *Dûta*, & Lufus quidam particularis (de cujus Defcriptione ulteriùs inquirendum,) nominatur *Afhcáia-Cúrrida*: & horum fcriptio Indica charactere *Náugeri* & linguâ *Sanfcreticâ* exhibetur infrà in eodem Schemate cum Ludo *Tchûpur* fequente; idque compendii causâ, ne aliàs peculiarem pro paucis Voculis Sculpturam feorfim adhibere cogeremur.

Inter Zenonis Imperatoris λυτὰ *recreationes*, ejus ad Tabulam Lufus (in quo peffundatus fuit,) docetur ab Agathia Scholaftico fequente Epigrammate obfcuriffimo in Criticorum & Luforum Crucem excogitato; in quo ergò aliquid præftitiffe, laudem; titubâffe verò, veniam mereatur.

Δήποτε γὰρ Ζήνωνα πολιοῦχον βασιλῆα
Παίγνιον ἀφράστων ἐκτελέοντα κύβων,
Τοίη ποικιλότευκτος ἔχεν θέσις, εὖτ᾽ ἀπὸ λευκῦ
Τῦ καὶ ὀπισθιδίην εἰς ὁδὸν ἐρχομένυ,
Ἑπτὰ μὲν ἕκτος ἔχεν, μίαν ἔνατος· αὖταρ ὁ σέμμος
Διασὰς ἀμφιέπων, ἶσος ἔην δεκάτῳ.
Ὃς δὲ τέλει μετὰ σέμμον, ἔχεν δύο· μυνάδα δ᾽ ἄλλην
Ψῆφον

Ψῆφιν τὴν πυμάτην ἀμφιέπεσκε Δίβος.
Ἀλλὰ μέλας δισσὰς μὲν ἐν ὀγδοάτῳ λίπε χώρῳ,
Καὶ τόσσας ἑτέρας ἐς θέσιν ‡ ἐνδεκάτης·
Ἀμφὶ δυωδεκάτον δὲ διέπρεπον εἴκελοι ἄλλαι,
Καὶ τρισκαιδεκάτῳ Ψῆφος ἔκειτο μία.
[illegible] Ἀντίγονον διεκόσμεον· ἀλλὰ καὶ αὐτῷ
Ἶσος ἐμίμνε τύπος πεντεκαιδεκάτῳ,
Ὀκτωκαιδεκάτῳ παρομοίιος· εἰσέτι δ' ἄλλος
[illegible] διχθαδίας τέτρατος ἐκ πυμάτε.
[illegible] ἄναξ λευκοῖο λαχὼν σημήια πεσσῶ,
Καὶ τὴν ἐσσομένην ἐ νοέων παγίδα,
τει[illegible]λίας ἀδοκητα βαλὼν Ψηφιδας * ἀριθμῶ
[illegible] δεσπατεος χλίμακι κευθομένην,
[illegible] ἐξ καὶ πέντε κατήγαγεν· αὐτίκα δ' ὀκτὼ
Ἀλύγας εἶχεν ὅλας ἀφράδε μεριζομένας.
Τ[illegible]λιν φεύγετε πάντες, ἐπὶ γὰρ κοίρανος αὐτὸς
Κ[illegible] τὰς ἀλόγες ἐχ ὑπάλυξε τύχας.

* F. melius legendum κριθμῷ. † f leg. κευ[illegible]μένας. ‡ f. leg. [illegible].

Aliquando enim Zenonem Regem civitatis patronum [seu *Tutorem*]
Lusum inexcogitatis [seu ᵃ *ineffabilibus*] *perficientem Tabulis,*
Talis artificiosa cepit ᵇ *positio, quando ab albo*
In posteriorem viam veniente,
Septem quidem sextus tenuit, unum nonus. sed ille summus
Duplice gubernans æqualis erat decimo.
Qui autem erat post summum, tenuit ‡ *duos: & unitatem aliam*

† Quære an interpunctandum *duos, & unitatem aliam*: per Colon? *a* i. e. inenarrabiles. *b* i. e. situs Ludi.

 Calculum

Calculum noviſſimum regebat [c] *Dibus.*
Sed niger duplices in octavo reliquit Loco,
Et tot alios ad poſitionem undecimi:
Circa duodecimum autem conveniebant ſimiles alii,
Et decimotertio Calculus adjacebat unus.
Bijuges [d] *Antigonum exornabant: ſed & ipſi*
Æqualis manebat figura quintodecimo,
Decimooctavo ſimilis: inſuper alios
Habebat duplices quartus a noviſſimo.
Sed Rex albi ſortitus ſigna Calculi
Et futurum non proſpiciens laqueum,
Triplices inconſideratè jaciens Teſſeras numero
Turriculæ ligneæ gradibus occultatas,
Duos & ſex & quinque reduxit: ſtatim autem octo
Simplices habebat totos antè diviſos.
Tabulam fugite omnes, quoniam & Imperator ipſe
Illius irrationales non evitavit fortunas.

c i. e. Finio. v. Meurſii Gloſſ. & Arnob. lib. II. cap 6. Fallitur autem Salmaſius in Notis ad Vopiſcum. p. 168. *d* Extat apud Heſych 'Αντιγόνιος βολος: ſed (ut mihi videtur) eſt potiùs 14 locus ſeu linea in Tab. ut vult Salm.

Præcedentis Epigrammatis ſenſus (quamvis obſcurus) videatur ſic eſſe: quòd ſc. Zenonem ad Tabulam ludentem cepit ſeu delectavit Luſûs alicujus artificioſa poſitio ſeu ſitus ſequens, in quo nempe eo perventum eſt, ut in ejuſdem cataſtrophe apud Album ſeu albos calculos poſſidentem (qui poſterior ludebat) 7 Calculos ſextus Chorus habuit, unum nonus: & Chorus ſummus ſeu ſupremus duplices ſeu binos poſſidens, æqualis

æqualis erat decimo tot pariter possidenti. Ille autem Chorus qui erat post summum, duos habuit Calculos: & Unitatem aliam, sc. Calculum posteriorem, compescuit Dibus. Niger vero seu Lusor qui nigros possidebat Calculos, in octavo Choro reliquit binos, & totidem in undecimo, & similiter in duodecimo eodem modo, & in Choro decimotertio jacebat Calculus unus. Binos possidebat Antigonus seu Chorus decimus-quartus. & sic decimus-quintus, & sic similiter decimus-octavus. Et insuper alios binos Calculos habuit Chorus quartus ab ultimo seu à fine, sc. vicesimus primus. Sed Zeno Rex possidens Signa seu Choros Calculorum alborum, & non advertens futurum laqueum seu malum eventum, inconsideratè jaciens Tesseras (numero tres parumper occultatas dum per Turriculæ ligneæ gradus volverentur,) reportavit le Deux, le Six, & le Cinque: & deinde statim ei manserunt tantùm 8 simplices Calculi palam dispersi. Ideóque fugite Tabulam, quippe cujus malos eventus Imperator ipse evitare non potuit.

Est nempe descriptio positionis cujusdam Lusûs, non quidem primo ejus situ seu inchoati, sed fere ad colophonem perducti & Catastrophen sortientis. Sed ad pensum redeamus.

Viri Nobiles & Senatores Romani pro Nummis ludebant, & quævis Ludorum genera (præsertim *Nerdiludium, Talos*, & *Latrunculos*) frequenter exercebant. Id tamen faciebant γεροντικῶς *seniliter*, i. e. graviter & prout decebat Senes, qui Nuces & reliqua puerilia reliquerant. Apud

Persas

Persas etiam luditur pro Nummis, qui tamen plerumque distribuuntur inter astantes pauperiores; cùm apud eos vix honestum sit ut aliquis hoc modo lucratos nummos secum auferat. Et talis pecunia ludendo lucrata & inter pauperes Spectatores distributa, Persicè vocatur بورکی *Bûrek*, seu aliàs شتل *Shetèl*, contractè pro شتیل *Shetîl*, unde factum est Arabibus nomen شطل *Shetàl* tam in Calculorum & Tesserarum quàm in simplicis Aleæ Ludo.

---

§. VI. *De primario Nerdiludii Scopo seu Intensione, & quid eo designetur & repræsentetur.*

VEtus Epigrammatista judicavit hunc Ludum repræsentare Bellum, *Epigr. de Tabulâ*, prout ex MSS Chartis exhibet Salmasius,

Composita est Tabulæ nunc talis formula Belli,
Cujus missa facit Tessera principium.
Ludentes vario tum exercent prælia fato,
Russeus an nitidus præmia sorte ferat.
Pascitur à multis avidè damnosa voluptas,
Ne fœdet gliscens otia segnities.

Et

Et mox apud eundem idem docetur in alio Epigrammate *de Tabulâ*, (ubi per *Indica materies* intelligitur *Ebur* ſeu *Teſſera Eburnea*,) his verbis,

Indica materies blandum certamen amicis
Offert, ſed Belli fert ſimulachra tamen.
Namque acie æquali concurrit ruſſeus albo,
Ut gravibus damnis ſe domet alteruter.
Contorquet varios alternans Teſſera miſſus,
Fataque ludentûm Collis & Ima probant.
Pax & Pugna ſimul Ludo junguntur in uno,
Cùm victi ſpoliis victor amicus ovat.

Abu'l Kâſim Phirdauſi Libri *Shahnâma* Autor p. 1056, etiam repræſentat hujus Ludi Scopum eſſe Bellicum & Belli ſpeciem eſſe cenſet, idque ex ſententiâ τ8 *Buzurgjúmhur* Sapientis Indorum celebratiſſimi, qui hunc Ludum à Perſis inventum & problematicè Indis propoſitum ut intricatum quiddam, illorum ingenium explorandi ergô exhibet, ſequente modo,

خرد با دل روشن آنباز کرد
باندیشه وحیله بنهان نرد
سه تا مهره فرمود کردن زعاج
همه پیکر عاج وهم رنگ ساج
یکی رزمگه ساخت شطرنج وار
دو رویه بر آراسته کارزار

دو لشکر بخشیدن بر هشتن بهر
همه رزمجویان گیرنده شهر
بگستردن لشکرگهي چارسوي
دو شاه گرانمایه ونیک خوي
که در جنگ باشند هر دو بهم
یکي از دیگر بر نگیرد ستم
بهر جاي در گرد کرده سپاه
گرازان دو شاه اندرون رزمگاه
بفرمان ایشان سپاه از دو روي
شد آمد بیاراسته جنگ جوي
یکي را چو تنها بگیرد دو تن
زلشکر به بیني یکتن آید شکن
همي این بدان آن بدین بر گذشت
گهي رزم کوه وگهي رزم دشت
بدینگونه تا بر که آید شکن
شدندي دو شاه وسپاه انجمن
بدین سان که گفتم بیاراست نرد
بر شاه شد سر بسر یاد کرد

Sapiens animo perspicuo illum Ludum instituit,
Cum deliberatione & arte posuit Nerdiludium.
Triplices Tesseras jussit facere ex Ebore,
Omnes etiam [b] *Figuras ex Ebore, & tot concolores ex Ebeno.*
Prælii aliquem locum constituit sicuti fit in Shatrangj,
Ex utrâque parte ordinatum est prælium.
Binosque exercitus in 8 partes distribuit,
Omnes erant Bellipetentes Urbicaptantes.
Disposuit exercitûs-locum quadripartitum,
Duósque Reges æstimabiles & benè moratos,
Ut scil. *essent ambo simul in Bello,*
Et tamen unus ab altero non caperet vindictam.
In omni itaque loco collecti milites, scil.
Amborum Regum Pugiles in prælii-loco erant,
Ad quorum mandatum Milites ex utrâque parte
Ad Eundum & Veniendum dispositi, Belli appetentes.
Et quando unum solitarium capiunt duo homines,
Tum ecce unus de exercitu venit in [γ] *fracturam.*
Hic ad illum, ille ad hunc, pertransit;
Aliquando Bellum in Montibus, aliq. in Campis.
Hoc modo fit donec alter veniat [δ] *fractus,*
Et tum ambo Reges cum militibus rursus conveniunt.
Hoc quo dixi modo Nerdiludium ordinavit,
Et adiens [ε] *Regem, sigillatim recensuit omnia.*

---

[b] Figuras, i. e. Frustula lusoria figurata seu Trunculi Leonini. [γ] Fracturam, i. e. Ruinam, quia captus est. [δ] Fractus, i. e. victus, pessundatus. [ε] Regem, vel Persiæ vel Indiæ.

Sic Phirdausi. Vix autem apparet aliquis conductus Belli aut ad illud apparatus, cùm non sit in eo aliquis Rex aut Generalissimus aut totius Gubernator qui præsit ut Frustula ceu milites regat aut aliquo regimine bellico utatur. Sed simpliciter adhibetur (quantum fortuna patitur,) techna percurrendi cum suis τὰ 24 Puncta lusoria seu Choros, quis primus eam absolvat Periodum, suos Calculos ex Alveolo legitimè eximendo & ab eodem liberando, ut in hac parte socio præcurrat eúmque antevertat. Et in aliquibus Lusibus dicta Periodus toties in orbem redit, (ut in Tictac, &c.) quoties paciscuntur Lusores ut tot Lusus unum Ludum absolvant. Sed dictæ sententiæ (quòd sc. sit species Belli,) contrà eunt omnes tam Græci quàm Arabes: idque meritò, cùm hic Ludus non sit magis Belli species quàm quivis alius Ludus in quo duæ personæ contra se invicem victoriæ ergò contendunt, quis socium in aliquâ re prævertat, aut quis prior viam ad hanc vel illam Urbem conficiat, & opposito Collusori in hac parte præcedat.

Audiamus ergò quid de hac re statuant Arabes. Et imprimis *AlSéphadi* (seu ut aliàs sonari possit *AlSáphadi*) in suis Comment. ad Tográi *Lamíyato'l Agjam* ex doctissimo *Ibn Chelikân* hæc adducit, prout in MS Cod. Bibliothecæ Bodlejanæ leguntur, جعله مثلا للدنيا وامثالها فرتب الرقعة اثنى عشر بيتا بعدد شهور السنة والمهارك ثلثين قطعة بعدد ايام الشهر والفصوص

والفصوص الافلاك الدايرة ورميها مثل
تقلبها ودورانها والنقط فيها بعدد الكواكب
السيارة كل وجه منها سبعة الشش ويقابله
اليك والبنج ويقابله الدو والجهار ويقابله
السه وجعل ما ياتي به اللاعب من النقوش
كالقضا والقدر تارة له وتارة عليه وهو
يصرف المهارك علي ما جاءت به النقوش
لكنه اذا كان عنده حسن نظر عرف كيف
يتاتي وكيف يتحيل علي الغلب وقهر
خصمه مع الوقوف عند ما حكمت به
الفصوص وهذا هو مذهب الاشاعرة اخبرني
من اثق به ان الشيخ تقي الدين احمد ابن
تيمية كان يقول اللعب بالنرد خير من
اللعب بالشطرنج لان لاعبه يعترف بالقضا
والقدر والشطرنج لاعبه ينفي ذلك وهو اقرب
الي الاعتزال *Et composuit eum ad exemplar Mundi, cui eum comparavit: Alveolum enim disposuit in 12 Domos, ad numerum Mensium anni: & Calculi*

 sunt

ſunt triginta Fruſtula, ad numerum Dierum Menſis : Teſſeræ ſunt ad inſtar Sphærarum circumrotantium; earúmque Jactus, ad inſtar motûs & circulationis earundem : quæ in eis Puncta, ſunt ad numerum Planetarum, quorum ſitus quilibet eſt Septenarius ; dum Senioni opponitur Monas, Quinternioni opponitur Dyas, Quaternioni Ternio opponitur. Conſtituitque Notas quas Jactu ſortitur Ludens, inſtar Prædeterminationis & Decreti-Divini, quæ aliquando ſunt pro ipſo, aliquando contra ipſum : ipſe autem Calculos pro ratione Notarum movet : ita interim, ut, ſi perſpicaci ſit ingenio, dignoſcere queat res eâ ante diſponere, ut victoriam conſequatur, & adverſarium ſuum ſuperet, ſtante eo quod determinaverant Teſſeræ ; quæ eſt via AlAſhariorum. ——— *Narravit mihi quidam fide dignus, Sheich Takjoddîn Ahmed Ibn Temîma dixiſſe, Ludum AlNerd præſtantiorem eſſe Ludo AlShatrangj, quòd illo Ludens agnoſcat Prædeterminationem & Decretum-Divinum ; at Ludens AlShâtrangj ea neget, quod propriùs accedit ad AlMu'tazalos* : id eſt, ad Sententiam Mu'tazalorum, ſeu Sectæ quæ *à Segregando & recedendo* ſic vocatur ; Al Aſharii vero ſtrictè adhærent τῇ الشريعة *AlSharîæ*, i. e. *Legi*. Hanc Chelikánidis opinionem aliquantulùm corrigit Sokeiker Damaſcenus, his verbis; واقول لقد اغفل العلامة ابن خلكان من وصف النرد اشيا منها ان الاثني عشر التي في الرقعة مقسومة اربعة اقسام علي عدد فصول السنة والمهارك خمسة عشر

عشر سودا وخمسة عشر بيضا كالليالي
المقمرة والحالكة والفصوص مسدسة يشير
بها الى الجهات الست وما تحت الفصوص
وفوقها كيف وقعت سبعة نقط يشير بها الى
الافلاك السبعة والاراضي والبحار والكواكب
الثابتة والسيارة وجعل ما تجري
به الفصوص حالة الوقوع من الاعداد قلت
او كثرت مثالا للقضاء والقدر وجعل التصرف
في تلك الاعداد للاعب باختياره وله
التدبير فيها بعقله فربما وفق للصواب كما
يرزق الموفق شيا يسيرا فيحسن التدبير
فيه فينمو وقد لا يوفق فسادا راينا
المحروم يرزق شيا كثيرا فلا يحسن
التدبير فيه فيذهب *Dico profectò, quod Doctissimus Ibn Chelikân aliquas res prætermiserit in Descriptione τȣ̃ AlNerd: nam Numerus-duodenarius qui est in Alveolo, in 4 partes dividitur sec. numerum Quadrantium anni: & Calculi (qui sunt 15 nigri & 15 albi) sunt tanquam Noctes lunatæ & illunes: & Tesseris hexagonis indicantur 6 Plagæ: & quod est supra & infra singulas Tesseras, quomodocunque*

docunque acciderit, constituunt 7 Puncta quibus indicantur 7 Orbes-cœlestes, & 7 Terræ, & 7 Maria, & Stellæ fixæ ac Planetæ. Et fit id in quo Tesseræ currunt in ipso casu Numerorum, (sintve plures aut pauciores,) repræsentans Fatum & Providentiam: & fiunt rerum Dispositiones [sc. motiones Calculorum] *sec. hosce Numeros pro delectu* [seu *libero-arbitrio*] *Lusoris, quas ipse potest gubernare per prudentiam suam,* [seu pro ratione ingenii sui.] *Et nonnunquam prosperè succedit, ut qui res suas benè disponit, accipiat paululum, quod bono ejus ductu crescat; vel aliàs, minus prosperè succedat. Nam ubique aliquando videmus infortunatum hominem, qui lucratur multum, quod tamen sine ejus bono ductu abit.* Nempe vult dicere, ut in Mense lunari Noctes sunt partim lucidæ & partim tenebrosæ, sic & Calculi sunt partim albi & partim nigri. Et quòd Tesseræ sunt cubicæ sexlaterales sec. 4 Plagas & Sursum & Deorsum, quæ faciunt 6 Plagas. Et id quod sub Tesseris est & supra eas prout cadunt 7 Punctis, indicat 7 Sphæras, *&c.* Et constituit Numeros qui currentibus Tesseris accidunt, (sintve plures aut pauciores,) esse ad instar Prædeterminationis & Decreti-Divini, quæ restringunt & determinant plerasque Calculorum Motiones; quarum tamen quædam aliæ possunt per hosce Numeros esse ad Liberum-arbitrium Lusoris, pro modulo peritiæ & perspicaciæ ejus in movendo Calculos, &c.

Idem esse hujus Ludi ingenium scopúmque statuerunt etiam Græci, inter quos Cedrenus sic habet,

bet, ὥριζε γὰρ εἶναι τὴν ταῦλαν, τὸν γήϊον Κόσμον· τοὺς δὲ δώδεκα Κάσους, τὸν Ζωδιακὸν ἀριθμόν· τὸ δὲ Ψηφοβόλον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ Κοκκία, τὰ ἑπτὰ Ἄστρα τῶν Πλανητῶν· τὸν δὲ Πύργον, τὸ ὕψος τοῦ Οὐρανοῦ, ἐξ οὗ ἀνταποδίδοται πᾶσι κακὰ ἢ καλά. *Determinavit enim Tabulam eſſe Mundum terreſtrem; duodecim Caſulas eſſe Numerum Zodiacalem; Fritillum, & quæ in eo ſunt ſeptem Grana,* (i. Puncta,) *eſſe Septem Planetarum Aſtra; Turrim eſſe Altitudinem Cœli, ex quo omnibus Bona Malave tribuuntur.* Et ſic fere Suidas in voce Τάβλα. Fuſius autem Iſacius Porphyrogenneta in Paralipomenis Homeri, agit his verbis; Ἐκ γοῦν τῆς κινήσεως τῆς ἐν οὐρανῷ ἑπτὰ Πλανητῶν, τῶν κατὰ μοιρικὴν τύχην, ὥς φασιν, ἐπαγόντων χαρὰς τοῖς ἀνθρώποις καὶ λύπας, ὡρίσατο τὴν ταῦλαν ἤτοι τὸν Πίνακα τοῦ παιγνίου, τὸν γήϊον Κόσμον· τοὺς δὲ δώδεκα Κάσους ἤτοι τὰ χαρακώματα τούτου, τὸν Ζωδιακὸν ἀριθμόν· καὶ τὸ Ψηφοβόλον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ Κοκκία ἅπερ τῷ Κύβῳ ῥίπτονται, ὡς ἀναλογοῦντα τοῖς Ἀστράσι· τόν τε Πύργον αὐτὸν τὸν καλούμενον Μόδιον, τὸ ὕψος αὐτὸ τὸ οὐράνιον αἰνιττόμενον· ἐξ οὗ δὲ ἔρχονται εἰς ἡμᾶς κατ᾽ ἀνταπόδοσιν, ὥς φασιν Ἕλληνες, κακὰ καὶ καλά. Horum Latina Verſio Rutgerſii, quam adducit Souterius p. 35, videtur inſinuare illum nec hunc Ludum nec Iſacii de eo verba recte intellexiſſe: puto autem hunc locum melius vertendum ſeq. modo: *Ex motu ſiquidem 7 Planetarum qui ſunt in cœlo, (qui, ut dicunt, fatali Fortuna gaudia aut mœſtitias hominibus afferunt,) definivit Tabulam ſeu Tabellam luſoriam eſſe Mundum terreſtrem: duodecim autem ejus Capſos ſeu Valla, eſſe Zodiacalem numerum: deinde Fritillum & quæ ſunt in eo Grana* (i. e. Puncta) *quæ Teſſeris jaciuntur, analoga eſſe Aſtris: Turriculam ipſam*

vocatam Modium, ænigmaticè exprimere Altitudinem cœli, ex quo veniunt pro meritis Mala aut Bona, per modum retributionis, ut dicunt Græci.

Κοκκία ſunt Teſſerarum Puncta ad inſtar Granulorum: quæ, κατ' ἀντίθεσιν, in quâvis Teſſerâ ſunt ſemper 7, (viz. 1-6, 2-5, 3-4,) ſecundùm numerorum Aſtrorum ſeu Planetarum. In ſuperioribus, D. Rutgerſius Accentu in antepenultimâ legit Ψηφόβολον *quod jacitur aleis*, malè omninò, cùm βόλος ad hoc ſufficeret: præterea hoc modo, planè ſuperfluum eſſet quod ſequitur, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κοκκία ἄπερ τῷ κύβῳ ἐμπίπτονται.

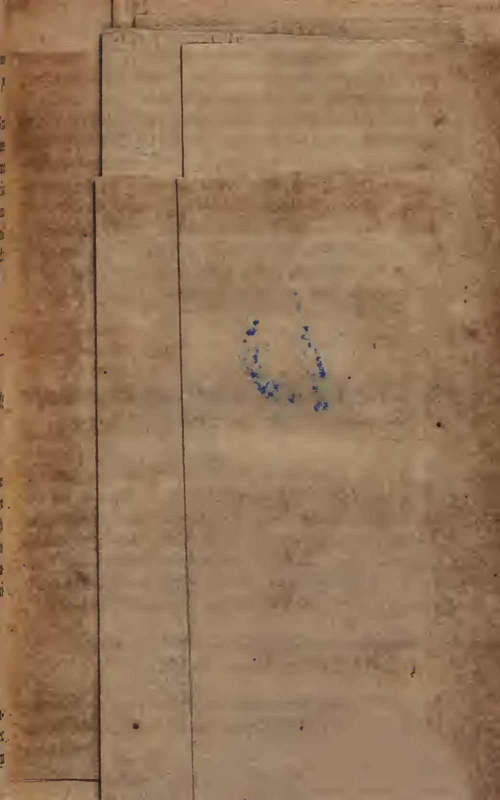
---

§. VII. *De Nerdiludii Antiquitate & primo Autore ſeu Inventore.*

HUnc Ludum in Angliam ſecum introduxerunt Normanni, qui etiam in ejus praxi reliquerunt nobis ſua Vocabula *As*, *Ambs-As*, *Deux*, *Troys*, *Quatre*, *Cinque*, *Six*, quod pronuntiamus *Size*. Sed de ejus primo Autore & Natalitiis variè ſentitur. Vetus Epigrammatiſta quidam in Epigr. de TABULA, Palamedi tribuit:

Hoc opus Inventor nimium Palamedes amavit,
Et parili excellens Mucius ingenio.

In eandem ſententiam iverunt Sidonius Apollinaris, Lactantius Placiades in Statium, aliique. Nec tantùm

Pijâdé

tantùm recentiores Latini, ſed & mediæ ætatis Græci, idem ſentiunt: inter hos eſt Cedrenus, cujus verba ſunt, Οὗτός ἐστιν Παλαμήδης, ὁ καὶ τὴν Ταῦλαν ἐφευρὼν πρὸς μετεωρισμὸν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ σύνθεσιν σὺν φιλοσοφίᾳ πολλῇ κατασήσας· ὥριζε γὰρ εἶναι τὴν Ταῦλαν, τὸν γήϊον κόσμον, &c. Sic etiam Iſacius Porphyrogenneta in Paralipomenis Homeri, ὁ Παλαμήδης – ᾧ δὴ πρώτως τὸ Ταυλίζειν ἤτοι Κυβεύειν ἐξεύρηται, &c. Et ſic etiam Joh. Antiochenus, & Suidas in voce ταῦλα. Et multi Viri Docti horum autoritate contenti, rem ulteriùs ſcrutari non ſatagerunt: ego autem non item.

Iſte Palamedes fuit Nauplii filius, qui, quamvis ab Homero non recenſeatur, Bello tamen Trojano interfuiſſe conſtat. Dicti autem Autores qui de eo teſtati ſunt, omnes ſunt Chriſti ſeculo longè citeriores, à Palamedis temporibus mille aut 1500 annis remoti, Illorum itaque de eo Teſtimonia non valent, niſi quatenùs ab antiquioribus acceperint. De hoc autem altum ſilentium: nemo antiquiorum ſic dixit, nec dixiſſe dicitur. Si verò tam antiquum fuiſſet hoc Inventum adeò Philoſophice concinnatum, mirum eſt quòd nemo veterum Græcorum illud vel ſemel commemoraverit: hoc autem proculdubio feciſſent, ſi tale quid apud eos extitiſſet. Ideóque non poſſum cum aliis quibuſdam Viris Doctis in hac parte ſentire, donec evidentiores Probationes, quàm quas hactenus viderim, produxerint.

Cùm autem ſupradicta de Palamede Inventore opinio ſit receptiſſima, oportet nos non ita te-

merè ab eâ recedere, nisi factâ priùs inquisitione quid huic errori ansam dederit, & quænam veritatis species tot Autorum fidem opinioni falsæ emancipaverit. Hujus itaque opinionis origo hinc est, quòd Sophocles (ut infrà suo loco dicetur,) Palamedi Inventori tribuat Κύϐους *Tesseras*, quæ *Nerdiludii* partem faciunt. Et hoc videntes posteriorum ætatum Scriptores, rem verò non satis accuratè perpendentes, non dubitarunt affirmare illum, *Nerdiludium* totum prout suis posterioribus temporibus constitutum erat, primò excogitâsse. Quòd autem nec *Nerdiludium*, nec quæ eo adhuc antiquior est *Alea*, ad Palamedis tèmpora reduci possit, vide infrà in Historiâ *Aleæ*.

Platonis Interpretes Græci *Nerdiludium* tribuunt τῷ *Theuth* Ægyptio : ideóque illud vocant Αἰγυπτιακὴν Πεττείαν, minùs rectè, ut opinor. Suetonius dixit Κυϐείαν esse antiquiorem Πεττείᾳ. De his verò infrà dicetur in *Aleâ*. Ut autem quidam Autores nimium *Nerdiludio* Antiquitatem tribuerint, sic alii ex alterâ parte errantes, idem justo recentius esse voluerunt. Autor Libri *Mu'gjizât* statuit hunc Ludum aliquanto recentiorem Ludo *Shatrangj*, حکما هندی شطرنج را وضع کردند وبکسری فرستادند بزرجمهر آنرا بیرون آورد که چون باید باخت ودر مقابل آن نرد بنهاد. وبهندی فرستاد

Sapientes Indiæ posuerunt Shatrangj, & ad Cosroem miserunt. Buzurgjúmbur id produxit, quomodo scil. oporteret ludere ; & in oppositum ejus posuit Nerdiludium,

ludium, quod in Indiam misit. Dictus *Cosroes* fuit *Anushirravân*, qui in Europæorum Libris aliquando dicitur *Anuxiron*, qui obiit anno æræ Alexandrinæ 888, Christi 576. Hujus Prorex & Consiliarius fuit *Buzurgjúmhur*, qui à magno amore quo Rex eum prosequebatur, Nomen suum adeptus est. Iste Autor Persicus rectè statuit tempus missionis ab uno regno in aliud. Sed certissimum est *Nerdiludium* longè ante dictam missionem inventum fuisse; ut in seqentibus monstrabitur.

Aliquanto antiquiorem hunc Ludum ponit *Ecteri*, نردشير نرد منكلسرى لعب كذ ملوك ساسانيان بن شابور بن اردشير موضوعاتش دنبر *Nerdshir est Ludus dictus Nerd, quod est ex Inventionibus τȣ Shâbur filii Ardeshîr, qui unus Regum Sasanidarum.* Plus adhuc antiquitatis huic Ludo tribuunt Arabes, & inter eos *Ibn Chelikân*, ex quo *AlSephadi* in suis MSS Commentariis ad *Tograi Carmen*, hunc Ludum tribuit Patri antedicti *Shâbur*, وكان ازدشير بن بابك اول ملوك الفرس الاخرة قد وضع النرد ولذلك قيل انه نردشير جعله مثلا للدنيا *Azdeshir filius Bâbek primus Regum Persarum posterioris Classis, is est qui posuit Nerdiludium, quod itaque vocatur Nerdshir: & ad exemplar Mundi composuit, &c.* Sic Arabes semper legunt *Azdeshir*: is autem est qui Agathiæ Ἀρταξήρης

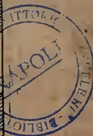
 filius

filius Παβέκυ vocatur; qui obiit (ut refert Ab Mohammed Muſtapha) anno æræ Alexandrina 527, Chriſti 215. Dictus *Bâbec*, ſæpè vocatu بابكان *Babekân* in plurali formâ, idque تعظيم *honoris causâ*, ut dicit *Chondemiri* Epitomator & Libri *Shâhnama* Autor.

Hæcce Arabum opinio de *Ardeshîro* Inventore fortaſſis ſit magis ſpecioſa quàm vera; nam videtur fundata in ſolâ conſonantiâ quam dicti Regis Nomen *Ardeshîr* habet cum vocabulo *Nerdshîr*. Præterea, huic opinioni velificari non poſſum, quia idoneâ autoritate *Nerdiludium* adhuc remotiorem antiquitatem habere conſtat. Ideoque mihi veriſimilius videtur, quod poſtquam Indi ad Perſas miſiſſent *Shahiludium*, tum hos ad illos viciſſim miſiſſe *Nerdiludium*; non quidem tanquam recens Inventum, ſed quod diu antea apud Perſas extiterat: quod tamen, quia Indis hactenùs inauditum, his igitur eo tempore prorſus novum videbatur. Quamdiu autem ante Nuſhirravâni tempus hic Ludus apud Perſas fuerit, vel an hi à Romanis acceperint, vel an Romani ab illis, (cùm frequentiora prælia utrinque interceſſerint,) ex Perſarum Libris non conſtat, quatenùs jam hactenùs repererim. Si autem aliquem *Ardeshirum* ejus Inventorem fuiſſe volumus, cum majore probabilitate intelligendum ſit de *Ardeshîro Longimano*, qui annis circiter quingentis ante Chriſtum obiit. Hujus enim *Ardeshîr* ſeu *Artaxerxis* Vitam deſcribens Plutarchus, p. 1019, meminit eum κυβεύειν & κυβεύσαι

cum

Phil	Giamal		Phil
Ruch	Dabbâba	Pháras	Ruch
Beidak Al Ruch	Beidak Al Vezir	Beidak Al Pháras	Beidak Al Beidak
Beid Al Ru	Beidak Al vezir	Beidak AlPháras	Beidak AlBeidak
Rùc	Dabbâba	Pharas	Rùch
Phil	Giamal		Phil

cum fœminâ cui Nomen *Paryſatis* (پريزاد
Parizâd, i. e. *Angelo genita*,) ab Angelicâ pulchritudine ſic dictâ. Sed κυβεύειν *aleâ ludere*, eſt *Nerdiludii* tantùm pars, nec in illius apud Plutarchum luſione eſt ulla Calculorum mentio aut deſcriptio quæ integram *Nerdiludii* conſtitutionem indigitare poſſit.

Utcunque tamen ſit, antiquiſſimum & receptiſſimum hujus Ludi per totum Orientem Nomen Perſicum *Nerd*, (nec aliud Nomen habent,) ſubindicat eum primò à Perſis profectum fuiſſe; & quoque ad Chriſti tempus & ultra illud referendum eſſe & tunc uſitatum fuiſſe, probant antiquitatis teſtimonia. Nam,ut retrogradiendo incipiam, apud Romanos extitit, & illis notiſſimus fuit ſub nomine *Duodecim Scriptorum*, ſtatim poſt Chriſti tempora, quod ſatis teſtantur Seneca, Martialis, & Quintilianus ſupra citati, quos omnes ante *Ardeshîrum Bâbecânum* vixiſſe certum eſt. Paulò ante Chriſtum, Ovidius; & ante iſtum Cicero, de eâdem re fidem faciunt, uti ex ſupra adductis eorum verbis abundè conſtat. Et, qui utroſque præceſſit, Terentius (150 aut fermè ducentis ante Salvatorem annis) injicit mentionem *Teſſerarum Ludi*, in quo *Arte*, i. e. movendo Calculos corrigendum præſcribit id quod jactu non ceciderat: quod neceſſariò de ſolo Nerdiludio, non autem de aliquo alio Ludo intelligendum eſt. Et ſic quoque eſt illud Platonis qui Terentium præceſſit, qui vixit fermè 400 ante Chriſtum annis: ille enim Politicorum Libro

bro 10 ſic diſſerit, ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα, *Ut in caſu* ſeu *jactu Teſſerarum, diſponenda eſt res tua ſecundùm ea quæ ceciderint* ſeu *id quod jeceris.* Quid ſibi vult Euripides in *Aulide,* haud ſatis certum eſt: ibi enim introducit duos Ajaces & Proteſilaum, & mox Palamedem, ἐπὶ θάκοις πεσσῶν ἡδομένους μορφαῖσι πολυπλόκοις, quod de *Peſſis* & aliis pluribus Ludis intelligi queat. Sed cùm Plato & reliqui Autores antiqui de hoc tanquam de re ſuis temporibus notiſſimâ loquantur, probabile ſit id adhuc aliquot retro ſeculis (ultra illud tempus) inventum fuiſſe; adeò ut illud ſaltem *Ardeshîri Longimani* ævum attingere & exæquare poſſe non dubitetur. Et, cùm Orientales hoc cuidam *Ardeshîro* tribuerint, magis veriſimile eſt id debere intelligi de *Longimano* potiùs quàm de *Bâbecân,* cùm res planè ultra hujus, & propiùs ad illius tempora luce Hiſtoricâ (ut ſuprà fit) reduci & retroferri queat. Et, ſi Artaxerxis apud Plutarchum κυβεύειν ad hunc Ludum ſpectare cenſeatur, tum certè hic Ludus non tantùm ad ipſum *Longimanum,* ſed & ultra ejus tempora retrò ferendus eſt; cum de eo tanquam de re notiſſimâ & receptiſſimâ loquatur Plutarchus.

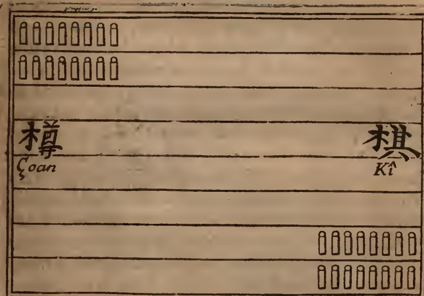
Hoc modo habes Antiquitatem hujus Ludi aliquot Seculis ante Humani generis Redemptionem inventi; quæ quidem veneranda vetuſtas præter Artem & illud quo eſt ingenium, pro ſummo ejuſdem Elogio meritò haberi debet.

Quid Legiſlatores de eo cenſuerint, vide infrà in calce *Hiſtoriæ Aleæ.*

De

De Nerdiludio Chinensium.

PErsarum *Nerdiludium* (ut supra descriptum) exercetur in Alveo qui constat duabus Valvis complicandis, ubi in alterutrius extremitate sunt 6 Scriptula seu Ductus, in toto 24, prout apud Europæos ubique fit. Sed ab hoc planè diversum est Chinensium *Nerdiludium*, cujus sequentem descriptionem habeto.

Hic Ludus (qui exercetur *Tesseris*, & *Paxillis erectis* loco *Orbiculorum* nostrorum,) Sinicè vocatur *Çoàn Kî*, i. e. *Erectus Ludus*, seu *Erectorum Ludus*, idque propter Erecta Lignicula seu Frustula lusoria duas aut 3 uncias longa, quæ sunt 16 ex utrâque parte, quorum (dum inchoatur

 Lusus)

Lusus) prima collocatio seu situs, est prout cernitur in præmissâ Tabellâ, quæ sive sit lignea sive Chartacea, eodem quo heic exprimitur modo delineari solet.

Quoad ludendi modum, luditur pergendo per Tabellæ circuitum seu ambitum sec. Tesserarum Jactum: & qui primus cum suis omnibus redit ad Lineam unde exierat, vincit. Exempli gratiâ, ille qui possidet superiorem (ad interiorem Libri marginem) Tabellæ partem, debet sec. Tesserarum ductum sua Frustula lineatim promovere dextrorsum usque ad alterius partis extremum seu Lineam septimam, & inde lineatim procedere ascendendo ad sinistrum angulum superiorem, qui est Terminus unde exierat.

Tesseræ lusoriæ sunt duæ, quæ tam in hoc Ludo quàm in *Mandarinorum Promotione* (ubi earum Characteres Sericæ exprimuntur,) & in quovis alio Ludo, vocantur *Teu teu çu*, quarum vocum duæ priores ferè synonymæ (quamvis idem sonent,) exprimuntur per duos à seinvicem diversos Characteres, & postrema vox *çù* est ferè expletiva, nisi fortè eâ emphaticè significetur *ipse*, ut *Teu teu çù* sit *Tessera ipsa*, vel *Recula*; nam significat etiam *Reculam* vel Frustulum lusorium quidvis.

Ordo movendi dicta erecta Frustula (sive ad lucrandum sive ad perdendum) est ad tales Lineas ad quas ducit Numerus Jactûs: & inter ludendum & procedendum, licet movere quæcunque velis Frustula sec. dictum Numerum, sive ea quæ anteà moveras sive quæ nondum moveras. Et, si loco Frustulorum erectorum, luseris Orbiculis

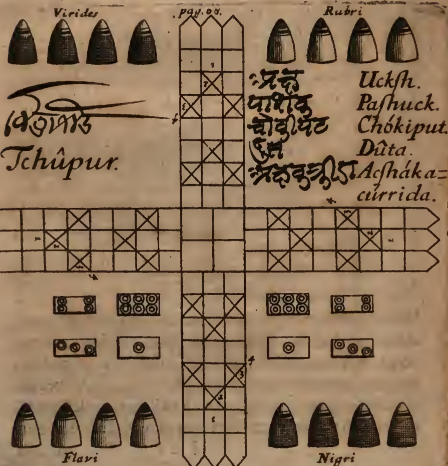
biculis planis, (nam hoc ètiam licet,) poteris eos vel juxta ſeinvicem collocare vel ſuper ſeinvicem cumulare, prout tibi commodum videbitur. *Duarum Unitatum* Jactus unum Fruſtulum tanquam deperditum ſeponit deditque: vel ſi pro pecuniâ luditur, perdit unam *Decimam partem*, lucrando ſeu retinendo ſibi reliquas *Novem partes*. Qui jacit *Duernionem* aut *Ternionem*, incipit movere per duas aut tres Lineas, & ſic deinceps: nam ad Lineam illam ad quam ducit Jactuum Numerus, ſemper procedendum eſt.

Si jeceris *Dupla*, [Doublets,] tum moves ad Lineam quæ dimidio talium Duplorum numero reſpondet; idque ſigillatim movendo vel unum ſemel Fruſtulum ad dimidium numerum, vel duo ſimul ad totum amborum numerum: nam hoc caſu, vel unum vel duo ſimul moveri poſſunt. Si jeceris *Quinternionem* & *Senionem*, qui faciunt Undecim, & ad undecimam ducunt, poteris movere unum Fruſtulum ad quintam Lineam ſeu Caſam, & alterum ad undecimam; vel aliàs duo Fruſtula ſimul movere ad Lineam ſeu Caſam decimam, & deinde eorum alterum ad proximam quæ eſt Undecima: nam quovis modo Jactûs ſui Numerum conficere & perſequi licet. Et ſic de aliis Jactibus: nam ſi ſigillatim, tum pro ſingulis numerandæ ſunt tot Lineæ; ſi junctim, tum aliter, ut dictum. Poteris rem tuam ita movendo comparare ab hâc vel illâ lineâ numerando, ut penultimus tuus Numerus in ipſâ Adverſarii Lineâ (quæ ſc. ab ipſius Fruſtulis occupatur;) terminetur: & tum ultimus ſeu ſecundus Numerus

merus & quæ ab eo pendet Motio, uſque ad Adverſarii limitem ſuper eâdem vel proximâ Lineâ protenditur & terminatur.

De Indorum Ludo Tchupur.

PRoximè quaſi *Nerdiludio* affinis venit Indicus Ludus *Tchûpur*, ſic nominatus veterum Brachmanorum linguâ Indicè dictâ *Sanſcroot*, ſeu (ut vulgò) exiliori ſono elegantiæ causâ *Sanſcreet*; nòn autem *Hanſcreet*, ut minùs rectè eam nuncupat Kircherus.

Luditur erectis Frustulis ligneis, qualia in præmisso Schemate cernuntur. Dicta Frustula lusoria fiunt ex *Dentrificio Ligno* quod ferè instar Suberis levissimum est, & apud Orientales audit مسواکی آغاچی *Miswâk âgátchi*, i. e. *Dentifricia arbor*, quia ad instar Setarum fibrosum est hoc Lignum, ex quo itaque Dentium Verricula quasi naturaliter parantur: nempe dicti Ligni extremitas aliquantulum contusa, Verriculi usum præstat.

Istius Ludi Schema constat 4 Alis, ut ita simul ludere possint 4 Homines, quorum quisque possidet 4 Frustula concoloria, quæ (secundùm Tesserarum Jactum,) Collusorum discoloria capere satagunt. Et quidem primus Frustulorum Situs (quo inchoatur Lusus,) Numeris minoribus seu barbaricis 1, 2, 3, 4 in Schemate notatur. Ibi etiam sunt quibus luditur Tesseræ duæ cubico-oblongæ, quarum quatuor tantùm oblongiora latera Notulis seu Punctis signantur, duo autem extrema seu breviora latera manent vacua; adeò ut in eis notentur tantùm Numeri 1, 3, 4, 6, desiderentur verò 2, 5.

Indus quem de hoc Ludo consului, fuit Scriba satis peritus, ab Officio in Navi suâ dictus *le* سرڈنک *Saràngh*, Anglicè Boatswain seu Bowson. Ad eum verò (sc. ad colloquium ejus) aditum mihi aperuerunt Viri humanissimi tam naturâ quàm civilitate Fratres, *DD. Lewis*, qui Honoratissimæ Mercatorum Indicorum Societati Secretarii fidissimi. Dictus autem Indus non potuit

tuit me commodè docere modum ludendi, quem itaque ulteriori Mercatorum nostrorum disquisitioni relinquo; petendo etiam ut vellent in Indiâ inquirere quinam Ludus sit كوس *Cûs*, qui dicitur ferè similis Ludo Scachorum.

Tabella verò talis est quæ præmittitur, quam unà cum Frustulis lusoriis & Tesseris ex Indiâ possideo.

Sequitur Ludus *Promotionis Mandarinorum*, qui ratione Frustulorum & Tesserarum, præcedentibus affinis est, ideoque in proximâ Sectione exponendus venit.

De Ludo Promotionis Mandarinorum.

HIcce Magnatum Chinensium Ludus Sinicè audit *Shing quon tu*, i.e. *Promotionis Mandarinorum Tabula*, in quâ ferè totius Regni Chinensis Officia & Dignitates ludicro modo repræsentantur & nominatim recensentur. Ita ut fermè totius Politiæ Sinicæ forma hoc uno Schemate ob oculos posita cernatur.

Mandarinorum autem nomine intelliguntur omnis generis *Officiarii*, qui à *mandando* appellantur *Mandarini* linguâ Lusitanicâ; quæ unica Europæa est in oris Chinensibus obtinens, quam ergò omnes illuc Missionarii (ex quacunque fuerint Gente) addiscere tenentur.

Hujus Ludi *Tabella* in quâ exerceri solet, est plerumque

plerumque lignea, vel aliàs magna aliqua Charta iſtius Ludi Schemate delineata, in cujus medio pingi ſolet Regis Palatium ſeu Curia, ad quam omnis generis Viri (præſertim Medici, Philoſophi, & Milites,) certatim contendunt, Promotionem anxiè quæritantes & ambientes; ut ſcil. promoveri poſſint ad aliquem Mandarinatûs Gradum, qui ſunt varii ſcil. Superiores, inferiores, medii, & omnis generis, iique permulti. Nam in *Tabella* ad quatuor Palatii Regii latera ſeu plagas ſcribuntur pro Luſorum lubitu plura aut pauciora Mandarinatuum Nomina: viz. unâ plagâ ſunt Cancellariatûs & Secretioris Conſilii Mandarinatus, qui poſſideri ſolent à Mandarinis maximis; aliâ plagâ ſunt Studioſorum & Militum Mandarinatus; tertiâ & quartâ plagâ ſunt Mandarinatus Medicorum, & alii minores. Et Regii Palatii Oſtio heic adſtant duo Satellites, in quorum manu eſt الحربة *AlHarba* ſeu *Lanceola*, Hiſpanis *Alabarda* dicta.

Hic Ludus exercetur Teſſeris Sinicè dictis *Teu teu çu*, (duabus vocibus Synonymis & expletivâ *çu*) quæ ſunt numero *Sex*, quæ jaciuntur in Vaſculum medio Tabellæ poſitum, ubi Colluſores quotquot ſint, alternatim ſuis vicibus jaciunt eiſdem Teſſeris. Et ſec. harum Jactum, promoventur Ludicri Viri Candidati ſeu Mandarinatûs Competitores, qui exprimuntur tot erectis Fruſtulis ligneis aut eburneis, quorum quodque ſui Poſſeſſoris ſeu Luſoris perſonam ſuſtinet repræſentatque, & tam in hoc quàm in aliis Ludis

vocantur

vocantur Çu, i.e. *Reculæ* Nam tam in hoc quàm in aliis Ludis ſingula Fruſtula tot Virorum perſonas ſuſtinent: cùm in pleriſque Ludis ſit inter duas partes contentio ſeu Duellum, ubi Duces ſub ſe habent Milites plures aut pauciores qui pro ſuis partibus contendant: in hoc autem quiſque pro ſe ſeorſim Actor eſt, qui Fruſtulum ligneum ſuî in Tabellâ Locum-tenentem ſeu Subſtitutum conſtituit, cùm ipſe in tam parvâ Tabulâ, ſuâ perſonâ movere nequeat. In hoc itaque tot ligna, tot Colluſorum ſeu Candidatorum Virorum loca occupare ſupponuntur. Sed Fruſtulorum planorum loco, res ipſa quaſi ad vivum meliùs repræſentari poſſet tot Ligniculis figuratis ſeu Virunculis ligneis, ad imitationem Homunculorum qui dictas Promotiones ambire ſolent. Fruſta luſoria plerumque ſunt numero *Quatuor* diverſorum à ſeinvicem colorum, pro 4 diſtinctis Colluſoribus, (nam tot, aut aliquando plures ſimul ludere ſolent,) quorum quiſque ſuum diſtincti coloris Fruſtulum poſſidet, ut ab eis ſociorum Colluſorum dignoſcatur. Quin, & ſuperior vocula Çu, non tantùm *Fruſtula*, ſed quoque *Teſſeras* ipſas (quas etiam *Reculas* appellare geſtiunt,) ſubinde notat, ut hujus Ludi Numero VII viſitur.

Ne autem tam magna & intricata *Tabula* ſit ad inſtar inexploratæ Sylvæ aut Labyrinthi, unde Luſor tyrocinium agens ſe extricare nequiverit, directionis ergô ego addidi numeros Romanos qui hanc Provinciam percurrerendi ordinem monſtrent, & ſimul Numeros Barbaricos indicantes ad

ad quemnam alium Romanum Numerum pro ratione Jactuum transeundum sit, sive ad Promotionis sive Submotionis locum. Et ex his percipietur Ordo circuiendi & ambiendi, donec ad Regiæ Curiæ Portam & Supremi Mandarinatûs seu *Co-lai* Officium perveniatur. Nam primò in Curiæ Regiæ extremo Limbo (Angl. the outward Verge of the Court) versantur Candidati, propiùs accedere non audentes, nisi Tesserarum (seu Virorum gratiâ ac favore Regis pollentium) ductu ad meliorem locum deducantur. Jacto enim (secundùm Puncta) aliquo Numero Romano, eidem subscriptus Numerus Barbaricus certâ ludendi methodo statim dirigit ducitque ad proximum semper locum ad quem jaciendo & ludendo Lusor ulteriùs procedere debet. Hoc autem Ludo qui est Ambientium Scena, Promotionem expectantes semper pro virili contendunt ad eas Stationes qui viciniores sunt Regi, quod Jactuum ductu fit regulariter, & res solis Tesseris (tanquam Curialibus viris) gubernatur, nec Arti aut Peritiæ locus est. Adeò ut hic Ludus sorti ac fortunæ subjectus sit & obnoxius, uti sunt ubique omnes Promotiones à Curiâ Regiâ dependentes, quæ non solent dari dignioribus, cùm Reges plerumque aliorum auribus & oculis audire & videre gestiant.

Quoties autem in hoc Ludo aliquis à Dignitate quam obtinuerat submovetur & deterior fit, à Gradu ad quem aspiraverat depositus, id Europæorum more vocamus *Lituram*, cùm sit quasi *Macula* aut *Labes* in ipsius Honore, dum scil. labefactatus

K

befactatus in pejorem conditionem seu statum detruditur. Talis Litura Sinicè dicitur *Çang*, i. e. *Delictum* seu *Culpa*, cujus causâ aliquis in quâvis re delinquens labefactatur & deponitur. Talis homo Arabicè dicitur معزول *Ma'zûl*, i. e. *Depositus*. Is verò posteà per meliorem Jactum poterit (quasi pro *Delicto* compensando) talem *Lituram* tollere & abstergere; seipsum hoc modo emaculando & Labem abstergendo, adeóque pristinum statum ac conditionem recuperare, imò & superare; nam feliciori Jactu lucrabitur tot *Motiones* quot jecerit *Quaterniones*. In Lusorum gratiam, aliquot Jactuum Numeros in Tabellâ exprimendos curavi, & paucas aliquot Regulas heic præscripsi, quot nempe per temporis augustiam à Chinensi meo inquirere licebat. Ejusmodi enim omnia accuratè notâsse & perquisivisse, prolixum fuisset.

Notata sunt Incipiendi Loca, (vel saltem eorum præcipua) ubi quisque Lusor pro suâ Facultate ludere incipit. Et quidem inter jaciendum, optimus habetur ille Jactus ubi vel omnes Tesseræ eandem faciem vel omnes diversam faciem exhibent: nam ut talis Jactus est maximè difficilis, & rarò cadit; sic idem quando cadit, maximè Lucrativus habetur, uti in *Talorum Ludo* est *Jactus Veneris*. Et talia jaciens (mox addito etiam *Bis Quatuor*,) statim fit *Co-lao* seu *Cancellarius* totius Regni, & omnia pro quibus Luditur Deposita lucratur & aufert. Deindè si omnes Tesseræ exceptâ unâ eandem aut diversam

faciem dant, talis Jactus est bonitate proximus. Et sic deinceps de *Quatuor* aut *Tribus Tesseris* similiter cadentibus judicandum; hi enim Jactus bonitate proximi sunt præcedentibus: sed idem non est dicendum de *Duabus*. Sic de lucrativis; mox de damnosis Jactibus dicendum.

In quovis Jactu non officit *Una Unitas*, quippe quæ nec noceat nec juvet. Sed *Duæ Unitates* officiunt multùm, & Jactûs bonitatem minuunt; nam contrahunt *Çang* seu *Delictum*, & *Lituram* inducunt. Et sic *Plures Unitates* quotquot sint. Nam Jactorem inferius remittunt & detrudunt: tali enim Jactu submotus & retractus, à Dignitate quam obtinuerat delapsus censetur, ut procul expectet. Tales autem *Unitates* primâ vice aliquid valent, sc. motionem sortiuntur; posteà non item. Quin & quævis *Duæ similes* Tesseræ Numeríve, si sint *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, aut *Bis 6*, aut aliqui horum *Parium*, (exceptis LXVIII, LXIX,) pessimi sunt & omnium infimi, Dignitatem minuentes; contrà quàm faciunt omnes *Duerniones*, aut omnes *Terniones*, &c.

Et notari velim, quòd quamvis dicta *Bina Puncta* in Tabellâ vel prorsus negligantur vel eorum loco adscribantur tantùm puncta simplicia, tamen pro *Duplionibus* seu *Binis* inter ludendum numeranda & reputanda sunt: quod monendum duxi, quia Sculptor non semper expressit *Duplicia*; excepto tantùm in primo loco, qui sit pro reliquis omnibus locis Directio & Index. Adeo ut quamvis Jactui *Cung* adscribantur tantùm 2, 3, 5, 6, tamen *Pares* seu *Bini* ejusmodi Numeri in-

telligendi ſunt, ſcil. 2-2, 3-3, 5-5, 6-6. Nam ubicunque in Tabellâ occurrit vox *Cung*, ibi talia Puncta vel expreſſa vel ſubintelecta ſunt & à Luſore ſupplenda.

Sed poſt *Omnium ſimilium* aut *Omnium diſſimilium* Jactum, illi Jactus qui bonitate proximi ſunt, ex *Quaternionibus* conſtant. Nam poſt *Sex Quaterniones* ut in prædictis, 5 aut 4 aut 3 Quaterniones ſunt ſuo bonitatis ordine eis proximi: quot enim quiſque habet *Quaterniones*, tot Jactus & Motiones hac ratione ſortitur. Imò *Duo Quaterniones* faciunt ſatis bonum Jactum, qui ad Gratiam & Favorem apud Regem ſemper ducit & ad lucrandum juvat. *Duplorum* ſeu *Duplionum* Jactus, ſi ſit *Bis Unum* aut *Bis Quatuor*, dicitur *Chung*, id eſt, *Par*. Si autem ſit *Bis Duo*, *Bis Tres*, *Bis Quinque*, aut *Bis Sex*, tum vocatur *Cung*, id eſt, *Par*: & tale *Par* aut *Talia Paria* aliquando geminatis vocibus aut triplicatis vocantur *Cung Cung*, aut *Cung Cung Cung*. Sic enim illiuſmodi *Par* ab hujuſmodi *Pare* nomine tenus diſtinguitur. Et quia talis numerus *Par* qualis eſt *Cung*, Dignitatem minuit, ideò *Cung* aliàs exponitur *minor-gratiâ* ſeu *mediocris favoris Vir*. Quin & *Cung* eodem Charactere ſcriptum, eſt etiam *Artifex* ſeu *Opifex*, quippe cujus ſtatus ſit *minor* ſeu *minutior* quam Mandarinorum. [Vide Num. LXVIII, LXIX.] Sed præter dictas Regulas, hic Ludus aliquando in Chinâ cum pluribus aliis varietatibus difficultatem creantibus exercetur: aliis autem de eo ulteriùs diſquirere relinquo.

Primus

Primus Incipiendi Locus, est ad Tabellæ dextrum angulum inferiorem, ubi nempe Studiosi suum Lusum ordiuntur. Et tandem Lusu ad Colophonem vergente, oportet ut Jactu *Bis Quatuor* seu *Duobus Quaternionibus* absolvatur.

Sub I, seu Numero Romano primo, est *Chung ye*, i. e. *Par Unitatum* seu *Bis Unum*, scil. *Ambs As*, quod tantùm primâ vice jaciendi aliquid valet motionem sortiendo, (ut suprà dictum,) posteà non. Iste tamen Jactor deinde per *Bis Quatuor* (qui magni favoris Jactus,) primâ vice jaciendo fit *Te hio seng*, i. e. *Magna-gratia Studiosus-Juvenis*, qui per subjectum Numerum Barbaricum 37, dirigitur ut promoveatur ad superiorem locum XXXVII. Idem autem Jactor secundâ vice jaciendo, jaciens *Cung*, i. e. talem *Parem* qui sit *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, aut *Bis* 6, aut aliquos horum numerorum Parium, fit *Cung tai y*, i.e. *Mediocris-gratia magnus Medicus*, missus ad alteram Tabellæ partem ad Rom. Numerum seu Locum LXXVI. Ubi autem in Tabellâ non adscribitur Jactus *Cung*, tum in secundam jaciendi vicem (sc. post *Bis Quatuor*,) veniunt crassiora Puncta Numeris Romanis superscripta. Et quidem Regula de *Primâ vice* pro *Bis Quatuor*, & de *Secundâ vice* pro alteris jactibus, semper tenenda est, quamvis fortè eam disertis verbis alicubi exprimere neglexerim. Sed cujusvis Lusoris quævis jaciendi vicis possit plures Jactus continere.

Sub II, legitur *Chung ul*, i. e. *Par Duernionum* seu *Bis Duo*: & iste Jactus (ut subscriptis Voculis indicatum,) idem valet cum præcedente.

Sub III, legitur *Chung san*, i. e. *Par Ternionum* seu *Bis Tres*: & iste Jactus (ut ex subscriptis Voculis constat,) est ejusdem valoris cum præcedentibus; nam ambo per *Bis Quatuor* ducunt ad XXXVII.

Sub IV, est *Chung su*, i. e. *Par Quaternionum* seu *Bis Quatuor*: & istius Jactûs Autor (ut indicant subscripta) est *Te* seu *Magni-favoris* Vir, Angl. a Favorite, qui per *Duorum Quaternionum* Jactum (qui faustus pro illo,) fit *Tung seng*, i. e. *Candidatus juvenis*, scil. pro Baccalaureatu: namque mittitur ad XXXVIII. Sed notandum (quod semel monuisse satis est,) quòd aliquando primo Jactu, loco *Duorum Quaternionum* unus *Quaternio* sufficiat, si ita paciscuntur Lusores. Secundo autem Jactu præstat habere *Bis Quatuor* seu *Par Quaternionum*; nam aliàs iaciendum est frustrà, donec habeantur. Nam quamvis *Unius Quaternionis* Jactus sit aliis quibusdam Jactibus melior, præcipuum tamen est habere *Bis* aut *Pluries Quatuor*, melioris gratiæ & favoris ergô, & majoris Privilegii causâ: nam quotquot habentur *Quaterniones*, tot Motionibus promovetur Lusor. Quoties autem per *Quaterniones* aut aliter promovetur quis, si simul eodem Jactu per admistos *Uniones* habetur *Çang*, hi aliquid ei demunt, adeptam Dignitatem minuendo; & mox relegatur ad militiam, quod pro Infelicitate seu *Liturâ* habetur. Et quidem *Unus Quaternio* hanc *Lituram* seu *Labem* non absterget: sed posteà alio Jactu *Duo Quaterniones* ad amissam Dignitatem vel restituunt, vel ad meliorem promovent,

vent; nec (nisi infortunio maximo) ullam tunc revulsionem sentiunt aut patiuntur.

Sub V, est *Chung u*, i. e. *Par Quinternionum* seu *Bis Quinque*, eodem modo cum præcedente mittens ad XXXVIII.

Sub VI, est *Chung lo*, i. e. *Par Senionum* seu *Bis Sex*, eodem modo cum præcedentibus mittens ad XXXVIII.

Sub VII, legitur *V çu ye çe*, i. e. *Quinque Tesseræ unius coloris* seu *figuræ*, viz. aut *Quinque Vnitates*, quæ revellunt; aut tot *Duerniones*, *Terniones*, *Quaterniones*, *Quinterniones*, vel *Seniones*, qui promovent ad Dignitates maximas. Sed si deinde jacit *Bis* 4, fit *Te hung çai*, i. e. *Gratiosior grandis Doctor*, missus ad LXXIII.

Notandum est, quòd *Hung* plerumque Lusitanico more scribitur *Hom*, quòd tamen pronuntiandum est *Houng*: nam talia me docuit *D. Shin Fo-çung* amicus noster Chinensis; & D. Martinius in Atlante Sinico agnoscit voces Chinenses Lusitanico more desinentes in *m*, ore aperto pronuntiandas: ideóque ego in illorum gratiam qui Lusitanicam pronuntiationem non callent, tales semper rescripsi desinentes in *ng*, & Lusitanicum *x* itidem semper rescripsi per *sh*. Aliàs enim Sinicarum vocum Soni nobis essent planè monstrosi, Sinensium pronuntiationi non respondentes. Et quævis vox Sinica est Monosyllaba, quamvis plures in se Vocales habeat. Plura de hisce rebus diximus in *Monitione ad Lectorem*, quæ in calce Prolegomenωn *Shahiludio* præmittitur.

Sub

Sub VIII, est *Ça hoa*; i. e. *Sex flores*, meritò sic vocatus Jactus, qui felicissimus, cùm in eo sint omnes Numeri æquales, viz. *Sex Seniones*, vel *6 Quinterniones*, &c. mox quemque in suâ facultate ad magnam Dignitatem evehentes. Is deinde per *Bis* 4 fit *Te po hio*. i. e. *Gratiosissimus sciens multum scientiâ* seu *multas scientias*: habetur nempe Vir Doctissimus, qui mittitur ad LXXII. Talis citò fit Mandarinus. At aliâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, vel *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium* seu *æqualium* numerorum, aliquantulùm revulsus fit *Cung Kia yuon*, i. e. *Minoris gratiæ Caput Licentiatorum*, seu eorum *Primus*, mittendus ad LX.

Jam ventum est ad secundum Incipiendi Locum, ubi sunt Gradus Militum.

Sub IX, est *Çiu ye*, i. e. *Simul Uni*, seu *Simul Unitates*, scilicet Tres Unitates. Is deinde jaciendo *Bis* 4, fit *Te* seu *Gratiosus* sive *Magni-favoris* Vir, qui *Vu sieu çai*, i. e. *Militarium Baccalaureus*, missus ad LII. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fit *Cung*, i. e. *Minoris-favoris* Vir, qui *She chang*, i. e. τῶν *Decem Præfectus*, scil. Decurio qui 10 Militibus præficitur, (quæ est Dignitas minima,) remissus ad XXIII.

Sub X, est *Çiu ul*, i. e. *Simul Duo*, scil. *Ter Duo* seu *Tres Duerniones*. Is deinde per *Bis* 4 fit *Te* seu *Gratiosus*, qui *Vu kiu gin*, i. e. *Militarium acceptus homo*, evectus ad LI. Is scil. talis est qui offertur & recommendatur Imperatori ut fiat Mandarinus seu Officiarius, q. d. Licentiatus

aut

aut Aptus ut promoveatur ad Honorem Militarem.

Sub XI, eſt *Çiu ſan*, i. e. *Simul Tria*, ſc. *Ter Tria* ſeu *Tres Terniones*, inter Bonos Jactus. Iſte deinde per *Geminum Quaternionem* fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Vu çin ſu* id eſt, *Militarium ingrediens Mandarinatum*: nempe ingrediens Mandarinatum in Militiâ, promotus ad L. Is eſt talis qui Bellum & Literas noſcit, & (ut ſolent Studioſi) Compoſitiones ſeu Exercitia Philoſophica probationis causâ componit: nam in Militiâ ſine Literis nulla datur Promotio; cùm poſt profectum in Philoſophiâ obtineantur Honores Militares, & non aliter. Talis enim qui Philoſophus eſt, reputatur gnarus Belli, & Poliorcetices ac Circumvallationis Artes callere præſumitur.

Sub XII, eſt *Çiu ſu*, id eſt, *Simul Quatuor*, ſcil. *Ter Quatuor* ſeu *Tres Quaterniones*, inter meliores Jactus. Iſte rurſus per *Duos Quaterniones* fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui faciendus eſt *Vu tan hoa*, id eſt *Militarium accipiens flores* duos: eſt ſcilicet, Præfectus ſeu Doctor Militaris, miſſus ad XLIX.

Sub XIII, eſt *Çiu u*, id eſt, *Simul Quinque*, ſc. *Ter Quinque* ſeu *Tres Quinterniones*. Iſte rurſus per *Duos Quaterniones* fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui faciendus eſt *Vu pang yen*, i. e. *Militarium iſtorum oculus*, ſc. iſtorum Doctorum Militarium. Is eſt Secundum Caput ſeu Præfectus militum cum uno flore, miſſus ad XLVIII.

Sub XIV, eſt *Çiu lo*, id eſt *Simul Sex*, ſc. *Ter Sex* aut *Tres Seniones*; is qui per *Bis Quatuor*

primâ vice jaciendi fit *Te* seu *Gratiosus* apud Regem, estque *Vu chang yuon*, id est, *Militarium primum Caput* seu *Præfectus*, hoc Jactu missus ad XLVII.

Quod de *Bis Quatuor* heic & alibi dicitur, de *Primâ vice* ubique subintelligendum est, quamvis non notaverim.

Sub XV, est *Chen* (seu al. *Chin*) *sheu*, id est, *Præfectus* seu *Gubernator Custodiæ*, qui hoc Jactu evadit Capitaneus in aliquâ præfecturâ. Iste per *Bis Quatuor* primâ vice, fit *Te* seu *Gratiosus*, qui *Heu yng*, id est, *Posterioris Militiæ* Capitaneus, scil. Captain of the Rere: nam habentur etiam Capitanei *Anterioris Militiæ*, sc. of the Van seu *Avant Guard*, & dextræ atque sinistræ Alæ, sc. of the right and left wing: quæ Loca sic nominantur ratione Stationis in exercitu respectu Generalissimi Ducis. Rex enim ad Militiam non prodit, nec sui periculum facit in Militiâ. Dictus *Posterioris Militiæ Capitaneus* mittitur ad LV. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum, remittitur ad LIII, & fit *Cung* seu *Minoris-favoris* Vir, habens Officium dictum *Pa ki*, id est, *Octo Vexilla*, scil. 8 vexillis in exercitu præest, illis prout ei lubet Mandatum impertiens.

Jam ventum est ad Incipiendi Locum tertium. Sculptor autem posuit sub Num. XV, quia ibi commodum erat spatium, quod in altero Loco negatum.

Num. XVI, superscriptus habet *Quatuor Unitates*, & sub eo scriptum est *Huon ye*, id est, *Quater Unum*. At *Huon* propriè est *Simul*, scil. tale

Simul

Simul quod numero *Quatuor* comprehendat, ut anteà *Çiu* erat *Simul* Tria. Est itaque *Huon ye* propriè *Simul Unum*, scil. *Simul Unitates quatuor*; quod tamen ut meliùs & promptiùs intelligatur, reddo *Quater Unum*. Hoc loco constitutus, jaciens *Bis Quatuor* primâ vice, fit *Te* seu *Gratiosus*, qui *She chang*, id est, τῶν *Decem Præfectus* seu *Decurio*, missus ad XXIII. At secundâ voce jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fit tantùm *Cung ping*, i. e. *Parvi-favoris Miles*, missus ad XXII, ubi est tantùm *Ping* seu *Miles* simplex vix sperans Officium.

Num. XVII, superscriptos habet 4 *Duerniones*, & sub eo scriptum est *Huon ul*, id est, *Quater Duo*, cum reliquis ut in præcedente.

Sub XVIII, est *Huon san*, id est, *Quater Tria*, cum reliquis ut in præcedentibus,

Sub XIX, est *Huon su*, id est, *Quater Quatuor*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XX, est *Huon u*, id est, *Quater Quinque*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XXI, est *Huon lo*, id est, *Quater Sex*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XXII, est *Ping*, id est, *Miles* simplex seu gregarius. *Ping* differt à *Vu*: nam illud est *Miles*, sed hoc est *Militaris* seu ad Militiam pertinens. Ille autem per *Bis* 4, fit *Te* seu *Gratiosior*, qui faciendus est *She chang*, id est, τῶν *Decem Præfectus*, scil. *Decurio*, missus ad XXIII.

Sub XXIII, præcedens Miles actu fit *She chang*, id est, τῶν *Decem Præfectus*, seu *Decurio*, quæ quidem Præfectura est omnium minima, quam quis

L 2 habet

habet prima. Iſte jaciendo *Bis* 4, faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Pe hu*, id eſt, *Centum domibus* Præfectus, miſſus ad XXIV.

Sub XXIV, proximè præcedens qui jam actu fit *Pe hu*, id eſt, *Centum domibus* Præfectus ſeu *Centurio*, jaciendo *Bis* 4, faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſus*, qui ſupra *Çien çung*, id eſt, *Mille univerſim*, ſcil. qui mille Militibus præficiendus eſt, miſſus ad XXV.

Sub XXV, qui præceſſit jam actu præfectus *Çien çung*, id eſt, τοῖς *Mille univerſim*, jaciendo *Bis* 4 faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Pa çung*, id eſt, *Tenens univerſim*, miſſus ad XXVI. Iſte Officiarius eſt major quàm præcedens. Notandum quòd vox *Pa* aliàs ſignificat *Manubrium*, quippe quod manu *tenetur*.

Sub XXVI, iſte præcedens jam actu factus *Pa çung*, id eſt, *Tenens univerſim*, jaciendo *Bis* 4 aſpirat ut fiat *Te* ſeu *Gratioſior*, & *Vai wei* ſeu *Exterior apparatio*, ſcil. Officiarius qui facit Apparatum contra hoſtes prope exteriores regni limites ut Marchio. Talis Mandarinus præficitur minori Civitati, miſſus ad XXVII.

Sub XXVII, ille præcedens jam actu Præfectus τῇ *Vai wei*, id eſt, *Exteriori apparationi*, jaciendo *Bis* 4 aſpirat ut fiat *Te* ſeu *Gratioſior*, & *Çien yng*, id eſt, *Anterioris Militiæ* Præfectus, miſſus ad LVI. Is ſecundà vice jaciendo, jaciens *Cung* ſeu *Pares*, ſcil. infauſtum Jactum *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fit *Chin* [ſeu *Chen*] *ſheu*, id eſt, *Præfectus cuſtodiæ*, remittendus ad Numerum XXV.

Notan-

Notandum eſt quòd voce *yng* ſignificantur *multi-milites plurimi* ſimul habitantes ſeu commorantes, quæ ſignificatio benè exprimitur collectivâ voce *Militia*.

Sub XXVIII, eſt *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *Bellum*. Iſte non eſt Mandarinus, ſed Miles gregarius, qui propter Crimen ſeu delictum aliquod ab Officio depoſitus fuit & miſſus ad bellum. Poſteà tamen per *Bis* 4 poteſt fieri Mandarinus ſeu Officiarius *Te fo ſhin*, id eſt *Gratioſè rediens* in *locum-proprium* quem antea occupaverat, & hoc modo reſtitutus fit *Hing te*, id eſt, *Obtinens gratiam* ſeu *favorem*.

Sub XXIX, eſt *Fa fung*, id eſt, *Juſtitia ſtipendii*; quando nempe propter Delictum ſeu admiſſum Crimen totaliter abſcinditur Stipendium pro tempore, quaſi pro aliquo tempore depoſitus ſit ab Officio. Sed voces juxta adſcriptæ (ut in præcedente loco,) indicant hunc in favorem redire poſſe, & patienter expectando in priſtinum ſuum locum reſtituendum.

Notandum eſt, quòd quamvis hæc Tabellæ pars non ſit adeò denſè ſtipata Mandarinorum Nominibus & Officiis ac prima pars; heic tamen ut & in aliis omnibus vacantibus aut minùs repletis Tabellæ locis, plura Officiorum & Officiariorum Nomina pro Luſorum lubitu addi poſſunt & ſolent.

Sub XXX, eſt *Tien ſu*, id eſt, à *Libris* & *Epiſtolis*: ſcil. Literatus Libris verſatus, qui tamen nondum eſt Mandarinus, vel ſaltem parvus. Is autem per *Bis* 4 poteſt fieri *Te chi hien*, id eſt, *Gra-*

 tioſus

tiosus sciens urbeculam seu Civitatem parvam, scil. Gubernator Civitatis minoris, promovendus ad XXXII : nisi per *Bis Unum* incurrat *Çang* seu *Delictum*, quo malo Jactu remittatur ad XXIX Stipendio mulctandus.

Sub XXXI, idem actu fit *Chi hien*, id est, *Sciens Civitatem-minorem*, scil. ejusdem Gubernator, qui scit gubernare talem Civitatem ejusque negotia rectè administrare. Is per *Bis* 4 faciendus est *Te chi cheu*, id est *Gratiosus sciens Civitatem-majorem* : nisi per *Bis Unum* acciderit *Çang*, quod requirat *Fa fung* seu *Justitiam Stipendii*, ut in præcedente, quo relegandus est ad XXIX.

Sub XXXII, idem actu fit *Chi cheu*, id est, *Sciens Civitatem-majorem*, scil. ejusdem Gubernator : & per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *magnâ-gratiâ pollens*, & *Chi fu*, id est *Sciens Urbem* seu Civitatem maximam : nisi per *Bis Unum* acciderit *Çang*, propter quod jacturam ac damnum passus; relegetur ad XXIX *Fa fung*, id est, *Stipendio privandus*.

Sub XXXIII, alter jam actu factus est *Chi fu*, id est, *Sciens Urbem* seu Civitatem maximam, scil. ejusdem Gubernator : & per *Bis* 4 faciendus est *Te leang tao*, id est, *Gratiosior Oryzam gubernans*, seu *Frumentum gubernans* ; scil. Præfectus Annonæ, qui curat eam colligi & parari in usum Imperatoris, qui in singulis Urbibus ejusmodi Præfectum Annonarium constituit. At si per *Bis Unum* acciderit *Çang* seu *Delictum*, remittetur ad XXIX ut Stipendio mulctetur.

Notandum est, quòd *Leang* sit propriè *Oryza*.

Aliàs

Aliàs Sinicum nomen *Me* ut Lat. *Frumentum*, continet pleraque Grana in genere, exceptis *Oryzâ* & *Fabis*; additâ tamen ſpecificâ differentiâ, ut ex. gr. *Ma liao me* ſeu *Equorum cibus Frumentum* ſive *frumentaceus*, eſt *Avena*: & *Ta me*, id eſt, *Magnum frumentum*, eſt *Hordeum*, apud eos Ariſtis longis præditum, ut apud nos: & *Siao me*, i. e. *Parvum frumentum*, eſt *Triticum*, nempe Triticum rubrum ſeu rubeſcens, ſine Ariſtis, ut apud nos: Angl. Red wheat. Omnia autem ad hanc Linguam ſpectantia, melius innoteſcerent, ſi poſſemus habere Chinenſium *Dictionaria*; quorum antiquum (vetuſtiora Vocabula continens,) vocatur *Hai-pien*, id eſt, *Mare liberum*, ſc. Vocabulorum Mare amplum & ſpacioſum. Dictionarium modernum (ubi etiam Voces recentiores,) vocatur *Ta çu hoei*, id eſt, *Magna Literarum* [ſeu *Characterum*] *collectio*. Horum

ad pag. 87.

馬 mà
料 liao
麥 me

大 ta
麥 me

小 ſiao
麥 me

海 hai
篇 pien
大 ta
字 çu
彙 hoei

Litera ũ cum puncto, est tenuis, ut u Gallicum.

rum

rum alterum interpretandum & (si sumptus facturis videbitur) evulgandum præ manibus habet Clarissimus & Doctissimus Senex D. *Mentzelius* in Germania Professor publicus, si Deus ei vitam prorogaverit donec susceptum & inchoatum pensum in rei Literariæ bonum absolvat.

Sub XXXIV, idem actu fit *Leang tao*, id est, *Oryzam gubernans*; qui per *Bis* 4 potest fieri *Te ngan ça*, id est, *Gratiosus benè inspiciens*, scil. Mandarinorum minorum in aliquâ *Çen* seu *Provinciâ* Inspector, qui statim renuntiat Imperatori, si quid malè administrant. Iste immediatè promovendus est ad Dignitatem proximam, nisi acciderit *Çang* seu *Delictum*, quo retrahatur àd XXIX *Fa fung*, ut pro tempore Stipendio privetur.

Sub XXXV, præcedens jam actu fit *Ngan ça*, id est, *Benè inspiciens*: & per *Bis* 4 mox fiet *Te* seu *Gratiosior*, qui *Teu pu ching*, id est, *Dextrâ destribuens Gubernationi*, scil. solvens Stipendia Gubernationi seu Officiariis, promovendus ad LXVII; nisi fortè per *Bis Unum* incurratur *Çang* seu *Delictum*, quo ipse fit *Fa fung* seu *Stipendio mulctandus* & relegandus ad XXIX.

Sub XXXVI, est *Tien ven seng*, id est, *Cœli Compositionum juvenis*, scil. Astronomus seu Studiosus Astronomiæ, qui per *Bis* 4 fit *Te* seu *Gratiosior*, qui *Kin tien kien*, id est, *Colens cœli Observatorium*, scil. frequentans Locum ubi Astronomi conveniunt ad Observationes cœlestes faciendas, mox promovendus ad LXVI. Iste est Mandarinus qui Astronomorum Præfectus & Coryphæus.

Sub XXXVII, est *Hio seng*, id est, *Studiosus juvenis*,

venis, qui per *Bis* 4 fit *Te* seu *Gratiosus*, qui faciendus *Tung seng*, id est, *Otiosus juvenis*; scil. vacans & non occupatus studiis, utpote qui jam optimè studuit, & sæpe fuit examinatus, & jam vacat expectationi Baccalaureatûs; & hâc ratione promovéndus ad XXXVIII: nisi fortè per *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum, fiat *Cung* seu *Mediocris favoris* vir, qui *Tien ven seng*, id est, *Cœli Compositionum juvenis*, seu Astronomiæ Studiosus, remittendus ad XXXVI.

Sub XXXVIII, is jam actu factus *Tung seng*, id est, *Vacans juvenis*, qui per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, & habendus *Shi su*, id est, *Literatus Doctus*, qui ferè Baccalaureus, mox promovendus ad XXXIX.

Sub XXXIX, præcedens jam actu fit *Shi su*, id est, *Literatus Doctus*, qui per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, & habendus *Sieu çai*, i. e. *Præstantior doctrinâ*, promovendus ad X L.

Sub XL, is actu evadit *Sieu çai*, id est, *Præstantior doctrinâ*, scil. Baccalaureus actualiter, & per *Bis* 4 faciendus *Te kiu gin*, id est, *Gratiosior acceptus homo*, evehendus ad XLI.

Sub XLI, is actu factus est *Kiu gin*, id est, *Acceptus homo*, per *Bis* 4 faciendus *Te çin su*, id est, *Gratiosus ingrediens Mandarinatum*, promovendus ad XLII: nisi per *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fiat *Cung* seu *Minoris gratiæ* vir, qui *Tien su*, id est, à *Libris* & *Epistolis*, remittendus ad XXX.

Sub XLII, is jam actu est *Çin su*, id est, *Ingrediens Mandarinatum*, ubi per *Bis* 4 faciendus est

M *Chan*

Chan lo, id eſt, *Portans Libros*, ſc. Regis ſeu Imperatoris, promovendus ad XLIII. Iſte eſt quartum Caput Doctorum (ſc. minimus τῶν quatuor) totius Chinæ: namque ſemel biennio creantur Doctores, & ex omnibus Quatuor præcipui à Rege ſeliguntur. Sed poteſt eſſe ut per *Bis* 4, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fiat tantùm *Cung* ſeu *minoris-gratiæ* vir, qui *Chi hien*, id eſt, *Sciens Civitatem-minorem*, remittendus ad XXXI.

Sub XLIII, is jam actu factus eſt *Chan lo*, id eſt, *Portitor Librorum*, ſc. qui portat Libros prope Imperatorem in ipſius uſum; ſed non illum adit tam prope ac tres reliqui Doctores. Iſte autem per *Bis* 4 poteſt fieri *Te* ſeu *Gratioſior*, qui ſit *Tan hoa*, id eſt, *Accipiens flores*, ſcil. tertium Caput Doctorum, mox promovendus ad XLIV.

Sub XLIV, is jam actu fit *Tan hoa*, id eſt, *Accipiens flores*, qui per *Bis* 4 faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Pang yen*, i. e. *Illorum oculus*, ſcil. illorum Doctorum. Is eſt ſecundum Caput ſeu ſecundus Præfectus Doctorum, qui evehendus ad XLV.

Sub XLV, is actu fit *Pang yen*, id eſt, *Illorum oculus*, & per *Bis* 4 fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui faciendus *Chang yuon*, id eſt, *Supremus Præfectus* Doctorum, mittendus ad XLVI.

Sub XLVI, is actu fit *Chang yuon*, id eſt, *Supremus* [ſeu *ſublimis*] *Præfectus* Doctorum, qui per *Bis* 4 faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Han lin*, id eſt, *Librorum ſylva*, evehendus ad LXXXIX. Is eſt Mandarinus maximus, ſemper in Aulâ

Regiâ,

Regiâ, qui est Secretarius Imperatoris.

Sub XLVII, est *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, qui primâ vice jaciendo, jaciens *Bis Quatuor*, faciendus est *Te ti to*, id est, *Gratiosus tenens universim*, seu Dux generalis, immediatè mittendus ad LIX. Si autem secundâ vice jeciendo, jecerit *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium*, fit tantùm *Cung çien yng*, id est, *Anterioris militiæ Præfectus*, mittendus ad LIV.

Sub XLVIII, est *Vu pang yen*, id est, *Militarium illorum oculus*, qui primâ vice jaciendo, jaciens *Bis Quatuor*, faciendus est *Te fu çiang*, id est, *Gratiosus secundarius Dux* seu *Generalis*, mox evehendus ad LXXIV. Sed potest esse ut secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium*, revulsus sit, & fiat tantùm *Cung heu yng*, id est, *Minor-gratiâ posterioris militiæ* Præfectus, mittendus ad LXV.

Sub XLIX, est *Vu tan hoa*, id est, *Militarium accipiens flores*, per *Bis Quatuor* faciendus *Te ti piao*, id est, *Gratiosus tenens Vexillum*, qui est etiam Mandarinus militum mittendus ad LXXI. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium*, fit tantùm *Cung çien yng*, id est, *Minor-gratiâ anterioris militiæ* Præfectus, mittendus ad LIV.

Sub L, est *Vu çin su*, id est, *Militarium ingrediens Mandarinatum*; qui quamvis jaciendo *Bis Quatuor*, evadat *Te* seu *Gratiosior*, continuatur *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, mox remittendus ad XLVII.

Sub LI, eſt *Vu kiu gin*, id eſt, *Militarium acceptus homo*, qui per *Bis Quatuor*, continuatur in ſtatu quo priùs, ſc. remittendus ad L.

Sub LII, eſt *Vu ſieu çai*, id eſt, *Militarium præſtantior doctrinâ*, qui per *Bis Quatuor* continuatur in ſtatu quo priùs, ſc remittendus ad LI.

Sub LIII, eſt *Pa ki*, id eſt, *Octo Vexillis* Præfectus, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te çien yng*, id eſt, *Gratioſus anterioris militiæ* Præfectus, promovendus ad LIV.

Sub LIV, jam actu factus *Çien yng*, id eſt, *Anterioris militiæ* Præfectus, per *Bis Quatuor* fit *Te heu yng*, id eſt, *Gratioſus poſterioris militiæ* Præfectus, (Captain of the rere,) mittendus ad LV. Sed is ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, incurrit *Çang* ſeu *Delictum*, quo deprimitur ut fiat *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *bellum*, ſeu Miles gregarius remittendus ad XXVIII.

Sub LV, eſt actu *Heu yng*, id eſt, *Poſterioris militiæ* Capitaneus, per *Bis Quatuor* faciendus *Te ço yng*, id eſt, *Gratioſus ſiniſtræ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVI. Is autem ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, incurrit *Çang* ſeu *Delictum*, cujus cauſâ deponitur ut fiat *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *Bellum*, relegandus ad XXVIII.

Sub LVI, is jam actu factus *Ço yng*, id eſt, *Siniſtræ militiæ* Capitaneus, per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te yeu yng*, id eſt, *Gratioſus dextræ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVII. At per *Bis Unum* incurrendo *Çang* ſeu *Delictum*, fit tantùm *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *bellum*, revellendus ad XXVIII.

Sub

Sub LVII, is est actu *Yeu yng*, id est, *Dextræ militiæ* Capitaneus, per *Bis Quatuor* faciendus *Te chung yng*, id est, *Gratiosus mediæ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVIII. At secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, deponitur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens* ad *Bellum*, retrahendus ad XXVIII.

Sub LVIII, jam actu factus *Chung yng*, id est, *Mediæ militiæ* Præfectus, inde per *Bis Quatuor* fit *Te ti to*, id est, *Gratiosus tenens universim* seu *universos*, promovendus ad LIX. Iste est Mandarinus militiæ, quorum unus est in singulis Provinciis Milites ibi gubernans. Is verò secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, dejicitur & summovetur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens* ad *bellum*, seu Miles gregarius relegandus ad XXVIII.

Sub LIX, is jam actu factus *Ti to*, id est, *Tenens universos*, per *Bis Quatuor* faciendus est *Te ti piao*, id est, *Gratiosus tenens Vexillum*, evehendus ad LXXI. Si autem secundâ vice jaciendo, infaustè jecerit *Bis Unum*, incurrit *Çang* seu *Delictum*, unde fit *Cho ching*, id est, *Exiens* ad *bellum*, remittendus ad XXVIII.

Sub LX, est *Kia yuon*, id est, *Præfectus Licentiatorum*, qui per *Bis Quatuor* faciendus est *Te hoei quei*, id est, *Gratiosus Doctorum Præfectus-secundus*, promovendus ad LXII.

Sub LXI, est *Hoei yuon*, id est, *Doctorum Præfectus-primus*, qui quamvis per *Bis Quatuor* evadens *Te* seu *Gratiosus*, tamen fit *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, revocatus ad XLVII.

 Sub

Sub LXII, est *Hoei quei*, id est, *Doctorum Præfectus-secundus*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te hoei yuon*, id est, *Gratiosus Doctorum Præfectus-primus*, revocandus ad LXI.

Sub LXIII, est *Que çu kien*, id est, *Regni filiorum Palatii-Præfectus*, de quo vide Num. LXVI. Est sc. Præfectus Puerorum, qui plurimi sunt, & locum suum emere debent. Aluntur autem sumptibus Imperatoris ut studeant bonas literas sub isto Gymnasiarchâ, sub quo etiam alii sunt Ludimagistri. The cheif Master of the Kings School. Iste per *Bis Quatuor* fit *Te quang lo su*, id est, *Gratiosus clarorum ciborum Præfectus*, evehendus ad LXV. Est sc. nomen Mandarini qui Cibos & Convivia parat Regi. *Quang* est *clarum, luminosum*: & *Kien* est *Palatium*, heic autem est *Palatii-Præfectus*.

Sub LXIV, est *Tai chang su*, id est, *Magnum longum Palatium*: nam *su* propriè est *Palatium*, & communi usu est *Præfectus*, heic verò *Præfectus-Palatii* ubi Parentalia pro defunctis Parentibus & Majoribus celebrantur sacrificando bis aut quater singulis annis. Parantur nempe multa ciborum fercula ponenda coram Statuis defunctorum. Aliquando verò locò Statuæ, est erectum Lignum cui inscribitur talis defuncti Nomen. Isti Cibi plerumque à Mandarinis consumuntur, aliquando pauperibus erogantur. Dictus Officiarius jaciendo *Bis Quatuor*, fit *Te tung ching su*, id est, *Gratiosus transferens Gubernationem Præfectus*, evehendus ad LXIX. Iste est primus Regis Secretarius; & quicquid Regis Mandato

dato scribitur, per illius manus transire debet.

Sub LXV, est jam actu *Quang lo su*, id est, *Clarorum ciborum Palatium*, seu *Præfectus* communi usu vocis. Iste per *Bis Quatuor* fit *Te tai chang su*, id est, *Gratiosus magno longo Palatio*, scil. *Præfectus*, mittendus ad LXIV. Nominis ratio est, quia pro Defunctis Ceremoniæ sunt *magni* momenti, & res *longæ* seu prolixæ celebrando. Est autem nomen Officii, quo vocatur ille Officiarius qui hujus Palatii Præfectus.

Sub LXVI, est *Kin tien kien*, id est, *Colens cœli Observatorium*. Est quidem *Kien* propriè *Palatium* seu *Domus* : heic autem hujus Domûs seu Palatii *Præfectum* significat. Iste per *Bis Quatuor* fit *Te que çu kien*, id est, *Gratiosus Regni filiorum Præfectus-Palatii*, remittendus ad LX.

Sub LXVII, est *Teu pu ching*, id est, *Dexter* (sc. superior) *distribuens Gubernationi*; nempe solvens Stipendia; qui quamvis jecerit *Bis Quatuor*, manet *Te* seu *Gratiosus*, qui *Ço pu ching*, i.e *Sinister* (sc. inferior) *distribuens Gubernationi*: est idem Officium cum dextro, sed aliquanto inferius, quamvis mittendus sit ad LXX.

Sub LXVIII, est *Kiun men*, id est, *Militum porta*. Iste Officiarius præest rebus militaribus: nempe ex Philosopho fit Mandarinus maximus, qui potest transferre Milites à loco in locum, & sumere sibi aliquot Cohortes in quamvis expeditionem. Et sæpe scribit Epistolas pro Imperatore. Iste primâ vice jaciendo, jaciens *Bis Quatuor*, fit *Te ping pu*, id est, *Gratiosus militum Ordo*, seu

ſeu *Præfectus*, mittendus ad LXXXVI. Eſt nempe Præfectus militum Generaliſſimus per totam Chinam. *Ping* & *kiun* ſunt Synonyma. Si autem ſecundâ vice jaciendo, jecerit *B.s Unum*, incurrit *Çang* ſeu *Delictum*, cujus cauſâ mulctatur *Fa fung*, id eſt, *Juſtitiâ ſtipendii*, remiſſus ad XXIX. Idem verò per *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum *Parium*, fit *Cung cung pu*, id eſt, *Mediocris-favoris Artificum Ordo* ſeu *Præfectus*: eſt nempe Præfectus rei Veſtiariæ & Architecturæ Imperatoris, mittendus ad LXXXVIII.

Sub LXIX, eſt *Tung ching ſu*, id eſt, *Transferens gubernationem Præfectus*, ſeu *Transferendi gubernationem Præfectus*. Is per *Bis Quatuor* fit *Te li pu*, i. e. *Gratioſus Ceremoniarum Præfectus*; cujus eſt docere Ceremonias aliis Præfectis ad illum eâ de cauſâ venientibus eumque conſulentibus, & derigere res gerendas in Palatio: eſt ſc. Magiſter Ceremoniarum, promovendus ad LXXXIV. Sed idem per *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum *Parium*, fit *Cung cung pu*, i. e. *Mediocris-gratiæ Artificum Ordo* ſeu *Præfectus*, mittendus ad LXXXVIII.

Sub LXX, eſt *Ço pu ching*, i. e. *Siniſter diſtribuens Gubernationi*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te kiun men*, i. e. *Magnâ gratiâ Militum porta*: nempe *Militum porta* eſt Nomen Officii ejus. Is mittitur ad LXVIII.

Sub LXXI, eſt *Ti piao*, i. e. *Tenens Vexillum*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te fu çiang*, i. e. *Gratioſus ſecundarius Dux*, ſc. Lieutenant Generall, qui hac ratione evehitur ad LXXIV.

Sub

Sub LXXII, eſt *Po hio*, i. e. *Multæ Doctrinæ* ſeu *Studii* vir. Iſte omnia quæ ad Promotionem requiſita ſunt, benè callet; ſed non vult accipere Officium. Idem per *Bis Quatuor* fit *Te chung ſhu*, i. e. *Gratioſus ſecundus* ab *Epiſtolis*, ſcil. ſecundus Secretarius, evehendus ad XC.

Sub LXXIII, eſt *Hung çai*, id eſt, *Magnus doctrinâ*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te ſhang ſhu*, i. e. *Gratioſus ſupremus* ab *Epiſtolis*, ſcil. primus ſeu Principalis Secretarius, evehendus ad XCII.

Sub LXXIV, eſt *Fu çiang*, i. e *Secundus Dux* ſeu Lieutenant Generall, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te çiang kiun*, i. e. *Gratioſus Dux* [ſeu *Generaliſſimus*] *militum*, evehendus ad LXXV.

Sub LXXV, jam actu factus *Çiang kiun*, id eſt, *Dux militum*, ſc *Generaliſſimus*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai çu*, id eſt, *Gratioſus maximus Filius*, evehendus ad XCII Propriè & ſtrictè loquendo, ſic vocatur Regis Filius natu maximus: ſed hoc loco, eſt quidam Ordo Mandarinorum ſupremorum; & tamen Cancellarii & pauci aliquot alii ſunt ſupra illum.

Sub LXXVI, eſt *Tai y*, id eſt, *Magnus Medicus*, ſcil. Medicus Regius, qui per *Bis Quatuor* faciendus *Te ye hoei*, id eſt, *Gratioſa unica perſona* ſeu *prima perſona*. Iſte evehendus eſt ad LXXVII.

Sub LXXVII, actu fit *Te hoei*, id eſt, *Unica perſona* ſeu *prima perſona*, per *Bis Quatuor* facienda *Te ul hoei*, id eſt, *Gratioſa ſecunda perſona*, evehenda ad LXXVIII. Is eſt Protomedicus ſeu Regis Medicus primarius.

Sub LXXVIII, actu fit *Ul hoei*, id eſt, *Secunda*

persona, per *Bis Quatuor* facienda *Te san hoei,* id est *Gratiosa tertia persona,* evehenda ad LXXIX.

Sub LXXIX, actu fit *San hoei,* id est, *Tertia persona,* per *Bis Quatuor* facienda *Te su hoei,* id est, *Gratiosa quarta persona,* promovenda ad LXXX.

Sub LXXX, actu fit *Su hoei,* id est, *Quarta persona,* per *Bis Quatuor* promovenda ut fiat *Te u hoei,* id est *Gratiosa quinta persona,* promovenda ad LXXXI.

Sub LXXXI, actu fit *U hoei,* id est, *Quinta persona,* seu Medicus ordine quintus. Is per *Bis Quatuor,* fit *Te chi bien,* id est, *Gratiosus Gubernator civitatis,* inferiùs missus ad XXXI. Is nempe à Medicandi Arte evectus, ad Gubernandi Artem admittitur, in regni politiam adscitus; nempe ex majore gradu Medicinæ ad minorem gradum Politiæ (cùm iste sit præstantior illo) missus. *Chi bien,* est *sciens civitatem-minorem,* ut XXXI.

Sub LXXXII, est *Çung to,* id est, *Universorum Gubernator,* scil. totiùs Provinciæ. Iste per *Bis Quatuor* faciendus est *Te tien quon,* id est, *Gratiosus cœli Mandarinus* qui est paulò infra Cancellarium, promovendus ad XCI.

Sub LXXXIII, est *Lí pu,* id est, *Mandarinorum Præfectus,* omnes per totum Regnum Mandarinos gubernans, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te çung to,* id est, *Gratiosus universorum Gubernator:* est sc. Caput Mandarinorum per totam Chinam, in statu quo erat LXXXII.

Sub LXXXIV, est *Li pu,* id est, *Ceremoniarum Præfectus,* qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te lí*

pu-

pu, id eſt, *Gratioſus Mandarinorum Præfectus*, in ſtatu quo erat LXXXIII.

Sub LXXXV, eſt *Hu pu*, id eſt, *Domorum Præfectus*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te li pu*, i.e. *Gratioſus Ceremoniarum Præfectus*, in ſtatu quo erat LXXXIV. Iſtius Officium eſt colligere Tributum à ſingulis Domibus per totam Chinam: &, ſi Imperator cupit ſcire numerum populi ſui per totum Regnum, iſtius eſt eos numerare vel curare ut numerentur.

Sub LXXXVI, eſt *Ping pu* id eſt, *Militum Præfectus*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te* ſeu *Gratioſus*, & fit *Hu pu*, id eſt, *Domorum Præfectus*, in ſtatu quo erat LXXXV. Iſte eſt Caput militum totius Chinæ.

Sub LXXXVII, eſt *Yng pu*, id eſt, *Juſtitiæ Præfectus*, qui à Civitatum Gubernatoribus rogandus eſt ut liceat Juſtitiam facere in Latrones & alios. Iſte per *Bis Quatuor* continuatur *Te* ſeu *Gratioſus*, & fit *Ping pu*, id eſt, *Militum Præfectus*, in ſtatu quo erat LXXXVI.

LXXXVIII, eſt *Cung pu*, id eſt, *Artificum* [ſeu *Opificum*] *Præfectus*, qui curat út ex adventantium Mercatorum Mercibus (ſive ſit Sericum ſive Oryza aut quidvis aliud,) ſeligatur pro Imperatore quantum ei ſufficiat & in ejus uſum cedat. Iſte per *Bis Quatuor* continuatur *Te yng pu*, id eſt, *Gratioſus Juſtitiæ Præfectus*, mittendus ad LXXXVII.

Sub LXXXIX, eſt *Han lin*, id eſt, *Epiſtolarum* [ſeu *Librorum*] *ſylva*. Iſte eſt Imperatoris Secretarius ab Epiſtolis & à Libellis, qui per *Bis*

Quatuor fit *Te tien quon*, id eſt, *Gratioſus cœli Mandarinus*, evehendus ad Gradum XCI.

Sub XC, eſt *Chung ſhu*, id eſt, *Secundus* ab *Epiſtolis*, qui per *Bis Quatuor*, faciendus eſt *Te shang shu*, id eſt, *Gratioſus ſupremus* ab *Epiſtolis* ſeu *Libellis*, evehendus ad XCII.

Sub XCI, eſt *Tien quon*, id eſt, *Cœli Mandarinus*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai çu*, id eſt, *Gratioſus maximus Filius*, q. d. Imperatoris Filius natu maximus, evehendus ad XCIII.

Sub XCII, eſt *Shang ſhu*, id eſt, *Supremus Libellarius*, ſeu à Libellis ac Epiſtolis, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai pao*, id eſt, *Gratioſus magnus Adjutor*, promovendus ad XCVI.

Sub XCIII, eſt *Tai çu*, id eſt, *Maximus Filius*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai fu*, id eſt, *Gratioſus maximus Magiſter*, promovendus ad XCIV.

Sub XCIV, eſt jam actu *Tai fu*, id eſt, *Maximus Magiſter*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai ſu*, id eſt, *Gratioſus magnus Sub-magiſter*, promovendus ad XCVII. *Su* eſt paulò minor quàm *Fu*. Iſtiuſmodi ſunt qui docent & in Literis inſtituunt Imperatorem, ſi vult ſtudere.

Sub XCV, eſt *Çai ſiang*, id eſt, *Gubernationi aſſiſtens*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te co lao*, id eſt, *Gratioſus Palatio venerandus* Senex, promovendus ad XCVIII.

Sub XCVI, eſt *Tai pao*, id eſt, *Magnus adjutor*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te çai ſiang*, id eſt, *Gratioſus Gubernationi aſſiſtens*, ut XCV.

Sub XCVII, eſt *Tai ſu*, id eſt, *Magnus Sub-magiſter*,

ster, qui per *Bis Quatuor* faciendus est *Te* seu *Gratiosus*, dictus *Tung quei*, id est, *Gloriâ redito*; scil. qui potest vel manere in Palatio, vel cum gloriâ domum redire.

Sub XCVIII, est *Co lao*, id est, *Palatio venerandus*, qui per *Bis Quatuor* manet *Te* seu *Gratiosus*, cui dicitur *Tung quei*, id est, *Gloriâ redi*, scil. cum Gloriâ domum redito, quippe qui in Imperatoris Palatio supremos & ultimos Honores obtinuisti. Huic nempe (cùm jam sit ad Palatii ingressum seu Portam constitutus,) vel intrare & ibi manere, vel abire & domum redire æquè est integrum. Et qui inter ludendum huc primus venit, alteros Collusores vincit.

HISTORIA ALEÆ.

§. I. *De ejusdem Nominibus.*

ALea quæ solis Tesseris exercetur, est Nerdiludii pars, eique affinis: unde est quòd heic ei proximè illam subjunximus, quasi methodo naturali.

Hic Ludus qui apud Ciceronem & alios *Alea* nomen habet, is est qui solis *Tesseris* exercebatur; quo differt à *Tabulâ*, in quâ præter *Tesseras*, etiam *Calculi* erant & *Alveus* duodecim utrinque *Scriptis* notatus. *Alea* autem in quâvis Mensâ

aut humi, aut quovis loco complanato exerceri poteſt & ſolet.

Alea aliquando latiùs ſumitur pro quovis Ludo in quo Sors & Fortuna dominatur; qui nempe apud æquos Luſores (qui fraudes non adhibent,) non quidem peritiâ aut arte, ſed mero caſu hunc vel illum eventum ſortitur. Aliàs enim, ſi peritiæ locus daretur, tum *Alea* nomen non ita planè ei quadrare cenſeretur. Hinc *Alea* nomen competit etiam Chartis & aliis Ludis quæ à ſorte & fortunâ pendent, & cuivis rei incerti & dubii eventûs, propter fortunæ viciſſitudinem quæ *Aleas* comitari ſolet; & *Aleam ſubire*, eſt periclitari res noſtras, eaſque fortunæ & ſorti committere. Huc ſpectat Athenæi illud ἀνεῤῥίφθω κύβος, *jacta eſto Alea*, & Luciani ἀνεῤῥίψομεν κύβον.

Eâdem latitudine ſumitur hujus Ludi nomen Arabicum قمار *Kimâr*, quod etiam Perſis & Turcis uſitatiſſimum eſt vocabulum, quo ipſis quandoque denotatur quivis *Aleatorius Ludus*, qui ſc. Aleæ ſeu fortunæ ſubjectus eſt, præſertim quo captatur Lucrum, ut *Chartarum Ludus*, & *Sortitio* quæ Sagittis parvis aut alio modo fit. Impropriè itaque aliquando applicatur *Triodio*, in quo non dominatur Fortuna, ſed Ars ſola.

Nomen *Kimâr* deducitur à Verbo Arabico قمر *kàmara*, quod apud Turgj. Arabicum exponitur, بقمار بردن مال را اي قمره المال *Aleâ reportare opes alicujus*, id eſt, *Aleâ emunxit eum opibus ſuis.* In quintâ Conjugatione تقمر *Takàmmara*

eſt

eſt *vincere alium ludendo*, adeóque *pecuniâ emungere eum.* In ſextâ ſociabili Conjugatione تقامر *Takâmara* eſt συγκυβεύειν, *aleâ concertare*, quod *Ecteri* exponit اوجشدك يقال تقامروا اذا تلاعبوا بالجعل *Pro pignore-concertare aut pignus-invicem-deponere*: *nempe dicitur Aleâ-concertant, quando colludunt pro Lucro* aut *Depoſito*. A Verbo apud eundem eſt Nomen Verbale (quod eſt Infinitivi ſpecies) مقامرة هر اويني اجله اوينمق *Makâmara*, i.e. *quemvis Ludum pro Pignore* aut *Depoſito ludere*.

Hic Ludus Perſicè dicitur دد بازي *Dèd-bâzi* ſeu *Dàd bâzi*, ſive داد بازي *Dâd-bâzi*; & quoque منك *Mengh*: & منكياكر *Menghiyâghèr* eſt *Aleator*, aliàs dictus قمار باز *Kimâr-bâz*, & ياور *Tâpher*; Arabicè قامر *Kâmir*. Hoc vocabulum *Kimâr-baz* (ut feſtivitatis causâ id obiter notare poſſim,) adhibet Jeſuita quidam Miſſionarius in Pſalmorum Verſione Perſicâ quam ipſe in Oriente concinnaverat; ſc. in *Pſal.* I, (ubi in Heb. legitur, *Et in ſede* לֵצִים *Deriſorum*,) is contra tam Codicis Hebræi quàm Vulgatæ Latinæ fidem, ſuo inepto modo id Perſicè vertit, ودر نشستن قمار بازان نه نشست *Et in ſeſſione Aleatorum non ſedit*; quaſi Pſalmiſta Aleæ Ludum noviſſet & prohibuiſſet, (quod pro ejuſdem Antiquitate

tiquitate multùm faceret) ut nempè falſæ Interpretationis piâ fraude Perſas ab *Alea* & *Chartarum* Ludo abſterrere poſſet.

Hic Ludus à Κύβος *Teſſera*, Græcis dicta eſt Κυβεία, unde & Judæis modernis קוביא *Kubîa*, & *Aleator* eſt קוביוסטוס *Kubioſtòs* pro Κυβευτὴς. In Linguâ Græcâ vulgari quæ *Romaica* appellatur, hic Ludus ſonat Ζαρκοπαιγνίδι, ſeu παιγνίδι τῶν Ζαρκίων, à Ζάρκια *Teſſera, Alea*, etiam dictæ Ζάρι ſeu Ἀζάρι, unde Turcis زار *Zâr*.

Sunt qui volunt Κύβους ſic dici ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, quia κατακυβιστῶντες ἐν τὸ βάλλεσθαι. Sed vox κύβος abjectâ terminatione ος, (ut maneat κυβ,) videtur originaliter eſſe ab Arabico كعب *Ca'b* ſeu كعبة *Ca'be*, quæ fortè enunciata fuerint *Ky'b* & *Ky'be*, ubi Græci adſcititii vocabuli uſum (ut & ab aliis Gentibus fieri ſolet) mutantes, à primariâ apud Arabes *Tali* ſignificatione, ad *Teſſeram* tranſtulerunt, quia utriuſque formæ ſibi invicem quodammodo quadrare videbantur. Et tam levis qualis eſt unius Vocalis in peregrinarum vocum pronuntiatione mutatio, adeò familiaris eſt, ut dictæ Originationi obſtare non debeat. Nam ut Natura eſt Arte prior, ſic *Ka'b* ſeu *Talus* produxit ὁμοιόμορφον *Ky'b* ſeu *Teſſeram*, quæ eſt aliquid Artificiale ad prioris imitationem & quoque complementum effictum: nam in *Tali* minùs accuratâ figurâ, deficiebant luſorii Numeri 2 & 5, qui in *Cubi* ſeu *Teſſera* accuratiſſimâ & completiſſimâ figurâ commodiſſimè exhibentur..

Sed

Sed mira certè est Linguarum vicissitudo & mutatio: nam ab Arab. *Kàb* est Græcum Κύβος: & ab hoc rursus modernioribus seculis in Linguam Arabicam rediit كوبة *Cûbe*, de quo suprà in *Nerdiludio*, ubi etiam exponitur quibus aliis Nominibus *Tessera* vocata fuerit: nolo heic repetere.

Ex supradictis itaque constat, quòd *Ca'b* seu *Ca'be* primariò *Talum* seu *Os* imperfectè quadratum significans, secundariò trahatur ad quidvis perfectè quadratum, ut est *Cubus geometricus*, *Tessera lusoria*, & *Templum Meccanum* quod quadratum est.

Κυβεία aliquando sumitur pro quibusvis Sortis Ludis, de quorum singulo dicatur, τοῦτ' ἐστι εἶδος τῆς κυβείας, id est, aliquis ex Ludis qui à sorte pendent. Unde Βόλοι κυβευτικοὶ seu τῶν κύβων (quos ex Eustathio, Hesychio, Suidâ, & Polluce enumerant Meursius & alii,) possunt etiam dici de Ἀστραγαλισμῷ ut Jactus Talares aut aliorum Ludorum. Sic Pollux, ἡ δὲ πλειστοβολίνδα, οὐ μόνον ἡ διὰ τῶν Κύβων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν Ἀστραγάλων, ἐπὶ τὸν πλεῖστον ἀριθμὸν βαλεῖν. Et idem rursus vice versâ Lib. 7, cap. 33, § 10, Κυβείας δὲ εἴδη καὶ ἡ πλειστοβολίνδα παιδιὰ, καὶ τὸ ἁρπάζειν, καὶ διαγραμμίζειν, καὶ χαλκίζειν, καὶ Χαλκισμὸς, καὶ Ἱμαντελιγμὸς, καὶ Ναυμαχία. Miror autem cur *Diagrammismus* sortis Lusibus annumeretur, cùm merâ peritiâ constet, nec sorti aut fortunæ subjectus sit. Erat quidem *Pleistobolinda* duplex; nempe vel ille Ludus in quo major Numerus vincit, Gallis *Rafle*; vel aliàs qui dicitur *Chanse*, ubi

quiſque ſibi Numerum quem citiùs rediturum putat, eligit & vocat, (Græci προαιρέσιμον dixerunt,) alium verò Numerum ſubire cogitur. Hinc eluceſcit Ovidianum illud,

Et modò tres jactet Numeros, modò cogitet aptè
Quam ſubeat partem callida, quamque vocet.

In Ludo enim *Proæreſimo*, quiſque tres Numeros ſibi eligebat, quos citiùs redituros ſperabat & caſuros optabat. Et cùm πῆμα ſit Teſſeræ *Punctum*, præcedentibus annumerari poterit πημαπίζειν, quod eſt *in punctum ludere* ut loquitur Suetonius in Nerone; eſt ſcil. de majore Punctorum Numero certare pro pecuniâ, quod eſt dicta *Pleiſtobolinda*

Heſychius alicubi videtur *Cubíam* cum *Pettía* confundere, Πεττεία ἡ διὰ Κύβων παιδιά, quâ in re ſibi non ſatis conſtat, cùm alibi rectiùs doceat, διαφέρει δὲ πεττεία κυβείας· ἐν ᾗ μὲν γὰρ, τοὺς κύβους ἀναῤῥιπτοῦσιν· ἐν δὲ τῇ, αὐτὸ μόνον τὰς ψήφους μετακινοῦσι. Malè ergò à quibuſdam aliis confunduntur κυβεία, & πεττεία & ἀστραγαλισμός. Quamvis verò aliqui ex citerioribus hæc tria confuderint, antiquiores tamen ea rectiùs diſtinxerunt; ut, inter alia multa, monſtrat Sophoclis Verſiculus, Καὶ πεσσὰ πεντάγραμμα καὶ κύβων βολαί, ubi πεσσῶν & κύβων diſtinctio ſatis manifeſta eſt: præſertim cùm hi habeant βόλους, *Peſſi* autem non item. Et alibi etiam πεσσοὺς & κύβους tanquam diſtincta recenſet Heſychius.

Supradicto modo etiam aliquando incautè loquens

loquens & dormitans Eustathius, quasi cœlum cum terrâ vellet miscere, cum *Talorum* ludo miserè confundit ea quæ propriè pertinent ad πεττείαν, quam describit νόμῳ κυβευτικῷ, malè pro πεττευτικῷ. Erroris autem occasio videtur fuisse, quòd dum Eustathius scriberet Jactum quendam Talarem vocari Κύων, probabiliter illi statim in mentem veniebat τὰς ψήφους ἐν τῇ πεττείᾳ à quibusdam vocari κύνες, quos ergò (egregio παροράματι) tanquam ad *Talos* pertinentes admiscuit. Quamvis verò aliquando negligenter & incautè loquatur, alibi tamen planè distinguit Eustathius ad Odyss. ά dicens, *Apud veteres* φανερὰ διαφορά ἐστι κύβων καὶ πεσσῶν: κύβοι *quippe erant* ἑξάπλευροι βόλοι, *qui* [quasi vellet derivare] κυβιστῶντες *præcipites ferebantur jaciendo; unde Cubicum Schema* [seu figura cubica] *denominatum est*: ὁ δὲ πεσσὸς ἑτεροῖόν τι ἐστιν. Pergit quoque notare *Herodotum manifestè distinguere inter* κύβους & πεσσοὺς, *ubi Lydis* (tanquam Inventoribus) *tribuit* κύβους, ἀστραγάλους, *aliósque Ludos*, πλὴν πεσσῶν *exceptis Pessis.*

Subinde autem κύβος non accipiebatur tantùm pro *Tesserâ* quæ jacitur, sed erat quoque ἡ ἐν αὐτῷ μονάς, ubi τὸ ἐν κύβῳ στῆμα singulare, *unum Cubum unámve Tesseram* notabat. Sic enim loquebantur veteres, δύο κύβω καὶ τέτταρα *duo puncta & quatuor*, seu *quatre deux*: item τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι *tres seniones aut tres uniones*; quorum illud ut valdè bonum competebat Victori, hoc ut valdè malum Victo competebat. Proverbialiter enim dictum *Ter Sex aut tres Uniones* sive *Asses*, erat de eo quod valdè benè aut valdè malè cesserat. Pro

 hoc

hoc Iönes dicebant Τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς οἶναι ſeu (ut aliàs apud Poll.) ὄνοι: οἴνη enim ſeu ὄνος i. q. εἷς, quod Doris ἆς *As*. Hinc in vetuſtis Inſcriptionibus *œnus* ſeu *oinus*, unde Latinorum *unus*. Qui enim *Unitatem* etiam *Aſinum* dici exiſtimant, errant, & ipſi ſunt Aſini: nam in Teſſeris ὄνος eſt i. q. οἴνη, in Talis Κύων dictus. Dictum Proverbium indicat, quòd olim utebantur Tribus Teſſeris, non ut nunc Duabus, ut dicit Euſtathius hoc Proverbium explicando, πάλαι γὰρ τρισὶ ἐχρῶντο πρὸς τὰς παιδιὰς κύβοις, καὶ οὐχ ὡς οἱ νῦν δύο ſeu δυσί. Poſteà in uſu erant tantùm Duæ, ut indicat illud Senecæ,

Utraque ſubducto fugiebat Teſſera fundo.

Tres vult Cento ἀνέκδοτος ex Virgilianis Verſibus contextus & *de Aleâ* inſcriptus, qui legit,

Oſſa minutatim fundo volvuntur in imo,

ſcilicet in imo Pyrgi. Et mox,

Terna tibi hæc primùm fundo volvuntur in imo.

Supradictus locus de tribus Teſſeris, deſumptus eſt ex Euripide: nam Zenobius Cent. 2, Prov. 85, ſic legit, Βέβληκ' Ἀχιλλεὺς δύω κύβω καὶ τέτταρα· ad quæ Scholiaſtes, τοῦτ' Εὐριπίδου ἐστί. Καὶ Ἀριστόξενος δέ φησιν, ὅτι Εὐριπίδης διορθῶν τὸν Τήλεφον, ἐξεῖλε τὴν Πεττείαν. Malè autem Scholiaſtes legit πεττείαν pro κυβείαν: nam πεττεία non habet βόλους de quibus dicatur βέβληκε: & prætereà hoc idem narrans ad Ariſtophanem Scholiaſtes, planè dicit *Dramatis*

tis Perſonas introductas fuiſſe κυβεύοντας *aleâ ludentes.*

Teſſeræ Polluci dicuntur διάσειστοι κύβοι, Suidæ ſimpliciter Διάσειστα, q. d. *agitabiles*, quia commovebantur & agitabantur in Fritillo priuſquàm mitterentur, ad evitandum fraudem. Jactus in genere erant Βόλοι, ſeu Βολίδες, ſive Βολοκτυπιν, Turcicè زار آتمسى *Zâr âtmaſi*, i. e. *Zaræ* ſeu *Aleæ Jactus.*

Inſtrumenta quæ olim ad hunc *Aleæ Ludum* pertinebant, erant *Pyxis* ſeu *Fritillus*, & *Pyrgus* ſeu *Turricula*, quæ ſupra in Nerdiludio explicantur. Qui hunc Ludum nimis frequenter exercet, eſt *Aleo* ſeu *Aleator*, ſive quod paulò honeſtius audit, *Teſſerarius*, qui Euſtathio Τρηματίτης dictus ἀπὸ τοῦ τρηματίζειν: aliàs Κυβευτής: & quoque Σκιραφευτής, quo eodem nomine vocatus eſt qui pro aliis Teſſeras jaciebat, qui Arabibus dicitur حرضة *Húrdha*; is propriè eſt, qui Teſſeras jacit pro aliis, ſed præ metu damni ipſe conſors Ludi eſſe non audet. Talis alio nomine dicitur برم *Berém.* Hinc Adagium, برمان قرندا *Béreman karûnan*, i. e. *exors* ludi & *conſors* lucri, cùm quis Ludi conſors non ſit, & tamen quâvis vice binos Dactylos carpit; in eum qui periculum ſubire recuſat, & tamen fructuum particeps eſſe cupit. Idem dicitur مجمض *Múgjmid*, & مجمض الاقداح *Múgjmido'l Akdâh*, quando Sagittis aleatoriis fit ſortitio.

ſortitio. Is dicitur رديف *Radîph*, i. e. *Secutor* ſeu *Succeſſor*, qui in Aleatorio Ludo poſt aliorum victoriam, petit ut ſortem ſuam illorum ſorti inſerere aut jungere liceat. Depoſitum pro quo luditur, Arabicè vocatur ندب *Nadàb* ſeu خطر *Châtr*, i e. *periculum* ſeu *quicquid periclitatur* ludendo: aliàs *Sponſio* ſeu *Pignus* Perſicè audit گرو قمار *Ghrávi kimâr* ſeu چال قمار *Tchâli kimâr*. Et Arab. اريز *Arîr* eſt vox exultantis dum aliquis vincit in Aleæ Ludo. Et مدابر *Modâbir* eſt *Poſtpoſitus, cui* ſc. *infelix Teſſera cecidit*, & *ipſa talis Teſſera*; cui opponitur مقادم *Mokâdim*, i. e. *Prælatus* in rebus ſuis.

Pro ſingulis *Cubis* (ſc. *Unitatibus*, *Punctis*, ſeu *Aſſibus*) Nummum deponebant: adeò ut pro tribus Teſſeris Trinummus deponeretur. Sic Euſtath. *καθ᾽ ἑκάστην κύβον, ἤγουν καθ᾽ ἑκάστην μονάδα, ἔπαιζον ἀργύριον ὁρίσαντες.* Et Pollux, *ὁ δὲ ὑπερβαλλόμενος τῷ πλήθει τῶν μονάδων, ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον.*

---

§. II. *De Aleæ Inventore & Antiquitate.*

ALeam apud vetuſtiſſimos Romanos extitiſſe certum eſt ex Plauto Act. 1, Scen. 3,

Oh

Oh Neptune lepide, ſalve!
Nec te Aleator ullus eſt ſapientior: profectò
Nimis lepidè jeciſti Bolum: perjurum perdidiſti.

Antiquiùs autem extitit apud Græcos, qui eam ſub *κυβείας* nomine exhibent. Iſidorus in Originibus, hujus Ludi Inventionem tribuit homini cui Nomen *Alea*; Joh. Sarisburienſis *Attalo Aſiatico*: alii (ut puto) adſcribunt *Chiloni* qui fuit ex Sapientibus Græciæ; alii *Lydis*, à cujus Gentis appellatione, generale *Ludi* vocabulum arceſſunt. Hac ſententiâ eſt Herodotus apud Euſtathium, Λύδοι τοὺς Κύβους εὗρον, καὶ τοὺς Ἀστραγάλους, καὶ τὴν Σφαῖραν, καὶ τ' ἄλλα παίγνια, πλὴν πεσσῶν *exceptis Peſſis*. Plerique autem Palamedi attribuunt: ſic Pauſanias (qui citra Chriſtum vixit,) in Corinthiacis, Πέραν δὲ τοῦ Νεμείου Διὸς, τύχης ἐστὶν ἐκ παλαιοτάτου Ναός· ὃ δὴ Παλαμήδης Κύβους εὑρὼν ἀνέθηκεν εἰς τοῦτον τὸν Ναόν. Idem in Phocicis, Καὶ Παλαμήδης τε καὶ Θερσίτης κύβοις χρώμενοι παιδιᾷ τῷ Παλαμήδους εὑρήματι. Sophocles (qui multis ſeculis Pauſaniam præceſſit,) tam πεσσοὺς quàm κύβους eidem aſcribit: ſic enim ipſe in *Palamede*, prout apud Euſtathium citatus reperitur, diſertè aſſerit,

Οὐ λιμὸν οὗτος τόν δ' ἀπῶσε, σὺν Θεῷ
Εἰπεῖν, χρόνου τε διατριβὰς σοφωτάτας
Ἐφεῦρε φλοίσβου μετὰ κοπὴν καθημένοις,
Πεσσοὺς κύβους τε τερπνὸν ἀργίας ἄκος;

Nonne iſte famem hanc abegit? ut cum Deo
Loquar; & rationes terendi temporis prudentiſſimas
Invénit

Invénit pro ſedentibus ad murmuris præruptum,
Peſſos & Cubos delectabile ſocordiæ remedium ?

Per *murmuris præruptum*, intelligit *aquæ ripam*. Sunt qui legunt μετὰ κόπον *poſt laborem* maris & fluctuum. Sed *Peſſos* tantùm ei tribuit Philoſtratus in Heroïcis, ὄντων δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐν Αὐλίδι, πεττοὺς εὗρεν, οὐ ῥᾴθυμον παιδιὰν, ἀλλ' ἀγχίνουν τε καὶ εἴσω σπουδῆς. Hunc Autorem, quamvis ſit Chriſto recentior, rectiorem ſententiam tenuiſſe arbitror : nam reverà dubitari poteſt an Palamedes τοὺς κύβους *Teſſeras* ſeu *Aleas* invenerit ; cùm Homerus, qui aliquot ſeculis poſt Palamedem vixit, πεσσοὺς & ἀστραγάλους commemorans, ne ſemel quidem κύβων mentionem faciat, nec voces κυβεία, aut κυβεύειν, aut κυβεῦσαι, ullámve aliam formam quæ ab eo Themate deduceretur adhibeat ; quaſi τῶν κύβων tam origo & radix quam propagines illis temporibus nondum innotuerant : nec apud Orpheum harum vocum ullum veſtigium apparet. Cúmque fuerit aliquod tempus quo κύβοι non extiterunt, puto illud ad Homeri ætatem referendum : quod ſi ita ſit, tum omnino impoſſibile eſt ut Palamedes (qui ante Homerum vixit,) fuerit Inventor κύβων *alearum*, (& multò minùs *Nerdiludii*,) quippe quæ ejus temporibus planè ignotæ, & non niſi aliquot poſt eum ſeculis excogitatæ fuêre. Non enim moror autoritatem Sophoclis qui κύβους Palamedi tribuit, cùm Homerus ipſo longè antiquior de eis prorſus ſileat. Nam Sophocles qui multis ſeculis poſt eum vixit, ex incertâ traditione facillimè potuerit falli ; quod non gratis

ſuſpicor,

ſuſpicor, ut infrà monſtrabitur. Plato (qui circa 400 ante Chriſtum annis floruit) in *Phædro* dicit *Dæmonem Theuth Ægyptium eſſe Inventorem Geometriæ, & Aſtronomiæ*, & πεττείας & κυβείας. Ad hæc (inquit Euſtathius) Platonis Interpretes Græci dicunt *eum non intelligere Græcorum* πεττείαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ λεγομένου Πεττευτηρίου, *ubi quidem lineis notatur Laterculus, ut in altero Ludo Petteutico; ſed in eo motiones Solis & Lunæ, & Elleiptica deſignabant Ægyptii.* Hanc itaque vocant Ἀιγυπτιακὴν Πεττείαν: quâ intelligunt talem Ludum quem hodie *Tabulam* vocamus.

Ut itaque poſt hæc, noſtram ſententiam dicamus; Ariſtophanes in *Ranis* Act. 5, ſc. 3, introducit *Bacchum* proferentem hunc Verſiculum, quem alter apud Zenob. Scholiaſtes tribuit *Euripidi* Locutori, Βέβληκ' Ἀχιλλεὺς δύο κύβω καὶ τέτταρα, id eſt, ut exponit Euſtathius, δύο μονάδας καὶ τέτταρα, quia tribus Teſſeris tunc ludebant. Hinc conſtat, quod Κύβοι *Aleæ* Ariſtophanis tempore innotuerunt: Homeri autem tempore (ut ſupradictum) non innotuerunt. Ideóque ſtatuendum eſt aliquem Inventorem intra hujus & illius tempora intermedium, Κυβείαν *Aleam* excogitâſſe. Quis autem is fuerit, hodie noſci non poteſt.

Varro putat *Cubi* in Geometriâ uſum priorem fuiſſe quàm in Ludo, quod vix conſtabit: nam Plato, qui Cubum luſorium neſcio quantæ Antiquitati tribuit, Cubum Geometricum homini ſibi contemporaneo Archytæ Tarentino refert. Hoc concordat cum ſententiâ Euſtathii,

qui *Cubicum Schema* ab ἐξαπλεύρῳ σώλῳ emanâsse judicat.

Suetonii (uti innominatè citatur ab Eustathio ad Odyss. ά,) citatur sententia, ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδιᾶς γράψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸν εἰδὼς κύβων καὶ πεσσῶν, καὶ παλαιοτάτην εἰπὼν τὴν κυβευτικὴν παιδιάν. Ille ut vides, ponit κυβείαν antiquiorem πεττείᾳ: ejus tamen sententiæ subscribere non possum, quia hujus vestigia antiquiora quàm illius reperio, ut mox dicetur: nec sibi ipsi constat, ut in seq. videbitur.

Quoniam verò tot Autores Palamedem ut κυβείας Inventorem celebrârunt, verisimillimum est eum aliquid invenisse; si non hoc, fortè aliud quidpiam: quid ergò sit, statim dicam. Homerus meminit τῶν πεσσῶν, qui ergò illius tempore innotuerunt. Cúmque de his tanquam de rebus tunc notissimis loquatur, probabile est eos ante illius tempus extitisse, adeò ut fortè ad Belli Trojani Palamedisque tempora referri possint. Cúmque κυβεία, quæ posterioris est Inventionis, à plerisque (non omnibus) Scriptoribus Græcis cum πεττείᾳ confundatur, (adeò ut horum Nominum alterum pro altero indifferenter ab iis usurpatum sit,) hinc factum est ut Palamedes tam hujus quàm illius Inventor statuatur; cùm ipse reverà solius πεττείας Autor seu Inventor fuerit.

Est itaque (ut suprà dictum,) possibile & probabile illum excogitâsse πεττείαν. Et quidem πεττοὺς ei tribuit Philostratus, & ante eum Sophocles. Et Eustathius habet, πεττοὶ οὓς ὁ Παλαμήδης εὗρε: & quoque ex Suetonio refert, quòd apud Ilienses

olim ostendi solebat Lapis super quo Græci tunc temporis ἐπέσσευον, qui quidem Lapis dictus fuit Παλαμήδους πεσσός: nam πεσσῶν nomine olim non tantùm *Calculi*, sed & *Laterculus* & totus Ludus comprehendi solebat. Ab Euphorione etiam commemorantur πεσσοὶ Ναυπλιάδαο. Dictus *Laterculus* à modernioribus dictus est Παλαμήδειον Ἀβάκιον.

Cúmque jam ex dictis appareat, quòd sit non tantùm ratione temporis possibile, sed etiam (Autoribus fidem facientibus) probabile, Palamedem primò invenisse πεττείαν, de hac re conclusum esto, illo pro vero hujus Autore relicto: sed pro κυβείας Autore non item.

---

§. III. *An & quatenus Alea sit licita.*

PRiùs verò quàm de *Aleâ* agam, aliquid (sec. promissa nostra) de *Nerdiludio* seu Tabulæ Ludo præmittendum est.

Justinianus in Juré civili; Laïcis aliquando permittit *Tabulam*, si modicè fiat. Sed Clericis planè interdicit *ad Tabulam ludere*, (quippe in quâ sit Alea,) *aut cum aliis Ludentibus participes esse, aut Inspectores fieri, aut ad quodlibet Spectaculum spectandi gratiâ venire.* Et, *si aliquis in hoc delinqueret, per triennium erat ab Officio suspen-*

dendus. Aliàs verò apud Romanorum Magnates & doctos Jureconsultos sine scrupulo exerceri solebat.

Quatenus ex Mohammedanorum sententiâ præmissum *Nerdiludium* sit licitum, suprà dicitur in *Prolegomenis ad Shahiludium*. Sunt qui permittunt, ut dicit *Sokeiker Damascenus*, quia aliquid Artis inest: alii strictiores omninò damnant, quia aliquid fortunæ & sortis inest: nam mixtum est ex Arte & Fortunâ, & propter hanc mixtionem à quibusdam damnatum est. Sed nimius ejus usus, prorsus damnatus est à Persis; nam apud eos Locus ubi multùm & perpetuò exercetur, Epitheto valdè inhonesto per contemptum donatur *Murdâr-chânà*, i. e. *Domus cadaverum-fœtentium*, a Carrion house. Sic enim definitur in Libro *Pherh. Gj.* مردار خانهٔ درن باشد که دران خانه مهره در ششدر افتد *Murdâr-chânà*, (i. e. *morticinii domus*,) *est Domus Nerdiludii, in quâ domo Tesseræ in Alveolum cadunt.*

De simplici *Aleâ* intelligendum videtur *Saúzeni* Poëtæ effatum,

دنیا قمار خانهٔ دیوست واندرو
ما منکیاکران واجل نقش بین منک

Mundus est aleatoria domus Diaboli : & in eâ
Nos sumus Aleatores, & Fatum est Punctorum Inspector Tesserarum.

Quæ

Quæ Turcicè audit اويون اوي *Oyùn evi*, i. e. *Luſoria domus*, Perſicè dicitur كعبند *Cá'bada*, contractè pro كعبه كده *Caba Cadà*, i. e. *Aleatoria domus*. Aliàs vocatur قمار خانه *Kimâr chânà*, eodem ſenſu: & quidem ſub nomine *Kimâr* comprehenduntur *Alea* & *Chartæ* & quivis alius ſortis Ludus. Talis Domus aliàs aliquando Perſicè vocatur آباد *Abâd*, i. e. *Manſio* ſeu *Habitatio* conſtans & perpetua, quia Luſores diu in eâ manere & quaſi habitare ſolent, & Teſſeræ nunquam abſunt. Et propter eandem rationem apud eos, *Luſorum & Confabulatorum Conſeſſus & conſortium* ſubinde appellatur هنكام *Hanghâm* ſeu هنكامه *Hanghâma*, i. e. *Tempus*, ſc. ubi tempus prolongatur & inutiliter teritur. Nec meliora de *Aleâ* cenſent Arabes, apud quos inter alia ejus nomina, unum eſt اثم *Ithm*, i. e. *Iniquitas, injuſtitia* in Abſtracto.

Inter inhoneſta loca apud Pollucem recenſentur Κυβευτήρια & Σκιραφεῖα. Talia etiam vituperat Euſtathius, addens quòd non dubitarent in Templorum pavimentis Aleâ ludere: ſic ad Odyſſ. α', ἐν ἱεροῖς ἀθροιζόμενοι, ἐκύβευον· καὶ μάλιστα ἐν τῷ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῷ σκίρῳ, ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἄλλα Κυβευτήρια, Σκιράφια ὀνομάζεται. Alii aliter, ut notat Stephanus.

Quàm malè habita fuerit *Alea* tempore D.

Pauli, colligitur ex *Ephes.* IV. 14, ubi legitur ἐν κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, quod satis exponitur sequente exegetico ἐν πανουργίᾳ *astutiâ & fraude*: nam videtur Synonymum τῇ πανουργίᾳ *astutæ fraudulentiæ*, sumptâ Metaphorâ à fraudibus in hoc ludo usurpari solitis. Et hinc omnibus bonis viris etiam Ethnicis semper exosa habita est. Aristot. lib 4 Nicomach. ὁ μὲν κυβευτὴς, καὶ ὁ λωποδύτης, καὶ ὁ λῃστὴς τῶν ἀνελευθέρων εἰσίν· αἰσχροκερδεῖς γὰρ ἀπὸ τῶν φίλων κερδαίνουσιν, οἷς χρὴ διδόναι, *Aleator, Prædo [seu qui alios vestibus spoliat,] & Fur, in numero illiberalium sunt habendi: nam turpe lucrum sectantes, lucrum captant ab amicis, quibus dare oportuit.*

Catonis erat Præceptum, *Trocho lude, Aleas fuge.* Chilo abhorrebat inire fœdus cum Aleatoribus. Et Legatus quidam recusabat Spartanorum nomine sancire fœdus cum Corinthiis, quia horum Principes Aleâ ludentes invenerat: noluit enim ut sui populares cum Aleatoribus societatem inirent. In Concilio Eliberitino Can. 79, decernitur, *Qui ludit Aleâ, cœtu priorum moveatur.* Et sub eâdem censurâ cadunt Lusores Chartis aut quibusvis aliis Ludis sorti & fortunæ subjectis. Horum Ludorum colluviem simul damnat Joh. Sarisburiensis in *Polycratico* seu *de Nugis Curialium*, his verbis, *Hinc Tessera, Calculus, Tabula, Urio vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum Artem dediscere melius est quàm docere. Quis enim non erubescat, &c.* Statuta Poloniæ & omnium Regnorum damnant *Aleam*, quæ ergò flagitiosis & fraudulentis solis relinquitur. Statuta Bononiensia

niensia puniunt Ludentes per modum *Biscazaria Taxillorum.* Et omnes Ludi perniciosi vetiti sunt *L. Cruenta.* 1. *Cod. C. de Gladiat. L. si filia familias, F. quarum Actio non datur.* Et nihilominus, Cardanus Mediolanensis Italus in Libro *de Aleâ*, putat Aleam permittendam esse Captivis & Ægris, &c. quòd ad tollendas graviores curas & mœrores non tam licere quàm expedire videatur. Unde etiam censet Aleæ conditiones ita comparari posse, ut liceat in Epulis mortuorum ludere. Quod idem etiam insinuare videtur apud Jureconsultos Titulus *de Sumptibus funerum, & de Ludo Alea. L. ult. Authent. Interdicimus. F. de Aleatoribus. Cod de Religiosis, & de Ludo Aleæ, Cod. de Sacrosanct. Eccles.* Moderni Jureconsulti valdè stricti sunt: inter hos Mascardus censet communes Lusores tanquam infames, non admittendos esse in Testimoniis ut fidem faciant. Et Welenbecius statuit, omnem Aleæ usum planè tollendum.

Romani olim ordinabant Ædiles qui singulas Ædes Aleæ aut cujusvis flagitii suspectas inspicerent. Martial. Lib. V, Epigr. ult. meminit, Ebrium quendam Fritilli sono proditum & è privatâ Popinâ raptum, humiliter supplicâsse apud Ædilem qui eum punire voluit,

Et blando malè proditus Fritillo,
Arcanâ modò raptus è Popinâ,
Ædilem rogat udus Aleator.

Et Seneca meminit profligati alicujus Homuncionis

onis eò impudentiæ delapſi, ut coram Ædili Fritillum quaſſare non metueret. Romani enim ſanciverant Leges contra Aleatores morte plectendos: & *Alea* damnata fuit Legibus *Titiâ* & *Corneliâ*. Quòd ita fuerit, aliquoties meminerunt veteres: inter quos Horatius Lib. 3, Od. 24,

Seu mavis vetita Legibus Alea.

Cicero Philip 2, introducit *Lenticulum hominem omnium nequiſſimum, qui non dubitavit vel in foro Aleâ ludere, Lege quæ eſt de Aleâ condemnatum.* Seneca dicit, *Aleator quanto in Arte melior eſt, tanto eſt nequior.* Imperator Claudius erat Aleator peſſimus, & *de Aleâ* conſcripſit Librum. Hunc itaque apud Inferos ludere ſtatuit Seneca in *Apocolocynthoſi*: *De genere pœnæ* inquit, *diu diſputatum eſt, quid illum pati oporteret. Placuit novam pœnam excogitari debere; inſtituendum illi laborem irritum, & alicujus cupiditatis ſpecies ſine fine & effectu. Tum Æacus jubet illum Aleâ ludere pertuſo Fritillo. Et jam cœperat fugientes ſemper Teſſeras quærere, & nihil proficere,*

Nam quoties miſſurus erat reſonante Fritillo,
Utraque ſubducto fugiebat Teſſera fundo.

Meritò quidem Ludos perniciòſos damnârunt Romani, cùm non tantùm pecunia periclitaretur, & tempus pretioſum perderetur, ſed & Patientiæ & Humilitatis & cæterarum virtutum loco inducerentur contraria Vitia, ut innuit

Gradatio

Gradatio illa Horatiana Libro 1, Epiſtolâ ad Mecœnatem,

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram;
Ira truces inimicitias & funebre bellum.

Poſt hæc omnia, quid Judæi de his ſtatuerint, videamus. In Talmudis Tract. *Bava Metsîa* 84.1, *Aleator, Uſurarius, Columbarius, &c. non poſſunt eſſe Judices vel Teſtes in Judicio*: כי כולן גזלנין הן *quia omnes iſti ſunt Raptores*: quos itaque ut Nebulones Judæorum Lege damnatos è Templo ejecit Chriſtus. Et in *Roſh ha Shana* dicitur, משחק בקוביא *Aleator eſt inidoneus Teſtis, ita ut non perhibeat Teſtimonium de Phaſi Novilunii.* In *Sanhedrin* 24.2, קוביוסטוס פסול לדון ולהעיד *Aleator inidoneus eſt ad judicandum & ad teſtandum.* Rigorem verò hujus ſententiæ ibidem mitigat Rabbi Jehuda, intelligendo שאין להם אומנות אלא היא *eos qui non callent alias Artes præter illam*, quibus ſcil. victum quæritent. Et Maimonides in Tract *Gezila* ſeu *de Rapina*, planè dicit, המשחק בקוביא הרי זה גוזלן *Aleator certè eſt Raptor* ſeu *Prædo* quia quaſi per rapinam aliorum pecuniam aufert. Alibi quoque liquet Aleatores tanquam flagitioſos & ſceleſtos, cum furibus numerari ſolere. Sic Tract. *Cholin* fol. 91. 2, in ſequentem modum legitur, גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתירא מן השחר *Eſne tu Fur aut Aleator, ut metuas tibi ab aurora?* Sic nempe commentantur Jacobum dixiſſe Angelo quocum luctatus eſt, qui *Gen* XXXII. 26, dixit

Q *Dimitte*

Dimitte me, quia aſcendit aurora: quaſi Jacobus *Aleæ Ludum* noviſſet, quod certè pro ejuſdem Antiquitate multùm faceret.

Qui autem plura ſcire cupit, conſulat Libellum Hebraïcum dictum סור מרע *Sûr merâ'*, i.e. *Declina à malo*, contra Ludos ſcriptum. Hic Liber ſcriptus eſt per modum Dialogi de Ludis, inter *Eldad* & *Medad*; quorum ille Ludos vituperat, quòd rixæ & damnum inde oriantur: hic verò laudat, & poſt alia Argumenta, inſinuat ex Ludo (ubi fortè perditur aliquantulum pecuniæ & fiunt rixæ,) dignoſci poſſe hominum mores & ingenia, quæ aliàs difficulter cognoſceremus; ſecundùm Rabbinorum Dictum, ארם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו *Homo cognoſcitur ex poculo ſuo, ex marſupio ſuo, & ex irâ ſuâ*; viz, quando plus juſto bibit, aut pecuniam perdit, aut iraſcitur, tunc ſuos mores, quos anteà celaverat, prodit. Deinde addit, Ludendo quidem multum pecuniæ profundi poſſe; id tamen fieri quaſi per Mercaturam ſpe lucrandi duplum: hocque tutius eſſe quàm conſcenſâ navi, Bonorum ſimul & Vitæ periculum facere, & multos labores ac procellas tolerare; quod in Ludo non fit, quippe qui nullo labore, ſed potiùs cum ſummâ voluptate, & ſine ullo vitæ periculo exerceri poteſt. Poſteà pergit urgere, Hoc melius eſſe quàm vaniſſima Ars Chemicorum, qui ſemper peſſum eunt, & ab Auro ad Argentum, ab Argento ad Æs, & ab Ære ad nihil niſi pudorem devenire ſolent. Et cùm Eldad objiceret vanitatem degendi in otio, & perdendi pretioſum tempus,

pus,

pus, & iniquitatem peccandi contra Legem & Sententias Rabbinorum, qui Luſores tanquam Raptores & ad Teſtandum ineptos damnârunt; Medad ad omnia ejus Argumenta reſpondet, & ſuas partes defendit, monſtrando eos non eſſe Raptores, & Teſtimonia ſua in Judicio ſæpiùs dediſſe: & probat Rabbinos in hâc parte inconſtantes eſſe, utpote quorum aliqui damnârunt Ludos, alii verò eos permiſerunt. Rurſus Eldad contrà producit celebris cujuſdam Rabbini Cantilenam, quâ Ludorum vanitas inſinuatur: & Medad reponit aliam Cantilenam, quâ eorum utilitas & commoditas comprobatur. Sed hic tandem alterius Argumentis victus & pœnitentiâ ductus, fatetur quòd rectè על הקלפים והקוביאות יאמר אשרי מי שלא חמאן *De Chartis & Aleis dicatur, Beatus eſt qui non vidit ea.*

Sequentes Cantilenas Rhythmicas ex dicto Codice deſcriptas & Latine verſas, hic habe.

Rhythmus contra Ludos.

מצחק בקוביא מכתו טריה
ואחריתו שאירה יקולל בשערים
יפזר ממונו ויוסיף על עונו
ומורר בקונו בשבועות שקרים
ויחשוב כי ירויח לעולם לא יצליח
ובימיו לא יצליח· וימיו מרורים
וילך מעיר אל עיר מקומו לא יכיר
והוא עני וצעיר מדלג על ההרים
וישוב עד דכא בשבר ובמכה

בפסח ובסוכה   יבקש הפורים
ראשו פרוע   ובגרו קרוע
כי רוע ירוע   לו ולאחרים
ויאכל בחפזון   בלא ברכת המזון
ולא ימצא רזון   בעינוי כפורים
וכל אנשי ביתו   יהיו שונאים אותו
ויעשו יום מותו   בשמחה ובשירים

Luſoris ad Aleam   *Plaga* ſemper *recens eſt,*
Finis ejus erit deſolatio,   *Et in portis maledicetur.*
Diſſipabit pecuniam ſuam,   *Et augebit iniquitatem [ſuam,*
*Rebellatque contra * Poſſeſſorem ſuam,*   *Per ju- [ramenta mendaciorum.*
Et putabit ſe lucraturum eſſe, Sed *in ſeculum non [proſperabitur,*
Et in diebus ſuis nunquam proficiet,   *Et dies ejus [erunt amari.*
Et ambulabit ab urbe in urbem,   *Et non agnoſcet lo- [cum ſuum,*
Eritque pauper & minimus   † *Subſultans ſuper [montes.*
Et redibit uſque dum contritus ſit   *Confractione & [plagâ,*
Et tam in Paſchate quam in Succa [1]   *Ipſe inqui- [ret Purim.* [2]
Caput ejus denudatum,   *Et veſtimentum lace- [ratum,*
Quia malefaciendo malefaciet   *Sibi & aliis.*
Et edet cum feſtinatione-trepidâ,   *Abſque benedicti- [one cibi,* [3]

* Creatorem. † Vagabundus.

Et

Et non inveniet maciem [4] *In Humiliatione Kip-* [*purim.*
Et omnes viri domus ejus *Erunt odientes illum,*
Et facient diem mortis ejus *Cum gaudio & [Canticis.*

1. *Succa* eſt Feſtum Tabernaculorum: tunc enim & in Paſchate seriò agere debuerat.

2. *Purim* eſt Feſtum Sortium apud Eſtheram viz. tempus feſtivum magnæ lætitiæ, quod quidem tempus Aleatores amant quærũtque ut hilares ſint & ludant.

3. Abſque debitâ Gratiarum actione Deo.

4. Non acquiret maciem, quia non jejunabit Die Expiationum, ut debuerat; ſed potius ludet & genio ſuo indulgebit.

5. Facient, id eſt, celebrabunt.

Alius Rhythmus mimicus, contrariam ſententiam probans, pro Ludis.

מצחק בקוביא   מלאכתו נקייה
וכוסו רויה   ככל איש שערים
ואם טוב לקונו   לאבד להונו
היורה זרה עונו   אמרי שקרים
יאבד וירויח   כסוחר ויצליח
ורגיל להניח   למחוק מרורים
בלי זה בכל עיר   גדול הון וצעיר
וצדיק כשעיר   מדלג בהרים
ויראה ברכה   בצחקו בסוכה
ובימיו חנוכה   בפסח ופורים
וראשו לא גרוע   ובגדו לא קרוע
וחופה

וחופה לפרוע   ונואל אחרים
אוכל בחפזון   ושטוף במזון
ועומר ברזון   בעינוי כפורים
צחוק זה ודתו   גדולה מלאכתו
יהי איש בריתו   בשמחה ושירים

Luſoris ad Aleam   Opus eſt innocens,
Et poculum ejus exuberans, Sicut cujuſvis hominis
[[1] Portarum.
Et, ſi placet Creatori ipſius Ut amittat opes ſuas [2],
Quod hoc ſit iniquitas ejus   Sunt ſermones fal-
[ſitatum.
Nunc perdet nunc lucrabitur Sicut Mercator &
[proſperabitur,
Et aſſuetus contentus eſſe   Pro dulci amaris [3].
Abſque hoc [4] *per totam civitatem Tam dives quam*
[pauper,
Uti & juſtus, eſſet ſicut hircus Saliens per montes.
Et percipiet benedictionem Cùm ipſe ludit in Succa,
Et in diebus Encæniorum [5], *Et in Paſchate &*
[Purim.
Caput ejus [6] *tectum, Et veſtimentum ejus ſartum,*
Et ipſe operiens nudos,   Redimenſque alios.
Edit quidem cum feſtinatione, Et ſubitaneus eſt in
[cibo,
Et perſiſtens in macie   In humiliatione Kippurim.
Talis eſt Luſus & Lex ejus, Magnum eſt negotium
[ejus [8],
Eritque confœderatus ipſius   In Gaudio & in
[Canticis.

1. Id

1. Id eſt, perinde ac Magnates qui in Portis urbium ſedebant ad judicandum cauſas populi.

2. Si placet Deo ùt ludendo amittat opes ſuas, ſi quis dicit hoc eſſe propter iniquitatem ſeu pœnam ejus, falſum eſt.

3. Contentus quâvis conditione, ſi aliquando loco dulcium veniunt amara.

4. Abſque Ludo tam divites quàm pauperes per civitatem divagarentur ſicut Hirci qui vagantur per montes.

5. Encæniis denotatùr Feſtum Dedicationis Templi diebus Haſmonæorum, quod adhuc à Judæis obſervari ſolet.

6. Hocce Diſtichon valdè mendoſum fuit in impreſſo exemplari quod ubique mendis ſcatet.

7. שמוף *Subitaneus*, dum parcus eſt edendo: fortè legendum ſit, שרוף *ſed ſociabilis* eſt in cibo: & tamen obſervat debitam abſtinentiam in Humiliatione Diei Expiationum.

8. Magni momenti eſt; vel, magni artificii eſt: & qui ſemper ei adhæret, perpetuò lætus erit.

De hoc quidem Ludo certiſſimè veriſſimum eſt id quod aliàs de Shahiludio dixit *Sokeiker Damaſcenus*, وبالجملة فالذي اذا اليه ان اللعب به في بعض المجالس اولي من الغيبة والبهتان اذا فاكهة مجالس ابناء زماننا الغيبة والبهتان والسخريا فاشتغالهم به اولي لان اللاعب به يظلم نفسه علي تقدير صحة محرمة

حرمة والمغتاب بظالم غيره *Summatim, ego inclino ad eam ſententiam, quòd in quibuſdam Conſeſſibus* [ubi ſc. alios calumniari ſolent] *hunc Ludum exercere melius ſit quàm obtrectatio & calumnia & deriſio: talium enim occupatio in iſto Ludo eſſet melior; eò quòd (ex ſuppoſitione quòd reverà illicitus eſſet,) Luſor ſeipſum* tantùm *detrimento afficeret, Calumniator verò alios damno afficit.*

An & quatenus Ludi ſint liciti vel illiciti, conſulas *Tomaſini Eſtat de l Egliſe*, 2 voll. fol. Quid in Angliâ de Ludis ſtatutum eſt, ex ſequentibus videbis.

Chamberlain of the Office of a Justice of the Peace pag. 433. tit. Unlawful Games, sayth, A Justice of the Peace may enter into any Common place, where any playing at Dice, Tables, Cards, Bowles, Coits, Cails, Tennis, Casting the Ston, Football, or any other unlawfull Games is used or suspected to be used; and may arrest the Keepers of such places, and imprison them, untill they finde Sureties by Recognizance no longer to use such House Game, Play, Alley, or Place. 33 Henr. VIII. c. 9, Lamb. 191, Dalton 90, Cro. 79. a. 131, a. 196, 197. Lam. 349, 379 Justice may arrest such Players, till they be bound no more to play at such Game. Lam. 192. Cro. 172. a. 6. Lam. 349, 379. Dal. 90.

Artificer of any occupation, or any Husbandman, Apprentice, Labourer, &c. Mariner, Fisher, Water-man, or Serving-man (other then of a Noble man or him who can spend 100*l* per annum,) playing

playing within the precinct of his Masters house, shall not play out of Christmas at any unlawfull Game, or in Christmas out of the house or presence of his Master. 33 H. VIII. c. 9. Lam. 479. Forfeits twenty shillings every time.

Other Games (besides those prohibited 33 H. VIII. c. 9,) as the Morice and other open Dances, Bear-baitings, Common-playes, and Fencings, seem to be unlawfull by 39 Eliz. cap. 4. Dal. 92. 1 Car. cap. 1.

HISTORIA TALORUM.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

ROmanis dictus est *Taxillorum* seu *Talorum Ludus*. Et quidem *Tàlum* esse derivativum à *Taxillo*, vult Cicero in Oratore, his verbis, *Quomodo enim vester Axilla, Ala factus est, nisi fugâ literæ vastioris? quam literam etiam è Maxillis, è Taxillis, & Vexillo, & Paxillo consuetudo elegans Latini Sermonis evellit.* Et illius autoritate motus, Carolus Stephanus dicit quòd *Mala* à *Maxillâ* fit per detractionem literæ mediæ. Et sic de cæteris. Et quidem aliquis putaret quòd *Paxillus* & *Axilla* essent primitiva, cùm illud sit à Gr. Πάσσαλος, & hoc ab Hebræo Punico אצילה *Assîla* eodem significatu. Sed fortassis Cicero hoc di-

xerit argumenti causâ & ad colorem aliquem rhetoricum inducendum. Ideoque mallem sentire cum Prisciano & aliis, qui contrariam sententiam tenent, viz. quòd *Maxilla* sit diminutivum à *Mala*,&c. Nam Ciceronis pace dixerim, impossibile esse quòd Lingua Latina abhorruerit à Literâ *x*, cujus usus in Latino sermone frequentissimus, ut in *dixit*, *nexuit*,&c. in quâvis ferè lineâ. Imò addam, quòd Lingua Latina præ aliis Literis, affectavit usum Literæ *x*, eámque amavit; cùm sæpe sit elegans duarum aut plurium Literarum compendium, ubi pro *dicsit* meliùs & elegantiùs dicitur *dixit*, pro *sancivit* dicitur *sanxit*, pro *fecerit* dicitur *faxit*, & pro *magnissimus* dicitur *maximus*, &c. Et prætereà, rerum hisce nominibus designatarum natura planè repugnat Ciceronis sententiæ: cùm *Velum* sit amplum & magnum quiddam, *Vexillum* verò sit parvum: & idem dicendum est de *Palo* & *Paxillo*. Nam in hujusmodi vocibus mutatio τῆς *l* in *x* facta est ad evitandum sibilantem cacophoniam quæ fuisset, à *Mala* & *Velum* & *Palus* formando *Malilla*, *Velillum Palillus*; pro quibus igitur placuit dicere *Maxilla*, *Vexillum* & *Paxillus*. Et quòd in quibusdam vocibus literarum *l* concursus Latinis auribus malè audiret eásque raderet, aliunde constat; cùm à *Cœlum* haud dictum fuerit adjectivâ formâ *Cœluleus*, sed potiùs *Cœruleus*, ut dicta literæ *l* cacophonia meliùs evitari posset. Sed ad pensum redeundum.

Veteribus Græcis hic Ludus dictus est Ἀστραγαλισμὸς, à nomine Ἀστράγαλος, quo *Talus* in hoc Ludo adhiberi

adhiberi solitus significatur. Ionicè formâ fœmininâ effertur Ἀςραγάλη. Tali etiam ut tradit Eustathius, aliter dicuntur Μηλίαι, & Ἄςπις seu Ἀςπίς sive Ἄςπια, & Ἄςπιχοι: & hunc Ludum exercere, Ἀςραγαλίζειν & Ἀςπίζειν dicitur.

Arabicè audit لعب بالكعب *Ludus Cáb* aut لعب بالشزن *Ludus Shezn.* Persicè vocatur پزول بازي *Puzbûl-bàzi*, i. e. *Talorum Ludus*, & aliàs ششبجول *Sheʃh-buzbûl*, i. e. *Sex-talaris*, seu ششبجول بازي *Sheʃh-buzbûl-bâzi*, id est, *Sex-talaris Ludus*, quia 6 Talis ludunt: unde etiam Lusor dicitur ششبجول باز *Sheʃh-buzbûl bâz*, vel شش انداز *Sheʃh-andâz*, i. e. τῶν *Sex jactor*, *Sex-talaris Lusor*.

Turcis hic Ludus dicitur دپشلم *Depʃhelìm*, seu *Depʃhelùm*, ut legitur in Lib. *Nimetullâh* Laudiano, دپشلم ايوني كه قزجوغزلر اويدرلر *Ludus Depʃhelùm quem puellæ ludunt*: addo, & pueri Turcici sæpissimé. Hujus verò vocis vim hactenùs scire non potui; nisi fortè sit à دپشمك *Depiʃhmek*, *occidere seinvicem*, quasi hoc Certamen Pugnæ comparetur.

Hic Anglicis pueris dicitur Cock-all; ductâ metaphorâ à *Gallo* gallinaceo, qui aliquando egregio certamine suo *totum* Depositum lucrari dat: est enim nomen Jactûs cum Officulo qui Gallo

comparatur, ut ſolent pueri Angli in Luſibus ſuis quibus aliquid vibrent aut aliquâ re aliam rem percutiunt, uti faciunt Capitato Gramine, quod Luſorum quiſque ſuum *Gallum* nuncupat. Sunt qui malunt ex Romaniâ arceſſere è Ling. Græcâ vulgari, ubi Κόκαλον eſt *Os*, quia hic Ludus Oſſibus exercetur. Sed hoc longè petitum.

---

§. II. *De Inſtrumentis luſoriis: ubi etiam de Talorum Jactibus, Numero, & Nominibus, & de modo ludendi.*

LOco *Tabellæ* ludebant vel humi vel in quâvis menſâ aut loco plano: quamvis Tertullianus memoret *Tabulam Talarem.* Sed de uſu Nominis *Tali*, imprimis notandum eſt, quòd Talus dupliciter ſumatur. Nempe *Talus* in Homine eſt Os in infimo Articulo Cruris, qui Tibiam cum pede conjungit. Hinc dicitur *Toga Talaris*, quæ infra mediam ſuram ad Talos demiſſa. Talus autem Brutis eſt in medio Articulo Cruris poſterioris. Et hoc Os magis propriè *Talus* dicitur: nam Os in altero Articulo inferiori, (ut rectè notat Calepinus,) impropriè tantùm & catachreſticῶs ſic dicitur. Nam Homines *Talos* propriè ſic dictos non habent, quod diſertè affirmat Ariſtoteles Hiſt. Animal. lib. 2, cap. 1; & poſt eum Plinius lib. 2, cap. 46. Quando itaque *Talus* pro *Malleolo Pedis* (Turcicè طوپق *Topùk* dicto) uſurpatur, id pro vocis abuſu vulgari

gari incuriâ invecto habendum est. Sed & apud Orientales eodem modo factum fuit, & etiamnum fit.

Talus itaque quo ludebatur, erat *Ossiculum* cubicum naturale, vel ad ejus imitationem aliquid eâdem formâ ex Ebore aut Metallo factum artificiale. Cúmque hoc sit Os cubiforme, & Natura sit Arte prior, ab hoc Osse desumptam fuisse Cubi artificialis figuram argumentamur, ubi id quod in Naturâ quodammodo deficiens & imperfectum erat, Arte suppletum est. Nam Talorum minùs regularis figura, in Tesseris accuratissimè formatur: & quæ in illis sunt extremitates ferè nulli usui servientes, in his ad quemvis usum comparatæ sunt: cùm Cubus sit forma perfectior quàm ea Tali, qui circumquaque tortuosus & inæqualis est.

Talus itaque lusorius seu *Astragalus*, est Ossiculum suffraginis jumentorum, non quidem omnium, sed bisulcorum simul & cornigerorum, unico excepto *Asino Indico*, qui quamvis solidungulus sit, *Talum* tamen habet, ut dicit Aristoteles. Addam, & Equum habere Talum, sed irregularem, similem ἡμιαστραγάλῳ, ut Aristot. de *Lynce* dicit. Paulò melior est *Talus porcinus*, de quo Arist. ὁ γὰρ ὗς ἐπαμφοτερίζει· διὸ καὶ οὐκ ἀστράγαλόν ἐστι. [al. οὐκ εὐαστράγαλον,] *Sus ambiguus est, quo etiam fit ut Talo careat probiore.* Πολυσχιδὲς δὲ οὐθὲν ὦπται, τοιοῦτον ἔχον ἀστράγαλον, ὥσπερ οὐδ᾽ ἄνθρωπος, *Multifidum verò nullum omninò ejusmodi Talum habere cernitur, uti nec Hominem.*

Est autem *Suffrago* medius Articulus cruris po-

ſterioris, & ſupra eum Tendo,) quod vult Ariſtoteles, quando affirmat dictum *Os eſſe in cruribus poſterioribus* ἐν τῇ καμπῇ *in flexurâ.* Idem quoque indicat Eraſmus in Colloquio dicto Ἀστραγαλισμός. Talus autem luſorius (ut dictum) aliquando ex elegantiore materiâ fabrefieri ſolebat, ad naturæ imitationem; cùm Ovis aut Cervi aut Vituli Oſſiculum videretur nimis vile quàm ut à melioris notæ hominibus uſurparetur. Nam omnis generis homines, etiam Docti & Magnates, apud Romanos & Græcos hoc exercitii genere utebantur, eoque delectati ſunt; nec unquam prohibitum eſt, quamvis ſorti & fortunæ ſubjectum æquè ac Alea. Hoſce Talos artificiales ſubindicant Ariſtotelis verba in Libro de partibus Animalium, ὁ δὲ λέων, ὅιον περ πλάττουσι, λαβυρινθώδεις, *Leo autem habet (quale quidem fabrefacere ſolent) Labyrinthi inſtar tortuoſum.* Idque confirmat Martialis Lemma *de Talo eboreo,* & alia apud veteres loca quæ infrà notantur, ubi Tali argentei & aurei memorantur: nam materia debebat eſſe ponderoſa.

Talus luſorius Armenis dicitur *Vêk,* & *Gjân,* & *Oſkerman*: Arabibus *Ca'b*, ut habet Camûſi Autor, كعب — الذي يلعب به كالكعبة *Ca'b eſt id quo luditur, ut Ca'ba.* Aliàs aliquando ab eis vocatur شزن *Shezn* ſeu *Shuzùn*: ſic Turgj. Arabs, شزن كعب يلعب به *Shezn eſt Talus quo luditur.* Talus autem quatenùs poliri ſolet & ad ludendum meliùs aptari, Arabibus aliquando

quando vocatur حكيك *Hakik* seu محكوك *Mahkûk*, i.e. *Lævigatum*; derasis nempe Gibbo & ex oppositâ parte Prominentiis, ut utrinque fermè complanatum sit. Et hoc modo comparatus, apud Arabes Terræ Sanctæ aliàs vocari solet ازحف *Az'haph*, seu زحفي *Záhfi*, sive زحكي *Záhki*, i. e. *Claudicans* seu *trahens pedem ex lassitudine*, sumptâ metaphorâ à Camelo claudicante: nam *Talus* cujus pars abrasa est, meritò claudicare fingatur & claudus dicatur.

Persis dicitur بزول *Puzhûl* seu بجول *Bugjûl*, & (quod idem est وزول *Vuzhûl*,) i. e. *Urgens, provocans* ad certamen. Aliquando vocatur شتالنك *Shitâlink*, quo tamen plerumque *Crus* aut *Tibia* significatur. Quin & dicta nomina Arabica & Persica & Græcum ἀστράγαλος (i. e. *Spondylus*,) aliàs subinde *Malleolum* pedis significare solent, quod seduxit multos ideò existimantes quòd *Talus Lusorius* in Malleolo pedis reperiendus sit.

Turcis Boum, Bubalorum, & omnium majorum Animalium *Talus*, vocatur طباج *Tabâtch*, & aliquando كلنباز *Kielembâz* quod vulgò sonant *Kielempéz*. Lævigatus verò ferè instar palmæ manûs, dicitur طبانجه seu تبانجه *Tabântchà*, i. e. proprè *Palma manûs* aut *Planta pedis*: aliàs

aliàs eâdem voce ſignificatur *Alapa* ſeu *Colaphus*, quòd nempe à palmâ manûs ſeu apertâ manu infligatur.

Ovium, Caprarum; Caprearum, & minorum Beſtiarum *Talus* vocatur آشيك *âshìk*, quo quidem Nomine illud ipſum *Os* primâ notione notatur à Turcis. Talus ideò major vocatur *Tabântchà*, idque vel quòd ex concavo complanatus palmam humanam referat, vel quòd vehementer feriat & quaſi *colaphizet* & reliquos Talos in eos fortiter vibratus; cùm Talus minor, leviùs & blandiùs feriat dum torquendo emittitur.

Quia verò Talus (quamvis major) nimis levis ſit, apud Turcas ſolent eundem decuſſatim perforare, & in luti modulo collocatum plumbo liquato implere: hi ſunt qui Ariſtoteli vocantur μεμολυβδωμένοι *Tali opplumbati*, quorum partem leviorem ſi ad te vertens projeceris, maguo impetu circumferentur.

Apud Heſychium ſunt alia τῶν ἀστραγάλων Nomina Græca, qualia ſunt Γλάμματα, Δόρχιλοι, Κόνδοι, Κυνῦραι, Κῶαι, & Βέβαλοι. Ad cotem verò aquariam attriti & lævigati, vocantur Λίγδοι: ſic ille, Λίγδοι, οἱ προστετριμμένοι τῶν Ἀστραγάλων

Gallis *Talus* audit *Garignon* & *Oſſelet*: Italis *Oſſolo*, & *Officini*, q. d. *Officulum*; & quoque *Frullo*, & *Aſtragalo*: Hiſpanis *Carnicól*. Germanis Bickelbein, i. e *Oſſa gibba*; nam Buckel, *gibbus*, in plurali ſcribitur per *u* punctatum, quod ſonat fere ut *i*. Germano-Boruſſcè ſonant Botchen, diminutivâ formâ. Danicè Bode, unde hic Ludus

vocitatur

vocitatur Rode-leg, i. e. *Talorum lusus.* Sed Rode est propriè pedis *Malleolus*, & impropriè applicatur huic Ludo, qui aliàs Danis dicitur Kroneck, & Pone, & Firme. Rusticè vocatur *Moklökle.*

Anglis hoc Officulum vocatur Huckle-bone, minùs rectè pro Houghle-bone, i. e. *Os suffraginis*: nam Hough (vulgò Hock) est *suffrago*, & to hough in S. Bibliis est *Suffraginem incidere* equis aut aliis bestiis. Et eæ partes in Homine quæ Anglis australibus dicuntur the Hams, i. e. *Poplites*, Anglis Septentrionalibus dicuntur the Hocks: sed in jumentis & bestiis eæ partes ab Anglis omnibus indifferenter vocantur Hocks, vel Hams, ut a Hock of bacon, vel a Ham of bacon. Est itaque Hough *Poples* hominis & *Suffrago* jumenti, in plurali the Hocks. Hinc Os suffraginis (ut dictum) vocatum est Houghle-bone, vel facilioris soni causâ, Hockle-bone seu Huckle-bone. Et to hough seu to hockle sive to hox est *incidere suffraginem* alicui: & to hough est *exscindere* inutiles herbas Instrumento quod ideò dicitur a Hough. Quin & Hough quod vulgo sonat hock, est in genere *cædere* & *secare*, quod mollificatum est in hew. Inde forte Danicidium quotannis apud Anglos celebre, vocatur Hock-tide, q. d. *Cædis tempus*: quia à fœminis Anglis tunc (ad pristinam libertatem tam sibi quàm maritis vindicandum,) unâ nocte cæsi sunt omnes Dani qui singulis Dominibus in Angliâ præerant, dicti Lurdanes seu Lordanes, q. d. Lord Danes. Et quia dicti Dani Anglicarum Familiarum tunc Domini, solebant nihil agere nisi dominari & otiari, & alienâ uxore

frui dum maritus ad illos sustentandos laboraret, inde posteà (jam tum pulsis Danis eisque prorsus exactis & excusso eorundem dominii jugo,) quivis Anglus qui ad instar illorum Danorum tanquam Fucus ex aliorum laboribus otiosè vivere affectabat, improperii & vituperii causâ convitiando vocari solebat Lurdane, q. d. *iners* & *otiosus* homo.

Quin & dictum Danicidium potuerit denominari ab Hoogh (pron. *Hôgh*,) i. e. *Altus*, q. d. Hogh-tide sit High-tide, *solenne tempus*. Est etiam puerilis aliquis Ludus (ut omnes hujus vocis usus persequar,) dictus Hock-stone, ubi, ducto in planâ terræ superficie Schemate lineis cretaceis ad instar Scalæ latioris, Ludentis est Calculum inter ulteriores Schematis Gradus manu primò injicere, & deinde uno pede (quo saliendum est,) eundem ejicere; ita tamen ut inter saliendum lineas cretaceas non tangat. Id primò fieri solebat dictis Ossiculis, unde Nomen habuit; posteà Lapillis: & eo modo Calculum aut Ossiculum pede ejicere, dicitur to hox it out. Vel aliàs, quia infima Tibia pedi proxima quibusdam impropriè dicitur Hock, ideò fortè dicatur to hock seu hox, quia pede ejicitur. Nam rerum Nomina & loquendi Formulæ non semper à peritis excogitantur: sed quæ ab imperitis primò imposita, à peritioribus tandem propter communem usum recipiuntur & urbe donata evadunt. Idque ex quâdam necessitate, cùm impossibile sit quicquid apud vulgus receptum est, ubique corrigere & revocare. Unde fit, ut cum

vulgo

vulgo ſæpè loquendum ſit, potiùs quàm vulgò receptum corrigere & emendare.

Quoad *Talorum* materiam, vulgò erant *Oſſicula* naturalia. Aliquando tamen (ut ſupra notatum,) fiebant ex aliâ materiâ; nam apud Propertium libro 2, memorantur *Tali eburnei.* Apud Athenæum lib. 5, memorantur Ἀστράγαλοι φοινικοβάλανοι, *Tali è Dactylis palmæ,* ſc. ex Dactylorum Oſſiculis confecti: fortè ad cotem erant formati & quadrati, ut in opplumbatis. Apud Reges erant *Tali aurei.* Sic Juſtinus lib. 48, *Demetrius cùm à Parthis bis è fugâ eſſet retractus, donatus eſt à Rege Parthorum Talis aureis, ad exprobrationem puerilis levitatis.*

Quoad Talorum numerum, Perſæ ſæpe utuntur ſex, ſed Græci olim utebantur tantùm quatuor, eiſque minorum Animalium, quos in menſâ jaciebant. Hujus meminit Lucianus in *Amoribus,* τῇ δὲ τραπέζῃ τέτλαρας Ἀστραγάλους Λιβυκῆς δορκὸς ἀπαριθμήσας, διεπέτλευε τὴν ἐλπίδα, *In menſâ quatuor Aſtragalos Libycæ capreæ dinumerans, ſpei ſuæ obtinendæ periculum fecit ludendo.* Sic quòque Euſtathius, Ἐπαίζετο δὲ ἡ παιδιὰ τέσσαρσιν Ἀστραγάλοις· ὧν ἕκαστος πλώσεις εἶχε τέσσαρας, (οὐ μὲν ἓξ κατὰ τοὺς Κύβους,) ἐξ ἑβδομάδος κατ' ἀντίθετον σύγκειμένας. ἀντέκειτο γὰρ, μονὰς καὶ ἑξάς· εἶτα τριὰς καὶ τετράς. δυὰς δὲ καὶ πεντὰς, ἐπὶ μόνων Κύβων ἦν, ὡς ἐχόντων ἐπιφανείας ἕξ. Ubi ut vides, Talorum *Latera* vocantur πλώσεις *Caſus,* & ἐπιφάνειαι *Apparentiæ,* quæ 4. Sed deraſus ac lævigatus Talus habuit tantùm *Latera* ſeu *Apparentias duas* nominibus inſignitas, quia ejuſmodi Tali aliter conſiſtere & cadere non potuerunt.

Quænam autem apud veteres fuerint ipsa Talorum Latera & eorundem Nomina, & quinam ludendi Ritus, dicendum restat.

Isidorus Orig. lib. 18, cap. 65, ex quatuor Lateribus enumerat tantùm tria, his verbis, *Unionem, Canem; Trionem, Suppum; Quatrionem, Planum vocabant.* Hinc elucet Lucilii locus, *Si das id quod rogat, & si suggeris Suppum*, i. e. Supinum. Sic ad verbum, quamvis & alium fortè includat sensum obscœnum. Pollux de hac re verba faciens lib. 9, cap. 7, suo tempore rem dubiam & controversam fuisse monstrat; τὸ δὲ σχῆμα τοῦ κατὰ τὸν Ἀστράγαλον πτώματος, ἀριθμοῦ δόξαν εἶχεν· καὶ τὸ μὲν μονάδα δηλοῦν, καλεῖται Κύων· τὸ δὲ ἀντικείμενον, Χιάς. καὶ Χῖος οὗτος ὁ βόλος. Δυὰς δὲ καὶ Πεντὰς, ὥσπερ ἐν Κύβοις, οὐκ ἔστιν. Οἱ δὲ πλείους τὸν μὲν Ἑξίτην Κῷον, τὸν δὲ Κύνα Χῖον καλεῖσθαι λέγουσι, *Forma autem Astragalorum Jactûs, numeri rationem habebat: & Unitatem significans, Canis vocabatur; & huic oppositum, Chias; & iste Jactus, Chius. Binarius & Quinarius in Astragalis non sunt, sicuti sunt in Tesseris. Plerique verò Senarium, Coum; Canemque Chium appellari dicunt.*

Duas heic apud Pollucem vides opiniones, quarum posterior meâ sententiâ est verior & receptior, uti tam ex ipsâ rei naturâ & Talorum ratione, quàm ex Eustathii & aliorum autoritate constat. Certum enim est, Latera ita sibi invicem opposita haberi, ut suppositus Septenarius numerus efficeretur. Nam inter omnes convenit, quòd *Canis* erat *Unitas*: &, si ita erat, & huic opponebatur *Chias*, tum oportebat ut iste *Chias* & *Chius* denotaret *Senarium*: quod minùs probabile

probabile & falſum eſſe videtur. Nam cum Proverbium, Χῖος ἀποπατῶν *Chius cacans* ab Ariſtophanis Scholiaſte dicatur fuiſſe in eos qui Civitatem conſpurcarent, inde conſtat *Chios* à reliquis Græcis deſpectui habitos fuiſſe. Ideóque cùm ejuſmodi denominationes (ut notat Eraſmus in Adagiis,) ad utriuſque Gentis *Coa* & *Chia* mores reſpicerent, vix erit probabile (dico) ut optimus Jactus *Senarius* à peſſimâ Gente *Chiâ* denominatus fuerit. Quâ de cauſâ, priorem opinionem quæ apud Pollucem eſt, calculo noſtro approbare non poſſum; ſed potiùs poſteriori addicendum puto: idque præſertim, cùm omnes alios Autores Græcos huic ſuffragantes habeamus, & ipſe Pollux pleroſque ſui temporis ita ſtatuiſſe agnoſcat. Ut itaque reliqua taceamus, pro noſtrâ ſententiâ facit vetus Proverbium, Κῶος πρὸς Χῖον, *Cäus ad Chium*, ſeu Κῶος Χίω, *Cöus Chio*, quod de rebus valdè inæqualibus dictùm: ſicut & Anglicè dicimus **Six to one.** Nam Κῶος, qui etiam Συνορικὸς, dicebatur Ἑξίτης, & valebat *Sex*. Χιὸς verò, qui & Κύων, (nobis dicatur **Dog-chance**,) valebat *Unitatem*; qui Jactus cùm eſſet peſſimus & maximè infortunatus, à *Cane*, ſeu quod perinde erat, à *Chio* denominationem habuit. Sic etiam Euſtathius, τῶν δὲ βόλων φασὶν, ὁι μὲν τὸ ἓξ δυνάμενος, Κῶος ἐλέγετο, καὶ Ἑξίτης· ὁ δὲ τὸ ἓν, Χῖος καὶ Κύων. ὅθεν καὶ παροιμία, Χῖος παραστὰς Κῶον ὐκ ἐάσω. καθ' ἣν παρὰ Στράττιδι τῷ κωμικῷ τὸ, Χῖος παραστὰς Κῶον ὐκ ἐᾶ λέγειν. ὃ παραλαλεῖ καὶ Αριστοφάνης ἐν τῷ, Ου Χῖος, ἀλλὰ Κεῖος ἢ Κῶος. Quænam verò communia Nomina habuerint Talorum latera, certè docebimur conſu-

lendo Ariſtotelem Hiſt. Animal. lib. 2, cap. 1, Πάντα δὲ ἔχοντα Ἀστράγαλον, ἐν τοῖς ὄπισθεν ἔχει σκέλεσιν. ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν Ἀστράγαλον, ἐν τῇ καμπῇ. τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν Κῷα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ Χῖα καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. ἡ μὲν οὖν θέσις τῶν Ἀστραγάλων τοῖς ἔχουσι πᾶσι, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, *Omnia enim Talum habentia, in poſterioribus eum cruribus habent: namque habent rectum Talum in Suffragine, nempe Pronum extra, Supinum verò intra, & quidem Coa intus erga ſeinvicem verſa: & quæ vocantur Chia, extra; & Apices ſupra. Et ſitus Talorum in omnibus qui eos habent, ad hunc ſe habet modum.* Indicat nempe Ariſtoteles, *Pronam* ſeu convexam & gibboſam Tali partem, extrorſum, i. e. retrorſum, collocari; *Supinam* verò, quæ foveâ excavata eſt, introrſum verſus pedes priores ſitam eſſe: *Coa* autem reſpectu ſitûs naturalis, dici latera interiora erga ſe invicem poſita; *Chia* appellari latera quæ ad exteriorem Cruris partem ſita ſunt; & Apices ſeu Cornua, ſuprà eſſe erecta. Eraſmus in Colloquio Ἀστραγαλισμός, pro Κῷα legit Κῶλα, & pro Χῖα legit Ἰσχία: id autem facit ἀδεσπότως. Nos Ariſtotelis autoritate præ omnibus freti ſumus.

Apud aliquos hunc Ludum exercentes in Angliâ, Latus Supinum, (ubi cavitas ad modum foraminis cernitur,) vocatur Put in, i. e. *Inde* ſeu *adde aliquid*, quia hoc jacto, aliquid Depoſito addendum eſt. *Latus Gibbum* ſeu *Pronum* dicitur Blank, q. d. *nihil valens* in Anglorum Ludo. *Latus Planum* dictum *Chius*, (ubi fere nulla cavitas,) vocatur Half, i. e. *dimidium*, ſeu Take half, i. e.

accipe dimidium, quia hoc jaciens, à depositis pecuniis aufert Dimidium. *Latus tortuosum* seu *Cous*, dicitur Cock-all seu Take-all, quia illud jaciens, totum nummorum Acervum seu totum Depositum aufert. Hoc autem est secundùm cujuslibet Gentis Institutum, quod varium & pro libitu esse potest. A nobis in diversum eunt Orientales Gentes, ad quarum normam ritúmque describuntur & denominantur Tali sequente modo depicti.

Secundùm Romanos & Græcos, *Supino* latere designari solebat *Trias*, & *Frono* ei opposito *Tetras*, *Plano* autem *Monas*, & huic opposito cavò ac tortuoso exprimebatur *Hexas*. Orientales autem non putant Talorum Latera habere rationem Numerorum, sed secundùm Hominum Conditionem & in Republicâ Statum ac Gradum, vel meliora vel deteriora æstimant: & secundùm hanc rationem, eorum valorem vel augent vel minuunt, & plùs aut minùs damnosa aut lucrativa habent.

Trias *Tetras* *Monas* *Hexas*

Supinum *Pronum* *Planum* *Tortuosum*
Orientales

Orientales itaque quatuor Tali Lateribus aliquod Regimen Politicum exprimi & designari volunt, ubi nempe est Plebs & Magistratus eis præfectus: supponunt enim dari Rempublicam, ubi passim furantur & grassantur aliqui *Fures*: deinde supponunt *Rusticos* seu *Colonos* sive *Agricolas*, à quibus dicti Fures auferunt Merces & cætera Bona, ut *Agnos*, *Equuleos*, &c. Posteà constituunt *Officiarios* qui ejusmodi Fures & Latrones vel ipsi puniunt vel ab aliis puniendos curant; idque jussu *Regis* vel *Principis* qui tali Regno aut Reipublicæ præest. Et sec. hunc Ritum atque Ordinem disponuntur infrà scripta Nomina quibus dicta Latera nuncupantur à Terræ Sanctæ & vicinorum locorum *Arabibus*, deinde à *Persis*, tertiò à *Turcis*, & postremò ab *Armenis*. Et quidem hisce Gentibus Tali *Supina pars* habetur *Fur*, & *Prona pars* est *Agricola* seu *Rusticus*; deinde *Plana* seu *Chia pars* est *Officiarius* seu *Magistratus* qui curat ut à Lictoribus cædantur rei, & ut *Regis* seu *Principis* in hac parte Mandatum ac Decretum executioni demandetur: nam quarta (seu potius prima) in tali Regimine persona est *Rex* qui omnes Delinquentes puniri decernit & jubet. Idque sec. saluberrimum Regiminis Institutum, (ut scil. Leges tueantur, & delinquentes puniantur, & ut quisque pro merito promoveatur ac æstimetur,) dicta Talorum Latera habentur feliciora & inter ludendum magis lucrativa, vel è contra infeliciora & damnosa; adeò ut hisce Talis Ludentes, & Sortientes vel Pecunias vel Cibos vel Dactylos & Fructus

vel

vel quasi is alias res erciscundas ac dividundas, sec. prædictam methodum ac rationem rem suam peragant & absolvant. Nomina autem Orientalia sequente Paginâ veluti in Tabellæ formâ repræsentantur.

Arabes itaque Terræ Sanctæ in hacce Laterum denominatione Choréam ducunt; & deinde sequuntur reliquæ Gentes eandem Laterum rationem habentes, eundem eorundem ordinem ac dispositionem servantes, ut in sequentibus visitur.

Apud Arabes T. S. iisque vicinos.

1. *Supinus*, حرامي *Harâmi*, i. e. *Fur.*

1. *Pronus*, خروف *Charûph*, i e. *Agnus* seu *Equuleus.*

3. *Chius*, وزير *Wazîr*, i. e. *Vicarius* Regis, seu *Consiliarius.*

4. *Cöus*, سلطان *Sultân*, i. e. *Rex*, seu *Princeps*, *Dominator.*

Apud Arabes Mesopotamiæ, qui utuntur mixtis Nominibus, partim Persicis partimque Armenicis.

1. چك *Tchìk* (sec. *Pherh. Gj.* & alios,) est Tali cavum latus, idem quod دزد *Duzd*, *Fur.* v. infrá.

2. بوك *Bûk* seu *Beuk*, Armenis توك *Tûk*, convexum latus. v. infrá.

3. تاي *Tâi*, i. est, *plica*, (al. *Tâwa*,) f. quia hoc latus in margine plicas habere videtur: vel quòd Armenicam literam sic dictam quodammodo referat.

4. آلج *âltch*, seu *auldch*, i. e. *flexuosum*, *sinuosum*; quia hæc Tali incurva pars est instar auriculæ humanæ. Sed reverà sic pronuntiant pro *ârtch* seu *âurtch*, i. e. *Ursus*: nam & hæc Tali pars aliàs dicitur دب *Dùb* Arabico nomine, quod in hoc Ludo Armeni & aliqui Turcæ sonant *Dôv*. Et inde fit ut hoc latus aliquando Turcicè vocetur بال *Bâl*, i. e. *Mel*, utpote quod ab Urso multùm expetatur & ambiatur.

5. هنبه *Humba*, i. e. *Furcata pars* superior, Græcis Κεραῖα *Apices*, qui in hac parte sunt longiores. Et in communi sermoni quando Homo capite applicato terræ, pedes elevat in aërem, hoc dicitur Turcicè هنبه طورمق *furcatim stare*. Sunt qui sonant اومه *Uma*, minùs benè; & Tali Cornua utrâvis parte seu extremitate intelligunt. Alii ex Orientalibus volunt *Coum* esse بيك *Beigh*, *Baronem*, & *Humba* esse پادشاه *Pádishâh*, seu سلطان *Sultân*, *Regem*. Apud dictos Mesopotamienses, *Fur* seu *Supinus* est Jactus pessimus; *Pronus* deinde est potior;

tior; *Chius* melior hoc; *Cöus* adhuc melior; & *Humba* omnium optimus.

Apud Turcas.

1. خرسز *Chirsìz*, i. e. *Fur, Latro*, ut apud reliquas Gentes.

2. چفتچی *Tchift-tchî*, i. e. *Arator*: aliàs اكنجی *Ekin-tchî*, id eſt, *Sator, Agricola*: aliàs adhuc انجبار *Ingjibâr*, i. e. *Ruſticus, Colonus.*

3. نايب *Nâïb*, (vulgò *Nâip*,) i. e. *Juſtitiarius*: aliàs كتخدا *Kit-chodâ*, (vulgò *Kiáhja*,) i.e. Οἰκοδεσπότης, *Oeconomus*, qui eſt *Secretarius*: aliàs adhuc dicitur كوپك *Kiupèk*, i.e. *Canis*, propter vigilantiam; quia Famulus ſolet eſſe tanquam Canis, Domini ſui rebus invigilans eique adulans.

4. بيك *Beigh*, (vulgò *Bey*,) i. e. *Baro, Magnas.* Aliàs aliquando hoc latus emphaticè vocatur آشق *âſhik*, quod nomen aliàs toti Talo competit, ut ſuprà dictum.

Apud Perſas.

1. دزد *Duzd*, i. e. *Fur*, qui captus & deprehenſus verberari ſolet.

2. دهبان *Dihbân*, i. e. *Villanus, Ruſticus*, qui vœnum affert Ova, Butyrum, &c.

3. وزير *Vazîr* seu *Vezîr*, i. e. *Vicarius* Regis, qui verberandum curat Furem.

4. شاه *Shâh* seu پادشاه *Pâdishâh*, i. e. *Rex*, qui jubet fieri justitiam in Fures & omnes delinquentes & maleficos.

Sciendum est, quòd (quoad horum Jactuum Laterúmve valorem in Ludo,) *Fur* seu Latus cavum sive supinum, sit pessimum, *Unitatem* notans, contra quàm apud Latinas fiebat. Secundum Latus quod *Bûk*, est aliquanto melius, plus in Ludo reportans. *Tâi* seu *Chius*, est adhuc melior præcedentibus. Et *âltch* seu *Cous*, est optimus τῶν quatuor Laterum. At *Humba*, sc. erectum seu furcatum, est omnium optimum, utpote quod rarò accidat ut Talus stet erectus elevatis Apicibus, ut suprà notatum.

Apud Armenos.

1. *Cûgh*, aliàs sonans *Gûgh*, est *Latro*, *Prædo*; aliàs *Harâmi*, quod idem significat. Cum *Gûgh*, consonat etiam *Gûgh*, i. e. *Latus*, *Costa*: item, *Vallis*. Audivi Armenos aliquando vocantes hoc Latus *Tchîgh*, seu *Gjik*, elegantioris soni causâ; quod tamen Rivola scribit *Tchûgh*. De his vide infra: Josephus Laázar Armenus qui apud nos fuit 1678, vocabat hoc Latus *Tûc*, quod videtur potiùs ad sequens Latus pertinere, ubi scribitur *Tûgh*.

2. *Varvûr* seu *Warwûr*, vulgò sonans *Watsavûr*, i. e. *Arator*. Aliàs dicitur *Varzevûr*, i. e. *Elocator*

cator, ſeu *Mercenarius*, à *Varz*, i. e. *Merces*. Alio nomine hoc Latus Armenicè dicitur *Tûk*, quod fortè ſit *Tûgh*, id eſt, *tremens*, propter convexam rotunditatem & inſtabilitatem quâ firmiter ſtare nequit. Aliàs adhuc vocatur *Sartsî*, id eſt, كويلي *Kiûilî*, *Paganus*, *Villanus*, ſeu *Ruſticanus* homo.

3. *Kiſn*, ſeu *Kîs* ſive *Kisî*, vulgò ſonans *Kizî*, i. e. *Oeconomus* & *Secretarius*. Aliàs Armenicè dicitur *Kât*; & quoque *Lenk* id eſt, *planum*, *plana pars*: nam hac voce quævis plana ſuperficies notari ſolet. Aliquando dicitur *Tâi*, & وزير *Vazîr*, de quibus ſuprá.

4. *Bârûn*, id eſt, *Baro*, *Dominus*, *Primas* ſeu *Primarius* populi ſui: nam apud Barones olim vitæ & mortis poteſtas. Hodie apud Hiſpanos, & olim apud veteres Gallos BARON vulgò ſonans *Varon*, ſeu VARON vulgò ſonans *Baron* (nam contra ſcripturam ſemper proceditur ſonando,) eſt *Vir* in gener, peculiariter Homo fortis qui habet Vires: & *Baronil* eſt *Viriliter*, *fortiter*. Hinc eſt quòd in Legibus Longobardorum & Normannorum, *Baron* pro *Viro* uſurpetur. Sunt itaque *Barones* voce tenùs *Viri melioris notæ* & *Fortiores*, Fortitudine pollentes, qui ideò (unâ cum Comitibus † & Marchionibus *) pro defenſione Regis & Regni ſeligi & adhiberi ſolebant. Et quia tale Officium erat Honorificum, hinc factum eſt

† ſeu *Sociis Regis*. * ſeu *Limitum Tutoribus*.

ut *Barones* seu *Viri fortes* habiti fuerint & adhuc habeantur *Viri Nobiles*. *Baronatûs* itaque dignitas, reverà erat Officium suppeditandi tot *Varones* seu *Viros* Regi quando opus erat. Et ut Knight sec. vim vocis erat *Servus* Regis, sic Baron erat *Vir* Regis, seu sec. Anglicismum nostrum *Homo ejus*; & tales tandem quia prope Regem, habiti sunt *Viri Honoratiores*, ideoque habebant Reditus tali Officio competentes. Nam Equitis feudum erat (ut puto) 20 libræ annuatim: & Baronis Feudum continebat Equitis Feuda 13 cum unâ tertiâ parte; in toto 400 libras. Et qui tantum habebat, solebat à Rege vocari ad Parliamentum. Sed ad pensum redeamus.

Hocce Tali Latus alias Armenicè vocatur *Tâchawur*, scil. تاجور *Tâgj-var*, seu *Tâgjûr*, *Coronatus*, nempe *Rex* qui coronâ indutus.

In hoc Ludo Instrumenta ludendi, sunt *Tali* de quibus dictum est, & *Pyxis*, & *Pyrgus* seu *Turricula*. Nam quamvis Tali aliquando mitterentur nudâ manu; tamen ad meliùs evitandum fraudes, subinde etiam utebantur eisdem Instrumentis quæ in *Aleâ* & *Nerdiludio* adhiberi solebant. Ex his inquam erat *Pyxis*, quam moderniores aliquando *Cornetum* vocant, quia ex Cornu fieri solet. Idem Instrumentum alias dicebatur *Fritillus*, ex quo Tesseræ aut Tali effundebantur in *Fimum* seu *Camum*, & per hunc in *Pyrgum* descendebant. Sic in Etymologico magno, Φιμὸς ἐστι ὁ καλούμενος Κημὸς, εἰς ὃν ἐνέβαλλοντο Ἀστράγαλοι. De his autem suprà dicitur in *Nerdiludio*.

Quòd

Quòd autem ad præcavendas fraudes, utebantur *Pyrgo* ſeu *Turriculâ* in quam ex *Fyxide* effundebant *Talos*, innuit Martial. Lib. 14. Epigr. 13,

Quæ ſcit compoſitos manus improba mittere Talos,
Si per me miſit, nil niſi vota facit.

i. e. quamvis aliquis noverit Talos componere, & hoc modo pro libitu ad rem ſuam aptare Jactus ſuos; ſi tamen per *Pyrgum* mittebat, potuit quidem in votis habere ut fraudaret, illud verò præſtare non licuit. Idem vult Horatius faciens mentionem hominis qui Podagrâ & Chiragrâ laborans, aliquem Servulum

—— qui pro ſe tolleret, atque
Mitteret in Pyrgum Talos, mercede diurnâ
Conductum pavit : ——

Ejuſmodi *Turricula* aliquando vocabatur *Orca*, ut alibi ex Perſio notavimus; quia (ut vult Cardanus,) ſicut *Orca* minores piſces, ſic hoc vaſculum ſicut Barathrum anguſto ore atque collo, & latiore alveo, præcipitatos in ſe Talos videbatur vorare. De eâ Pomponius Bononienſis antiquus Comicus, (& Pacuvius,) *Interdum dum contemplor Orcam, Taxillos perdidi.* Niſi fortè legamus *Arcam* pecuniariam, quam indolente oculo tanquam perituram contemplabatur Luſor.

In hoc Ludo non ſemper opus erat *Alveo*, cùm in nudâ quâvis menſâ ſat commodè jaci potuerint *Tali*, quod ſuprà ex Luciano conſtat.

Aliquando

Aliquando tamen *Alveo* eóque Eburneo utebantur.

Ad ludendi modum faciunt quæ adducit Suetonius in Octavio Augusto, cap. 17, *Inter cœnam lusimus γεροντικῶς heri & hodié. Talis enim jactatis, ut quisque Canem aut Seniorem miserat, in singulos Talos singulos Denarios in medium conferebat; quos tollebat universos qui Venerem iécerat.* Quòd autem *Senio* erat Jactus lucrosus, & *Canis* damnosus, Persius canit,

> —— *quid dexter Senio ferret*
> *Scire erat in voto, damnosa Canicula quantum*
> *Raderet; angusto collo non fallier Orcæ.*

Methodum verò seu Leges ludendi plèniùs & quidem satis appositè excogitavit & exhibuit Erasmus in Colloquio quod inscribitur Ἀστραγαλισμὸς, sequente modo; *Jactus sæpiùs ostendit Supinam partem quàm Pronam, & Pronam sæpiùs quàm Senionem aut Canem.* ——— *Si inter quatuor extiterit unus Canis, expones Nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor: & post hac agnosces damnosum latus. Item, quoties jeceris Senionem, toties recipies unum è Nummis. Quòd si, Senionem cum Cane; si vis, uterque Nummum addet, neuter tollet. Cui primùm obtigerit Venus, is auferet Acervum. Quòd si Talus ostenderit partem Supinam aut Pronam, is Jactus erit irritus; & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur.* ——— *At meâ,* (inquit) *sententiâ, secus lusit Octavius: nam qui Canem jecerat, apponebat Denarium: qui Senionem, nihil*

hil quidem auferebat, sed alter ponebat: quòd si plures Seniones exissent, totidem Nummos alter addebat. Benè cumulatum Acervum semel tollebat Venus. Et illud addas, licebit; cui nec Senio obtigerit, nec Canis, nihil aliud quàm ludendi vicem perdet. Mihi videtur & hoc elegantius, si tertio quisque Jactu defungatur qui Talos tenet, & mox alteri tradat vices. Venus item tertia (si videtur) finiet Ludum. Deinceps liberum erit de integro pacisci: siquidem tum rarò tum paucis favet Venus.

Erasmus quidem existimat Octavium (in suprà adducto Suetonii loco) non vulgari, sed potius alio quodam peculiari modo lusisse, quia dixit γεροντικῶς, *Cùm* inquit *aliàs sufficiens fuisset simpliciter dixisse, Talis lusimus heri & hodié.* Sed Erasmi pace, mihi videtur nil nisi *seniliter & graviter* significare; quia in contrarium puerorum, clamores & rixas non admiscebant. Utcunque tamen sit, proculdubiò modus ludendi apud Veteres non fuit tantùm unicus, sed plures, quorum tamen Clara Vestigia nullibi relinquuntur. Ideóque frustrà sunt qui sui cerebri figmenta pro verâ historiâ nobis obtrudunt. Bulengerus dicit, *Unio seu Canis erat, quando uno vultu omnes Tali cadebant*: quod gratis dictum. Affirmat quoque *Senionem per se felicem, eundem tamen infelicem esse si accedat Canis.* Quòd *Senio* aliquando incassum sit, infrà observavi in Arabum Ludo: &, (ut vides,) Erasmus judicat, idem fuisse in Ludo Romanorum. Sed quamvis Bulengeri de *Senione* sententia sit aliquâ ex parte vera, eam tamen falsò collegit ex Martiale in Xeniis,

Non mea magnanimo depugnat Tessera Talo,
Senio nec nostrum cum Cane quassat Ebur.

Quod profectò nihil ad Rhombum est, nec præco facit vel minimum. Nam in hoc Epigrammate Martialis tantùm profitetur, se velle potiùs Chartis suis & Poësi operam dare, quàm tempus suum ludendo perdere: ideóque nec ipse Tesseris incumbit, dum alii Talis occupantur: nec quidem Talis ludit ut vel Seniones vel Canes jaciat, i. e. ut nec fortunium nec infortunium eo modo experiatur. Dicitur autem *Senio quassat Ebur*, (i. e. Eburneum Fritillum,) pro, *Ebur quassat Senionem*. Et *Talus* ideò videtur dictus *Magnanimus*, quia multò is major est Tesserâ; & præterea è manu Lusoris evibratus, violento motu & quasi magnanimâ vi & vigore ac fortitudine volare solet.

Talorum *Latera* apud Græcos & Romanos (ut suprà dictum) *Numerorum* rationem habebant: apud Orientales non item. Tali unius Latera possunt dici Βόλοι seu *Jactus*: quo tamen Nomine plurium Talorum, sc. quatuor simul jactorum Casus seu *Laterales Apparentiæ* plerumque intelligi solebant. Ludebatur enim propriè 4 Talis, quorum Jactus erant 35. Sic Eustathius, ἡ δὲ παιδιὰ τέσσαρσιν Ἀστραγάλοις. --- ἦσαν δέ φασιν, αἱ πᾶσαι πτώσεις τῶν Ἀστραγάλων παραλαμβανομένων ὡς ἔθος, πέντε καὶ τριάκοντα· ὧν αἱ μὲν, θεῶν ἐπώνυμοι· αἱ δὲ, ἡρώων· αἱ δὲ, ἐνδόξων ἀνδρῶν· αἱ δὲ, ἑταιρίδων· αἱ δὲ, ἀπό τινων συμβεβηκότων κατὰ τιμὴν ἢ χλεύην προσηγόρευνται. ἐλέγετο δέ τις ἐν

αὐτοῖς καὶ Στησίχορος, ὁ τὴν ὀκτάδα δηλαδὴ σημαίνων, ἐπεὶ ἐν Ἱμέρᾳ τῇ Σικελικῇ τάφος τοῦδε τοῦ μελοποιοῦ, ἐξ ὀκτὼ γωνιῶν συνέκειτο. ἑτέρα ἐκαλεῖτο Εὐριπίδης, ἡ δηλαδὴ σημαίνουσα τὸ τεσσαράκοντα· ἐπειδὴ δοκεῖ ὁ Εὐριπίδης γενέσθαι εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις τεσσαράκοντα προστατῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα. τῶν δὲ βόλων φασιν, ὁ μὲν τὸ ἓξ δυνάμενος, Κῷος ἐλέγετο, καὶ Ἑξίτης· ὁ δὲ τὸ ἕν, Χῖος, καὶ Κύων. *Hic Ludus exercebatur quatuor Aſtragalis. --- Erant autem, ut aiunt, omnes Caſus Talorum pro more receptorum, triginta & quinque: quorum quidam denominati ſunt a diis, quidam ab Heroibus, quidam à Claris Viris, quidam à Sociabus* [ſeu *Meretricibus,*] *quidam verò ab Accidentibus ſecundùm vel Laudem vel Vituperium compellabantur. Et quidem in ipſis quidam dicebatur Steſichorus, quippe Octonarium ſignificans, quoniam quod erat in Himerâ Sicilica hujus melopœi Sepulchrum, ex octo angulis conſtitutum eſt. Alius vocabatur Euripides, viz. Quadraginta ſignificans, quia Euripides videtur fuiſſe unus è quadraginta Præfectis Athenarum poſt exactos triginta. Sed Jactuum, ut dicunt, ille qui valebat Sex, dicebatur Cöus, & Senio: qui verò Unum, Chius, & Canis.* Jactus *Steſichoreus* & *Euripideus*, apud Pollucem quoque memorantur. Sed videtur neceſſe ut hi Jactus pluribus quàm 4 Talis luderentur. Euſtathius autem verboſus & prolixus Commentator, accumulat congeritque multa quæ non ſemper benè diſtinguit. Ille enim Jactus qui valet *Octo*, quatuor Talis propriè ſic dictis fieri non poteſt, cùm Tali non habeant *Duerniones* nec *Quinterniones*. Et alter Jactus *Quadragenarius*, eſt etiam impoſſibilis, cùm 4 Tali

unâ vice jacti, tantum numerum exhibere non possint. Quid autem hoc sit, dicam. Hi quidem Jactus pertinent ad alium Talorum Ludum impropriè sic dictum, qui (ut tandem insinuare videtur Eustathius,) Talis perinde ac Nucibus Juglandibus ludebatur: ὡς δὲ καὶ πολλοῖς Ἀστραγάλοις ἔπαιζον καθὰ καρύοις, ζητητέον ἐν τῷ Πλούτῳ τοῦ κωμικοῦ. Ille autem locus in Aristophanis Pluto, facit tantùm mentionem ludentium Στατῆρσι χρυσοῖς, ubi intelligitur Ἀρτιασμὸς seu *Par impar*, qui (ut monet Pollux lib 9, cap. 7,) pluribus Astragalis fiebat; idémque Fabis, Amygdalis, Nucibus, Nummis, *&c.* exerceri solebat.

Apud Meursium in Libello *de Ludis Græcorum*, sub Tit. Ἀστραγαλισμὸς, & Κυβεία, multa Jactuum Talarium Nomina recensentur. Et alia Nomina apud Pollucem extant. Sed ad quam Ἀστραγαλισμοῦ speciem pertineant, sæpe incertum est. Heic autem notandum est, quòd Meursius fœdè hallucinatus est, dum Jactibus Talaribus admiscet eisque accenset quædam quæ ad Tesseras propriè pertinent. Ex horum numero est οἴνη seu οἶνος. Sed ipse Pollux vel confusè & indistinctè agens vel fortè ab aliis interpolatus, in eodem errore præcesserat. Ipse enim Lib. 7, cap. 33, § 9. (quia ὁ οἶνος seu οἴνη est *Unitas* in Tesseris, & χῖος est *Unitas* in Talis,) facit οἶνον seu οἴνην idem quod χῖος, adeóque hæc omnia Jactibus Talaribus accenset. Hunc fortassis (vel vice versâ, ut solent Lexicographi ex se invicem exscribere,) secutus est Hesychius in οἴνη, ubi pro depravatis, (ut benè divinat Meursius,) legendum est, οἴνη --- κυβευτικὸς βό-

τις ὁ κενός, καὶ ἀντικείμενος τῷ ἓξ· ὁ χῖος. Sed Pollucem ex ſeipſo corrigemus & emendabimus: ipſe enim in alio loco rectiùs dicit ὄνον ſeu οἴνην denotare *unum* (conſonante voce,) ſeu *unitatem*, eámque in Κύβῳ *Teſſerâ*, (non in *Talo*:) eámque *unitatem* dicit eſſe κοιλότητος σημεῖον, quod inciſo Teſſeræ puncto benè convenit; non autem χίῳ quia ſic dictum Tali latus fermè planum eſt, ſine magnâ cavitate. Deinde, idem ibidem exponit ..., quòd ſit τύπος ſeu γραμμὴ, quæ innuunt dictum *unitatem* non eſſe naturale ſignum ut in Aſtragalis, ſed arte factum & inſculptum prout fit in Teſſeris. Nam Teſſerarum *Puncta* Græcis dicebantur Τρήματα, quia *perforando* vel ſaltem excavando fiebant: unde etiam, referente Euſtathio, *Teſſerarii* ſeu Teſſerarum Luſores dicebantur τριματῖται, malè pro τρηματικοὶ, q. d. *Punctuarii foraminarii*, (ſi voces fingere liceat,) qui multùm utebantur Punctis foratis ludendo. Deinde Jactibus Talaribus perperam accenſet τρὶς ἓξ, quod omnino ad Teſſeras pertinet: & huncce Jactum Meurſius à Cruquiano in Horatium Commentatore primò ſeductus, Talorum Jactum Venereum eſſe falſiſſimè affirmat.

Ad hanc ſuam ſententiam illuſtrandum & confirmandum, adſcripſit Proverbium τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, quod confundit cum Ἑξίτῃ, qui quamvis ſit Jactus Talaris, tamen Venereum non eſt. Miror autem quomodo Vir doctus heic dormitaverit, cùm clarè liquet Κύβους eſſe *Teſſeras*, quæ etiam erant Tres; ut ita commodiſſimè, vel *Ter ſex* vel *Tres unitates* jaci potuerint, quod non

potuit fieri in *Talis* qui apud veteres erant Quatuor. Illud autem Proverbium significabat faciendum esse periculum, & quâpiam re summum adeundum discrimen, ut quis aut multum lucraretur, aut ferè nihil, q. d. *jacta esto Alea*, experiar quid sit. Huic parallelum est Anglicum All or none, All or nothing; seu ut aliàs dicimus, To make a bolt or a shaft of it, sumptâ Metaphorâ à jactu sagittæ. Cùm verò Meursius, (non satis animadvertens mediæ ætatis ἀκυρολογίαν quâ κυβεύειν, & πεττεύειν, & ἀστραγαλίζειν, & ab his derivata sæpissimè confunduntur,) Jactus κυβείας & ἀστραγαλισμοῦ, quando reverà usu iidem sunt, propter diversam illam appellationem male disjungat; hoc videns Souterius, pag. 99 ponit aliquot Jactus quos vocat Talares, & pag. 93 affert plures Jactus, qui (ut ille dicit) sunt Tesserarii potius quàm Talarii; quos dicit Meursium in *Talis* primum observâsse. putátque horum nonnullos esse utrique Ludo communes, quia plerumque à Grammaticis *Bolorum Cubeuticorum* nomine insigniuntur & circumferuntur. Proh miseré! Nam cum Græci Scriptores κυβείαν & πεττείαν & ἀστραγαλισμὸν aliquando benè & accuratè distinxerint, non animadvertit eos alibi aliquando inaccuratè loquendo hæc tria non satis distinxisse, sed confusè alterum pro altero usurpare: ille inquam (non advertens quâ quandoque latitudine sumpta sint, ut sc. quidvis horum quodlibet trium & omnia tria comprehenderet;) putat ea aliquando disjungenda & distinguenda, cum reverà non obstante vocum diversitate, ad idem

caput

caput pertineant: quâ in re pessimè fallitur, dum credit Græcos esse infallibiles, & quicquid Græcè dictum est, esse verum. Hoc alibi Meursium seduxit, dum secutus est Calliergum Theocriti Scholiastem, ut suprà notatum est in *Shahiludio*, pag. 19.

Præterea, si rem recte perpendisset, facilè potuerit videre hoc non posse fieri ut aliqua Jactuum Tesserariorum darentur Nomina. Nam *Talorum* & *Tesserarum* non est in hac parte eadem ratio; cum harum Numeri oculis subjecti nos statim moveant ut dicamus eos Jactus esse *Uniones*, *Querniones*, *Terniones*, &c. potius quàm ut eos certo aliquo Nomine aut Epitheto insigniamus: quia id quod oculis videmus, intellectui promptius est illo quod tantum in memoriâ conditur. Sed quoad Talorum Jactus & Latera quæ nullis Numerorum Notis insigniuntur, magis proclive & naturale est ut ea certis Nominibus nuncupemus, quàm ut in memoriam revocemus tacitos Numeros qui non sunt notati nec oculis apparent: eodem modo quo facilius est aliquem nobis notum nominare *Thomam* aut *Johannem*, quàm dum idem est sine certo ordine inter 5 aut 6 homines collocatus, reminisci quod is appellandus sit *Tertius* aut *Quartus*, quod difficile est, meditationem & reminiscendi laborem requirens, cùm talis Numerus aut Ordo oculis non appareat. Tesserarum itaque Jactus sunt quasi tot homines habentes Numeros frontibus inscriptos, quorum singuli numeri intuentium cerebro communicant indicantque Ordinem, ita ut viso Numero, noscatur

catur Ordo: Tali verò ſunt quaſi totidem homines Numerorum Notis expertes, inſcripti tamen Nominibus, quorum ſingula ejuſdem Nominis ideam cerebro communicant; ita ut viſo Nomine, ſtatim noſcatur quòd ſit *Thomas* aut *Johannes*. In hiſce enim rebus omnes ſequimur ductum ordinemque naturæ, quæ faciliora ſemper ſeligit & amplectitur, difficiliora verò evitat, relinquit, & repudiat, & illa proprio inſtinctu hiſce præfert. Et propter haſce rationes, veteribus viſum eſt Teſſerarum Jactus ſolis Numeris, eos verò Talorum (qui etiam Numeros non commodè capiunt,) nudis Nominibus nuncupare: quæ tamen Nomina (inquit Pollux) *ἀριθμοῦ δόξαν numeri rationem* habere cenſentur, quamvis illa numeralis poteſtas ſeu valor plerumque taceatur. Dictorum verò Jactuum Talarium Schema Car. Stephanus in Lexico ſuo exhibet: nolo heic repetere.

Poteſt autem eſſe, (quamvis rarò accidat,) ut præter eos in dictâ Stephani Tabellâ, ſit alius adhuc Jactus, ex cujus cum aliis combinatione oriantur plures, quâ ratione Jactuum Talarium numerus augeatur: is eſt ubi κεραῖα eriguntur, dum Talus ad alium fortè Talum aut ad Abaci latus innitetur. Hoc apud Orientales dicitur *Humba*, ut ſuperiùs notatum. De hoc Cicero lib. 2 de Finibus, *Talus luſorius ſi non in quatuor Latera cadit, ſed in extrema & tanquam Capita, rectus eſt*; ſi nempe non in aliquod ex 4 lateribus, ſed ita ut Capita oſtendat, tum rectus eſt: nam ita ſe habet in ipſo animale dum vivit. Ad hoc alludit Horatius,

Securus,

Securus, cadat an recto stet fabula Talo.

Securus nempe ut sciret utrùm Fabula vacillaret & caderet, vel an recto talo staret, in Auditorum opinione; viz. an placeret necne.

Græci Talorum *Jactus* in Felices, Infelices, & Medios diviserunt. Video etiam Orientales tale quid fecisse & veterum Ludum calluisse, cùm apud hos Infelicium mentionem reperiam eo fermè numero quem habent Græci, شـول خصلتلر كه نراد آنى شوم دوترلر اون اوجدر *Illi Jactus quos Nerrâd* (i. e. *Aleones*) *infaustos habent, sunt tredecim. Nerrâd* formâ Arabicâ propriè est *Nerdilusor*: heic autem aliquâ latitudine sumptum applicatur Talorum lusui qui est Aleæ species: ideóque collectivè exposui *Aleones*.

Jactus in genere in quovis Ludo Orientalibus audit خصلت *Chaslat*: Latinis aliquando dicebatur *Manus*, pariter ac fit in Chartis aliisve Lusibus, ubi & hodiè Lusus qui manu vel tenetur vel jacitur, improprie dicitur *mala* vel *bona Manus*. Talorum Jactus omnium infaustissimus, (sive in uno Talo sive in pluribus,) Græcis dicebatur Χῖος, & Κύων: Latinis *Canis*, *Canicula*, & *Vulturius*: & semper damnum afferebat. Is in Tesseris est Κύβος, seu οἴνη, i. e. *Unitas*, & Τρῆμα, i. e. *Foratum punctum*. Jactus omnium felicissimus & faustissimus, Græcis audiebat Ἀφροδίτη, Latinis *Venus*. Et ut alter semper mordebat, & aliquid

auferebat; sic è contrario iste semper placebat & favebat, & ludendo lucrum afferebat, quia totum Depositum lucrari dabat. Ideoque Plautus in Asinariâ,

——— *Hoc Venereum est:*
Pueri plaudite. ———

Propertius utriusque meminit,

Me quoque per Talos Venerem quærente secundos,
Semper damnosi subsiliêre Canes.

Sunt qui heic volunt ut *Canis* diceretur Jactus, si uno omnes Tali vultu caderent, quia hoc contrarium est Veneri: & tum *Canis* non Tali *Latus*, sed Talorum *Jactum* notare debet. Sed mihi aliter videtur notare Tali *Latus* sic propriè dictum. *Venus* autem non erat aliquod Tali *Latus*, sed Talorum *Jactus*, ubi diversum omnes vultum exhibebant, ut ex dicto Stephani Schemate apparet, ubi omnes Tali diversâ facie cadebant; seu ut exprimit Lucianus, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι. Id etiam constat ex Martiale in Apophoretis, Lib. 14, Epigr. 12,

Quum steterit vultu nullus tibi Talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

Hicce Jactus apud Plautum videtur vocari etiam *Basilicus*: nam & mos erat Talorum Jactu Venereo sortiri aliquem qui convivio præsideret, qui Græcis dicebatur Βασιλεὺς, Latinis *Modiperator,*

tor, q. d. modum imperans, ne ſcil. quis aut plus juſto, aut parum biberet. Iſte præſcribebat Leges omnibus, ideóque dicebatur quoque *Arbiter bibendi*. Sic Horat. Carm. Lib. 2, Od. 7,

——— quem Venus Arbitrum
Dicet bibendi.

Idem alibi in Odis ad id alludit,

Nec regna vini ſortiêre Talis.

Hinc phraſis, ἄκοντος τῆς Ἀφροδίτης, *invitâ Venere* aliquid facere, q. d, impoſſibile erat. Ille qui jaciebat Venerem, habebat (ut ſuprà dictum,) omnes Talorum Numeros: unde paſſim apud Ciceronem phraſis, ut quicquid ſuo genere perfectum erat, *omnibus numeris completum* ſeu *abſolutum* diceretur. Loca videas, ſi opus ſit, apud Nizolium. Horum tamen unum ex primo Libro de Divinatione adſcribam, *'táne verò quicquam poteſt eſſe ita caſu factum, quòd omnes in ſe habeat numeros veritatis? Quatuor Tali jacti, caſu Venereum efficiunt. Num etiam centum Venereos, ſi quadringentos Talos jecerit, caſu futuros putas?* Nempe, quæ caſu veniunt, non ſunt certò expectanda, ſed pro ratione ſortis aut fortunæ, ut Themiſtii Adagium, *Si ſæpè jactaveris, aliquando Venerem jacies.*

Ex fortunatis Talorum Jactibus, plerumque numeratur Μίδας: aliqui eundem Mediis annumerant. Errat autem Eraſmus in Colloquio

'Ἀστραγαλισμὸς, qui censet hunc Jactum ad Tesserarum Ludum pertinere, quod propter supra allatas rationes, impossibile.

Apud Arabes Hierosolymitanos aliosque, modus ludendi est quadruplex.

I. Unus Lusus fit 4 Talis, quorum unus *Aultch* seu *Cous* totum Depositum tollit. At unus *Aultch* seu *Cöus* & unus *Lenk* seu *Chius* simul, pro nihilo habentur, i. e. nec lucrantur nec perdunt; quia quamvis *Chius* perderet, tamen *Cöus* quasi præponderans juvat eum; & vice versâ, *Chius* à *Coo* aliquid detrahit & valorem imminuit, ut nihil lucrari nec reportare queat. Duo *Coi* auferunt totum, & alter Lusor tenetur geminare id quod anteà depositum fuerat: & sic pro tribus, triplicare; & pro quatuor, quadruplicare. Qui duos, tres, aut quatuor *Chios* jacit, tenetur toties totum Depositum duplicare. Hic Lusus convenit cum eo Veterum, ubi solorum *Coorum* & *Chiorum* ratio habebatur.

II. Alius Lusus est ubi 4 Tali Latera in censum ludendi veniunt: & quotquot sint Lusores, singuli unicum Talum possident, quem ordine jaciunt: & quicunque primus est سلطان *Sultân* seu *Rex*, (jacto latere sic dicto,) ille pro libitu præcipit cæteris jubetque quid faciendum sit, donec alius aliquis evaserit *Rex*: & tunc prior est معزول *depositus* seu *exauctorizatus*. Et eodem modo per totum Lusorum consortium fit tam de hoc quàm de reliquis Jactibus seu Tali Lateribus quæ quisque jaciendo sortitur & ab eis denominatur.

natur. Nam quicunque fit *Baſhâ* aut *Wazîr*, ſic manet donec alius idem officium jaciendo ſortitus fuerit. Et in hacce Republicâ luſoriâ ſeu Regno ludicro, quicunque ſorte fit *Fur*, in eum clamatur, *Ecce Furem qui talia perpetravit*: & mox idem ſiſtendus eſt coram Rege, qui Officiario mandat ut puniatur eo modo quo Regi placet. Si jacit aliquis *Charûph*, tum clamatur, *O Rex, ecce Agricolam qui tibi offert* پيشكش *Pîſhkeſh*, i. e. *Donum* ſeu *Munuſculum*, fortè Agnum aut Equuleum.

III. Alius Luſus eſt, ubi fit Acervus *Aſhikorum*, i. e. *Talorum*, & Luſorum alter qui ſorte incipit, unico Talo è manu vibrato ferit Acervum: & ex eis quos loco moverit ſi unus aut plures *Supini* jacent, ille quotquot ſint aufert. Aut ſi totus numerus, i. e. totus Acervus eodem modo, (id eſt unâ eâdémque facie) cadit, [ſcil. ſi omnes ſint Supini aut omnes proni, *&c.*] tum ille Luſor qui ferit, aufert omnes.

IV. Alius Luſus eſt, ubi *Supinus* valet اون *ôn*, i. e. 10; *Pronus* ييكرمي *Yghermi*, i. e. 20; *Chius* اوتوز *Otôz*, i. e. 30; *Cöus* اللي *Al-li*, i. e. 50. In hoc Luſu (quamvis non ludatur pro pecuniâ aut aliâ quâvis re,) ſupponitur tamen & nominatur vel Domus aliqua, vel aliquæ pretioſæ Merces cujuſvis pretii, putà 80 aut 100 aut 200 Thalerorum, pluriúmve aut pauciorum; & unus Talus pro tali re ſeu in loco ejus ponitur, tanquam Depoſitum pro quo luditur. Tum poſtea

omnes Luſores ordine incipiunt, jacere quiſque Talum ſuum; & in progreſſu Luſûs, cujuſvis Jactûs Numerus continuò ſemper præcedenti additur: & qui ultimus jacit, ſi non attingit conſtitutum Thalerorum Numerum, quantumcunque deficit tenetur reddere reliquis Luſoribus tanquam خراج *Charâgj*, i. e. *Tributum*, quod inter omnes æqualiter deſtribuit. Hoc autem Tributum ſolvit, non quidem pecuniâ, ſed torto Sudario ſingulorum Palmas tot ictibus ferit quot eidem Thaleri debebantur. Si autem ultimus jaciens ſuperat conſtitutum numerum, reliqui tenentur ei Tributum reddere eodem modo.

Apud Meſopotamienſes variè luditur: ſcil. Qui jacit *Côum*, (aut *Humba*, qui Jactuum ſupremus,) poteſt ſuum reſumere, eòque vibrato, quemvis aliorum Talum ferire, priùs dicendo, عنا عنك *à nobis ad te* jacitur: tum alter reſpondendo quærit, بايش قدر *Ad quantam diſtantiam*? Primus regerit في خمسة *Ad quinque*, aut في تسعة *Ad novem*, aut في عشرة اقدام *Ad decem pedes*, prout offerenti libet. Deinde ſi ferit alterius Talum ad diſtantiam tot Pedum quot dixerat, aut plurium, tunc alter tenetur ei ex Marſupio dare tot Talos quot Pedes nominaverat: ſed ſi non poteſt ad tantam quam dixerat diſtantiam hoc præſtare, & cogitur propiùs Luſum ſuum arripere, tum

(unicâ

(unicâ vice,) cogitur tot Talos dare quot pedes nominaverat Si autem poteſt præſtare prout dixerat, pergit (ſi vult) ferire reliquorum Luſorum Talos coram acentes. Si autem fallit virtus, adeo ut rectè non feriat, tum ille cujus Talum primus ferire conatus eſt, habet ſuas vices feriendi vel primum vel quemvis alium quem commodiùs ferire poteſt, poſito نشان *Nıjhân*, i. e. *Signo* ubi ſtandum eſt à ſingulis. Et ſic deinceps fit ab aliis donec eos vel ſpes fefellerit, vel aliquid lucrati fuerint.

Apud alios Meſopotamienſium Arabum, inter 4 Colluſores poſito cujuſque Talo uno, (qui quando opus eſt, ſeorſim dignoſcatur,) Jactuum ſupremus eſt *Humba*, quem (vel *Coum*) qui jacit, eundem Talum manu accipiens extremo Pollice & Indice eum in reliquos ordine torquet feritque, dicendo عنا عندك *ánna índak*, i. e. *à nobis ad te*: cui alter aliquis reſpondet, بايش قدر *Biáiſha kădàr*, i. e. *pro quanto numero* Talorum? Unde hic Ludus vocari ſolet ضرب بـه چند *Zurb ba tchand*, i. e. *Ferire* ſeu *jacere pro quot*? Et eodem modo fit ab eo qui jacit *Altch*, vel qui jacit *Tai* ſi *Altch* non adſit. Si jaciuntur duo Tali *Tchik*, & duo *Bûk*, hi feriunt illos: ſi 1 *Bûk*, & 3 *Tchik*, tum *Bûk* ferit reliquos. Sed quod mirum eſt, ſi 3 adſint *Altch* aut *Tai*, qui ſunt Jactus meliores; & 1 *Tchik* aut *Bûk*, tum horum quivis ferit eos qui meliores ſunt.

Quivis

Quivis Jactus *lucrativus* Arabicè illis dicitur كسبي *Kisbi*, & *damnosus* خسري *Chúſri*.

Alius ludendi modus Conſtantinopoli uſitatus, dicitur طباڭجه اويوني *Tabântcha ojúni*, qui fit ducto humi Circello, cujus Diameter eſt unius Pedis: in hoc coacervantur aliquammulti parvi Tali quos Colluſores inter ſe contribuerant. Deinde circumducitur magnus quidem Circulus, cujus Diameter eſt 10 pedum, ad cujus Limbum quâvis ex parte ſtare debent Luſores. Tunc ille cujus eſt incipere, ad Limbum ſeu Marginem ſtans, torquendo emittit lævigatum Talum Bovinum, fortè opplumbatum, (dictum طباڭجه *Tabântcha*, unde hic Luſus denominatus eſt,) cujus gibboſæ partes abraduntur ut meliùs manibus teneri & torqueri poſſit. Huncque emittunt evibrántque tantâ vi, ut totum ferè Acervum diſſipet. Hoc facto, ſibi lucratur quotquot extra majorem Circulum evolant: ſi autem evibratus Talus aliquos alios Talos è locis ſuis tantùm movet leviter tangendo eos ita ut extra majorem Circulum non exiliant, ille Jactus irritus eſt: & Talis in Circellum repoſitis, vices jaciendi ad proximum Colluſorem deveniunt. Si unum aliquem Talorum extra majorem Circulum excuſſerit, alióſque tantùm tetigerit & leviter moverit; tum unicum illum Talum ipſo facto lucratur, & inſuper continuatum habet jaciendi jus, donec

reliquos antea loco motos iteratis ictibus extra dictum Circulum exagat.

Et hoc faciendo ad quamvis exterioris Limbi partem (ubi commodissimum videtur) Stationem sibi eligere queat Lusor. Si autem bis eundem Talum ferit, hoc eo ritu fit, ut jacturus teneatur stare extra Limbum eo in loco ubi ipsius Talus jaculatorius quieverat seu post jactum substiterat: & licitum est inde vel rectà jacere; vel, si opus est, diductis cruribus corpus inclinare, ut eo propius atque commodius accedat ad jaciendum feriendúmque. Si autem feriendus Talus sit propè Limbum seu Latus ubi stat, circumductâ manu Talum suum jaculatorium emittit: si longiùs à Statione distat, priùs leviter jacit, ut hoc modo propiorem Stationem nanciscatur; (hoc enim licitum est, modò semper tangat feriendo:) & deinde secundâ vice optatum ictum infligit, & Talum in quem collimaverat ad expetitam distantiam protrudit. Et quoties hoc ritè præstat, toties sine interpellatione ludere pergit.

In hoc Lusu, Talus jaculatorius digitis teneri solet eâ extremitate quæ prominentioribus Apicibus opposita est, quæ nempe est inferior ejus pars, dum in animalis Suffragine erectus consistit. Qui autem eum sic tenet, pollice premit angulum *Chium*, & Indice digito angulum *Cöum*; & deinde manu prope humum adductâ, transversâ motione dictum Talum fortiter torquendo evibrat. Et nisi quis propriis oculis hoc factum viderit, vix poterit credere quantâ

vi hujus Artis gnari Talos emittere possunt: vidi enim Talos tam fortiter evibratos, ut si alicui pectus feriissent, hominem ferè exanimatum reliquissent.

Alius Lusus dicitur سلطان ايوني *Sultân ojúni*, i. e. *Regius Lusus*, qui fit, ut inter aliquos minores Talos ovinos aut cervinos in Circulo positos, unus major Talus Bovinus erectus sistatur, qui nominatur *Sultân* seu *Rex*; quem si quis jaciendo ferit ita ut eum è Circulo excutiat, tum lucratur omnes: sed si quosvis alios Talos excutit, lucratur tantum eos quos excusserit. Si verò nullos è Circulo excusserit, sed tantùm aliquos tangit ita ut eos è loco moveat, tum tenetur dare tot quot tetigerit & è loco moverit.

Alius apud Constantinopolim Lusus, est آللي دكلي ايوني *âl-li dik-li ojúni*, i. e. *Ablativus & redditivus Lusus*, (taking and stalling,) ab آلمق *âlmak*, i. e. *capere, auferre*; & دكمك *Dik-mek*, i. e. *defigere, depangere, deponere, & pangendo plantare.* Lusus autem sic se habet: aliquot Talis ordine & serie collocatis in *Chiis* aut *Cois* Lateribus, quisque Collusorum priùs quàm jaciat, nominatim eligit sibi aliquod Tali Latus quod casurum sperat. Tum ad certam distantiam stando, evibrato è manu Talo, aliquos ex eis qui seriatim collocantur, ferire conatur: quod, si fecerit, & id quod

quod præelegerat ac nominaverat, in movendo Talo Latus ſurgit, tum unum lucratur; ſi non, tum unum perdit. Et ſic deinceps, ſi plures movet; & reliqui Colluſores tenentur ſupplere ablatorum numerum, ſcil. quotquot eo modo lucrando ablata ſunt.

Alius eſt بيشك ايوني *Biſtik ojúni*, qui fit, poſitis aliquot Talis quos jaciendo ferire conatur Luſor: quod, ſi fecerit, tum loco motus Talus in dorſo manûs collocatur, unde Talitro dejicitur & deturbatur; & poſtea, ſi nominatum quod ſibi elegerat Latus ſurgit, tum lucratur; alias perdit, ut ſuprà in *Ablat. & redd. Luſu.*

Cum Luſu penultimo ferè idem eſt آشق ايوني *âſhìk ojúni*, qui fit paucis aliquot Talis ſibi invicem ferè contiguis, ſingulorum *Chio* latere humi applicato. Hoc facto, Luſores ad 8 aut 10 pedum diſtantiam ſtantes, alternatim jaciendo parvo Talo opplumbato reliquos ordine poſitos ferire conantur, ut in ſuperiore Luſu. Talum verò jaculatorium evibrant manu prope humum ductâ, torto Indice & Pollice, ut ſuprá.

Alius Luſus eſt ذوره ايوني *Tûra ojúni*, qui fit jacto in menſâ Talo, & rogato, Habebiſne *Lenk* aut *Aultch*? Si accidit ſecus quàm dixerat, porrigit manum quæ torto Sudario aut Mantili verberatur cæditúrque.

Veteres Græci Talis pariter ac Glandibus quernis & Juglandibus ludebant. Sic apud Pollucem ὤμιλλα seu εἰς Ἄμιλλαν, ubi Talum intra alicujus Circuli ſpatium mittere contendebant: οἱ μὲν οὖν κύκλου περιγραφέντος, ἀφιέντες ἀστράγαλον ἐστοχάζοντο τοῦ μεῖναι τὸν βληθέντα ἐν τῷ κύκλῳ. Alia ſpecies quæ Aſtragalis plerumque exercebatur, dicta eſt τρόπα, cujus meminit Pollux eodem loco· Ἡ δὲ τρόπα καλουμένη παιδιὰ, γίγνεται μὲν ὡς τοπολὺ δι' ἀστραγάλων, οὓς ἀφιέντες στοχάζονται βόθρου τινος εἰς ὑποδοχὴν τῆς τοιαύτης ῥίψεως ἐξεπίτηδες πεποιημένου. Πολλάκις δὲ καὶ ἀκύλοις καὶ βαλάνοις ἀντὶ τῶν ἀστραγάλων οἱ ῥίπτοντες ἐχρῶντο.

---

§. *De Ludi Talorum Antiquitate.*

Hicce Ludus à ſummâ & remotiſſimâ Antiquitate arceſſitur. Hujus enim meminit Homerus Iliad. Ψ, 88, Ἀμφ' Ἀστραγάλοισι χολωθεὶς, *circa Aſtragalos iratus*, nempe Aſtragalorum Ludo percitus irâ. In tantâ antiquitate nullum hujus Ludi Autorem quærimus nec reperire ſperamus: nam poteſt eſſe ut longè ante Homeri tempora extiterit. Cùm enim ludatur oſſiculis quæ naturalia ſunt, non erat opus Arte quæ ea excogitaret: & cùm natura ipſa hujusmodi oſſicula hominum oculis ſponte objecerit, non eſt impoſſibile quin ab ipſo Diluvio imò & à rebus primò conditis arceſſendus ſit. Nam nihil obſtat quin Adamo & univerſo Mundo coævus ſit.

Et

Et quamvis hic Ludus ſit Aleæ ſpecies à ſorte ac fortunâ prorſus pendens, videtur tamen reliquis Aleæ Luſibus innocentior, cùm nullibi legerim eum ullâ Lege prohibitum nec illicitum pronuntiatum: ſed è contra, ſemper fuit Magnatum exercitium, & honeſtus habitus, quamvis Cicero ſemel eum vituperaverit, non tam ob naturam rei, quàm ut Rhetoricum colorem inducere poſſet.

HISTORIA DAMILUDII
SEU
LATRUNCULORUM.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

AN Ludus Dam ſit idem cum Ludo *Latrunculorum*, à quibuſdam dubitatur, fortè quia modus ludendi non eſt prorſus idem; cum in Dam (prout apud Germanos exercetur) unus capiat alterum, ſed in *Latrunculis* (ut videtur) duo includant capiántque unum. Sed hæc differentia non eſt tam magna, quin ut à diverſis Gentibus diverſimodè exerceatur. D. Saraçin ingenioſus Scriptor, judicat Ludum Dam Romanis notum fuiſſe ſub nomine *Latrunculorum*, de quibus mox ag ndum.

Hic Ludus Anglicè dicitur Draughts, à *trahendo* Calculos: Belgis Schuyv, (q. d. Anglicè Shove,) à *trudendo* eosdem, quasi dicatur *Ludus trusorius*; quod cum Gallorum *Pousses* apprimè convenit. Hic Ludus ab hujus & præcedentis seculi Autoribus sæpè vocatur *Calculorum Ludus*; quæ quidem appellatio nimis generalis est, cùm fermè omnes Ludi olim *Calculis*, i. e. Lapillis exercerentur. Nec sanè comperi Romanos eâ Appellatione usos fuisse. Nam quamvis apud Classicos Scriptores frequens sit mentio *Calculorum*, qui proculdubiò ad hunc Ludum spectabant; ipsum tamen Ludum denotare volentes Romani, dicebant *Latronum* seu *Latrunculorum Ludus*: de cujus Nominis ratione infrà dicetur.

Hicce Ludus veteribus Germanis, ut & hodiernis, dictus est Dam, & eundem exercere est Damen, i. e. *Ludere Dam*. Hoc Nomen aliæ Gentes arripuerunt & mutuârunt: Hispanis enim dicitur *Juego das Damas*, Italis *Giuoco di Damas*, Gallis *le Jeu des Dames* seu *Dames poussées*, q. d. *Dominæ trusæ* seu *trusoriæ*, quia trudendo moventur. Hæc autem adduntur Epitheta, ut distinguatur hic Ludus à quodam Tabularum Lusu qui vocatur *Dames rabbatuës* & *Dames avallées*, i. e. *Dominæ depulsæ* seu *subductæ* & *submotæ*.

Ab Italis hoc Nomen transiit ad Turcas, qui dicunt دامه اويونى *Dama ojuni*, i. e. *Ludus Dama*. Cúmque Nomen *Dames* in Linguis Europæis

ropæis

ropæis denotet *Dominas*, sunt qui non dubitârunt hunc Ludum Latinè appellare *Dominarum Jocum*; quod profectò est Jocus omninò ridendus, dum illi Critici nolunt extra suarum linguarum pomœria quærere. Hic enim est vel Teutonum vel Romanorum Ludus planè Militaris, quo semper designata est Forma Belli: unde à Romanis subinde dictus est *Bellum Latronum*. Isti autem Latrones non erant Fœminæ: vel si fuissent, quid quæso fœminis cum Bello? Vel an Teutones & Romani fuerint ita effœminati, ut excogitârint quem eorum milites & magnates exercerent Lusum quendam Fœminarum potiùs quàm Virorum? An Mecœnas & Galba (quos aliquis meminit esse Latrunculis Lusores) Lusum fœmininum exercuerunt? Absit! Dictis itaque Criticis hujus Ludi Scopus haud satis perspectus est. Hoc enim non est rationi consentaneum, ut Ludus cui Viri interesse supponuntur, sub personis Fœminarum repræsentetur. Videmus autem plerosque homines incuriâ ductos peregrinum & exoticum hoc à Teutonis acceptum Nomen, vernaculis suis Linguis interpretantes; quasi omnium quibus ipsi utuntur Nominum Origines, intra suæ Linguæ limites quærendæ essent. Istiusmodi socordia magnis aliquando erroribus ansam dedit, inter quos & hic est: cui tamen cum jam ubique sit receptissimus, & quasi urbe donatus, eò faciliùs à nobis condonabitur.

Hoc autem magis accuratè perpendentes, facilè perspicient tam Teutonum quàm Romano-

rum

rum Nomen eò spectare, ut utrumque huic Ludo Militari optimè conveniat & Bellum indigitet. Ut itaque hujus Ludi primordia seu origines tam ex suoipsius ingenio scopóque, quàm ex verâ Nominum Originatione eliciamus, Teutonum Dam, (quod quidem vocabulum ad nos Anglos usque etiam propagatum est,) propriè est *Agger* seu *Vallum*, quod tempore Belli contra Hostes aggeritur, & Damen est vias contra hostium incursiones aggestâ terrâ tanquam muris obstruere. Pro ejusmodi *Vallis* seu *Aggeribus* habendæ sunt Lineæ seu Striæ Ductúsque tam recti quàm transversi qui singulas Mandras & Stationes quibus continentur Milites circumscribunt muniuntque. Adeò ut Nomen Dam *Munimentum* & *Præsidium bellicum* hoc modo notans, Ludo etiam Bellico haud malè quadrare censeatur.

Quoad veteres Romanos, *Militum* Nomen in hujus Ludi mentione toties repetitum, satis monet, eos hunc pro Ludo Militari habuisse. Sed præsertim, cùm *Latrones* & *Latrunculi* sint *Milites*, adeò ut *Latronum Ludus* significet *Militum Ludum*, hoc quidem omnem de hac re controversiam planè tollit.

Cúmque *Shahiludium* sit quoque Ludus Militaris, plurimi perperàm existimârunt illud esse *Latrunculorum Ludum*: quâ in re omninò falsi sunt. Adeò ut mirum sit dictu, quantum bonæ Latinitatis hoc & superiore seculo malè collocatum fuerit in applicando *Latronum* & *Latrunculorum* vocabula *Scachorum Ludo*. Plerique

rique enim moderni Scriptores *Ludi Latrunculorum* mentionem facientes, illo Nomine nostrum *Shahiludium* intelligunt. Quàm autem malè torta sunt Autorum Romanorum loca, dum ad *Shahiludium* (cui minimè quadrant,) invitò trahuntur, cuivis æquo hujus rei judici facilè ut spero liquebit; cùm quid reverà Veteres hisce Nominibus intellexerint, in sequentibus monstravero.

Jac. Micyllus in Notis ad Ovid. Trist. lib. 2, superiori seculo scriptis, strenuè & quidem rectè negat Versus quos exponit Ovidianos referri posse ad Scachiæ Ludum, utpote cujus mentio (dicente quoque Merulâ) apud veteres nullibi fiebat. Dictus autem Micyllus pessimè errat referendo eadem loca Ovidiana ad πλινθίον, de quo posteá.

Inter illos qui dictis Nominibus *Shahiludium* intelligunt, sunt qui putant *Latrunculorum* Ludum primò inventum & usurpatum fuisse in carcere, propterea quòd *Latrones* & *Latrunculi* sint *Fures* ac *Prædones*. Et huc quoque pertinere existimant Germanicum Schach, i. e. *Prædari*. Istis autem hominibus non innotuit utriusque Ludi Antiquitas, nec fuit satis perspectum, quòd *Latrocinii* ad *Furtum* applicatio, modernior fuerit, nec Ludi hujus origini coæva. Tempore enim Ennii & Plauti, *Latrones* semper erant *Milites*, formâ Diminutivâ dicti *Latrunculi*: & *Latrocinari* erat *Militare*. Ennius Annali primo,

Hæc effatus, ubi Latrones dicta facessunt.

Idem alibi,

——— Fortunas ecquas cepêre Latrones,
Inter se memorant.

Plautus in Milite glorioso, Act. 1, Scen. 1,

Videtur tempus esse ut eamus ad forum,
Ut in tabellis quos consignavi hîc heri
Latrones, ibus dinumerem stipendium.
Nam Rex Seleucus me operè oravit maxumo,
Ut sibi Latrones cogerem & conscriberem.

Idem eâdem Fab. Act. 2, Scen. 6,

An quia L·trocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis?

Idem Act. 4, Scen. 1,

(meum,
Nam hodiè ad Seleucum Regem misi Parasitum
Ut Latrones quos conduxi, hinc ad Seleucũ duceret,
Qui ejus Regiam tutarentur.

Varro Lib. 6. de Ling. Lat. & Nonius, citant Fragmentum cujusdam Poëtæ ex deperditâ Fabulâ *Corniculariâ*,

Qui Regi Latrocinatus decem annos Demetrio.

Et

Et alibi,

Nam & hic Latro in Spartâ fuit.

Apud dictos Authores quales primò erant *Latrones*, ſatis conſtat. Iſti autem poſteà ab originali ſuo Inſtituto deſciventes, eodem Nomine quo primitùs Stipendium, poſteà Suſpendium meruerunt. Tempore enim Ciceronis, *Latronum* & *Latrunculorum* vocabulis, non ut anteà *Milites*, ſed *Prædones* notabantur. Et tempore Horatii iidem, quaſi adhuc magis degeneres, habebantur *Fures*, iique nocturni.

Rurſus vero de hiſce Nominibus aliud eſt diſſidium: qui enim Milites iis deſignari fatentur, putant quòd *Latro* ſit q. d. *Latero*, & *Latrunculus* q. d. *Laterunculus*, quia Regis aut Principis Lateri tanquam Satellites aſtabant. Minimè autem probanda eſt hæc Originatio, quamvis Varronem habeat Authorem: cùm enim maxima pars Linguæ Romanæ deducta ſit ex Græcâ, ſic & noſtrum *Latro*: quod itaque eſt i. q. λάτρις, ιος, *Servus, famulus*: vel i. q. Participium λατρεύων, unde eſt *Latronis* Nomen, ἀπὸ τοῦ λατρεύειν, quia Principi ſuo in Bello *ſerviebant*, & hoc modo merebantur *Stipendium* dictum λάτρον, quod Heſychius exponit μισθόν. Huc facit locus Plauti in Curc.

Latrocinatus annos decem mercedem accipio.

Et Graechus apud Nonium Marcellum,

Qui apud Regem in Latrocinio fuiſti, ſtipendium Acceptitâſti.

Hæcque Vocabula verè Militaria, à veteribus optimâ Analogiâ huic Ludo Militari applicata ſunt. Adeo ut *Calculi*, etiam (qui vel erant Lapilli naturales vel ex Vitro fiebant,) dicerentur *Latrones*, qui luſile prælium committerent: ſic Ovid. Artis amandi lib. 3,

Cautaque non ſtultè Latronum prælia ludat.

Idem in Artis amandi lib. 2,

Sive Latrocinii ſub imagine Calculus ibit,
Fac pereat vitreo Miles ab Hoſte tuus.

Et Martial. lib. 7, Epigr. 72,

Sic vincas Noviumque Publiumque,
Mandris & vitreo Latrone cluſos.

Hic Ludus apud Turcas aliquando appellatur آتلنباج *Atlanbâgj*, nunc Europæorum modo دامه *Dàma*, quorum illud (ſi rectè diſtinxit narrator,) طوغري *Dogri*, i. e. *rectà*, hoc verò ترس *Tèrs* i. e. *obliquè* movetur. Sed fortè voluit

doce-

docere, motionem progressionis esse directam ; & motionem capiendi aut interficiendi aliquem, esse obliquam.

Hispani quatuor hujus Ludi Nomina habent: quorum unum est *las Damas*, superius dictum. Alterum est *Alquerque*. Tertium est *Castro*: quartum *Real*. De his Covarruvias, *El padre Guadix dize, que el Nombre Alquerque, es Arabigo, y lo mesmo que in Castellano llamamos Castro, porque tiene semejança el Tablero rayado donde se juega à Castrametation lineada en planta.* Deinde sub nomine *Castro*, idem Covarruvias dicit, *Castro, lo que por otra nombre llamamos Real, &c. y porque la planta suya està lineada, y se parece a las rayas del Tablero, en que los muchachos juegan con unas pedreçuelas. Llamaron este juego el Castro.* Pedro de Alcala in voce *Alquerque*, hoc suo modo literis Hispanicis exprimit Arabicè *Querque*. Diego de Urrea apud Covarruviam citatus, deducit *Alquerque* ab Arabico حركة *Herequet*, i. e. *motio*. Iste autem pessimè fallitur ; cùm ex Camûsi Autoritate planè scribendum sit القرق *Alkirk* per Kesram, quod à quibusdam sonatur *Alkerk*.

Sed benè notandum est quod Hispani (sec. Covarruviam) perperam huic Ludo tribuerunt hoc Nomen Arabicum ab Arabibus Mauris acceptum, quod reverà planè pertinet ad alium Ludum qui in hoc libello occurrit sub nomine *Triodion*; ubi de hac re fusiùs dicetur. Arabes autem nec Africani nec Asiatici (quatenùs com-

peri ullum huic Latrunculorum Ludo nomen aptârunt: ideóque nec illis olim notum fuiſſe credamus.

---

§. II. *De Tabellà luſoriâ & Calculis, & de ratione ludendi.*

ISte Ludus exerceri ſolebat in *Tabellâ,* quæ apud Senecam vocatur *Tabula Latruncularia,* Macrobio autem dicitur *Abacus*, Saturnalium lib. 1, cap. 5, *Sed vultíſne diem ſequentem, quem plerique omnes Abaco & Latrunculis conterunt, nos iſtis ſobriis fabulis, mutuis ex lecto relationibus exigamus?* Germanis dicitur Dambort ſeu Dambret ſive [illegible]ambret: Gallis *Damier*: Turcis داما تختهسي *Dáma táctaſi, Dama Tabella.*

Orbiculi quibus luditur, qui Ovidio formâ diminutivâ dicti ſunt *Calculi*, olim formâ abſolutâ dicebantur *Calces*: ſic Plautus in Pœnulo,

Profectò ad incitas Lenonem rediget, ſi eas abduxerit:
Quin priùs diſperibit ſaxo, quàm unum Calcem (cierit.

Romani olim vocârunt *Calculos*, quia primò apud vulgus *Lapilli* erant naturales. Unde etiam Hiſpanis vocantur *Piedreçillas* ſeu *Pedreçuelas.* Poſtea autem Magnates eos ex Gemmis vel Vitro arte factos habuerunt: de quibus Covarruvias,

vias, *Estas Pedreçuelas en los Tableros de los ricos eran hechas con arte o de Cristal o de Vidrio.* Cúmque hic Ludus Belli speciem referret, isti *Calculi* aliis nominibus appellati sunt *Latrones* seu *Latrunculi*, & *Milites*, qui nunc pro te pugnantes, nunc *Hostes* esse possunt. Sic Martialis lib. 14, Epigr. 20,

Insidiosorum si ludis Bella Latronum,
Gemmeus iste tibi Miles & Hostis erit.

Et Ovid. lib. 2. de Arte amandi, ut suprà allegatum,

Fac pereat vitreo Miles ab Hoste tuus.

Hujus Ludi *Calculi* seu *Orbiculi* Turcis hodiè vocantur پوللر *Pûllèr*, pluraliter; vel in singulari داما پولي *Dámapûli.* Est autem *Pûl* Nummulus, præsertim æneus quem Farthing vocamus: nam vel Nummulis vel Orbiculis planis ex ligno aut quàvis aliâ materiâ factis ludere solent.

Calculus simplex Germanis dicitur Stein, Gallis *Pion*, Italis *Pedino*: Calculus verò duplicatus his tribus Gentibus dicitur Dam, *Damée*, *Damáte.*

Tabella in quâ hoc Ludus exerceri solebat, ex unâ parte *Tesseris*, ex alterâ verò *Calculis* aptata erat: eodem modo quo fit ab hodiernis, qui in Alveoli seu Tabulæ adversâ parte Tesseris,

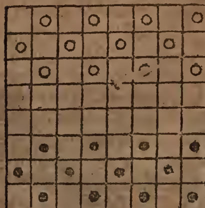
ris, in averſâ parte tam Scachis quàm Calculis ludunt. Hoc vult Martialis,

Hîc tibi bis ſeno numeratur Teſſera puncto:
Calculus hîc gemino diſcolor Hoſte perit.

In luſoriâ Tabellâ *Areolæ* vocantur *Mandra*, *Septa*, *Valla*, &c. Quot autem *Areolas* dicta Tabella contineret, uti etiam quot eſſent *Calculi*, apud veteres ſiletur. Souterius p. 60, dicit hunc Ludum 30 Calculis, ſc. 15 albis & totidem nigris exercendum: Sed fortè meliùs dixiſſet 32; cùm propter duplicatam utrinque ſeriem, numerus par eſſe debeat. Sunt ex Germanis, ut & quoque Turcæ, qui 12 aut 16 Calculis ex utrâque parte utuntur. Eorúmque Tabella hac formâ conſtruitur, & Calculi ſemper obliquè moventur, tanquam ex inſidiis hoſtes adorientes, ideóque *Inſidioſi Milites* vocantur.

Galli & Angli hunc Ludum exercent in ordinario Scaccario: in quo tamen non opus eſt ut Areolæ in nigras & albas diſtinguantur, ſed omnes ſint ejuſdem coloris. Et 12 ex utrâque parte

te Calculos ad hunc modum collocatos habuerit.

Sed non videtur necesse ut Tabula ad certam aliquam magnitudinem, nec Calculi ad certum numerum restringantur; cùm in ipso Ludo nulla hâc ratione mutatio aut diversitas evenire poterit, modò utraque ludentium pars sit æqualis. Nam cùm sit imitatio Belli & duorum Exercituum inter se invicem belligerantium, tam Exercitus quàm ejusdem Campus militaris potest esse vel major vel minor, prout ludentibus fingere & formare placet. Unde fit ut apud veteres nulla sit in hac parte determinatio, quatenùs comperiri potuit.

Restat verò ut de ratione ludendi dicamus. De hac re Covarruvias, *Alquerque es un juego de Piedreçillas sobre un Tablero rayado que haze diversos Quadros, y por las Rayas vam moviendo se, y quando hallan tercera Casa vacia del contrario, passan a ella, ganandole la Piedra que estava en medio, que alcunas vezes acaece ser dos y tres, y si pudiendo tomar, no lo haze, pierde la suya, y por termino proprio Selasóplan*, i. e. Proflant. Sic & Angli dicimus Puff it seu Blow it; quando nempe Ore sufflando, auferimus Collusoris Calculum quo ipse, si satis intentè animadvertisset, nostrum capere potuisset: ipso enim negligente nostrum, nos ipsius Calculum nudâ manu tollimus: idque vel ante vel post Coronationem. Gallicè vocatur *Forçat*, quando aliquis cogitur capere Adversarium, aliàs ipse capitur.

Communi autem ludendi ritu, ex veterum

tentiâ conſtat luſum fuiſſe Diſcoloribus Calculis, adeò ut duo Concolores unum Diſcolorem circumventum tollerent. Ad hoc verò evitandum, oportebat habere comitem à tergo ſequentem, qui poſſet ſtipare & munire eum qui ſe periculo exponebat. Hoc vult Ovidius Triſtium lib. 2,

Diſcolor ut recto graſſetur limite Miles,
Cùm medius gemino Calculus Hoſte perit.
Ut mage velle ſequi ſciat, & revocare priorem:
Nec tutò fugiens incomitatus eat.

Idem in Artis amandi lib. 3, ubi Puellas quid ex earum parte agendum ſit, docet,

Cautaque non ſtultè Latronum prælia ludat,
Unus cùm gemino Diſcolor Hoſte perit.
Bellator ſuo prenſus ſine compare bellet
Æmulus, incœptum ſæpè recurrat opus.

Aliàs legitur, *& cœptum ſæpe recurrat iter.*

Ex his colligimus Romanorum Ludum, ut ſcil. unus Diſcolor à duobus Concoloribus capiatur: deinde, quòd recto limite, i. e. rectà eundo progrediantur Calculi; obliquè enim quaſi ex inſidiis cædunt feriuntque, uti Pedites in Shahiludio faciunt. Illud Turcis طوغري *Dogri*, i. *rectá*: hoc verò ترس *Ters*, i. *obliqué*. Porrò, ſi volumus revocare Calculum, (quod ſolis Coronatis

natis fit, ut Officiarii privilegium in Scachis,) ut anteà progrediens, ita nunc nec recedens seu fugiens, sine comite tutò ire potest. Nam semper molestum opus iterque zeloso Bellatori sive Lusori recurret, si deprehensus sit ut sine compare bellet.

Videtur hic Ludus institutus ad imitationem Belli Equestris, ut scil. Milites fuerint Equites, quia alii alios capiunt feriuntque saltando: si enim tertia Areola, ea nempe quæ ultra Hostem est, vacare deprehendatur, meus Miles per caput Hostis saliendo eum capit. Hoc autem faciendum est quando habemus in promptu alium ex nostris qui nos muniat, ut rursus mox non capiamur: alià̀s enim lentiori gradu in proximam tantùm areolam eundum est, & à cædendo abstinendum. Isidorus Originum lib. 18, cap. 67, de Calculorum motu sic agit, *Calculi partim ordine moventur, partim vagé. Ideò alios Ordinarios, alios Vagos appellant. At verò qui omninò moveri non possunt, Incitos dicunt. Unde & egentes homines Inciti vocantur, quibus spes ultrà procedendi nulla restat.* Hinc phrasis, *Ad incitas redactus* seu *reductus*; &, *Res ad incitas rediit*, i. e. ad malum statum: hoc inquit Budæus, est Proverbium desumptum à Calculis lusoriis qui loco cieri seu moveri nequeunt: quasi ab *in* privativo, & *cieo*, id est, *moveo*. Aliter autem apud Ciceronem, *Incitus* est valdè citatus & agilis: nam *in* subinde est tam intensivum quàm privativum.

Plerumque autem, quando aliquis Militum

ita undequaque includebatur ut progredi & regredi nequiret, dicebatur *alligari*, & talis Calculus erat *alligatus*: & quando viam evadendi sibi prospexisset, dicebatur *exire*. Sic Seneca Epist. 117, *Nemo qui ad incendium domûs suæ currit, Tabulam Latruncularium perspicit, quomodo alligatus exeat Calculus.* De hoc Autor Panegyrici ad Pisonem,

Ut niveus nigros, ut niger alliget allos.

Calculi itaque aut ligabantur ut non possent exire nec moveri, aut capiebantur: & unus commodè collocatus poterat duos adversæ partis ligare; sed unus discolor capi non poterat, nisi à duobus contrariis inclusus & circumventus.

Porrò observandum est, quòd qui in lusu plures sibi reservabat Calculos, majorem vincendi spem habebat: qui verò pauciores, propior erat ut perderet. Ideòque Seneca de Tranquillitate animi lib. 14, de summâ Julii Cani jamjam morituri securitate agens, hæc habet; *Verisimile non est quæ vir ille dixerit, quæ fecerit, quàm in tranquillo fuerit. Ludebat Latrunculis cùm Centurio agmen periturorum trahens, & illum quoque citari jubet. Vocatus, numeravit Calculos; & sodali suo, Vide inquit, ne post mortem meam mentiaris te vicisse. Tum annuens Centurioni, Testis inquit, eris me uno antecedere. Lusisse tu Canum illâ Tabulâ putas? Illusit.*

Si aliquis ex Militibus per hostiles copias per-

perrumpens, ad extremam lineam pervenerit, is majore reliquis autoritate pollens, evadit *Imperator* ſerto coronandus, Turcis in hoc Ludo dictus پادشاه *Pâdishâh*, qui totius Exercitûs Dux generalis habetur. Si plures ejuſmodi ſuccedunt, priore adhuc in vivis manente, (ut in *Shahiludio*,) reſervandi ſunt donec *Imperator* vel defunctus vel captus fuerit: nam plures *Imperatores* ſeu Generaliſſimi ſimul eſſe non poſſunt. Ideóque in Europæorum Luſu ineptum videtur plures eodem tempore *Coronatos* habere, quos vocant *Officiarios*: ſed in Romanorum Luſu nulla *Officiariorum* mentio, nec quales aut quinam ſint Officiarii dici poteſt ab ullo mortalium. Quicunque autem evaſerit *Imperator*, aliò ejuſdem ſpeciei quaſi Serto coronatur & duplicatur. Et, cùm reliqui ſimplices poſſint tantùm (ut milites gregarii) rectâ & progreſſivâ motione uti, dictus *Imperator* donatur libertate pro libitu quaquaverſus progrediendi & regrediendi, ut pro re natâ Militibus mandata impertire poſſit. Ideóque ubi plures eodem tempore tales ſunt, maximum Luſori commodum afferre poſſunt, ſi modò legitimum ſit plures eodem tempore *Imperatores* habere.

Sed ut explicatiùs dicam, nobis hodiè is dicitur *Imperator*, qui plures Reges aut Liberos Principes ſub ſe habet. Longè aliter verò apud Romanos, *Imperator* erat exercitûs Dux Generalis qui devicerat hoſtium exercitum 10000 hominibus conſtantem. Et hoc planè huic Ludo

Militari quadrat, ut qui in eo *Imperator* eſt, ſit Exercitûs Dux Generaliſſimus, eodem modo ac apud Romanos mos erat; ut quoties aliquis Exercitûs Dux Generalis (ut ſupra dictum) inſignem Victoriam reportâſſet, toties eum *Imperatorem* nuncupare: quod etiam in eorum Nummis memorialibus notatum, ut ὁ δεῖνα *Imperator* XVI, id eſt, decimoſextó. De hoc conſulatur Camdeni Britannia in initio, ubi de Nummis agit. Sic in hoc Ludo *Victor*, ſuâ vice fit *Imperator*. Et hoc apud veteres erat *Imperator exire*. Sic Flavius Vopiſcus in Proculo, *Nam cùm in quodam Convivio ad Latrunculos luderetur, atque ipſe decies Imperator exîſſet, quidam non ignobilis Scurra, AVE inquit AUGUSTE; allatâque lanâ purpureâ, humeris ejus junxit*, ſeu ut aliàs legitur, *humeros ejus vinxit*.

Ad hunc locum Dempſterus in Paralipomenis ad Joh. Roſini Antiq. Roman. lib. 5, cap. 1, *Videtur exprimere formulam creandi Imperatoris Byzantini obſervatam. Nam inter alia Principatûs Ornamenta & Inaugurationis Symbola, purpureâ Chlamyde humeros veſtiebant.* Corippus de Laudibus Juſtini Imp. lib. II, num. 4,

Cæſareos humeros ardenti murice texit
Circumfuſa Chlamys, &c.

Omnium autem ampliſſimam hujus Ludi deſcriptionem habemus ex Eclogâ ad Calpurnium Piſonem in Catalectis veterum Poëtarum, & alibi: cujus Poëmatii quidam Ovidium, alii

alii (ut Hadr. Junius & Jos. Scaliger) Lucanum Autorem statuunt:

Te si fortè juvat studiorum pondere fessum,
Non languere tamen, Lusúsque movere per artem:
Callidiore modo Tabulâ variatur apertâ
Calculus, & vitreo peraguntur Milite Bella;
Ut niveus nigros, nunc ut niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te Duce cessit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem?
Dum fugit, ipse rapit: longo venit ille recessu.
Qui stetit in Speculis, hic se committere rixæ
Audet, & in prædam venientem decipit hostem.
Anticipes subit ille moras, similisque ligato,
Obligat ipse duos: hic ad majora movetur,
Ut citus, & fractâ perrumpat in agmina Mandrâ,
Clausáque dejecto populetur mœnia Vallo.
Intereà sectis quamvis acerrima surgant
Prælia Militibus, plenâ tamen ipse phalange,
Aut etiam pauco spoliatâ milite vincis,
Et tibi captivâ resonat manus utraque turbâ.

Calculorum in hoc Ludo numerum (ut suprà) nullibi invenio determinatum: at cùm Lusus sit formâ duorum exercituum, & cùm exercitûs nullus sit determinatus numerus, ideóque nec in hoc Ludo certus Calculorum numerus est necessarius, modò ambo exercitus sint numero pares. Et ut in Latrunculis, unum discolorem duo concolores circumventum capiunt, sic & in eo qui apud Græcos olim erat 60 Calculorum Lusus huic valdè similis, si non idem, Ἡ δὲ διὰ πολλῶν ψήφων παιδιὰ,

διὰ, Πλινθίον ἐστὶ, χώρας ἐν Γραμμαῖς ἔχον διακειμένας· καὶ τὸ μὲν Πλινθίον καλεῖται Πόλις, τῶν δὲ ψήφων ἑκάστη, Κύων. Διῃρημένων δὲ ψήφων κατὰ χρόας, ἡ τέχνη τῆς παιδιᾶς ἐστι, περιλήψει τῶν δύο ψήφων ὁμοχρόων τὴν ἑτερόχρουν ἀναιρεῖν. Ὅθεν καὶ Κρατίνῳ πέπαικται,

Πανδιονίδα πόλιν βασιλέως, τῆς περὶ κόλακος.
Οἶσθ' ἣν λέγομεν, καὶ Κύνα καὶ Πόλιν ἣν παίζουσιν.

Hinc dicitur Πόλει παίζειν. Et apud Zenobium Cent. 5, Prov. 67, legitur, Ἡ δὲ Πόλις, εἶδος ἐστὶ παιδιᾶς πεττευτικῆς. Non autem hinc colligendum (ut apud Meursium videtur,) quòd Πόλις ſit vera Πεττεία; ut neque ex ſequentibus poteſt colligi quòd Πόλις ſit Κυβεία ſtrictè ſumpta, ſc. ea quâ Aleæ Ludus propriè intelligitur: Ὅτι εἶδός τι Κυβείας καὶ Πόλις, ἐν ᾗ ψήφων πολλῶν ἐν διαγεγραμμέναις ποσὶ χώραις κειμένων, ἐγίνετο ἀνταναίρεσις· καὶ ἐκαλοῦντο αἱ μὲν γραμμικαὶ χώραι, Πόλεις ἀστειότερον· αἱ δὲ ἀντεπιβουλεύουσαι ἀλλήλοις ψῆφοι, Κύνες, διὰ τὸ ἀναιδές.

Dictus Cratini locus in *Captivis*, ſubobſcurus eſt, ubi fortè illudit Athenarum Urbi (emphaticè aliquando dictæ Πόλις,& à *Pandonio* ejuſdem Rege, Πανδονίς,) ad hanc per Urbem ludicram pulchrè alludendo, & ad Regis Adulatores,ubi ſc. *à Cratino luſum ſeu jocatum eſt, Pandionidem Regis Urbem, cujus de Adulatore quam dicamus, nôſti; & Canem, & Urbem quam ludunt*: ubi Adulatores Canibus comparantur, & pulchrè à Poëtâ alluſum eſt, ut præſentes tunc mores perſtringerentur ſub umbrâ hujus Ludi, qui, quia anteactis ſeculis inſtitutus fuerat, à nemine taxari potuit.

Huic

Huic Ludo ſimilis eſt alius dictus Γραμμισμός: ſic enim Pollux. Ἐγγὺς δὲ ἐστι ταύτῃ τῇ παιδιᾷ, καὶ ὁ Γραμμισμὸς, καὶ τὸ Διαγραμμίζειν, ἥν τινα παιδιὰν καὶ Γραμμὰς ὠνόμαζον. Et Heſychius, Διαγραμμισμὸς παιδιὰ ἦν ψήφων ἑξήκοντα λευκῶν καὶ μελαινῶν ἐν χώραις ἑλκομένων. Hicce Ludus videretur *Nerdiludio*. affinis, niſi quòd Calculorum numero ſit diſpar; quâ in parte nullum ſcimus Ludum qui huic correſpondeat.

---

§. III. *De Ludi Latrunculorum Antiquitate.*

INter Latinos qui hodiè extant, Seneca hujus Ludi mentionem frequentiùs injicit: & Plinius ex Mutiano meminit Simias Latrunculis luſiſſe. Sed proculdubiò ejus antiquitas longè ultra horum virorum tempora arceſſenda eſt. Cùm enim in hoc Ludo *Latrunculorum* nomen (ſec. ejuſdem primitivum & primarium uſum) nil niſi planè *Milites* ſignificârit, ejúſque dictus uſus poſteà in deſuetudinem abierit, ſtatuendum eſt hunc Ludum inventum fuiſſe illis temporibus quibus primarius dicti nominis uſus vulgò obtinebat, cùm hoc nomen tam appoſitè rei naturæ & ſcopo reſpondeat, ut ſuprà notatum eſt.

Ut itaque retrò eundo propiùs ad inventionis tempora accedamus, & hoc modo hujus Ludi Antiquitatem eliciamus, obſervandum eſt (ut ſuprà) quòd ſaltem tempore Ciceronis qui ſeculo

lo Christum præcedente floruit, primitivus *Latrunculorum* Vocabuli usus omninò exolevit: ideóque aliquot seculis ultra Ciceronem hujus Ludi Originem repetendam esse; sc. ab eis superioribus seculis quibus hujus Ludi Vocabulum usum suum primitivum obtineret, nempe ultra tempora Plauti, apud quem *Latronum* & *Latrunculorum* primaria significatio erat receptissima. Si hic Ludus sit Græcorum Πόλις (ut quidam volunt,) tum luce historicâ deducatur à temporibus ultra Cratinum, qui quinto ante Christum seculo floruit. Sed nolo rem tam incertam temerè determinare, cùm nullibi apud antiquos extet Πόλεως Schema unde instituatur utriusque Ludi vera & certa Collatio.

Quamvis itaque certum sit hunc Ludum fuisse valdè antiquum, quo tamen certo seculo inventus fuerit, aut quis primus excogitaverit, nullibi proditum. Et sanè vix credo eum fuisse Græcorum Inventum, cùm apud Græcos certum ejus Nomen non extet. Fuit itaque potiùs vel Romanorum vel Teutonum Inventum, in Occidente natùm. Cúmque jam ex certissimis indiciis satis appareat hunc Ludum esse octingentis aut pluribus annis antiquiorem *Shahiludio*, (quod Orienti sua incunabula debet, & non nisi quingentis post Christum annis excogitatum est,) quàm malè hac in parte à Criticis hactenùs tractata fuerit Latinitas quæ apud Romanos Scriptores ad hunc Ludum spectat, aliis judicandum relinquo.

Post *Latrunculorum Ludum* (Angl. Draughts,) tanquam ei affinem exhibemus magnum Chinen-

nensium Ludum qui à Magistratu & Magnatibus exerceri solet: quem calluisse pro sat magno honore habetur, quamvis quis aliam dignitatem non habeat, nec aliam Artem calleat, ut notat Purchasius nostras: nam is est ex præcipuis Ludis quos Magnates & Viri Principes affectare solent, cùm Politicam Astutiam & circumveniendi Artes præ cæteris doceat. Et quidem hujus Ludi Prototypum ex Oriente delatum accepi ab Amplissimo Viro *D. Gifford* ad Indos Mercatore, qui ex Indiâ redux tum nuper fuerat Fortalitii nostri *St. Georgii* in *Madraspatnam* Gubernator dignissimus: cui pro tanto favore maximas Gratias refero.

De Circumveniendi Ludo Chinensium.

DE hoc Ludo primò audiemus Jesuitarum Descriptiones imperfectas & inter se discrepantes. Et posteà Chinensis mei Descriptio verior & perfectior afferetur.

De eo sic habet D. Semedo, *E ancora gravissima sorte di giuoco fra essi il sequente. In uno Scacchiere di trecento Case, giuocano con ducento pezzi, altri bianchi, altri neri. Con questi l'uno procura dimandar nel mezzo dello Scacchiere li pezzi dell' altro, acciò che possa signoreggiar nell'altre Case: in fine chi ha per se più Case occupate, vince il giuoco. In tal giuoco con gran gusto s'occupano gli Officiali, e spesso vi spendono buona parte del giorno; perche tra gente perita in un giuoco vi si consuma*

un' hora. Gli esperti dò questo giuoco sono stimati etiandio per questo solo titolo; e così sono spesso chiamati, e presi come Maestre d' esso con tutte se cerimonie.

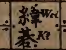
Dominus Trigautius sequentem descriptionem (etiam imperfectam) in suo de Chinâ Libro habet: *Gravissimum inter eos Ludi genus est hujusmodi. In Alveo ducentarum Cellularum pluribus quàm ducentis Calculis colludunt, è quibus alii candidi sunt, alii atri. His Calculis alter alterius Calculos procurat in medium Alveum relegare, ut reliquis deinde Cellulis dominetur: ad extremum, qui plures in Alveo Cellulas sibi subjecit, Victor appellatur. Hunc Ludum avidissimè arripiunt Magistratus, & sæpè maximam diei partem ludendo consumunt: nam inter ludendi peritos, horam integram unus Ludus tenet. Qui hujus Ludi peritus est, tametsi nullâ aliâ re insignis fuerit, ab omnibus colitur, & evocatur. Imò nonnulli etiam solitis sibi ritibus Magistros legunt, ut ab iis accuratè hujus Ludi rationem edissant.*

In Legatione Batavicâ ad Sinas, legitur, *Magnatum Ludus est, quo Tabulam excavatam, cui trecentæ Ædiculæ ad latera sunt, cum ducentis Orbiculis albis partim & nigris, adhibent. Qui plures Ædiculas occupat, Victor est. Ipsi Magistratus integros dies huic Lusui impendunt, & qui in eo excellit, famam inde, ac æstimationem apud reliquos consequitur.*

Sed missis hisce aliorum Descriptionibus, Dominus *Shin Fo-çung* nativus Chinensis non indoctus, tale ejus Schema pro me delineavit, Ludúmque descripsit seq. modo.

Hoc

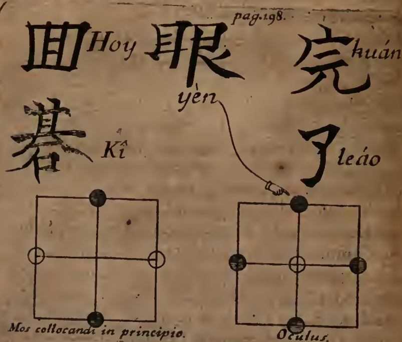
pag.197.

Hic Ludus bellicus, (inter Sinenſes & Tataros Bellum repræſentans, cujus etiam Schema eſt Campi militaris æmulum,) apud Serum Magnates plurimùm exerceri ſolet Orbiculis vitreis numero 360, in Tabellâ (in cujus Long. & Latitudine ſunt 18 Areolæ in ſe ductæ,) cujus Quadratura eſt duorum Pedum, & aliquando minori formâ.

Iſte Ludus Sinicè vocatur *Hoy Kî*, i. e. *Circuli Ludus* ſeu *Circularis Ludus*; vel aliàs plerumque dicitur *Wei Kî*, eodem ſenſu: nam *Wei* eſt

Circùm ſeu *Circulus* ſive *Circuitus*, &c. Intelligitur autem *Circumventio* quâ unius partis Orbiculus ſeu Miles vitreus à pluribus Hoſtibus circumventus capitur, prout in ſequente Figurâ æneâ cernitur, ubi quatuor Areolarum medio Angulo ſitus Orbiculus à quatuor circumfuſis Hoſtibus includitur, & hoc modo incluſus capitur. Hæcce Figura ſeu includendi Formula quadrata Sinicè vocatur *Yen*, i. e. *Oculus* ſeu *Ocellus*: & hujuſmodi *Oculos* ſemper conficere conatur quivis Luſor Victoriæ ſtudioſus, cùm hâc ratione vincat.

Principio quidem dicta Tabella ad ludendum inſtruitur tantùm aliquot Orbiculis ſeu Militibus ex utrâque parte, cùm Areolæ non ſufficiant ut omnes ſimul prælio interſint, nec id fieri

fieri ſolet. Colluſores autem alternatim & per vices, ſuos Milites ſigillatim collocant, prout in alterâ Figurâ æneâ quadratâ vides, ubi alterutrius partis duo Milites in 4 Areolarum Angulis in procinctu ſtantes viſuntur. Sed & inter collocandum ſubinde ad hoc collimant ut (quantùm poſſint) faciant *Ocellum* ut ſuprà in Diagrammate delineatur, cùm id ſemper ſit utriuſque partis Scopus: & quicunque facto ejuſmodi *Ocello* poteſt 4 ſuis Militibus unum hoſtilem Militem includere & circumvenire, (ut in dictâ Figurâ æneâ modus capiendi incluſum Hoſtem docetur & repræſentatur,) illum capit & Captivum ducit, nempe Chinenſis Tatarum, aut vice verſâ.

Ut autem magis particulariter hujus Ludi indolem & ludendi modum doceam, uterque Luſor debet habere Orbiculos ſeu Milites ſaltem 180, quos prout opus eſt è Vaſculo promit: nam (ut dictum) non eſt neceſſe omnes ſimul in medium adducere. Inchoari ſolet Luſus circa medium Tabellæ: maxima autem Ars in initio collocandi Milites, & deinceps eoſdem promovendi, ita eſt ut commodè poſſint aliquem ex Adverſariis circumveniendo capere: quâ de cauſâ inſidiandi & opportunitatem captandi licentia utriſque Colluſoribus eſt æqualis, dum quiſque ſuâ vice ſigillatim tantùm unum Militim collocat, idque quantùm poſſit ad inſidiandum: nam & inter collocandum alii alios capiunt, nec expectatur donec omnes in Campo Militari collocati fuerint. Hic enim Ludus

dus repræſentat duos Exercitus ſeu Virorum Agmina pro aliquâ Regione contendentes, & hoſtes tam omnes quàm ſingulos circumveniendi opportunitatem captantes. Et hâc ratione in procinctu ſtantibus Viris Militaribus, ſupradicto modo miſcetur prælium, ut ſcil. capiendus Hoſtis à 4 Adverſariis incluſus, (quod vocatur *Oculus*,) ritè fiat Captivus, cùm non habeat exitum nec fugiendi locum, dum omnes per ipſos Angulos ſeu linearum interſectiones & non aliter) rectà movere teneantur, ab Angulo in Angulum per ipſas Lineas directè, & non obliquè extra eas: nec poteſt aliàs erumpere aut evadere, niſi aliquis Angulus ſit vacuus & inoccupatus pateat. Ideóque qui alios circumvenire ſtudent, omnes Aditus præcludere & occupare neceſſe habent.

Quando autem faciendus eſt *Oculus*, ſi non habet quis in Menſâ qui eum conficiant, è Vaſculo ſuo novos promit: &, ſi una aliqua pars Tabellæ ſeu Campi Militaris nimis occupata ſit ab Hoſtibus, tum ſuos in aliam partem ſubducit: ſed tunc Hoſtis eum perſequitur, ſuos etiam ubicunque placet alternatim collocando, ut alterius Milites vel apertâ vi vel inſidiando capere poſſit. Et tandem quando pleræque partes Campi occupantur ab alterâ parte pugnantium, abſumptis & diminutis hujus partis Militibus ita non reſtet ſpes vincendi aut evadendi, tum (ſi ulteriùs ludere non libet,) Luſu finito à Victore proclamatur, *Huán leáo*, i. e. *Finitus eſt*: nam eâdem voce ſignificatur *finis*,

fini-

finitus, *finire*, &c. ubi ſenſûs diſtinctio ex ſitu in ſententiâ & conſtructione diſcernenda eſt; eodem modo ut in uſu vocis *Wei* ſuprà docetur. Eſtque *leáo* Particula ferè expletiva Tempus præteritum notans.

His factis, tandem uterque Luſor numerat tam quot Campi partes ipſe tunc poſſideat, quàm quot in eis Milites habeat ſuperſtites: aut ſi alter Luſorum indubitatè unam aliquam maximam ſeu majorem Campi partem poſſidet, tum opus eſt ut numeret tantùm Milites ſuos, cùm de Campo non dubitetur. Et qui plures Campi partes occupat tenetque, dicit, Ego tot partes poſſideo, tu verò pauciores, minutis etiam Militibus, ergò *Ego vinco*. Sed quamvis quis pauciores Campi partes poſſideat, ſi tamen is plures ſuperſtites habeat Milites, tum ille vincit.

Ex his omnibus conſtat, hunc Ludum non eſſe Caſui & Fortunæ ſubjectum, ſed merâ peritiâ gubernari; adeóque non eſſe dubium quin ab omnibus licitus habeatur. Notandum etiam, quòd Ludi Character à Chinenſe meo diverſimodè ſcriptus eſt, uti videre eſt conferendo hunc cum eo qui in Tabulæ Ludo uſurpatur; quod monendum duxi, ne quis dictam diverſitatem à meâ incuriâ proceſſiſſe putet.

HISTORIA TRIODII.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

HIc Ludus benè notus fuit Romanis, apud quos tamen ſingulare ejus Nomen non reperi. D. Bulengerus Gallus in Libello Ludorum, de hoc Ludo agens hæc habet, Madrellas *inquam noſtri vocant, quia* Materes *ſunt* Baculi, *Autore Nonio: unde & hodiéque vox Gallica* Matras, Sagittam *ſignificat, quaſi* Baculum. *Siſenna vetus Autor dicit, Gallia* Materibus, *id eſt, Telis longis pugnat. Materis,* ἡ ξυλεὶς, τὸ ὅπλισμα, *unde & Materia dicta,* [*ex Cyrilli Gloſſario.*] *Cæſar etiam in Commentariis meminit* Materes *quibus pugnatum eſt.* Sic Bulengerus. Vir autem Doctus rem non tetigit: nam in voce *Madrella*, litera *d* (unde tota vis Etymologiæ Bulengeri pendet,) non eſt radicalis, ſed planè epenthetica & adventitia: & hâc ſublatâ, ut legatur *Marella*, ejus Etymon ſanè ruit: nam tunc à *Materis* deduci non poteſt. Præterea hodiè Sagittam non vocant *Matras*, ſed *Matlas*, niſi fortè *l* & *r* ſint commutabiles. v. Addit. in *Elencho Content.*

Sed ut quid ſit, dicam: Inſtrumenta ſeu Fruſtula quibus hic Ludus exerceri ſolet, reverà nomine Gallico appellantur *Merelles*, unde fit *Marelles*, ut legit Rablais, & *Marella*, ſeu ut D. Bulengerus interpolato *d*, minùs rectè legit

Ma-

Madrellæ; quæ in Galliâ aliquando ſunt erecta *Fruſtula* lignea, aliquando verò Lapides; Cotgravius *Pedites* vocat. Et, quia Lapillis aliquando luditur, Cæſar Oudin Hiſpanicè nominat *Juego de Tablas o Piedras*, minùs propriè. Totus iſte Ludus hodiè vulgò nominatus eſt *Jeu des Merelles*, unde etiam in Gloſſâ Talmudicâ מרליש eodem ſono. Hinc etiam fit ut quibuſdam Italorum dicatur *Giuoco di Smarelli*. Dictus Oudin quoque alibi tanquam Hiſpanicum hujus Ludi nomen adducit *Alquerque*, cui (poſtquàm falsò expoſuit per Gall. *Eſchets & Dames*,) ſubjungit *Un jeu qui ſe fait avec des Gettons*, quod de hoc Ludo intelligendum eſt. Covarruvias itidem fallitur, hoc Nomen *Alquerque* reſtringendo ad Ludum quem vocant *las Damas*, (i. e. Draughts,) malè omninò; cùm certum ſit hoc eſſe Arabicum *Triodii* nomen propriè ſic dicti, ut infrà docebitur. Ex his partim videmus quantùm ab Autoribus in Ludorum Nominibus aſſignandis & explicandis erratum eſt.

Italis vulgò vocatur *Tavola da Molino*, cui conforme eſt Germanicum ejus nomen Mulen *mola*, ſeu Dupel-mulen, i. e. *Dupla molina*; fortè quia ejus Schema perindè ac Lapis molaris variis ſtriis ductibúſque conſtat, relicto foramine in medio: quæ tamen originatio non ſatiſfacit. Sunt quibus Diagrammatis mediana pars (Anglis the Buſhell,) vocatur Latinè *Modius*, fortè pro *Medius*. Sed cùm Germ. nomen Meule (ut al. dic^r,) præcipuè notet dictam partem me-

dianam, quæ Gallis ſemper dicitur *le Milieu*; i. e. *Medium* (quod eſt benè quadrans Nomen,) mallem judicare Germanicum Meule à Gallico corruptum fuiſſe. Dicta media pars Perſis dicitur زندان *Zindân*, i. e. *Carcer*, idem quod Arabicum ejus nomen سجن *Sigjn* ſeu سجل *Sigjl*: & tale eſt aliud ejuſdem Anglicum nomen the Pound, quod pecorum Carcer. In hoc enim loco, ſi Diagramma ſit ſatis amplum, captos ſeu occiſos Milites ponunt.

Aliàs autem Belgis eſt aliud nomen & duplex forma; minor dicta Drie-ſticken, major Negen-ſticken, quia apud eos tribus aut novem Ligniculis exerceri ſolet. Germanis paulò aliter, minor dicitur Nulochen, q. d. *Novem loca*, quæ in ejus Schemate ſunt; major verò Dupel-Mulen, ut ſuprà.

Apud Anglos vocatur Buſhels, fortè propter mediam Schematis partem, quæ aliquando ita formatur, acſi Modium rotundum referre videretur. Quin & alia habet Nomina ſec. numerum fruſtulorum quibus luditur, eáque à Gallico Nomine corrupta quo tempore Normanni Angliam poſſiderent: ſicut eſt Marlin: aliàs three mens Morals, & nine mens Morals, & nine penny miracle, aut nine pin miracle; aliàs three penny Moris, aut five penny Moris, aut nine penny Moris, aliàs three pin Moris, aut five pin Moris, aut nine pin Moris. Pro his autem omnibus veriùs & rectiùs dicendum eſt three pin Merells, aut nine pin Merells, à quo cætera

omnia

omnia Nomina corrupta ſunt. Nam hic Ludus à pueris Salopienſibus exerceri ſolet, ducto humi Schemate, in cujus Angulis impacti ſunt tot *Paxilli lignei*, wooden pins, qui dentibus extrahendi præſcribuntur. Cúmque in humum adigi ſoleant tam altè ut ne vix reſtet extremitas extra humum viſenda, difficile erit dentibus apprehendere, niſi priùs ore applicato ad inſtar Canum terram rodant eámque rodendo avellant, priuſquàm talem Paxillum dentibus tangere liceat.

Apud Græcos, monente D. Golio in Lexico Arabico, hodiè vocatur τριώδιον: ſuſpicor verò rectiùs legendum τριόδιον, *trivium* ſeu *triplex via*, cujus nominis ratio infrà patebit.

In D. Caſtelli Lexico Polyglotto hic Ludus vocatur Ruſſicè *Cackii*, & Armenicè *Sgjoug*. Fortè ſit Armenicum *Szough*, quod eſt *Palus* ſeu *Paxillus*, huic Ludo ſatis quadrans. Armeni autem à me interrogati, reſponderunt Nomen ejus eſſe *Dûgh*, quo ſignificatur *Linea* ſeu *Lineatio*, quia hujus Ludi Schema variis Lineis conſtat.

Arabibus Meſopotamiæ partes incolentibus vocatur ريز *Rêz*: &, ut apud alias Gentes, duplex eſt, viz. ريز الثلاثة *Rêzo' lThálatha*, aut ريز التسعة *Rêzo 'l Tis'a*, propter *ternarium* aut *novenarium* numerum Calculorum quem uterque Luſorum poſſidet. Et quando ex tribus rectâ lineâ collocatis obtinetur Series, clamandum

dum est *Rêz*, quasi hoc nomine significetur *Series, Ordo*. Aliis Arabibus dicitur طبن *Tobàn* seu طبنة *Tóbna*, & القرق *AlKirk*, unde Hispanorum *Alquerque*, de quo suprà. Alias vocatur كعب البيدر *Ca'bo'lBeidar*, id est, *Talus areæ*, quia loco Paxillorum vel Calculorum, Talis etiam exerceri queat in quâvis Areâ.

Turcicè appellatur دقورجين *Dokurgjìn* seu طوقرجون *Dokurgjùn*, & D. Golio minùs rectè طوكرجن *Doghurgín*. Aliàs Turcicè طقوز طاش *Dokôz tâsh*, quia *novem Calculis* ex utraque parte luditur.

Persis dicitur دريس *Dirîs* seu *Drîs*, al. minùs rectè دريش *Dirîsh* seu *Drîsh*. Usitatius verò apud Persas nomen est سدره *Siderè*, unde & Arabes sibi fecerunt سدر *Sudder*, & سدرة *Súdra*, qd à Golio exponitur *Grammismus*, seu *Triangularis Lusus*, quod in Appendice monet legendum *Tricuspidalis*. Pro سدره *Siderè*, aliquando dicitur سه درك *Si-derèc*, quasi Diminutivâ formâ. Subinde vocatur سه برده *Si-perdè*, vel contractè سپره *Siperè*, & سه برك *Si-perèk*, quorum omnium Nominum eadem est ratio, de quâ in seq. Sectione fusiùs dicetur. Et in *Pherh.*

Surû-

Surûri, *Si-derèk* & *Si-perèk* definiuntur, *Delineatio quam in terrâ faciunt propter* قمار بازي *Lusum Kimâr*: ubi impropriè adhibetur *Kimâr*, (i. e. *Alea & fortuna Ludus*,) ad hunc Ludum in quo non eſt Alea, (nempe ſors aut fortuna,) ſed ſola Ars in eo dominatur.

---

§. II. *De Triodii Schemate ſeu Formâ.*

DE Nomine ſimul & de Schemate ſequente modo docet *Nimetullâhi* Autor *Chalîl Sûphi*, سدره دوقورجن ايودي اصلنده سه دره ايدي كه هر طرفدن اوچ خط چزرلر تركيب ارا يردن علامت ها حذف اولندي متصل يازلوب لفظ واحد قلندي گاه اولوركه دالي ساكن ادرلر *Siderè eſt Ludus* Turcicè *dictus Dokurgjìn*, *qui quoad originationem eſt Si-derè, quia à quâvis parte tres lineas delineare ſolent. E medio Compoſitionis ſyncopatâ notulâ He, junctim ſcribitur, ut ſit unicum vocabulum. Aliquando fit ut literam Dâl conſtituant quieſcentem*, ut legatur Sidré.

Hoc nomine *Siderè* ſignificatur *Trivallis* ſeu *triplex Vallis*. Sed profectò *Derè* videtur contrarias ſignificationes habere: eſt enim *Gibboſum* ac *convexum* quidvis, quale eſt *Stomachus jumenti*; vel eſt *Vallis* per quam fluit aqua.

Hæcque

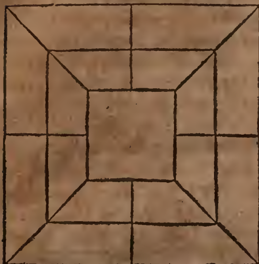
Hæcque dicta differentia est ferè eadem quæ inter *Vallis*, & *Vallum*, quæ ab eâdem radice sunt, & eum in modum relata ut alterum sine altero esse non possit. Nam si detur *Vallis* quæ est inferior ac humilior pars, tum ejusdem latus seu acclivis pars erit *Vallum* vel naturale vel arte elaboratum : & vice versâ. Adeò ut درهٔ کوه sit (ut in Libro Pherh. Gj. exponitur,) کشادگی میان دو کوه *Apertura inter duos montes*, seu *Vallis ad pedem montis per quam fluit aqua*; sed ita ut eo nomine comprehendatur simul quoque *lacinia* montis quæ per acclivitatem incipit aliquantulùm assurgere & Vallem relinquere. His perspectis, videtur licere ut *Siderè* exponatur vel *Trivallum* seu *Triplex Vallum*, vel *Trivallis* seu *Triplex Vallis*. Sed Ludi Autor videtur præcipuè respexisse significationem posteriorem : cùm enim hic Ludus primò in Arenâ exerceri soleret, ex omni parte ducebantur tres lineæ, (in toto 12 lineæ,) quæ tanquam tot Valliculæ, Fossulæ, aut Cavitates apparebant : unde Nomen *Trivallis*. Apud nostrates pueros rusticanos, humi in virenti glebâ (ubi possunt considere,) solent cultro incidere Fossulas pro Schemate lusorio, in cujus Angulis infigunt paxillos ligneos quos pro libitu extrahunt, & ab Angulo ad Angulum transferunt.

A triplicatis linearum ordinibus fit ut iste Ludus à Persis etiam vocetur سه پرده *Si-perdè*, id est, *Trivelium* seu *Triplex velum* : sed sanè *Perdè* quod

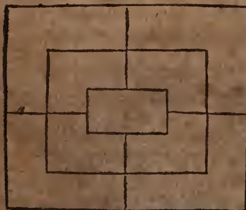
quod primariò significat *Velum*: denotat quoque *Labium*, utpote quod sit velum oris & dentium. Hoc autem loco *Trilabium*, seu Τριχείλιον erit aptior Interpretatio, cùm trium Vallicularum seu Fossularum oræ ac margines, tria Labiorum paria aptissimè referre censeantur. Sic etiam *Perdè* est *Ligatura* in collo instrumenti musici, quia sicut Labiolum prominet. Hinc patet ratio Græci Nominis Τριόδιον, q. d. Τριόδιον, dum dictæ tres Fossulæ quæ ex omni parte cernuntur, instar *Trium semitarum*, *Trivium* seu *Triplices viæ* nominentur.

Dictæ autem tres lineæ si ex omni parte bis numerentur, in toto faciunt Lineas 24: & quòd hoc modo formabant Arabes, disertè docet *Ecteri Kara-Hisâri* sub voce قرق his verbis, القرق كعب البيدر دنكلري اويـن كه دوقرجن ديرلر يكرمي درت خط در طاشلة اوينرلر *AlKirk est Ludus dictus Ca'b Al-Beidar*, *quem* Turcicè *vocant Dokurgjìn*: *viginti quatuor Lineis constat*, *& Lapillis ludunt*. Camûsi Author Phiruzabadius in MSS exemplaribus, huic similem habet Descriptionem, apposito etiam Schemate, ad hunc modum, القرق لعب السدر يخطون اربعا وعشرون خطا وصورتها هذا فيصفون فيه حصيات *AlKirk est Ludus AlSudder, ubi ducunt 24 Lineas: & hoc est Schema ejus in quo Calculos disponunt*,

ſc. in Angulis Calculos diſponunt, qui moventur in ipſis Lineis, & non alibi.

Ut autem dictas 24 lin. inveniamus & diſtinguamus, ex hoc numero excludendæ 8 Lineæ centrales ſeu quæ à circumferentiâ ad centrum ducunt; utpote quæ ſint tantùm Diviſores ſingulas partes diſtinguentes & Angulos luſorios ſecando indicantes. Plerique Orientalium aliquas ex iſtis Lineis centralibus omittunt, ubi ſcil. ſine earum ope Anguli ſunt ſatis manifeſti. Nam Armeni, & Arabes Terræ Sanctæ, & Meſopotamiæ, imò & Hieremias Græcorum Sacerdos, ſequente modo hujus Ludi Schema mihi formârunt: viz.

Hujuſmodi Schemata formantur à Pueris in terrâ vel incidendo glebam, vel ductis lineis in pulvere. Viri adultiores vel habent Abacum peculiarem, vel cretâ

tâ ducunt Lineas in quâvis mensâ aut assere, vel atramento in chartâ.

Hicce Ludus Chinensis in hoc minore Diagrammate est prorsus idem qui aliquando hac formâ simpliciore in plerisque Europæ partibus exerceri solet; cujus itaque Europæa Nomina adjiciuntur.

Est autem alia forma *Chinensibus dicta *Chè-lò*, i.e. *Loca sex*, ut in præc. Schemate hoc modo: Persis هجوره *Hugjurè*, (ubi quisque habet 6 Calculos;) Hibernis *Casblan gherra*, quod Anglicè *Short-castle* sonat; in Cumbriâ & Westmorlandiâ dictum Copped-Crown. Aliàs in Angliâ plerumque formari solet cum rotundo Carcere in medio.

---

§. *De modo ac Instrumentis ludendi, & de Scopo Ludi.*

Posito Schemate seu Tabellâ, luditur Nummulis, Fabis, Lapillis, Astragalis seu Talis, aut Frustulis ligneis, vel quibusvis reculis utrinque dis-

diſcoloribus. Pueri ruſticani Paxillis in terram adigendis ludunt. Initio mittunt ſortes cujus ſit incipere, ut ille cui cedit ſors, ſuos Calculos commodè collocare poſſit, in quo magnum Privilegium. Sunt qui incipiunt collocare in Modio, & illum locum primò occupare; quod quod quidem Privilegium ille ſemper habere debet qui priore vice alterum ſuperaverat, ſi pluries ludatur. Et medium locum hoc modo occupare, Galli dicunt *Mettre à cuire*: ibi enim ponunt ad coquendum tanquam in Furno. Quando inter Colluſores convenit cujus ſit incipere, tum uterque ſuos Calculos ſigillatim & quidem alternatim in Angulis collocat; ita nempè cautè ut ſuos interponendo alterum impediat ab obtinendo ex tribus ſuis Calculis Seriem: nam quotieſcunque quis Seriem obtinet ex ſuis, tollit unum (quemcunque vult) ex Calculis Adverſarii, & in Carcerem mittit. Hinc lucem fœneratur locus Ovidianus, ex quo conſtat Romanos ternis utrinque Calculis luſiſſe. Hoc vult Ovidius, ubi Triſtium lib. 2 canit,

Parva ſedet ternis inſtructa Tabella Lapillis,
In quâ viciſſe, eſt continuâſſe ſuos.

Et in libro tertio de Arte amandi,

Parva Tabella capit ternos utrinque Lapillos,
In quâ viciſſe, eſt continuâſſe ſuos.

Hinc quibuſdam ex Modernis, hic Ludus dici-

tur

tus *Lusus Ternarius* : nam minorem ludendi Formam respicit.

Si autem majore Formâ seu Tabellâ luditur, uterque Collusorum habet 9 Calculos aut Paxillos aut quidvis aliud. Et his Calculis (ut ante) sigillatim & alternatim Collocatis in 24 Angulis, vacui supererunt Anguli 6. Et in Calculis disponendis, media loca imprimis eligenda : & quamvis allaborandum sit ut Socius non obtineat trium Calculorum continuatam seriem, tamen in processu Ludi id evitari nequit : aliàs vel non luditur, vel nunquam absolvitur Lusus. Et quidem in Ludo majori lepidum est si potes tuis occupare utramque extremitatem Schematis seu Tabellæ, dum habes aliquem intermedium quem huc illuc superiùs aut inferiùs reciprocando movere poteris, & hoc modo Adversarium pessundare : hoc Turcis dicitur وار وگل *Vâr u Ghèl, ito & redito*, vel *iens ac rediens*, go and come.

Non quidem ordinariò permittitur Calculis salire ad remotiores quosvis Angulos, sed gradatim procedere debent, & proximum sibi Angulum (si vacat) occupare. At si aliquis suos omnes exceptis quatuor, amiserit, non tantùm ad proximum, sed & ad quemvis alium remotiorem Angulum (modò via non sit præpedita,) suos Calculos promovere potest. Si autem quis amiserit omnes præter duos, cùm duo ad conficiendum seriem ternariam (in quâ tota Ludi ratio consistit) non sufficiant, victus censetur.

§. III.

§. III. *De hujus Ludi antiquitate & origine.*

HIcce Ludus qui per totum terrarum Orbem tam in Oriente quàm in Occidente notiſſimus eſt, videtur originem duxiſſe ab Arabibus aut Perſis, à quibus ad reliquas Gentes propagatus eſt. Nam tanquam receptiſſimum & familiarem, eum recenſet Gjeuharius, (qui 700 ab hinc annis vixit,) in ſuo Ling. Arab. Theſauro inſtructiſſimo, his verbis, الطبنة لعبة يقال لها بالفارسية سدره *Al Tobna eſt Ludus Perſicè dictus Sideré.* Eum verò notum fuiſſe Romanis 1700 abhinc annis, conſtat ex Ovidio qui paulò ante Chriſtum incarnatum floruit. Et, ſi tunc receptiſſimus, fuit certè & multò adhuc antiquior.

De Ludo ſubjugandi Rebelles.

HUjus Ludi perſonæ ſunt *Çiang*, i. e. *Dux, Gubernator, Generaliſſimus*; *can*, i. e. *contra*, *Kiun* ſeu *Milites* cujuſdam Latronis ſive Rebellis dicti *Tang lo ſu*, qui aliquando hoc nomine famoſus fuit. Interpretatio itaque ſec. verborum Chinenſium ſitum & ordinem, ſic eſt, *Çiang Kiun Tang lo ſu can*, i. e. *Generaliſſimus Milites τȣ Tang-lo-ſu contra*, ſcil. contra ejus milites: nam quæ in aliis Linguis ſunt Præpoſitiones, in Sinicâ

nicâ Linguâ (ut & Turcicâ) sunt Postpositiones.

Sed quamvis nominetur individuus ille dictus Rebellis eo nomine olim famosus, hic Ludus

Chinensium olim Scopus erat suam Juventutem in Arte Belli educare, propter perpetua cum vicinis Tataris Bella. Et quidem hodiè quamvis China sit sub Tataris Orientalibus, tamen Tataros Occidentaliores quâvis arte domare, & domitos in obedientiâ continere, satagunt.

sub ejus personâ docet modum domandi quemvis Rebellem in genere: nam quamvis sit puerorum Chinensium exercitium, est tamen Ludus

dus Bellicus, artem reducendi ad obedientiam Rebelles quosvis, & patriam ac Regias partes tuendi & defendendi methodum docens; quod pueros didicisse præstat, ut adulti sciant.

Generalissimi locus est in medio, ubi Circellus reliquis major: & ille insigni quâdam arte sigillatim omnes circumfusos & circumpositos Rebelles mirâ sagacitate vel domat vel ad suas partes allicit. Modus Ludendi talis est. In medio est Dux, contra quem rebellâsse supponitur *Tang-lo-su*. Orbiculi seu Calculi sunt 26, omnes ejusdem coloris, & Dux est alterius coloris, qui hoc ritu collocantur prout in apposito Schemate cernitur.

Dux utrinque habens unum, potest utrumque capere, quod & semper facit sive sint antè sive pòst, si modò sint in rectâ lineâ & ille sit in medio utriusque situs. Sed si sit tantùm unus ei proximus, sive à dextrâ sive à sinistrâ, tum Dux non potest eum capere. Hoc modo, dato spatio, movet se; & Miles unus aut alter subsequitur eum capturus: tum verò ille subducit se in alium locum commodiorem, & duos capit. Sed si tandem adductus sit in extremum Angulum acutum superiorem, tum non potest ampliùs exire, sed ipse in angulo latére coactus capitur; quod aliàs nunquam fit, nisi in illo extremo angulo ubi ille non potest capere, quia non habet juxta se in lineâ rectâ aliquos capiendos, & ille sit coactus in angulum unde nullum est effugium. Et sic finitur Lusus.

De

De Tâbiludio seu Ludo Tâb.

HIc Ludus est in usu apud Arabes, præsertim eos Terræ Sanctæ, & vocatur لعب الطاب القصب *Ludus Tâb AlKasab*, seu *Lusus Tâb cum arundinibus*, quibus scil. Luditur: & quidem *Tâb* voce tenùs est *Jocus* seu *Lusus*. Aliàs Arabicè dicitur *Tâb & Dúc*: Pers. بازي قمش *Bâzi Kamìsh*, id est, *Ludus Cannarum* seu *arundinum*; Turcicè قمش اويني *Kamìsh ojúni*, eodem sensu. Luditur in Tabellâ quæ plerumque Calamo delineari solet in Chartâ: eáque potest esse variæ longitudinis pro libitu ludentium, ut nempe longitudine contineat 13, vel 19, vel 21, vel si placet 29 Areolas, (modò numerus sit impar,) hâc sequente formâ. Hic Ludus in Linguâ Hanzoàn dicitur ستة *Sitta*.

In his Areolis collocantur tot discolores Calculi; qui movendi sunt sec. jactum quatuor

Frustulorum ligneorum, quæ fiunt ex fissâ Cannâ seu Arundine longitudis triuncialis; in quibus colores distinxit natura, cùm naturaliter Cannarum interior pars sit alba, & exterior pars flava. Parantur aliquando ex fissâ Cicutâ, quæ Cannam æmulatur. Tabella (ut vides) constat quatuor Ordinibus Areolarum, in quarum exterioribus primò ponuntur Calculi ex quâvis materiâ sive ligno sive metallo, rotundi, qui inter ludendum promovendi sunt sec. prædictorum Frustulorum Jactus, qui sunt 5: viz. I, Jactus quatuor alborum, valet 6. II, Jactus quatuor flavorum, valet 4. III, Jactus trium alborum & unius flavi, valet 3. IV, Jactus duorum alborum & totidem flavorum, valet 2. V, Jactus trium flavorum & unius albi, valet 1, qui quidem Jactus per eminentiam vocatur *Tâb*, & sec. vim vocis faustissimus est, tantum pollens ut Lusus sine eo nec inchoari nec aliquando promoveri possit.

Aggredientes ludere erigunt vel in Tabellâ Lusoriâ vel in Terrâ (si humi consideretur, ut in Oriente fit,) Ligniculum aut Cultellum obliquè stantem, contra quem faciendi sunt omnes Jactus, fraudis evitandæ ergò. Rebus ita dispositis, collusores alternatim jaciunt dicta Lignicula seu Cannas: & qui primò jecerit *Tâb*, illius est incipere, & Calculos promovere: viz. primo promovet unum Calculum in proximè adversam Areolam: & posteà sec. numerum Jactûs Jactuúmve quos ex dictis Cannis sortitur. Et iste primus pergit ludere, dum

fortè

fortè alter (quamvis ſuis vicibus etiam jecerit,) non poteſt ſequi movendo Calculos ſuos, propter defectum Jactûs *Tâb*; quem tandem cùm aſſecutus fuerit, tum ille etiam ludit ſuos movendo ſec. Jactus ſuos, donec alter rurſus jecerit *Tâb*. Et Luſorum alter à dextrâ parte, alter à ſiniſtrâ parte Tabellæ incipit Luſum ſuum.

Hic Ludus ſupponitur imitari aliquam ſpeciem Prælii, cui interſunt ملك *Rex* & جنود *Milites*. Et quidem iſti Calculi ſeu Milites in exteriore utrinque ſerie manentes, putantur eſſe in Propugnaculo ex aggeſtâ terrâ (ut ſolent) formato, unde ſigillatim in apertum Campum prodeunt, i. e. in medios Areolarum ordines, ut ſc. obviàm euntes cominùs pugnent. Quodvis enim *Tâb* promovet unum Calculum; & tum dicendum eſt *Tâb* altâ voce, quæ etiam ingeminanda eſt quotieſcunque fauſtus ille jactus acciderit.

Prima autem motio eſt extremi Calculi, ex ſerie exteriore in interiorem: 2dum *Tâb* ſigillatim promovet reliquos omnes qui in exteriore ſerie, viz. Calculum ultimum in ultimam Areolam, i. e. in proximam, ſcil. ex ultimâ in ultimam: & ſic deinceps alii movendi ſunt ex primâ Statione in proximam Areolam, donec tandem omnes hoc modo promoti fuerint. Et ejus qui huc uſque primò progreſſus eſt, majus eſt Privilegium quàm alterius qui idem non fecerit. Nam *Tâb* neceſſariò numerandum eſt per Calculos exterioris ordinis, donec

nec idem jactum fuerit pro illis omnibus. At quando omnes semel è loco moti fuerint jaciendo *Tâb*, tum licet numerare atque promovere suos ubicunque vult, vel in exteriore ordine vel in interiore. Et absoluto secundo Areolarum ordine, pergendum est per tertium, & deinde per quartum sive ultimum; eundo per unum, & redeundo per alium, donec Tabellæ longitudo quater emensa fuerit.

Quod superiùs dixi, in initio Lusûs quicunque Lusorum non jacit *Tâb*, frustrà jacit; quia licentia suos promovendi non datur, quamvis Adversarius interim pergat lucrari: & sic etiam est postea in progressu Lusûs, si omnes Milites per *Tâb* moti & in Campum educti, consumpti ac interfecti fuerint. Tum enim non potest pergere & procedere, donec alius per *Tâb* è Propugnaculo seu primo ordine eductus sit. Quicunque verò jacit vel *Tâb* vel 4, aut 6, pergit continuò jacere sine alternatione, donec alius Jactus (viz. vel 2 vel 3) contingat: quem ultimum Jactum, unà cum præcedentibus quos memoriâ retinuerat, per totidem Areolas promovet, eos omnes simul numerando; ut hoc modo suo commodo consulat meliùs quàm si sec. singulos Jactus, sigillatim eos promovisset. Nullus autem Calculorum, ut suprà dictum, è loco suo moveri potest, donec id legitimè fiat per Jactum qui dicitur *Tâb*: & donec omnes eo modo elocentur, *Tâb* faciendum est ex primâ serie: at postquam omnes moti fuerunt, major erit licentia faciendi *Tâb* vel ex proximis vel

ex

ex remotioribus; & deinde etiam datur licentia tuos coronandi, i. e. duplicandi, triplicandi,&c. ut ſit Cumulus qui vocatur *Rex.* Nam *Rex* componi poteſt ex pluribus aut paucioribus, ſec. numerum quem aliquis jacit quando lubet conſtituere Regem: vel, ſi non eſt ſatis auctus & cumulatus, alio adhuc Jactu augebitur. Rex rurſus diſſolvi poteſt vel unis Militibus ſigillatim, vel pluribus eodem tempore, pro numero Jactûs qui jacitur. Et Rex hoc modo in hoſtem effuſus ſit, donec tandem in ſimplices ex quibus componebatur Calculos reſolutus, plures Adverſarii Areolas eâ in quâ eſt parte occupet poſſideátque. Nam Regis excellentia & uſus eſt, ut tot Milites in uno loco accumulati, ſecuriores ſint quàm ſi ſparſim jacuiſſent. In eo autem conſiſtit ſecuritas, ut non ſint obnoxii ictibus Adverſarii dum ex ſuis locis recedant. Et Rex ex pluribus dicto modo compoſitus, ſemper in promptu habet quos pro natâ occaſione ſigillatim emittat; dum ſinguli ex quibus conflatus & cumulatus eſt, poſſint pro re natâ diſjungi & in Adverſarium effundi, multò meliùs quàm ſi eodem loco eſſet ſimplex aliquis Calculus, aut quàm plures ſimplices ex ſingularibus inſidiis erumpentes. At rurſus periculum eſt ne fortè tantus Cumulus tanquam ſingularis aliquis Miles unâ vice ab Adverſario capiatur. Ideóque tui ita diſponendi ſunt, ut Rex nec citò nec facilè ab Adverſario invadatur, donec diſjunctus & quaſi diſploſus, ſuas vires in hoſtem effuderit.

Hoc insuper pro Regulâ observandum est, quòd si in extremâ Adversarii serie nulli sint Calculi nisi tui, nec in tuâ extremâ serie nulli nisi Adversarii, (adeò ut ille tuam, aut tu illius Urbem seu Propugnaculum expugnâsse videaris,) tum quasi in aperto Campo pugnandum est, i. e. in duabus ordinibus seu seriebus interioribus, per quas solas (si Lusus id requirat,) circuiendum est, nempe ex unâ in alteram toties quamdiu Lusus duraverit; donec alter Lusorum sûos omnes amiserit, & hoc modo Lusus finiatur.

Videtur quod aliquando *Tâb* omitti possit in primâ serie, & sumi in secundâ, quamvis omnes isti locis suis emoti non fuerant; & quòd plures Milites pro uno Jactu moveri non possint, at pro diversis Jactibus possint, quamvis omnes simul numerentur.

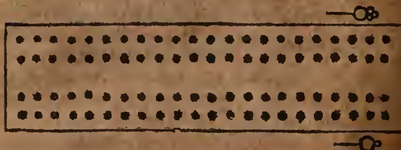
Quando autem jeceris, oportet Jactum nominare seu vocare, i. e. nominatim exprimere: sed non est necesse ut Jactum prosequendo statim Calculum moveas; nam poteris in memoriâ servare, donec plures sint, (ut 2 *Tâb*, 2 Quaterniones, &c.) & deinde postea tales motiones facere quando tandem tibi commodum videbitur, ut suprà innuitur. Nam cùm Lusus sit in interiore lineâ, tum interim tua *Tâb* extra periculum manentia in exteriore, quando opus est, sigillatim educi queant. Nam non est tutum in hostilem Campum temerè intrare, nisi per tua *Tâb*: & hoc modo, quamvis tua *Tâb* seorsim extra periculum reservaveris, omnes in

illius ſerie ſigillatim capturus es; cùm ſi (è contra) tua *Tâb* cum eis illius commiſcueras, omnia tua fuiſſent capta. Et hoc modo omittendo numerare donec opus habes, (nam plura *Tâb* anteà lucrata, poteris poſtea ſigillatim numerare,) ea pro tempore neceſſitatis in promptu habebis. Et tandem quando unicum tantùm Calculum tibi relictum habes, is reputabitur مكلوب *rabioſus* ſeu *rabie efferatus*, i. e. *deſperatus*. Et, ſi talis non fuiſſet in hoſtili τῶν *Tâb* ſerie incluſus, per alium quemvis Jactum intrare potuiſſet.

De Ludo Kiôz.

HIc Ludus dictus لعبة الكوز *Luſus Al-Kiôz*, (i. e. *Nucis*, ut verbatim ſonat,) ab Arabibus Palæſtinæ exercetur in تخته *Tachta* ſeu *Tabellâ* ſeriatim perforatâ quadruplici ſerie Foraminum ad excipiendum erectos Paxillos Luſorios Capitibus fere rotundis ad inſtar Nucum, (unde forte Nomen,) qui pro Regibus & Militibus habentur: ſed ab Hieroſolymitanis Arabibus vocantur كلاب *Kelb* ſeu *Canes*. In ſingulis quatuor ordinibus, Foraminum numerus eſt 22. Pro Militibus movendis, loco Teſſerarum, jaciuntur (ferè ut in *Tâbiludio*) acuta

acuta Lignicula, quæ propter ſonum quem jactata & colliſa edunt, vocantur صفاقات *Saphacât*, i. e. *Reſonantia.* Tabellæ forma talis eſt.

Luditur ferè eodem modo ac in *Tâbiludio*: ſed inter Ludendum loco vocabuli *Tâb*, exclamatur *Kiôz*, i. e. *Nux juglans.* In eo ſunt 4 Reges nomine tenùs: nam nullius ſunt uſûs plùs quam alii Milites: nodoſis tamen capitibus Racemos ſeu Mori fructum æmulantibus diſtinguuntur à reliquis: Reges enim Nuci ſeu Globulo ſuperadditum habent Trinodium ſeu Racemum; Militum autem Globulo unus Apex ſeu Nodulus ſuperadditur. Inter ludendum verò nec Reges nec Milites cumulari poſſunt, cùm ſint ad formam Paxillorum in Tabellæ foramina inſerendorum, ut erecti conſiſtant. Regum forma ſupra Tabellam, Militum infra Tabellam cernitur.

De

ISte Ludus Arabicè dicitur خرج *Charîgj*, i. e. Ludus *Exeundi* & *Eliminandi* : & quidem comparatus eſt ad exemplar Oeconomiæ aut Præfecturæ Urbis, ubi *Baſhâ* ſeu Præfectus ſive Gubernator talis Urbis aut Provinciæ, adſtantibus utrinque Fratribus ſeu Optinatibus ac Conſiliariis, conatur Subditos eo ordine diſponere, per ſortem numerando, ut quivis vel decimus (vel fortè quintus, ſi opus ſit,) ad Bellum exeat. Luditur autem non Calculis, ſed veris viviſque Viris Pueriſque, qui hoc ferè ordine collocantur : at numerus eſt incertus prout caſu fuerit.

Numerando inchoatur à ſummo Subditorum: non enim numeratur Præfectus, quippe qui ipſe numeret ſeu aliorum Numerator ſit; uti nec Fratres, niſi ultimi, & ſummâ urgente neceſſi-

tate: nam Optimatibus parcitur, ut non facilè exeant ad Bellum, nisi fiant Officiarii. Ille inquam in quem sors numeri cadit, ejicitur seu exit, donec eandem expetitus numerus expleatur. Exituro verò dicitur, خراج خراج *Charátchi, Charátchi*.

De Ludo Máncala.

Hicce Ludus in Oriente tam apud Arabes quàm Turcas frequens est. Ex nomine autem videatur origine Arabicus: ab omnibus enim vocatur منقلة (vulgò *Mángala*,) idque propter eà quòd ينقلون الحصى *transferunt calculos* à loco in locum & ab uno latere ad alterum. Adèo ut *Máncala* Latinè *Tralatorius* seu *Tralatitius* Ludus meritò dici queat. Est autem *Máncala* apud Mesopotamienses duplex seu duarum specierum, quarum altera quæ simplicior, vocatur هالوسه *Hâlûsa* seu هالوسي *Hâlûsi*, ab *extenuando*; altera verò quæ elegantior & intricatior, dicitur باقورة *Bâkûra*, à *findendo, aperiendo & dilatando*: nam in illâ est simplex Calculorum minutio, in hâc autem transferendo dividuntur & dispescuntur in alteram partem Tabellæ.

De Instrumento in quo hic Ludus exerceri

ri ſolet, loquitur Thevenotus in Itinerario Orientali, *Sæpiſſimè ludunt Mancala, quod ſit in Pyxide duos circiter Pedes longâ & ſemipedem latâ, quæ in utrâque parte habet ſex Scrobes parvas, nempe 6 in ipſâ Pyxidde, & 6 in Operculo Pyxidi juncto, quod aperitur tanquam Scaccarium. Uterque Luſor 36 habet Conchylia, ex quibus 6 in initio Ludi ponuntur in unaquàque Scrobe.* Dictam Pyxidem aliquando ſic mihi formârunt Turcæ, ut & Hieremias Sacerdos Græcus, qui hujus Ludi optimè gnarus fuit: ſed apud Arabes 7 ex utrâque parte Scrobiculi haberi ſolent. Appoſitæ Notæ Numerales utriuſque Luſoris initium & progreſſum inter ludendum indicant, & ludendi ordinem monſtrant.

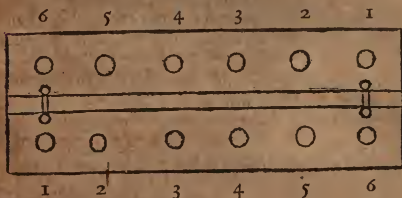

Tabella ut vides, eſt ſeſquipedalis longitudinis, & dimidiæ ejuſmodi latitudinis: fitque vel ad modum Valvarum, vel ex uno integro Aſſere craſſiore, in quo tot Cavitates ſeu Cellulæ inciduntur. Singularum Cellularum ſeu Scrobiculorum Diameter commodè poteſt eſſe

duarum Unciarum ſeu latorum Pollicum, cum profunditate unciali; ita nempe ut Calculi extremis digitis facilè eximi poſſint. Sed loco Pyxidis, ejuſmodi Schema eandem formam præ ſe ferens in planâ quâvis menſâ aut in Chartâ delineatum, uſui ludentium ſat commodè inſervire poteſt.

Luditur quidem vel Fabis diſcoloribus, vel Calculis ſive Lapillis aut Conchyliis, quorum uterque Luſor habet (ut dictum) 36, viz. ſexies ſex, i. e. ſex pro quâvis Scrobe; hic ſcil. Albos, alter totidem Nigros. Vel ſi vis, omnes Calculi ejuſdem coloris eſſe poſſunt: cùm non ſit opus ut tuos Calculos, ſed tantùm tuos Cellulas ab eis illius diſtinguas.

His hoc modo comparatis, ad Ludum proceditur: & ille cujus eſt incipere, (quod ſortiendo dignoſcitur ut in omnibus aliis Ludis,) aliquam ex ſuis Cellulis (putà ſecundam) evacuat: nam ſemper debet evacuare eximendo omnes Calculos, quos in ſequentes ex ſuâ parte Cellulas ſigillatim & unatim diſtribuit; & duos reliquos in primam & ſecundam ex adverſis Cellulis injicit, ut hoc modo totus exemptorum numerus abſumatur. Deinde ſimiliter, Luſorum alter evacuat aliquam ex Cellulis ſuis, (putà quintam,) & exemptos Calculos diſtribuit, unum in ſuam ſextam, reliquos verò in 1, 2, 3, 4, 5 Cellulas adverſi Luſoris. Notandum enim eſt, quòd ab utroque Luſorum quaſi in gyrum ludatur; nempe à ſextâ Cellulâ ex ſuâ parte in primam ex adverſâ parte, donec rurſus incipiat à ſuis. Lu-

Lucrum autem & vincendi ratio in eo consistit, quòd sc. ille qui ita prudenter suos Calculos novit distribuere, ut in aliquâ ex suis Cellulis æqualem Calculorum numerum (putà 2 vel 4) legitimè constituat, sintve ex Calculis suis solis sive mixtim cum adversis, omnes ex eâdem suâ Cellulâ reportet tollátque: nam ex adversâ parte Cellulâve non aufert, quamvis numeros ibi effecerit æquales. Et eâdem ratione si effecerit ut in pluribus suis Cellulis simul sit numerus par, modò nullus numerus impar sit interpositus. Sed ulteriùs quàm ludendo processeris, non potes tollere. Ideóque tuos ita debes distribuere, ut numerum parem in adversis Cellulis relinquas; ne fortè Adversarius addendo unum, suum numerum faciat parem, unde ei liceat talem Cellulam evacuare: id enim in ipso actu ludendi ac movendi faciendum est, dum quisque suos motos unatim distribuere tenetur. Et quamdiu numeros tuos habes pares, tamdiu tutus es: quia Adversarius addendo unum faciet imparem, quo ille nihil lucratur, tua autem paritas & lucrandi libertas tollitur; nisi quòd proximâ motione addendo unum, paritatem restituere & ad æqualem numerum reducere potes. Si autem in processu Lusûs mihi sint aliqui Calculi superstites, & non illi; tum debeo ita movere ac distribuere meos in illius Cellulas, ut ille etiam ex suâ parte aliquos habeat quibus ludat: aliàs enim Lusus statim finiretur, cùm ille Calculos ex meâ parte seu in meis Cellulis tangere non de-

 beat.

beat. Si ex meâ parte restent plures unitates, tum licitum est pro libitu unam alteri addere, ut fiat numerus par, qui auferatur. Tandem Victoria est, quando alter Lusorum omnes perdidit. Hæ sunt Regulæ Ludi *Hâlûsa*, qui uno circuitu finiri potest: *Bâkûra* autem non nisi pluribus circuitibus.

Bâkûra quidem iisdem planè Instrumentis, sed alio diverso modo luditur. Nam si tuum sit incipere, consultum est Lusum ordiri à Cellulis tuis medianis, quarum unam primâ vice evacuabis, & exemptos inde Calculos sigillatim per circuitum distribues, donec aliquos ad æqualitatem adductos lucraberis; & deinde pergas rursus omnes eximendo à proximâ ubi desinebas Cellulâ: & hoc faciendum est in Cellulis quæ ex tuâ parte, ut suprá. Et deinde perges ludendo & lucrando, donec tandem desinas in unitate, quæ بطال *Battâl*, i. e. *otiosum*, seu nihilum & inane reputatur. Posteà, te desistente, alter faciet eodem modo. Sed si potest fieri, præcogitandum est ut lucreris Calculos in aliquâ ex tuis Cellulis quæ ex adverso habet aliam Adversarii Cellulam Calculis benè plenam: nam quando lucraris (i. e. omnes eximis) eos qui in aliquâ Cellulâ ex tuâ parte, simul auferes omnes qui sunt in Adversarii Cellulâ huic oppositâ. Hoc facto, Perditor seu ille qui tunc amittit, refundit & Lusui addit omnes quotquot Calculos lucratus fuerat, si quos habet; & Lucrator itidem tenetur reponere &

Lusui

Lusui addere ex suis tot quot Perditor refundebat: & hi omnes sigillatim in Cellulas distribuendi sunt. Et deinde Lucrum, ut suprà, est ubi desinis in pari numero ex tuâ parte, i. e. in 2 vel 4: &, si poteris in pluribus Cellulis simul numerum parem constituere, (modò nullus interponatur numerus impar,) omnes aufeтes quosque processeris movendo: si autem interponatur aliquis numerus impar, tum lucraberis eam tantùm Cellulam ubi desinebas, non autem penultimam, quamvis erat æqualis. Si verò in processu Lusûs acciderit ut Cellulæ in alterâ Pyxidis extremitate fuerint omninò vacuæ, non erit tibi commodum ut utaris illis; sed potiùs evitare & transilire debes. Est autem consultissimum ut (si fieri potest) extremæ Cellulæ serventur plenæ. Et, in processu Lusûs, si habes ex tuâ parte aliquot Unitates, non est permissum ut aliquam motionem inchoes ab aliquâ ejusmodi unitate, si eodem tempore majores ex tuâ parte numeros habes. Victoria tandem deciditur inter duas Cellulas duabus aut tribus motionibus, per illum qui habet vicem movendi: & cùm alter Collusorum suos omnes amiserit, tum finitus est Lusus. Et hoc facto, ille qui perdit, in erectâ Pyxide tanquam in trabe, aut sedili sedere solet.

In hoc Ludo expertus Computista alios facilè vincet, quia potest faciliori negotio computare quomodo Calculos in suum commodum optimè disponat, & præsertim ut desinat in Cellulâ quæ oppositam habet aliam benè repletam,

de

de quâ re præcogitandum. In hoc Ludo *Bákûra* per circuitum ludendum eſt: ſed tolles primò ex tuâ parte; deinde hoc jure ab alterâ parte. Et quidem privilegium eſt incipere; quod ſi facis ab Angulo ſeu extremitate, primâ vice lucraberis 16: & ſic ſi à tertiâ aut quintâ Cellulâ: at à ſecundâ, quartâ, & ſextâ non item.

An hic Ludus notus fuerit Romanis aut Græcis, incertum eſt: proximè accedere videtur τρόπα, prout ab Heſychio deſcribitur, τρόπα· εἶδος παιδιᾶς, καθ' ἣν ϛρέφυσι τοὺς Ἀϛραγάλους εἰς τὸ ἕτερον μέρος. Aſtragalis enim, Lapillis, Globulis, aut quibuſvis aliis reculis exerceri poteſt. Apud Pollucem verò τρόπα eſt alius Ludus ab hoc omninò diverſus, ut ſuo loco dictum eſt.

D. Wanſlebius in *Præſenti ſtatu Ægypti*, pag. 86, dicit Coptitas narrare, Formam Ludi *Mancalæ* in ſummitate Pyramidis omnium maximæ jam olim inde à temporibus Pharaonum delineatam extare: ſed Wanſlebius dictam Pyramidem conſcendens, tale quid reperire non potuit.

Apud Hanzoanitas Ludus eorum linguâ dictus مربعة *Morábba* (ut mihi dixit *Abdallâh Shâh* Regis Hanzoan filius ad Regem Angliæ Legatus,) eſt Ludus quidam huic præcedenti non abſimilis, qui Lapillis itidem Luditur. At in Schemate ejus eſt quadruplex ordo Cellularum, quæ per longitudinem ſunt octonæ, 16 in utrâque Pyxidis Valvulâ.

UFUBA WA HULANA.

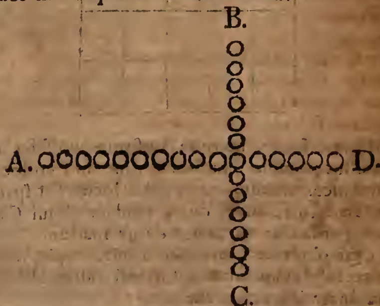
Apud Hanzoanitas est alius quidam Ludus, qui, propterea quòd ejusdem Schema aliquam cum Shahiludio similitudinem habet, eorum Linguâ vocatur أوبه و حلانه *Ufûba wa Hûlana*: nam *Ufûba* simpliciter, *Shahiludium* notat. Schema autem sic se habet, ubi quinarius Areolarum numerus in se ductus est hoc modo,

In hoc Ludo, uterque Lusorum possidet 12 Lapillos; quibus omnibus ordine suo collocatis, unicus tantùm initio restat locus seu spatium in quo ludatur, donec tandem aliqui Calculi perdantur ut majus detur spatium.

Qui plura de hocce Ludo scire cupit, consulat vel Hanzoanitas ipsos, vel saltem aliquos qui inter illos vixerunt.

De Ludo dicto Magister & Servus.

APud Arabes Terræ Sanctæ eſt Ludus quidam dictus المعلم والاجير *Magiſter* ſeu *Herus & Servus-mercenarius*; quem ſic mihi deſcripſit unus ex Incolis, يكون واحد رجل معلم وعبده اجير وعند المعلم ثمانية وعشرين قروش وعمل الدراهم صليب يعني كل جانب ستة عشر والباقي *Supponatur quidam homo Magiſter, & ſervus ejus Mercenarius: Magiſtrum verò habuiſſe 28 Thaleros, quos quidem Nummos fecit in formam crucis, adeò ut ab omni parte numerari poſſent ſexdecim,* &c. ſcil. Supponendum eſt aliquem Patremfamiliâs ſepoſuiſſe aliquot Nummos pro Tributo ſuo Turcis exſolvendo, quos hâc ſequente formâ collocavit.

Præcedentis Figuræ Decussatio seu Intersectio debuerat fieri per Circellum decimum ab initio; quæ tamen Sculptoris errore facta est per undecimum.

Nummis verò hoc modo dispositis, dum Herus aliàs occupatus esset, veniens Servus ejus ademit ab unaquaque trium extremitatum (sc. à B. C. D.) Nummum unicum: ex hisce tribus Nummis duos sibi reservavit, & unum addidit initio τῷ A: adeò ut si quis numeraret ab initio ad quamlibet extremitatem, aut vice versâ, semper videretur invenire sedenarium numerum esse integrum; quamvis reverà duo Nummi essent ablati. Quia verò nolui habere molestiam addendi aliud Schema, hoc quod dixi supponendum & mente concipiendum reliquo, quod facilè comperietur verum, si quis Nummulis aut Quadrantibus rem probaverit.

Posteà rediens Herus putat nummos suos esse diminutos: & vocato Servo, acriter valdè eum objurgare aggreditur. Servus verò regerit, Agedum mi Here, si Nummos tuos numerabis, invenies numerum esse integrum. Tum Herus ab initio numerans ad singulas extremitates, semper invenit sedecim: & contentus est. Posteà verò rursus absente Hero, à singulis extremitatibus subtraxit unum: & horum trium Nummorum duos sibi retinuit, & alterum adjecit initio. Et hoc modo fecit usque ad quartam vicem: & semper rediens Herus iram concipere & in servum convitia evomere incepit: sed Servo semper monstrante primum numerum manere integrum, Herus contentus est. Res autem eò tandem rediit,

ut dicti Nummi qui priùs erant 28, redacti sunt ad 22; quia Servus furatus est 8; & tamen numerando ab initio A, ad singulas extremitates B. C. D, primus numerus visus est integer: quod itidem computando concipiendum relinquo, ut anté.

Posteà verò Herus fraudem subodoratus, querelam ad Turcarum Judicem defert, quòd iste Servus nequam me tot Nummis spoliavit. Servus verò subducto coram Judice computo, rem suam demonstrat; & seipsum justificans impunis abit; dum Herus octo Nummorum damno contentus esse cogitur.

Quid facient Domini, cùm audent talia Fures!

Hujus Computi ratio manifesta est: nam cùm numerandum sit ab initio A, ad extremitates B. C. D, aut vice versâ; quamvis singulæ extremitates minuantur uno, numerus tamen videbitur esse integer, modo unus addatur initio, quamvis quis reverà duos abstulerit: quia unicum Initium cuivis extremitati æqualiter & indifferenter respondet: & quod deficit in singulis extremis, additur unico Initio. Et triplex ista in Extremis ademptio sufficit ut unâ sui tertiâ augeatur Initium, & duæ alteræ pro Lusoris lucro reserventur. Adeò ut quamvis ab Initio numerando semper desinas in 16., tamen si universos quaquaversùs numeres Nummos, τῶν octo defectum facilè deprehendere poteris.

DE LUDO OVORUM.

HIc Ludus in Alcorano vocatur بيضة *Beida* i. e. *Ovum* ſeu *Ova.* Apud *Camûſi* Autorem ineffabiliter exponitur ſeq. modo, بيضة لعبة فيه يقولون اسيدي حبالا · ابيضي حبالا *Beida eſt Ludus in quo* [Luſores] *dicere ſolent Asîdi habâlan Abîdi habâlan.* habitâ ut videtur relatione ad alba & nigra Ova: quid autem ſit verbatim & grammaticè nemo hactenùs explicare potuit, propter anomaliam.

Turcis hic Ludus vocatur يمرده ابوني *Yumúrda oyúni*, i. e. *Oviludium* ſeu *Ovorum Luſus.* Is apud Meſopotamienſes Chriſtianos exerceri ſolet à tempore Paſchatis inde per 40 dies; unde illud Anni tempus quo iſte Ludus incipit & exercetur, in Orientalium Calendariis Turcicè vocatur قزل يمرده *Kizìl Yumúrda*, & quod idem ſonat Perſicè بيضة سرخ *Beida ſurch*, i. e. *Ovum rubrum*, quod quidem tempus in Turcicis Calendariis menſe *Adâr* ſeu *Martio* invenies. Hoc enim tempore Chriſtianorum pueri emunt ſibi quotquot poſſunt Ova, quæ etiam rubro colore inficiunt, in memoriam effuſi ſanguinis Salvatoris eo tempore crucifixi. Aliqui autem ex eis primi Inſtituti ſive ignari ſive immemores, viridi aut flavo Ova ſua ſubinde tingunt. Quin & in ipſo Foro ſunt homines qui dicto tempore Ova hoc modo tincta vendunt.

Ludus in eo conſiſtit, ut unus puer manu te-

 neat

neat Ovum ita ut sola ejus extremitas in superiore parte manûs inter Pollicis & Indicis complexum appareat: dum alter alio Ovo tanquam Malleolo supernè ferit pulsátque leniter. Ille autem cujus Ovo accidit confusio aut levior aliqua fractura, vincitur, illúdque suum Ovum dicto modo contusum perdit. Et sic deinceps proceditur. Postquam verò pro multis Ovis luserunt, ille qui ultimus vincit, omnia quotquot Ova alter lucratus fuerat, reportat. Hujusmodi autem Ova hâc ratione non ita vitiantur, quin postea pro minori pretio pauperibus facilè vendantur.

Si quis fraude utitur, & arte aliquâ Ova sua ita indurat ut ab altero frangi nequeant; quando fraus detecta est, si vir adultus sit, ab Officiario Turcico punitur; si puer, ejus parentes mulctantur. Nam Turcæ libenter arripiunt omnem occasionem quâ justitiam in Christianos exerceant.

Et quia hic est Ludus Aleæ, i. e. à Sorte & fortunâ pendens, à Mohammedanis legum Doctoribus improbatur, & in Alcorano ipsò nominatim damnatur, utpote qui etiam fuerit Christianorum Institutum.

Hic Ludus non retinetur in mediis partibus Angliæ, sed subinnui videtur proverbiali Dicto **an Egge at Easter**, & in Septentrione Angliæ **an Egge at Paese**, i. e. *Ovum in Paschate*; quia redeunte Paschate, redit etiam Ova edendi Licentia, & proptereà erat Festivalis Ovorum Ludus. Nam nec Papicolæ nec Christiani O-

rientales

rientales durante Quadragesimâ edunt Ova, donec veniat Festum Paschatis: & tunc incipiunt. Et sic olim in Universitate Oxoniensi: ideóque usque hodiè (quamvis jam in Quadr. edamus Ova,) quasi non ederemus ea, præmittimus *Festum Ovorum* valedictorium ineunte Quadragesimâ, sc. primo die Saturni post diem Cinerum, eâ Septimanâ quæ ideò vocatur Cleansing week, quâ consumuntur Carnes apud nos reliquæ, nullas novas empturi nisi finitâ Quadr. Tunc enim Carnes & Ova rursus edere ordimur, Festivitatem Paschalem Ludis ac ovationibus celebrando.

Hoc autem præcipuè fit in Boreali parte Angliæ, sc. in Cumbriâ & Westmeriâ, &c. Ibi enim vesperi Paschatis pauperes emendicant Ova ad edendum, pueri ad ludendum. Hæcce verò Ova coquendo indurata sunt, & herbarum succo tincta, nunc rubedine, nunc virore, aliisve coloribus. Flava tingi solent floribus Genistæ aculeatæ aut Narcissi, rubra corticibus Cæparum, viridia ferè cujusvis herbæ succo, obscurè nigricantia corticibus Alneis, cœrulea Indico; quæ quidem res tinctoriæ induntur cocturæ unà cum Alumine ad firmandum colores. Ovis hoc modo paratis, pueri in Campos exeuntes Ovorum Ludum exercent magno cum gaudio, Ovis tinctis variè ludendo; scil. vel in aërem ad instar Pilarum jaciendo, vel dando & excipiendo, vel ad instar Globulorum humi volvendo, plerumque ita ut sint obvia aliorum Ovis, & eis occurrentia frangant: & alia id genus factitando,

tando, quæ à Borealibus hominibus meliùs inquirantur.

De Ludo Gjitûçum Chudûni.

HIc eſt Ludus qui dicitur Anglicè Priſon-baſe ſeu Priſoners-baſe, ubi linea inter duas Luſorum turmas in Campo ducta vocatur the Goal. Meſopotamienſium eſt hic Ludus, qui vocatur *Gjitûcum Chudûni*, à formulâ quâdam quæ infra adducitur. Sic autem exercetur: eligitur locus benè planus & amplus, putà aliquem Campum aut magnam Aream, per cujus latitudinem humi ducitur Linea dicta نشان *Niſhân*, i. e. *Signum*, tanquam Vallum inter duas hoſtiles turmas dirimens, & dictum locum in duos quaſi Campos bellicos dividens. Hoc facto, & toto ludentium numero in duas Turmas (ut dictum) diviſo, & dictâ Lineâ in medio relictâ, duæ Turmæ à ſeinvicem ſecedunt ad commodam diſtantiam fortè 40 Cubitorum aut ulnarum. Deinde Luſum ordientes, ſcopus eſt ut aliqui ex hâc Turmâ ultra dictam Lineam ſeu interpoſitum Limitem excurrentes, & in hoſtes incurrentes clament.

جيتكم خذوني عقلي غلب جنوني

Gjitûcum chudûni, ákli galàb gjunûni, id eſt, *Venio ad vos, me capite: prudentia mea ſuperat inſaniam*

ſaniam meam ſeu *temeritatem meam*, i. e. apprehendite me ſi poteſtis: ſed ſcitote me non eſſe tam temerarium & ſtultum quin mihi ſat caveam; nam prudentia mea eſt plùs quàm inſania ſeu temeritas mea.

Cum hoc dicto clamore adverſæ partes contra ſe invicem incurrentes, ad dictam Lineam vel ultra eam utrinque contendunt. Quicunque autem Lineam ſeu Vallum ſupergreſſus, hoſtilem Campum invadit, & aliquem ex Hoſtibus tangit, & mox ad Vallum evadit; ſi hoc modo tactus Hoſtis non poteſt iſtum Invaſorem detinere, tum ille qui tactus erat, reputatur quaſi مات *Mâta*, i. e. *mortuus eſſet*, & ceſſat ludere, nam ſi non potuit Aggreſſorem occidere, tum ab ipſo occiditur. Sed è contrà, ſi dictus Invaſor qui alium tetigerat, in hoſtili Campo apprehendatur, & ita detineatur ut ad Vallum evadere non poſſit, tum iſte pro mortuo habetur. Et hoc modo proceditur, donec omnes ex Turmarum alterâ occidantur, & Ludus bellicus finiatur.

De Ludo Hippade.

LUdus qui Græcis Ἱππὰς, Perſis dicitur مزبد *Mazbîd* ſeu مزبده *Mazbîda*, & aliàs vocacatur خربازان *Cherbâzân*, i. e. *Aſini-ludium*, ubi ſe invicem ut Aſinos inequitant. In eo enim ali-

qui pueri alii poſt alios ordine proni conſiſtunt, manibus ad genua compoſitis & applicatis: & horum extremus cæteros omnes per Dorſa tranſilit, donec primum occupet locum, ſeque ibi eodem modo conſtituat. Hic Ludus Turcicè dicitur سرمانة *Siramaná.*

Huic affinis eſt, ſi non idem, Ludus Perſis dictus خرسك *Cherſegh*, i. e. *Aſino-Canis*, Turcis ازون اشك *Ozûn Eſhèk*, i. e. *Longus aſinus*, ubi aliquis in alterius ſinum caput immittens, curvato corpore conſiſtit, dum alii in ejus longum dorſum inſiliunt.

A quibuſdam Lexicographis *Cherſègh* aliàs minùs rectè exponitur per *Féleka ojúni*, de quo poſteá.

Hic Ludus in Meſopotamiâ vocatur Arabicè حمار الحايط *Himâro'l Hâït*, i. e. *Aſinus ad murum*, cùm ſcil. unus muro innixus ſtat curvato dorſo, dum alii inſiliunt. Armenicè *Ternúzugh* vocatur.

Quærendum annon huic affinis ſit Ludus الجكجكة *AlKégjkegja*, quem Camûſi autor ſcribit etiam vocari است الكلبة *Iſto'l Kélbati*, id eſt, *Nates Caniculæ.*

De

De Ludo Habâbato'l Habâba.

BEllicus iſte Ludus Meſopotamienſium, dicto Nomine vocatur à formulâ quâdam quæ infrà adducetur. Fit autem ſequente modo: Eliguntur duo رؤوس *Rûus* ſeu Capitanei ſeorſim ſtantes: & tum tota ludentium رفقة *Rúſka* ſeu *Cohors* binatim ſeu per pares aliquantulùm ſecedentes inter ſe conveniunt quamnam duarum rerum (putà Nummulorum, Cultrorum, Albi lapidis aut Nigri,) alteruter eorum habebit. Poſteà ſinguli virorum aut puerorum dicti Pares ſigillatim ad Capitaneos, redeunt à quorum altero quærunt, An hanc rem vel alteram (de quâ convenerant) habebit. Et tum Capitaneus ſecundùm eam quam facit Electionem, vel hunc vel alterum dictorum virorum pro ſuâ parte ſortitur. Et hoc modo proceditur, donec ſinguli Virorum pares ſe offerentes Capitaneis, ab his æquali numero eligantur.

His factis, ita ut totus ludentium numerus dividatur in duas Cohortes ſeu Turmas, quarum una ab hoc Capitaneo, altera ab altero in militiam conſcribuntur. Et tum poſtea Capitanei inter ſe cònveniunt de duabus Sortibus, quarum una fortè ſit *Æſtas*, altera *Hyems*, quarum hanc inferiorem, illam ſuperiorem fore decernunt. Dein alter eorum aliquem lapidem ex unâ tantùm parte ſputo illitum (ad indicandum humiditatem & hyemem) in aërem mittit, (alterâ

parte relictâ siccâ ad indicandum æstatem,) interrogando alterum ايما تريدين الشتا ام الصيف *Utrum vis, Hyemem vel Æstatem ?* Si ex Responso suo obtinet Sortem superiorem, ille cum suis omnibus alterorum humeris inequitant, & ab eis tanquam à totidem Equis vehuntur. Deinde Capitaneus superior Consortes suos omnes in secessum ducens, singulis peculiare Nomen clàm assignat, qualia sunt *Equus albus, Equus niger, Bos, Vacca, Ruch, Camelus, Cervus, Vulpes,* aut quidvis aliud. Tum postea ille Capitaneus qui est Insessor, hanc sequentem formulam recitat.

هبابة الهبابة شد عيون الخيل يا ركاب لا حار ولا نار ولا عجوز تقطع الطابي [يعني طوب] ينزل وما ينزل فلان *Flatus, flatus !* [seu *Ventus, Ventus !*] *Shiddi oyûn AlCheil, yâ rekkâb,* i. e. *liga oculos Equi tui ô Insessor : nam non est* coram te *nec calidum quid nec ignis, nec Vetula quæ præscindat* [i. e. Venefica quæ auferat] *AlTâpi* [seu *Tôp*] i. e. *Pilam tuam: an ab Equo descendet vel non descendet ὁ δεῖνα ?* nominando aliquem ex eis quem descendere velit. His auditis, Insessores omnes Equorum suorum oculos comprimunt, ne aliquid videre possint : & omnibus in formâ circuli stantibus, in medio ponitur aliquis Lapis, vel etiam Pila. Tum ille quem ad descendendum nominaverat Capitaneus, in medium descendens, Pilam istam tribus vicibus humo allidit ; & deinde eam in medio relinquens, rursus

Equum

Equum ſuum conſcendit. Tum poſtea iſte ſuperior Capitaneus permittit Equo ſuo ut oculos aperiat, eundémque interrogat, *Quis Pilam humo alliſit?* Si malè hariolatur, nec poteſt dicere quis hoc fecerit; tum dictus ſuperior Capitaneus eundem in ſeceſſum abducens, aliud ei nomen clàm aſſignat, & quòque Equum ſuum mutat; quia iſte prior Equus propter apertos nuper oculos omnium rerum quæ agebantur conſcius, nimis aſtutus evaſerat. E contra verò, ſi dicti Capitanei Equus rectè reſpondet, tum hâc ratione inferiores omnes liberantur, & ipſi fiunt Inſeſſores ſeu ſuperiores: & illi qui anteà Inſeſſores fuerant, jam fiunt Equi & inferiores.

Huic Ludo affinis eſt ſequens Conſtantinopoli uſitatiſſimus, ibi dictus *Tchenghi*.

De Ludo Tchenghi, ſeu Tchanghi.

PUerorum Ludus eſt Conſtantinopoli uſitatiſſimus, ſic denominatus à primâ Voce in Verborum Formulâ à pueris Luſoribus in hoc Ludo recitari ſolitâ, quæ ſic ſe habet Turcicè,

چنگي چنگي چاروغي	*Tchenghi tchenghi tchârughi,*
اِچِندَه قودم يارِوغي	*Itchinde* pron *itchne*] *kôdim yârughi,*
چتال متال قاج آغاج	*Tchatài matàl, Kâtch âgátch?*

 Nomen

Nomen *Tchengh* ſeu *Tchangh* varia ſignificat : eſt enim vel *Cythara*, vel *Cymbalum* verum, vel *Crepitaculum*, vel *Globuli ſonori ænei* qui manibus geſtantur Muſici ſoni excitandi ergô. *Tchenghi* quoque eſt *Erro*, qualis vocari ſolet *Ægyptius*: item, *Circulator*, *Circumforaneus*, & *Comœdus* aliàs dictus زفان *Zaffân* & مقلد *Mokállid* ſeu تقليد ايدوب اوينانجي Ital. *Comediante*; nam زفاده *Zaffâna*, & تقليد *Taklíd*, eſt چنكيلر اويني *Comœdorum Ludus*. Eſt quoque *Tchenghi*, i. q. Ital. *Cantinbanco*, qui aliàs قصه خوان *Kíſſa-Chûn* ſeu حكايتجي *Hikâyatgji*, *Hiſtoriolarum recitator*; & چنكي عورت *Tchénghi avràt*, eſt *Saltatrix*. His autem miſſis, *Tchenghi* ſeu *Tchanghi* eſt. i. q. Τζάγγα, quod apud Meurſium in Gloſſario exponitur, *Genus Calcei pretioſi gemmis & auro ornati, qui Imperatoribus & Magnatibus peculiaris*. Nam in hoc Ludo ſec. primum ejus Inſtitutum, olim ſuppoſitum eſt quòd parva aliquot Lignicula (quæ rythmi cauſâ *Bacula* dicuntur,) condantur in Calceolo, unde inter ludendum depromantur; quod tamen hodiè non fit

Et چاروق *Tchâruk* ſeu *Tchârik* (in conſtructione چاروغي *Tchârúghi*,) eſt aliud *Calceamenti* genus (Perſ-Indis dictum شم *Shùm*) factum ex پستوقه *Peſtûca* ſeu *Melotâ ſiccâ*, cui adhæret lana brevior aliquantulùm tonſa & exteriùs verſa.

ſa. Sed reverà non eſt tam *Calceus*, quàm merum Segmentum pellis ovinæ cum lanâ ſuâ pedibus obvolutum & obligatum, & loro ſeu tenui ſegmento per factos ocellos conſtricto in pedis dorſo. Iſte Calceus ex corio crudo Perſicè vocatur ليمه *Lîma*.

Et ياروق *Yâruk*, (in conſtructione ياروغي *Yârúghi*,) eſt propriè *Baculus manualis* ſeu *Scipio* in cujus ſummitate eſt Capulus ſeu Globulus: heic autem quemvis *Bacillum* ſeu quodvis *ligniculum* ſignificat.

Itchinde in hoc Ludo brevitatis & metri cauſâ vulgò pronuntiatur *Itchne*.

Tchatàl eſt *Furca*: & *Matàl* eſt vox expletiva per ſe inſignificans : heic autem emphaſis & conſonantiæ cauſâ ſuperaddita, prioris vocis quâcum conſonat, ſignificationem augens & intendens & quaſi repetens , ut mos eſt Linguæ Turciæ. Ex. gr. ad vituperandum aliquem, familiare eſt eum vocare *Porcum*, ut nomen exoſum : ſed auxeſis gratiâ dicunt خنزير منزير *Chinzîr minzîr*, i. e. *Porcus porciſſimus* ſeu *ſpurciſſimus*: & quamvis *Minzîr* nihil per ſe ſignificet nec ſit in ullâ linguâ vocabulum ſignificans, heic tamen in hac Formulâ ſignificationem auget & explet. His poſitis, ſuperioris Formulæ Interpretatio ſic erit, (ſcil .vix aliquem commodum ſenſum faciens, ſed eſt ſicut aliæ puerorum Formulæ ubi clamor & ſonus potiùs quàm ſenſus affectari ſolet,)

Cal-

• *Calceamentum, Calceamentum, Calceolus !*
Intra quem posui Bacillum.
Furca furcata, quot sunt Lignicula ?

Modus Lusum inchoandi, est ut Puer qui alios ad ludendum solicitat, dicat, جنكي اوينرميسن *Tchenghi oinúrmisen*, i. e. *An ludes Tchenghi ?* Adscito itaque puerorum cœtu, in duos æquales partes abitur, ita tamen ut utraque pars constet numero impari, viz. 3, aut 5, aut 7, &c. Deinde (ut in aliis Ludis fieri solet,) jacitur Sors cujusnam partis sit inchoare Lusum, quod fieri solet Lapillo salivâ illito & in aërem jacto, rogando ياش يا قرو *Tásh ya Korú*, i. e. *Humidum vel siccum* habebitis ? Hâc electione factâ, aggrediuntur Lusum, in quo omnes ex eâ parte cui sors felicior obtigerat, insilientes conscendunt & inequitant Dorsa aliorum omnium ex adversâ parte, qui itaque eâ vice vocantur آتلر *átler*, i. e. *Equi*. His circulo stantibus, primus (& deinde alii) Insessor seu Inequitator unâ manu velat tegitque oculos Equi sui, & alterâ facit Signum conjecturâ assequendum ab Equo suo seu inseferiori puero inequitato : quod si rectè conjectaverit, tum mutatis vicibus omnes pueri inferiores evadunt superiores, alteros inequitando, & faciendo ut priùs factum fuerat: nam unus aliquis rectè conjiciendo, omnes Socios liberat. Hocque ordine fit per totam puerorum coronam, donec aliquis interrogatus rectè responderit.

rit. Olim dicta Lignicula tenendo, interrogabant, *Quot Lignicula* ? Sed hodie loco Ligniculorum substituunt Digitos. Interrogationes ferè tales sunt; scil. recitatur superior formula, & quando in ejus fine pervenitur ad hæc verba, *Quot sunt Lignicula*, tum Inseflor (altero jam velato) loco Ligniculorum extendit aliquot dextræ manûs Digitos, qui quot sint ab inferiori puero respondendum est. Vel aliàs Inseflori liberum est quodvis aliud Signum facere: Ex. gr. si deorsum extensum Indicem exhibet, tum eo significatur & indigitatur بورغو *Bûrghu*, i. e. *Terebra*, vulgò pron. *Bûgru*. Si cœlum versus eundem Digitum erigit, tum significatur اللاهه بقر *Allâha bakàr*, i. e. *Ad Deum aspicit*: vel si eundem juxta oculum ponit quasi collimaturus, tum significatur توفنك *Tophàngh*, (vulgò *Tiphèngh*,) i. e. *Sclopetus*, imprimis ligneus. Inseflor itaque altero velato, Signum faciens rogat, *Quot sunt ligna* ? aut نه‌دور بو *Nedur bû*, *Quid est hoc* ? dum scil. deorsum inclinato Indice *Terebram* imitatur, vel eodem erecto cœlum indigitaverit, vel quasi collimaturus eundem Digitum oculis applicaverit; his inquam signis factis, si inferior Equus non responderit *Bûrghu*, aut *Allâha bakàr*, aut *Tiphèngh*, tum dictus Equus cogitur manere ut Equus prout erat, donec eædem vel aliæ aliquot Quæstiones à reliquis sociis eodem modo interrogatæ fuerint.

Sequitur Hippas alius inequitandi Ludus, qui

tamen alio modo exercetur. De Ægyptiorum & aliorum Ludis publicis, præsertim Pilâ, consule Calcasliendium.

De Pilæ Ludis.

PArva Pila manuaria quâ luditur, Arab. est كرة *Cúrra*, quo etiam nomine Terræ Cœlive aut quivis alius *Globus* subinde notatur. Dicta Pila aliquando impellitur Rudiculâ, ut infrà docebitur.

Est & Pila major quæ fit ex complicato Panniculo, cujus Ludus dicitur Arabicè *Kúggja*: sic *Camûsi* Autor, كجة لعبة ياخذ الصبي خرقة ويدورها كانها كرة *Kúggja est Ludus in quo pueri accipientes Panniculum, eundem circumagitant quasi eßet Pila.* Et hicce Panniculus seu Pila impellitur adunco Ligno dicto *Tûz*: sic *Cam.* توز الخشبة يلعب بها الكجة *Tûz est Lignum quo luditur AlKúggja.* Tale Lignum Anglis dicitur a Bandy, & ipse Ludus Bandy Ball.

Est & Pila lignea quâ exercetur *Pililudium equestre* seu *Claviludium*, Anglicè Stow-Ball. Hic Ludus à Persis equitibus exerceri solet in Hippodromo magno, ubi Pilam ligneam ultrò citróque impellentes, sese & Equos suos ad agilitatem excitant. Exercetur *Clavâ* Arabibus dictâ محجن *Mihgjen*, Persis aliquando اوند *Avend*,

Avend, & خلجه *Chultcha*, plerumque autem چوكان *Tchaughân*. Sunt qui pronuntiant & scribunt چولكان *Tchaulaghân*, unde Arabes nescientes sonos چ & گ, fecerunt sibi monstrosum vocabulum صولجان *Saulagjân*, quod aliquando adhuc pejus vitiosà metathesi scribitur جوكلان *Gjaugalân*, dictam aduncam *Clavam* notans.

Sunt qui volunt hunc Ludum Arabicè vocari طبطاب *Tabtâb*, & Persicè پالوانه *Pâlvâna* seu *Paluvana*: sed hisce nominibus potiùs significatur *Radicula* seu *Pala*, quâ parva Pila in aërem impellitur, Anglicè a Battledore. Talis *Pala* aliàs dicitur پهنه *Pâhna*, capite excavato ad instar Cochlearis, cui Carbam Pilam imponentes, eam in aërem jaciunt, & casuram rursus excipiunt eâdem cavitate; nec sinunt in terram cadere, donec Lusoribus placuerit.

In superiore *Claviludio*, id Persis dicitur هال *Hâl*, quando in Meidân collocant duas Columnas seu Metas, ut چوکان بازان *Clavilusores* Pilam suam inter eas transmittant. Hippodromus ubi publica exercitia haberi solent, Pers-Arabicè dicitur میدان *Meidan* voce hybridâ, partim Latinâ: duæ enim in utrâque extremitate *Meta*, (à formâ singulari Arabibus Latinum nomen usurpantibus میدا *Meida* seu میطا *Mita*,

ta, i. e. *Meta*,) additâ Arabum terminatione Duali, dicuntur ميدان *Meidan*, seu ميطان *Meitan*, i. e. *Duæ Metæ*.

Apud Mesopotamienses est Ludus eis dictus طابي *Tâpi*, [i. e. طوپ *Tôp*, *Pila* seu *Globulus* quivis,] qui exercetur magnâ Pilâ coriaceâ, lanâ infercâ. Et Ludus est, ut aliquis humo allidat hanc Pilam, adeò ut repulsu ac resultu in aërem surgat, & astantes contendant quis surgentem Pilam (dum adhuc est in aëre) capiat. Si ille qui alliserat, eam capit, dum alius simul in eandem rem contendebat, tum Allisor inequitabit humeros alterius, & ab eo circumvehetur. Sed si alius capit Pilam, tum Allisor erit Equus, ut portet alterum illum qui dictam Pilam capiebat.

Apud Mesopotamiæ Incolas, alius Pilæ Ludus est كبي *Kubbi* seu *Kibbi*, in quo est magna quædam Pila ex vetustis pannis vel aliâ materiâ compacta. Ad ludendum convenire solent plures, fortè 10, 20, aut 30 personæ, ex quibus unus fit Capitaneus, qui in medio prostans, & vulgi circumstante coronâ, incipit numerare quicquid libet fingere, ut *Deus* 1, *Sol* 2, *Terra* 3. Tum convertit se ad socios quos pergit numerare 4, 5, &c. eósque toties numerat donec attingat numerum quadragesimum: & tum ille ex sociis Circulo stantibus (quicunque sit) qui cadit sub numero 40, [sc. cui accidit ut sit quadragesimus,] debet surgere & se collocare à tergo

go Capitanei, qui interrogabit eum ايش اكلت اليوم *Quid comedisti hodiè?* cui álter pro libitu respondet, *Panem, Carnem, Pisces,* aut quidvis aliud. Tum tota Cohors incipit unâ voce clamare, اكل خبز اليوم *Comêdi Panem hodiè,* aut quicquid sit.

His ita factis, Capitaneus dictam Pilam in mediam coronam emittit, quam ille qui medianus à tergo steterat, manibus prehendere conatur, dum reliqui omnes istam Pilam ita exagitant & circumvolvunt & manibus ac pedibus eam huc illuc projiciunt, ut alter cogatur fortè per horam laborare & discurrere, priusquam eam prehendere possit. Sed quando tandem Pilam arripit, ille à cujus manu tunc venerat vel in cujus manu deprehenditur, hujus vicem subire cogitur, & fit الفتال *Phettâl, Cursor,* الذي يفتل *qui medianus circumcurrat.*

De Ludo Trium Passuum-diductorum.

HIc Mesopotamiensium Ludus dicitur ثلاث ناتات *Thálath nâtât,* id est, *Tres diductipassus,* Anglicè Three strides. Positâ نشان *metâ* ubi incipiant, ille qui præ cæteris videtur agilis, ponit tres benè diductos Passus, quos tamen (si vult) excedere potest: & locum ubi desinebat signans, dicit, هذا لمزيد *Hada limzîd,* id

id eſt, *Hoc eſt ad augendum*: & hoc modo iſte Auctor provocat reliquos ut tentent ſi plus præſtare poterint. Si aliquis alius hoc attingit, tum prior adhuc auget. Quicunque autem tentando non poteſt attingere, cogitur manus genubus applicando tranſverſim ſtare ad unius fortè Paſſûs diſtantiam, ut Auctor facto unico Paſſu ſtatim ſuper eum tranſiliat, & reliqui omnes ſequantur tranſiliendo. Deinde dictus prior, paulò ulteriùs eum collocat tranſilitque, & reliqui ſequuntur. Et quicunque non poteſt tranſilire iſtum, cogitur ejus vicem ſubire, & dicto modo ſtare ut reliqui ſuper eum tranſiliant: ille verò qui priùs ſuccubuerat ut ſuper eum reliqui tranſilirent, jam fit Auctor, & ſtatuit imperátque ad quantam diſtantiam iſte alter ſuccumbat. Sunt autem (ut mihi dictum eſt) ex hujus Regionis hominibus qui eâ ſunt agilitate & dorſi robore, ut 50 pedes ſeu 30 aut plures cubitos tribus diductis Paſſibus excedant.

De Ludo Hagjêgj.

HIc Ludus apud Meſopotamienſes dicitur لعبة بالحجيج *La'ba bilHagjêgj*, quia ludunt حج *Peregrinationem ſacram.* Hoc autem modo fit: deſignatur aliquis locus, (putà Collem, Arborem, Saxum, aut ſimile quidvis.) ad quem inſtituenda eſt Peregrinatio luſoria: & ad jactum ſagittæ ponitur Meta ſeu terminus à quo inci-

incipiendum eſt. Deinde Luſores dividuntur in duas Turmas, quarum utraque ſuum Ducem habet: & jacitur شتا وصيف *Hyems & Æſtas*, (ut ſuprà,) ad ſortiendum quænam Turmarum primò excurrat. His factis, illi quorum eſt excurrere, verſus locum peregrinationis properant. Metæ verò Dux collocat ſuos ſigillatim ad certas quaſdam diſtantias: & dato Signo, à Metâ incipientes jaciunt ſuam quam habent طابي *Pilam* poſt Peregrinantes: & iſti qui ad certas diſtantias collocati ſunt, à ſe invicem excipiunt jaciúntque ut ipſos Peregrinantes aſſequantur & Pilâ feriant: quod ſi fecerint & aliquem ex eis tetigerint, tum mutantur vices, & illa Turma quæ antè excurrebat, jam Metam poſſidet. Aliàs, ſi non tetigerint aliquem ex eis, tum primi Poſſeſſores Metæ eam tenent etiam ſecundâ vice, aut pluries ſi opus fuerit.

De Ludo Caſhcûſhi.

APud Incolas Meſopotamiæ كشكوشي *Caſhcûſhi* eſt magna quædam *Pila lignea* ex 7 aut 8 partibus compoſita: hæ partes non arctè, ſed laxè componuntur, ita ut movendo, inter ſe invicem collidantur & crepitent. Luſores verò in duas dividuntur Turmas, quarum utraque ſuum Ducem habet: & mittuntur Sortes,

tes, (ut ſuprà,) quænam harum Turmarum ſuper alteram inequitet. Deinde facto Luſorum Circulo, Inſeſſorum Dux conſcendens Equum ſuum, aliquam ترکي *Terki*, id eſt, *Cantilenam* modulatur: & poſteà, Pilam ligneam quam manu tenebat, jacit ad aliquem ex ſuis Inſeſſoribus; & ſi aliquis Inſeſſorum eam capit, iſte Duci reddit ut ad alterum jaciat: & ſic deinceps. Equi autem intereà calcitrant & circumagunt ſe ut hoc modo impediant alteros à capiendo Pilam: adeò ut ſi nullus Inſeſſorum Pilam ceperit, tum mutatis vicibus, qui primò erant Equi, jam Inſeſſores fiunt.

De Ludo Bokeira ſeu Bukaira.

A Rabibus بقيري *Bokeira* eſt Ludus Perſis dictus کوهاموں *Cuhâmûn*, ſeu rectiùs کوهاموي *Cuhâmui*, i.e. *Montipilaris*, ſeu *Monticapillaris*: eſt enim terræ Cumulus circa quem ducuntur lineæ, ut exponit meum *Nimetullâh*; in quo etiam fuſiùs explicatur, quòd ſc. ſit terræ cumulus ſuper quem ſpargitur aqua, & complicatur in eo Pilus ſeu Capillus: & deinde circa dictum Cumulum ducitur manus, donec tandem Pilus appareat. Secundùm aliorum praxin, eſt Terræ cumulus in quo fiunt foramina: deinde aquâ in Cumuli ſummitatem effuſâ, ille puer qui ei adſtabat Foramini unde efflueret

ret aqua, Depositum pro quo ludebatur reportabat.

De Ludo Yâgj.

Hic Ludus ياج *Yâgj* incolis Mesopotamiæ idem est qui Turcis چالك اويونى *Tchâligh ojúni*, qui exercitur ligni Frustulo quod vocamus Cat vel Trap, quod Baculo tactum salit instar Felis. Ipsum verò ligni frustulum Arabibus illis Campestribus vocatur هاه *Hâh*, oppidanis ليكا *Lîgha*; & *Bacillum* quo feritur, est كطا *Ghâta*. Aliàs Persicè audit غوك چوب *Gûk-tchûb*, id est, *Rani-lignum*, sc. instar ranæ tam formâ quàm saltu: & aliter دست چالك *Dest tchalìgh*, & كورشت *Cûrisht*.

In hoc Ludo socii dividuntur in duas partes, quarum singulis præficitur Capitaneus. Incipit alterius partis Capitaneus, qui si rectè ferit propellitque Ligneum illud Frustum seu Felem, tum illi qui ex adversâ parte arripiunt & vibratâ manu domum remittunt, ita nempe ut attingant tangántque ferientis Bacillum, quod eum in finem humi transversim collocatur. Et, si tangunt Bacillum, tum mutantur vices, & altera Cohors Metam possidet, dum isti inferiùs rele-

gantur ut propulſatum Fruſtum excipiant, ut in initio ab aliis factum eſt. Vel ſi per aërem volans Lignum manibus capere poſſunt priuſquàm attingat terram, tum illud ſecum portantes quietè adeunt Metam, eamque poſſident.

Si autem Capitaneus ictu fallitur, nec rectè ferit, pro mortuo aut ceſſante habetur, & ceſſat ludere: ſed alius aliquis ex ſuis ei quaſi ſubſidium ferens, ejus vicem feriendi ſupplet, feritque وحياة الرووس *pro vitâ Capitanei* ſui recuperandâ. Si iſte fallitur ictu, tum venit tertius; &, ut ſuprà, ſi rectè ferit, tum altera pars excipit & vibrato brachio domum remittunt, ita (ut ſi poſſit fieri) tranſverſim poſitum Bacillum tangant, & hoc modo Metam poſſideant. Si autem non tangunt, nec priuſquam in terram cadat manibus excipiunt, tum ille qui feriebat (ſi rectè præſtat,) pergit ferire & ludere.

At ſi Capitaneus quatuor continuatis vicibus rectè ferit, tum erit in illius poteſtate ut dicat فلان تجي *veniat ὁ δεῖνα*, & hoc modo advocet quemcunque vult ex adverſâ parte, ut inequitetur ab aliquo ex ſuis. Et, ſi ſecundus qui deficientis Capitanei vices ſupplet, ſemel rectè ferit *pro Vita Capitanei*; & deinde pergit adhuc rectè ferire quatuor continuatis vicibus; tùm erit in illius poteſtate ut advocet adverſæ partis Capitaneum, ut à ſuo Capitaneo nuper mortuo ſed jam reviviente inequitetur.

Si autem alicujus ſit ferire pro reviventibus Cápita-

Capitaneo & duobus aliis, tum debet rectè ferire sex vicibus: si pro Capitaneo & tribus aliis, tum septem vicibus. Et sic deinceps.

De Ludo Turbinis.

NOmine مصعار *Mits'ar* apud Mesopotamienses denotatur *Turbo* missilis, talis qui vocatur Gigg vel Topp. Ludus est, ut istiusmodi Turbo obvoluto filo ex alicujus manu jaciatur ad fortiter gyrandum; dum intereà reliqui qui adsunt suos Turbines eodem modo emittunt, ita ut (si possibile) priorem feriant evertantque. Quicunque verò suum emittens alium non ferit, tenebitur sequente vice suum summittere ut alii eum impetant: nisi fortè sequente modo redimere poterit. Nam quamvis aliquis Turbinem emittens non feriat alium, si tamen potest suum ab humo levare ita ut in manu suâ gyretur donec alium Turbinem alterâ manu tangat, tum ille idem quem ita tangit, emittendus est ut à reliquis impetatur, ut suprá.

Iste Ludus Græcis dicitur Βέμβιξ, Arabibus فلكة *Féleka*, & دوامة *Duwáma*, à circumgyratione: sic Gjeuhari الدوامة فلكة يرميها الصبي بخيط فتدوم علي الارض اي تدور *Al Duwáma est Féleka* [seu *rotundum quiddam*] *quod cum filo è manibus emittit puer, ut perpetuet*

 se

ſe ſuper terram, id eſt, *circumgyretur diu.* Hoc pueris vulgò dicitur *dormire.* Eſteri dicit, دوامة اوغلانجقلر چورنكى پرلغوج فلكة ونخي درلر *Duwâma eſt puerorum gyratilis Hirundo, quam etiam vocant Féleka.* Aliquando Latinè dicitur *Trochus* & *Trochulus*, ut & Italicè dicitur *Trottolo*: Turcicè فرلاق *Firlâk*, & (ut vides) *Hirundo*, propter motionem quæ volatili gyrationi non abſimilis. Nomen autem Turcicum variè ſcribitur: ſc. *Pirlagûtch* ut ſuprà, item پرلنغج *Pirlangùtch*, & قرلنغج *Kirlangùtch.* Aliàs پرلة *Pirla*, & فرفرة *Fírfira.* Syriacè audit ܓܝܓܠܐ *Ghîghlo*, quod conſonat cum Angl. 𝔊igg. Perſicè plura habet nomina, quarum aliqua ſunt بادفرة *Bâdfira*, & برنبور *Berembûr*, & بادزن *Bâd-zen*, quia movet ventum ſeu aërem. Aliàs vocatur كلكيس *Kelkîs*, & گردناي *Gherdnai.* Quin & *Gherdnai* eſt etiam *Rotans Sella* in quâ pueri gradiri diſcunt: item, *Orbiculus* qui trajectis funibus, iiſque adductis & iterum relaxatis circumvertitur.

Trochus eſt tam *Turbo*, quàm *Rotula* luſoria quam circumagunt pueri. Trochi autem duo erant genera, quorum unum Scuticâ agitabatur, alterum loro circumvoluto ejectum in terrâ agitabatur (ut dictum eſt) vi primæ vis impellentis, & eodem loco diu gyrans manebat. Sub *Trochi*

etiam

etiam nomine (ut dictum) apud Græcos veniebat *Canthus* ſeu *Rotula* quæ baculo per plateæ longitudinem agitari ſolebat. Qui quidem *Canthus* (ſeu *Trochus*) erat vel ligneus ſimplex, vel æneus cum ſtrepentibus annulis.

Alia etiam erant apud Græcos *Trochorum* genera. Sed de his ſatis.

De Ludo qui Par Impar *vocatur.*

HIc Ludus Gallis *Pair ou non*, & *Pair ou ſou*, eâdem ſortitione quâ *Croix ou Pile*, *Caput aut Naviam* Latinis ſonans. Gr. Ἄρτια ἢ περισσὰ, Ζυγὰ ἢ ἄζυγα. Hunc Ludum exercere ἀρτιάζειν, Arabicè dicitur خسا *Cheſſa*: nam خسا *Cheſan* eis eſt *Impar* numerus; & خسا زكا *Cheſſan Zeccan* eſt *Imparis pariſque Ludus*, aliàs Arabibus زوج يا فرد *Zaugj ya pherd*, Perſis طاق يا جفت *Tâk ya Gjuſt*, Turcis تكمي جفتمي *Tek-mi Gjuſt-mi* ? Apud Juvenalem memoratur

Ludere per impar, equitare arundine longâ.

De Ludo Phial.

ARabibus فيال *Phíal* eſt *Divinatio ludicra*, ubi ſc. terræ ſeu arenæ cumulus in partes

 dividi-

dividitur, & re aliquâ in unâ harum partium reconditâ, divinandum eſt in quâ parte lateat. Hic Ludus aliàs Arab. dicitur دسة *Dúſſa*, & Perſ. خاك و نمك *Châk u Namàk*, i. e. *Terra & Sal*, ubi aliquid in arenæ bipertito cumulo abſconditur; &, ſi alter qui non viderat, primo tentamine invenit, vincit: vel aliàs, quando aliquid in ſcrobe abſconditur; &, qui primo tentamine exemerit, vincit. Simile quid apud D. Golium exponitur Arab. انبوثة *Umbûtha*, ferè idem quod Pollucis Κινδαλισμός. Eſt & alius divinandi Ludus Arabibus dictus عياف *Ayâph*, aliàs الغميصا *AlGomeiſa*.

De Ludo Furum & Vigilum.

Apud Meſopotamienſes hic Ludus dicitur حساس وحرامي *Haſsâs wa Harâmi*, i.e. *Vigil & Fur*, ſeu collectivè *Vigiles & Fures*. Ab hujus Regionis Arabibus Armeni mutuârunt ſuum vocabulum *Haſâs* eodem ſignificatu. Illis qui Arabiam propriè ſic dictam incolunt, Vigil nocturnus dicitur عسس *Aſâs*, prout in Lexicis legitur.

Hic autem Ludus hoc modo exercetur: conſtituuntur tres Turmæ; nempe aliquot qui adſint Officiarii, quales ſunt مفتي *Múfti* قاضي *Kâdi*

Kâdi ſeu *Kâzi*, بــاشــا *Bâſhâ*, & صوباشــي *Sûbaſhi* qui eſt حساس باشي *Haſſâs-Baſhi* ſeu *Vigilum præfectus*, eiſque is præeſt tam diurno quam nocturno tempore. Deinde ſeliguntur fortè 7 aut 8 Vigiles ſeu Latrunculatores, & totidem Fures. Iſti Fures quærunt Latebras, ut ſeipſos abſcondant: quo facto, Vigiles omnia loca permeant & rimantur, ut iſtos Fures perſequantur eoſque inveſtigent. Si quem invenerint, eum ſtatim adducunt & coram Officiariis ſiſtunt, ubi ſtat funiculo in collum injecto, & tandem ad Patibulum damnatur. Sed ſi aliquis Furum poterit imperceptus ſe eò adducere ut clam veniat ad tangendum aliquem ex Officiariis priuſquàm deprehendatur à Vigilibus & Latrunculatoribus, hac ratione ſalvus evadit, & culpæ ſuæ veniam obtinet.

De Chytra ſeu Chytrinda.

ISte Ludus Arabibus dicitur حاجورة *Hâgjura*, ſeu حجورة *Hagjûra*, Perſis خـيز كـيـر *Chîz-ghîr*, ut & Turcis طور طوت *Dôr dût*, i. e. *Surge & cape*. Iſte Ludus Græcis dicebatur χυτρίνδα. In eo enim, orbe ducto, puer medianus vellicatur & pungitur feritúrque, donec aliquem prehendat qui vices ejus ſubeat. Is enim medianus quem alii vellicabant aut verberabant, dicebatur χύτρα, *Olla*.

Eſt

Est etiam alia 2da *Chytrindæ* species Persis dicta چلادنکی *Gjulânek* seu جیدارکی *Giodârek*, & کوزه گردان *Cûza gherdân* id est, *Urceum* seu *Ollam circumagens*. In hoc apud veteres Græcos aliquis Ollam capite gestans (quam sinistrâ manu tenuit,) circumibat, dum cæteri eum verberantes interrogabant, Τίς τὴν χύτραν; cui ille respondebat, Ἐγὼ Μίδας. Et quem ille pede tetigisset, is cum ollâ circumire cogebatur.

Aliqui paulò aliter tertiam speciem constituunt, exponentes χυτρίνδα esse Ludum quo in Gramine considere solebant terni aut plures junctis dorsis, quos interim alii in capita percutere tentabant: illi verò aliquem ex percussoribus prehendere studebant, ut is considere cogeretur, & alter qui eum prehenderat surgeret. Hæc *Chytrindæ* tertia species Persis dicitur سگندر *Seghânder*, i. e. *Canis intermedius*. Circulo enim ducto, secundùm Persas in gyro sedetur, & unus aliquis in medio collocatur, quem reliqui verberant donec aliquem prehendat qui vices ejus subeat; quod parum differt ab eo Græcorum, in quo plures in medio considebant.

Quin & سگندر *Seghânder* ab aliis Persarum Lexicographis paulò aliter exponitur (prout in aliâ fortè provinciâ usurpatum fuerit,) Turcicè تقله ايوني *Takla* seu *Tikla ojúni*; sc. Ludus Persicè dictus سر نگون *Ser-nughûn*, id est, *Caput retrorsum*,

retrorsum, Turcicè باش آشغه *Bâsh âshagha*, i. e. *Caput infrá*. Hic Ludus Hesychio dicitur Κυζινδα, minùs rectè pro Κυβιστινδα : est enim ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, ubi saliendo corpus & caput retrorsum jactatur, ita tamen ut in pedes recidatur. Talis Saltator est Κυβιστηρ seu *Petaurista*. Hoc modo ludere & saltare Turcicè dicitur تقله قلمق Takla Kilmak, *ponere seu adhibere Takla*, quod est آلتي اوستنه چورمك يا ياندرمك *Voltare sotto sopra*, Gallicè *Sobre sault*, unde Angl. corruptè Sumberset seu Summerset, quod aliàs Heeles over head. Aliàs Gallicè sonat *Saut perilleux*, vulgò sonans *Soperilleux*. Hic Ludus dicitur etiam با سر شدن *Bâ-ser Shuden*, id est, *In caput esse vel fieri*, & نگون سر جستن *Ser-Nughûn gjéstan*, i. e. *Capite retrò salire*, Arabicè نكس *Nuks*, i. e. *Retrorsum*: Turcicè aliàs dicitur قچنه اوينمق *Kitchenè óinamak*. Hic Ludus tam apud nos quàm in Oriente in Scenâ publicâ seu ex Asseribus parapegmate, mirâ corporis agilitate exerceri solet.

De Collabismo.

ISte Ludus Arabicè حى جعل *Hai gjo'al*, apud Ecteri گوز اغردمه ايدي *Oculorum*

 suppressio

ſuppreſſio dictus *Ludus*, eſt tam *Myinda*, quàm *Collabiſmus*, ſc. Luſus quo unus in circulo obiens, à cæteris percutitur, donec ille aliquem prehendat qui in ejus locum ſubſtituatur. Græcorum autem Κολλαβισμὸς, & Κολλαβίζειν erat quando aliquis proprios oculos comprimens, divinabat quis eum percuſſerat, quod Gallicè vulgò *Capifolèt* dicitur. Huic valdè affinis erat (ſi non idem) Perſarum سر درکلیم *Ser der Kilîm*, i. e. *Caput in Lodice*, qui ferè idem Luſus qui Anglis dicitur **Blinde mans Buff**. Talis enim eſt Ludus ubi aliquem vel Lodice vel alio Panno aut mantili ita involvunt, ut nihil prorſus videre poſſit: deinde eum verberant, quærentes *Quis te verberavit?* Et pergunt ſic facere colaphis percutiendo, donec rectè nominaverit aliquem, qui tunc in ejus locum ſubſtitutus, eodem modo verberetur.

Alius huic affinis Ludus Græcis dicebatur Μυΐνδα, ſeu μῦα χαλκῆ *Muſca ænea*, ubi puer clauſis oculis & manus protendens obambulabat donec aliquem prehenderet: Anglis dicitur **Hoble um blinde**.

Huic congener eſt سر مامک *Seri-mâmek*, i. e. *Caput Mammulæ* ſeu *Vetulæ*, Angl. **Hyde and ſeek**, quod fusè deſcribitur in *Ph. Gj.* Dicitur Armenicè vocari *Pahgbevúzugh*, & *Dgîgh*.

Cum his in Meurſii Indice connumerantur Διδρασκίνδα, Ἀποδιδρασκίνδα, atque Χελιχελώνη quæ eſt ſimilis *Chytra*, ubi Virgo ſedens in medio vocatur χελώνη ſeu *Teſtudo*, & aliæ circumcurſitantes

tantes rogant *Chelichelóne, quid facis in medio?* Reſpondet, *Lanam texo*, &c. Plura videas apud Pollucem.

Apud quoſdam Lexicographos Perſas *Ser der Kilîm* aliàs exponitur, idem Luſus qui Arabicè مهزام *Mihzâm*, quo etiam nomine vocatur Magorum Saltatio dicta *Deſtbend*, quippe in quâ دهرمون الارض فيوثرون فيها *feriunt deprimuntque terram, & veſtigia relinquunt in eâ.* Aliàs autem *Mihzâm* eſt quoque diverſus Ludus, ubi accipitur Torris Titiove ignitus longitudinis cubitalis, quem aliquis abjicit retrorſum poſt dorſum ſuum: & quicunque arriperet aut prehenderet dictum Titionem, omnia circa ſe verberabat: & deinde illius in quem aliquis ictus ceciderat, erat ut ركب وغلب *rúkiba wa gúliba, inſiliretur & ſubigeretur.* Cúmque Lexicographi inter ſe varient, vocabula exponentes ſecundùm uſum provinciæ in quâ vivunt, in alio Exemplari Libri *Nim.* dictus *Ser der Kilîm* expr. بكري بوز *Benzi-bôz*, ubi aliquem ſedere faciunt & percutiunt, interrogantes *Quis te percuſſit*, ut ſuprá. Eſt autem Turcicum *Benzi*, *forma* aut *figura* rei, ejúſve *ſimilitudo*; & *Benzi-bozulmiſh* eſt *rejectus, retrorſum jactus*, adeóque *figurâ deformatus.*

De Saltatione.

ARabibus Saltatio dicitur رقص *Raks:* at peculiaris Magorum saltatio quædam Persis dicitur دستبند *Dest-bend* seu *manuum commissio*, in quo alii aliorum manus prehendunt. Hæc aliàs Persicè vocatur پنکچه *Pengche*, & vitiosè تنکچه *Tantche* & پیچه *Pîtche* : nam tot modis scribitur. *Destbend* Turcicè exponitur خوراز دپمك *Chorâz depmek* seu *Choréam ducere*. In meo *Nim.* expr. خوراز رومیان *Choréa Rumaeorum* seu *Græcorum.* In *Nim Laud.* Persicè expr. خرد دست *Chürd dest*, i. e. *Parva manus*, & Turcicè ال ایونی *El ojúni*, i. e. *Manuum ludus*, sc. manuum junctarum. Hic Ludus apud Mesopotamienses vocatur جپپی *Gjuppii*: & in eo tantùm consistit, ut multi homines aut pueri in Circulo stantes & manus jungentes, omnes se invicem in gyrum circumducant celeriter, tam diu donec diutius id ferre nequeant.

De Ludo Tâbel.

TAbel طابل est Lapillus rotundus ad magnitudinem Juglandis, aliàs dictus جلة Gúlla, id est, Globulus, qualem quisque Lusorum possidet. Ex iis qui ludunt, quisque deponit suam Juglandem seu Talum, aut quicquid sit quo luditur: & hæc omnia collocantur rectâ in unâ serie: & hujusmodi Series (quæ continet Depositum pro quo luditur,) apud Mesopotamiæ Incolas vocatur عانك Anek seu ânak, quod fortè primariò Cumulum arenæ aut pulveris significet. Paulò ultra dictam Seriem, ducitur خط Chàt seu linea transversa, quæ pro ludentium limite ponitur. Nam quicquid sit ultra lineam, nil valet; sed dicunt اوقع Wâkaa, id est, Cecidit, lapsus est ultra lineam seu Limitem. His positis, ordine incipiunt jacere Globulis suis, stando ad distantiam 8 aut 10 Pedum. Jacturo autem dicunt pro malo omine, جوز عانك Gjùz ânak, id est, Præterlabere acervum seu seriem; sc. malè apprecantes ut hallucinetur jaciendo, & Depositum non tangat. Ille qui jacit, Pollice aut Indice adigit Globulum suum contra Acervum: & quotquot emovet tangitve, ipsi cedunt: & deinde resumens Globulum suum, rursus jacit. At si non tangit Acervum, ut ali-

quid lucretur, tum non poteſt reſumere ſuum Globulum, quippe qui debet humi ſuo loco manere prout ceciderat.

Deinde ſecundus jacit: &, ſi tangit Acervum, lucratur quotquot movet: ſi tangit prioris Globulum, tum ille prior tenetur ei dare duas Nuces è marſupio ſuo: & hoc ſufficit ut ſecundus Globulum ſuum reſumens rurſus jaciat, donec ceſſet lucrari. Et ſic deinceps de reliquis Luſoribus, quotquot ſint. Sed ſi ſecundus tangit tertii Globulum, tum ille ſecundus dabit tertio 4 Nuces: & quartus dabit tertio 8 Nuces: cùm priores habuerint ſuas vices lucrandi ante hoſce poſteriores. Sed ut videtur, pro Nucibus quas dederint, debent ſuas ludendo vices reſumere, ut in initio. Si accidit ut omnes hallucinentur jaciendo, nec aliquid lucrentur, tum primus reſumens ſuum Globulum, rurſus jacit. Et ſic deinceps de reliquis, ut ſuprà dictum.

De Nuciludio.

HIc Ludus (Græcis τρόπα) ſuprà Perſicè vocatur *Sheſhchengj*: nam 6 nucibus luditur: Romani 4 nucibus. Conſulatur Ovidius de Nuce. Arabibus vocatur زدو *Zádwo*, unde مزداة *Mizdát* eſt *Scrobs* quam Nucibus petunt. Turcis audit قوز ايوذى *Kôz-ojúni*, ſeu جوز ايودي *Gjevìz-ojúni*, id eſt, *Juglandium Ludus*: nam tales Nuces

Nuces intelliguntur, eæque plerumque tritæ ſeu lævigatæ, & tum Arabicè dictæ حرز *Haràz*, quod apud Turgj. exponitur جوز مسكوكي يلعب بو الصبيان *Nuces lævigatæ quibus ludunt pueri.* Iſte Ludus aliàs Perſ. vocatur هولك *Hûlek*, & هليوي *Hilivi*, & هيلوي *Hilavi*, & گردگان بازي *Ghirdaghân-bâzi*, i. e. *Nuciludium.*

Modus ludendi eſt multiplex. Sæpè autem ſic fit: viz. factâ prope murum ſcrobe, tres pueri ſumptis Talis aut Juglandibus primò jaciunt ſortiendo Privilegium incipiendi, ut qui Scrobi propiùs jecerit, habeat Titulum Turcicè دلك انة سي *Delùk* ſeu *Delik ánaſi*, i. e. *Scrobiculæ mater*: is enim ſcrobi adſtat, eique præeſt. Reliquorum puerorum alter dat alteri fortè 5 Nuces,, quas unà cum totidem de ſuis jacit. Si impar numerus in Scrobem cadit, omnes Matri ſeu Puero adſtanti cedunt: ſi autem par ſit numerus, tum ille qui jaciebat totidem lucratur ab Aſtante, & hic fit Mater loco illius Variat autem Luſus pro vario Puerorum in diverſis locis ingenio, & pro patriæ ſeu regionis diverſitate; quod fit in aliis Ludis puerilibus, unde idem ſæpe nomen tam variè à variis exponitur.

De Ludo Cûs.

NOmen *Cûs* Perficè. vulgò fign. *Ahenotympanum* : & apud Perfas in Indiâ eft quoque i.q. صف *Saph*, i. e. *Ordo feries* Hinc *Cûs* eft etiam nomen cujufdam Ludi ubi ipfi مهرها *Calculi* duobus ordinibus collocantur, ferè ut in Shahiludio cernitur. De eo *Sheich Nizâmi* canit,

دو لشکر بهم کشیدند کوس
چو شطرنج از عاج وآبنوس

Duo exercitus ordine inftructi funt
Ad inftar Shahiludii ex Ebore & Ebeno.

Nempe hujus Ludi Armiluftrium defcribit Poëta, ubi ambæ acies ad pugnam inftructæ & ordine difpofitæ ftantes cernuntur, quarum una erat alba ex Ebore, altera nigra ex Ebeno.

Hicce Ludus videtur effe ex elegantioribus: & eo nomine dolendum quòd ampliorem ejus defcriptionem non habeamus. Reftat itaque à Mercatoribus noftris petendum, ut ab ipfis Indis hujus Ludi Schema & ludendi Regulas addifcentes, nobis impertiri non dedignentur.

De Ludo Pushtek.

LUdus پشتک *Pushtek* Persicè talis est quo manibus inceditur, pedibus interim in aërem elevatis. Idem alio nomine Persis dicitur سگندر گزدم *Seghánderi ghézhdom*, Indicè کتاب *Katâb.* Qualis autem Ludus sit *Seghánder*, suprà explicatum est.

De Micatione digitis.

PEr Digitos *Sortitio* dicta *Micatio*, Germanicè audit die Munke, Gallicè *Mourre*, Italicè *Morre*, quæ à Lat. *Micare.* Dicitur, *Micandum est cum aliquo*; &, *Dignus quocum in tenebris micetur*, de probo viro qui omnia promptè & rectè agnoscet & fatebitur, quamvis sit in tenebris ubi Collusor non videt an rectè dicat necne. Hunc Ludum exercere, Æthiopicè dicitur ተፋሰሰ *Taphásasa*, id est, *sortiri projectis digitis ut numerus divinetur.* In hoc Ludo Æthiopibus tota manus dicitur ወልታ *Waltâ*, i. e. *Pelta, Scutum, Clypeus.* Digitus unus est ኵናት *Kuinât*, id est, *Lancea, framea.* Index & Medius est ቀስት *Kast*, id est, *Arcus.*

Eſt & Æthiopibus ቀርቅስ *Karkis* dictum Ludi genus, cùm factis in Tabulâ aliquot Foraminibus, Globuli per ea mittuntur : quo quidem Luſu aliqui Æthiopum ad Divinationem abutuntur.

Elenchus

Elenchus quorundam eorum qui de Ludis scripserunt.

1. Liber Arabicus في حكمة النرد *de Arte Nerdiludii*, Autore *AlRâzi*, qui vulgò *Rasis* dictus.
2. Libellus Arab. قصيدة شينية يصف فيها النرد *Poema* dicta *Shinîya*, quo *Nerdiludium describitur*; cujus Autor est *Abu Abdallâh Mohammed fil. Ahmed AlChejât Damascenus*.
3. Lib. סור מרע *Declina à malo*: est Dialogus de Ludis, ubi Interlocutorum unus eos laudat, dum alter eosdem vituperat. Impressus vitiosè primò *Ven.* שעה, 2do Leydæ חנו.
4. Liber *de Aleâ, Talis, Chartis*, &c. quem scripsit *Hier. Cast. Cardanus Mediolanensis*.
5. Lib. *de Aleâ*, per *Galenum*.
6. Lib. *de Alea*, per *Claudium* Imperatorem.
7. Lib. *de Ludis puerilibus Græcorum*, per *Suetonium*, quod testantur Suidas & Tzetzes & Servius. Hûjus meminit Eustath. ad Odyss. *α'*, innominato autem Authore. De hoc videas paginam ultimam.
8. Lib. *de Ludis Græcorum*, per *Meursium*. 8.
9. Libellus *de Ludis*, sc. *Talis, Tesseris*, & *Calculis*, per *Cœlium Calcagninum* Protonotarium Apostolicum.
10. Libellus *de Ludis privatis ac domesticis veterum*, cujus Author *Jul. Cæs. Bulengerus* Societatis Jesu Presbyter. 8.

11. Lib. *Ouranomachia* ſeu *Aſtrologorum Ludus*, in Abaco rotundo cum Calculis, ubi duo Planetarum ordines pro Mundi Imperio decertantes. 4.

12. Lib. *de Aleâ*, ſeu *de curandâ in pecuniam ludendi cupiditate*, per Paſch. Juſtum; cui loco Commentarii adjectus eſt ſequens *Munſterus*.

13. *Joh. Munſterus*, qui varia ex Autoribus congeſſit de *Sortibus*, *Taxillis*, *Chartis*, &c.

14. Carmen *in laudem Chartarum*, per Conr. Ritterſhuſium.

15. Lib. Carmine cui tit. *Lorzius Alea Ludus*, per Car. Leuſchnerum. Dicta tria Poëmata inveniuntur apud Caſp. Dornavium in ſuo *Amphitheatro Sapientiæ Joco-ſeriæ*.

16. *Claudii Buxerii*, *Rythmomachia* ſeu *Pythagoreus Numerorum Ludus*, qui & *Philoſophorum Ludus* dicitur. Calculi in hoc Ludo multiplices habent formas, & variis Numerorum Notis inſigniuntur. Eſtque Ludus egregius qui ferè ad modum Scachorum, at in capaciori Tabulâ, exercetur. Hunc autem Ludum priùs deſcripſerat *Jac. Faber* Stapulenſis ſub Tit. *Rythmomachiæ* ſeu *Pugnæ Numerorum*; ubi, ut ſuprà, Orbiculis, Trigonis, & Rhombis (quibus variæ Numerorum Notæ inſcribuntur,) luditur.

17. Tract. *de Ratiociniis in Alea Ludo*, per Chriſt. Hugenium.

18. Lib. *de Luſu Alea*, per —— *Ryſſen*, contra *Gatakerum*. Conſule *Kippingum*.

19. Lib. *de Luſu Aleæ*, per *Giſb. Voetium*.

20. Lib. *de variis Ludis* Anglicè, per *Fr. Beale.*
21. Inter Raritates *D. Swammerdami* defuncti, memorantur *duo Libri Chinenses de Ludis*, & *Instrumenta ludendi* sacculo inclusa.
22. Liber *de Ludo l'Hombre*, cui opponitur *la Beste.*
23. Liber *de Ludo Picquet.*
24. Lib. Anglicè dictus the Compleat Gamester.
25. Alii obiter, ut *Erasmus*, *L. Vives*, *H. Junius*, *Salmasius*, &c. Consule *Delrium* in *Senecam.*
26. *P. Herrada* Augustianorum Præfectus, è Chinâ olim 100 plùs minùs Libros Chinenses secum advexit in Philippinas Insulas, & deinde in Europam : inter hos erat *Liber de Lusu Talorum*, *Latrunculorum* [seu Scachorum,] *aliisque Ludis gesticulariis.* Hujus meminit Henningus in Regni Chin. Hist. lib. 2, cap. 9.

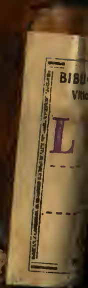
Suetonius

Suetonius ſcripſit Libellum de Ludis Græcorum, quod diſertè à quibuſdam affirmatur. Et Euſtathius ad Odyſſ. ά, innominato Authore, ſic meminit, ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδιᾶς γράψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸς εἰδὼς κύβων καὶ πεσσῶν, καὶ παλαιοτάτην εἰπὼν τὴν κυβευτικὴν παιδιάν: deinde eum adducere Sophoclis verſum in Palamede de Cubis & Peſſis, & Euphorionis Πεσσὰ Ναυπλιάδαο: in Ilio monſtrari Lapidem ſuper quo ἐπέσσευον οἱ Ἀχαῖοι, ἐν ᾧ Ἄργει τὸν λεγόμενον Παλαμήδους Πεσσόν. Et quòd Plato in Phædro Ægyptiis tribuat πεττείαν & κυβείαν: quòd autem Platonis Commentatores πεττείαν non interpretentur de πεττεία Græcorum, ſed de eo quod dicitur Πετταστήριον, pro quo (ut in ordinaria πεττεία,) habebant Πλινθίον, at in quo motiones Solis & Lunæ & ἐκλειπτικὰ notabantur. Et quòd veteres utebantur tribus Teſſeris, non ut nunc δυσὶ duabus. Inde eſſe Proverbium cujus meminit Plato in Lib. de Legibus, τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, à maximo & minimo numero ſic dictum, ubi ſummum diſcrimen ſubeundum erat & periculum faciendum.

FINIS.

BIBL
VIRG
L